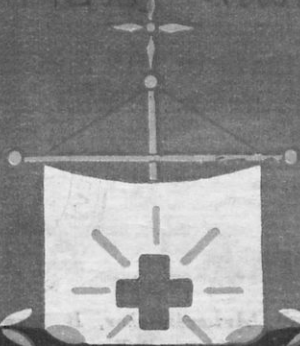


69 ΠΑΒ
Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

10.000

Ελλάδα, Κίονες, Φίλοι



ΙΣΤΟΡΙΑ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ

ΣΚΑΦ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΑΕΤΟΥ" & "ΦΟΙΒΟΥ"

ΑΘΗΝΑΙ 1950

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1141

Ψηφιοποιήθηκε από το Εθνικό Επιστήμια



ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓ. ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/σις Διδ. Βιβλίων
Ἄριθ. Πρωτ. 50709

Ἀθήναι τῆ 12-6-50

Πρὸς

Τοὺς κ. κ. Θ. Ἀντωνόπουλον, Β. Παπαευθυμίου,
Γ. Σαντίκον καὶ Χρ. Σουλιώτην

Ὅδὸς Ἀπόλλωνος 35

ΕΝΤΑΥΘΑ

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἄριθ. 49529/50 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου, μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαίδευσως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῆ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἐντολῆ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντής

(Τ. Σ.) Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

9 69 ΠΔΒ
ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ - 26

Εργασίες νεώτερης Γραμμής

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ

ΥΠΟ

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

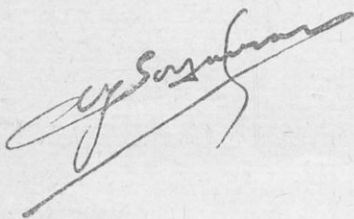
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΔΙΑ ΤΗΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 49529
ΤΗΣ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 1950 ΥΠΟΥΡΓ. ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ



ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΑΕΤΟΥ," & "ΦΟΙΒΟΥ," • 1950

002
ΕΛΕ
ΕΤΕΑ
1141

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τῶν ἐκδοτῶν καὶ
τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν ἑνὸς τῶν συγγραφέων

A handwritten signature in dark ink, written in a cursive style. The signature is written over a horizontal line that extends across the width of the signature.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1.—"Αλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Στις 29 Μαΐου 1453 ἡ Κων)πολι ἔπεφτε στὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία σβυνόταν. Μαύρη σκλαβιά πλάκωσε τὴν ἑλληνικὴ χώρα.

Στις 29 Μαΐου 1453, ὕστερα ἀπὸ 50 ἡμέρες πολιορκία καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίστασι, ἡ ὠραία Κωνσταντινούπολι, ἡ χιλιотραγουδημένη Πόλι, ἡ πιὸ πλούσια καὶ ἡ πιὸ πολιτισμένη στὸν κόσμον, ἡ μαγευτικὴ πρωτεύουσα τῆς Μεγάλῃς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἔπεφτε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β΄ ἔμπαινε θριαμβευτικὰ μέσα στὴ Μητρόπολι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατέβαζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸν Σταυρὸ κι' ἔβαζε στὴ θέσιν τοῦ τὴν ἡμισέληνον, ἐνῶ ὁ στρατὸς τοῦ σκορπισμένος στὰ κέντρα καὶ στὶς συνοικίαι τῆς ἀπέραντης, δοξασμένης καὶ εὐτυχισμένης ὡς τότε Πόλης, ἔσφαζε, λεηλατοῦσε, ἄρπαζε κι' ἀτίμαζε.

«Ἦτανε μέρα θλιθερὴ, μέρα φαρμακωμένη!...».

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς τῆς πιὸ δοξασμένης χώρας ἔπεφτε σ' ἐρείπια καὶ πικρὴ σκλαβιά πλάκωνε ὅλη τὴν χώρα, ἐκείνη ποῦ γέννησε καὶ ἔθεσποίησε τὴν Λευθερίαν! Ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκείνην ὥραν, ἡ πλούσια Ἑλληνικὴ πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία βγῆκαν τόσα ἀριστουργήματα τέχνης καὶ πολιτισμοῦ, στείρεψε.

Εἴκοσι φορὲς εἶχε πολιορκηθῆ ἀπὸ διάφορους ἐχθροὺς ἡ μεγάλη χριστιανικὴ πρωτεύουσα, ἀλλὰ πάντα ἔμενε ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, τὸ προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ φάρος, ποῦ σκόρπιζε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ σ' Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Διακόσια ὀλόκληρα χρόνια, ποῦ στάθηκε ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ Ἑλλάδα θάμπωνε τὸν κόσμον μὲ τὴν λάμψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν τῆς καὶ συντελοῦσε στὴν ἀναγέννησιν τοῦ κόσμου.

Μὰ ἦταν γραμμένο νὰ πέση καὶ νὰ μείνη πολλά, 400 ὀλόκληρα χρόνια, ἡ χώρα αὐτὴ στὴ σκλαβιά! "Ἐπεσε ὕστερα ἀπὸ ἓνα γενναῖο ἀγῶνα καὶ ἀπὸ μιὰ συγκινητικὴ καὶ ἠρωϊκὴ θυσία τῶν ὑπερασπιστῶν της καὶ τοῦ Αὐτοκράτορά της Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Μὰ ἡ θυσία αὐτὴ δὲν πῆγε χαμένη. Ἐφερε τὸ πῖο μεγάλο ἀποτέλεσμα. Δυνάμωσε τὸ ἑλληνικὸ αἶσθημα. Στὴν πτῶσι καὶ στὴν δυστυχία οἱ Ἕλληνες ἔνοιωσαν περισσότερο, ὅτι ἀποτελοῦσαν μιὰ πατρίδα, ἓνα Γένος. Καὶ ἡ ἠρωϊκὴ ἐκείνη θυσία ἔδωκε τὴ δύναμι στὸ Ἑλληνικὸ Γένος νὰ κρατήσῃ ἀσβεστο τὸν ἐθνισμὸ καὶ ἀμείωτη τὴν ἐλπίδα καὶ νὰ δείξῃ τόση καρτερία στὴ σκληρὴ ἐκείνη δουλεία, ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ σήμανε ἡ σάλπιγγα τῆς ἐλευθερίας.

2.—Σκλαβώνεται ὅλη ἡ Ἑλλάδα.

Μαζὶ μὲ τὴν Κων)πολι σκλαβώθηκε καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάδα, ἀφοῦ πολλὰ ἀπὸ τὶς πόλεις της κράτησαν τὴν ἐλευθερία των πολλὰ χρόνια ὕστερα. Μόλις τὸ 1571 ἡ Τουρκία κυριάρχησε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

"Ἐπεσε ἡ Πόλι!

Πικρὸ τὸ ἄγγελμα αὐτὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες, γιατί σήμαινε τὴν κατάλυσι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Μὰ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ξέρει νὰ ἀγωνίζεται καὶ καμμιά φορὰ δὲν παραδόθηκε χωρὶς νὰ παλέψῃ ἠρωϊκὰ καὶ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις. Ἐτσι καὶ τώρα. Ἀπὸ τὸ 1453 ποὺ κυριεύθηκε ἡ Κωνσταντινούπολι, χρειάσθηκαν πολλὰ χρόνια οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα. Ὡς τὸ 1571, ἑκατὸν εἴκοσι σχεδὸν ὀλόκληρα χρόνια, οἱ Τούρκοι δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποτάξουν ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες. Ἡ μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη βαστοῦσαν μὲ σκληροὺς ἀγῶνες. Οἱ Ἕλληνες, συμπολεμῶντας πολλὰς φορὰς μὲ Ἐνετοὺς, δὲν παρέδιναν εὐκόλα τὶς χῶρες των στοὺς Τούρκους. Τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, ἡ Πύλος, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναύπλιο στὴν Πελοπόννησο, ἡ Ναύπακτος, ἡ Εὐβοία, ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος, ἡ Ρόδος μὲ τοὺς ἱππότες της καὶ πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους κράτησαν γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμη τὴν ἀνεξαρτησία των. Καὶ μόλις στὸ 1751 ὀλοκληρώθηκε ἡ κατάκτησι ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Μὰ ἀκόμα βαστοῦσε ἡ Κρήτη, ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Ἐνετοί. Τοὺς Ἐνετοὺς τοὺς μισοῦσαν οἱ Κρητες, γιὰ τὸν σκληρὸ τρόπο ποὺ συμπεριφέρονταν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοηθοῦσαν, γιατί εἶχαν τὸ συναίσθημα πὼς πολεμοῦν γιὰ τὴ διατήρησι τῆς θρησκείας των. Πολεμοῦσαν δηλ. σὰν Χριστιανοὶ περισσότερο,

παρά σαν "Έλληνες. Καί μόλις τὸ 1669 οἱ Τούρκοι με συνθήκη ἔγιναν κύριοι τῆς Κρήτης.

3.—Τὰ βάσανα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων.

Πολλὰ ἦταν τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ὑπέφεραν στὴ σκλαβιά. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία των ἦταν στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Δικαιοσύνη δὲν εὔρισκαν, πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχαν κι' ἐπλήρωναν φόρο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ φέρουν τὸ κεφάλι στοὺς ὤμους (χαράτσι).

Βαρειὰ καὶ πικρὴ πάντα ἡ σκλαβιά. Μὰ πιὸ πικρὴ καὶ ἀφόρητη εἶχε καταστήσει ἡ σκλαβιά τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπὸ ἓνα λαὸ δηλαδὴ ἀπολίτιστο τότε καὶ βάρβαρο καὶ θρησκευτικὰ φανατισμένο. Δυὸ ὁλόκληρες μέρες, μόλις μπῆκαν οἱ Τούρκοι στὴν Κωνσταντινούπολι, ἔσφαζαν, λεηλατοῦσαν, ἀτίμαζαν, ἄρπαζαν ὅτι πολῦτιμο εὔρισκαν. Χιλιάδες πολλὰς ἦταν οἱ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ποὺ ἔσφαξαν οἱ Τούρκοι. Καὶ δὲν θὰ ἔμενε Ἑλληνας ζωντανός, ἂν ὁ Σουλτάνος δὲν ἔδινε διαταγὴ νὰ πάψη ἡ σφαγὴ γιὰ νὰ μὴν ἐρημωθῇ τελείως ἡ Πόλι.

Ἀλλὰ μήπως κι' ἐκεῖνοι ποὺ σώθηκαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ, ζοῦσαν ὑποφερτὴ ζωὴ; Μήπως εἶχαν τίποτε δικό των;

Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, ἡ περιουσία των ἦταν στὰ χέρια τοῦ καθενὸς Τούρκου, ποὺ τὰ κανόνιζε σύμφωνα με τὰ κέφια του. Τὰ κτήματά των ἢ μοιράστηκαν ἀπὸ τὸ Σουλτάνο σὲ Τούρκους ἀξιωματικούς ἢ δόθηκαν γιὰ περιουσία στὰ τζαμιά καὶ ὠνομάσθησαν β α κ ο υ φ ι α. Μόνο τὰ ξερὰ καὶ ἄγωνα κτήματα ἄφησαν στοὺς Ἑλληνες, μὰ καὶ σ' αὐτὰ δὲν θεωροῦνταν ἰδιοκτῆτες, ἀλλὰ ἀπλοὶ καλλιεργηταὶ καὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δίνουν τὸ 1)10 στὸν Σουλτάνο.

Δικαιοσύνη δὲν εὔρισκαν ποτὲ οἱ Ἑλληνες. Οἱ Τούρκοι καθῆδες (δικασταὶ) πάντα ἔδιναν τὸ δίκαιο στοὺς Τούρκους. Πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχαν καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς μεταχειρίζονταν σαν κατώτερους ἀνθρώπους (ραγιαδες). Φορέματα καλὰ ἀπαγορεύονταν νὰ φοροῦν, οὔτε ν' ἀνεβαίνουν σὲ ἄλλογο. Ἄν δὲ συναντοῦσαν κανένα Τούρκο στὸ δρόμο, ἔπρεπε νὰ σκύβουν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν, γιὰτὶ ἀλλοιῶς κινδύνευε τὸ κεφάλι τους.

Δὲν ἔφθανε αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχη δίκαιωμα νὰ ζῆ ἓνας Ἑλληνας, «νὰ φέρη, ὅπως ἔλεγαν, τὸ κεφάλι στοὺς ὤμους του», ἔπρεπε νὰ πληρῶνῃ ἓνα μεγάλο φόρο κάθε χρόνο, ποὺ λεγόταν κεφαλικὸς φόρος, τουρκικὰ «χαράτσι». Ἄν δὲν εἶχε μαζί του τὴν ἀπόδειξι ὅτι πλήρωσε τὸ φόρο αὐτό, κάθε

Τούρκος είχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σκοτώσῃ. Αὐτοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἦταν οἱ ἐξευτελισμοὶ καὶ τὰ βάσανα, πού ὑπέφεραν οἱ Ἕλληνες καὶ πού ἔκαναν τὴ ζωὴ των μαρτυρικὴ.

Ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ μαρτύρια εἶχαν κι' ἓνα καλὸ. Ρίζωσαν πρῶτα - πρῶτα πρὸ βαθεῖα στὴν καρδιά των Ἑλλήνων τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Πικραμένοι ἔτσι κι' ἀπελπισμένοι ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς καὶ ἐξευτελισμοὺς καὶ μὴ ἔχοντας πού ἄλλου νὰ καταφύγουν γιὰ τὴ σωτηρίαν των, γονάτιζαν κάθε βράδυ μὲ δάκρυα μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ ζητοῦσαν ἀπ' Αὐτὸν ἐλπίδα, παρηγορίαν καὶ δύναμι. Κι' ἔτσι ἡ πίστι των γινόταν πρὸ μεγάλη καὶ κατάντησε ἀσάλευτη. Μὰ καὶ τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα δυνάμωναν οἱ διωγμοί. Γιατὶ δημιουργοῦσαν στὴν ψυχὴ των Ἑλλήνων μιὰ ἀβάσταχτη ἀγανάκτησι, πού γεννοῦσε πρὸ δυνατὸ τὸν πόθο γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, πού ἔγινε πιά ὁ μόνος σκοπὸς των σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Ὅλοι ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσουν :

«Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν Πίστι τὴν ἀγίαν,
γιὰ τῆς Πατρίδος τὴν Ἐλευθερίαν».

4. — Τὸ παιδομάζωμα.

Οἱ Τούρκοι ἔπαιρναν τὰ Χριστιανόπαιδα καὶ τὰ τούρκευαν, τὰ ἔβαζαν σ' ἓνα στρατῶνα κι' ἐκεῖ τὰ δίδασκαν νὰ μισοῦν τοὺς Χριστιανούς. Ἀπὸ τὰ παιδιά αὐτὰ ἔγιναν τὰ τάγματα των φεβερῶν Γενιτσάρων.

Ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες καὶ φοβερώτερη συμφορὰ των σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σκληροὺς καὶ πρὸ ἀβάσταχτους φόρους, ὁ πρωτότυπος αἱματηρὸς φόρος τοῦ δραματικοῦ Παϊδομαζώματος, πού ἔσχιζε καὶ σπάρραζε τὴν καρδιά των γονέων καὶ πού πολλὰς φορὲς τοὺς ἀνάγκαζε νὰ σφάζουν τὰ παιδιά των μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια γιὰ νὰ μὴ τὰ δίνουν στοὺς Τούρκους.

Κάθε χρόνο Τούρκοι στρατολόγοι γύριζαν σ' ὅλες τίς πόλεις καὶ τὰ χωριά κι' ἄρπαζαν ἀπὸ τίς Ἑλληνικὰς οἰκογένειες ὅσα παιδιά ἦταν γερά καὶ καλοδεμένα καὶ τὰ ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐκεῖ τὰ ἔκαναν Τούρκους, τὰ ἔκλειναν μέσα σὲ στρατῶνες καὶ γιὰ χρόνια τὰ φανάτιζαν μὲ διδασκαλίαν νὰ μισοῦν τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ θεωροῦν πάτερὰ των τὸν Σουλτάνο καὶ σπῖτι των τὸν στρατῶνα. Οἰκογένεια δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ δημιουργοῦν, οὔτε νὰ παντρευθοῦν. Οἰκογένεια γι' αὐτοὺς ἦταν οἱ ἄλλοι στρατιῶτες στὸ τάγμα, πού λεγόταν τάγμα Γενιτσάρων. Μὲ τέτοια ἀνα-

τροφή τὰ παιδιά αὐτὰ γίνονταν οἱ πρὸ φανατικοὶ στρατιῶ-
τες τοῦ Μωάμεθ καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Χριστιανῶν.

Μεγάλη καὶ τρομερὴ ἦταν ἡ δοκιμασία αὐτὴ γιὰ τοὺς
"Ἕλληνες γονεῖς. Νὰ σκέπτονται ὅτι τὰ παιδιά των αὔριο θὰ
γίνουν οἱ φανατικώτεροι ἐχθροὶ τῆς ἴδιας τῆς φυλῆς των !
Γι' αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν καμάρωναν τὰ παιδιά των, ὅπως ὅλοι
οἱ ἄλλοι γονεῖς, σὰν τὰ ἐβλεπαν γερά καὶ ὁμορφα, ἀλλὰ
παρακαλοῦσαν νὰ εἶναι ἀδύνατα, ἀνάπηρα καὶ καχεκτικά
γιὰ νὰ μὴ τὰ πάρουν οἱ Τοῦρκοι!

Φαντασθῆτε μὲ τί σπαραγμὸ ψυχῆς ἐβλεπε κανεὶς τὶς
μητέρες νὰ σηκώνουν τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ παρακα-
λοῦν τὸν Θεὸ νὰ πάρῃ κοντὰ του τὸ παιδί των γιὰ νὰ μὴ γί-
νῃ Γενίτσαρος!

Καὶ δὲν ἐφθανε αὐτό. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἄρπαζαν μόνον ὁ-
σα παιδιά χρειάζονταν γιὰ τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων, ἀλλὰ
καὶ πολλὰ ἄλλα πού τὰ πουλοῦσαν γιὰ δούλους. Περι-
σότερα ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο Ἑλληνόπουλα ὑπολογίζεται
ὅτι πουλήθηκαν σὰν δούλοι ἀπὸ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως ὡς τὸ 1638, πού καταργήθηκε τὸ Παιδομάζωμα.

5.—Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σουλτάνος σιγά-σιγά ἔδωσε ἐκκλησιαστικὰ προνόμια.
Ἔκαμε Πατριάρχη τὸν Γ. Σχολόριο καὶ τοῦ ἔδωκε θρησκευ-
τικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξουσία κι' ἐπέτρεψε οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐκκλη-
σιάζονται.

Τὸ Τουρκικὸ Κράτος δὲν ἦταν Κράτος πολιτικὸ, ἀλλὰ
θρησκευτικὸ. Πολίτες τοῦ Κράτους αὐτοῦ ἦταν μόνον ὅσοι
ἦταν μουσουλμάνοι καὶ ἀρχηγὸς των θεωροῦνταν ὁ Σουλ-
τάνος, σὰν διάδοχος τοῦ Προφήτη (χαλίφης). "Ὅσοι δὲν
ἦταν μουσουλμάνοι, ἢ ἔπρεπε νὰ γίνουν ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Γι'
αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ὁ Σουλτάνος ἐκλείσει ὅλες τὶς ἐκκλησίες
καὶ δὲν ἄφινε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκτελοῦν τὰ θρησκευ-
τικὰ των καθήκοντα. Αὐτὸ ὅμως δὲν βίασται πολὺν καιρὸ,
γιατὶ ἀντελήφθηκε ὁ Σουλτάνος ὅτι δὲν ἦταν συμφέρον γιὰ
τὸ Κράτος του νὰ ἐμποδίζῃ τὶς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας
τῶν Χριστιανῶν, ἐπειδὴ τοὺς φανάτιζε περισσότερο, ἀλλὰ
καὶ διότι μποροῦσε νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ σὲ συνεννόησι μὲ
τὸν Πάπα γιὰ καμμιά νέα σταυροφορία. Γι' αὐτὸ ἔκανε
ἐξαίρεσι στοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν στὸ
Κράτος του, ἀλλὰ ν' ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρο θρησκευτικὸ
Κράτος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πατριάρχη. Ἔτσι ἦταν βέβαιος
ὅτι θὰ τοὺς εἶχε πάντα δούλους (ραγιαδες), νὰ πληρώνουν

φόρους και να εργάζονται για τους Τούρκους, χωρίς φόβο να συνεννοηθούν με τη Δύση και να κάμουν επανάσταση. Πρώτος Πατριάρχης μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, όπου σκοτώθηκε ο Πατριάρχης 'Αθανάσιος ο Β', έγινε με την έγκριση του Σουλτάνου ο Γεώργιος Σχολάριος που μετωνομάσθηκε Γεννάδιος ο Β'. 'Ο Μωάμεθ προτίμησε το Σχολάριο, επειδή αυτός πολεμούσε την ένωση των 'Εκκλησιών και ήταν έχθρος του Πάπα. 'Εκείνο άκριβώς που συνέφερε στο Σουλτάνο.

Την ημέρα μάλιστα που ο Σχολάριος χειροτονήθηκε Πατριάρχης στην 'Εκκλησία των 'Αγίων 'Αποστόλων, ο Σουλτάνος του έστειλε την άμαξά του και μ' αυτήν ο Πατριάρχης μαζί με πολλούς κληρικούς και λαϊκούς σε μεγαλοπρεπή πομπή πήγε στο παλάτι για να προσκυνήσει τον Σουλτάνο. 'Ο Σουλτάνος βγήκε ως την πόρτα του παλατιού και τον υποδέχτηκε με μεγάλες τιμές και τον κάθισε δίπλα στο θρόνο του. 'Αφούμίλησαν για όλα τα ζητήματα κατόπιν στο τραπέζι, ο Μωάμεθ δώρησε στον Πατριάρχη την ώρα που έφευγε μια χρυσή πατερίτσα (ράβδο) στολισμένη με πολύτιμες πέτρες και μαργαριτάρια, λέγοντας: «'Νά πατριαρχεύης για το καλό των Χριστιανών και να έχης τη φιλία μου και όλα τα προνόμια, που είχαν και οι άλλοι πριν από σένα Πατριάρχει». Και τον συνώδευσε έπειτα ως την αύλη του παλατιού και τον βοήθησε ο ίδιος ν' άνεβη σ' ένα στολισμένο άσπρο άλογο, που το ακολουθούσαν άνθρωποι του παλατιού, και μ' αυτό ο Σχολάριος γύρισε στην Πόλη εύλογώντας τον λαό, που τον χειροκροτούσε και τον ζητωκραύγαζε.

Την άλλη μέρα Σουλτανικό χρυσόβουλο κανόνισε τα δικαιώματα και προνόμια του Πατριάρχη. Αυτό έδινε στον Πατριάρχη άπόλυτη έξουσία στις έκκλησίες, στα μοναστήρια και στον κλήρο. 'Ο Πατριάρχης είχε το δικαίωμα να χειροτονή και να καθαιρή έπισκόπους και ιερείς και να δικάζη όλες τις μεταξύ των Χριστιανών διαφορές. Τα κτήματα των έκκλησιών έπεστράφησαν σ' αυτές και ήταν άφορολόγητα. "Ετσι ο Πατριάρχης δέν έγινε μόνον θρησκευτικός, αλλά και πολιτικός άρχηγός των 'Ελλήνων, άληθινός 'Εθνάρχης των υποδούλων Χριστιανών.

Τα προνόμια αυτά πολλές φορές παραβιάσθηκαν από τους Τούρκους και όλοι σχεδόν οι Πατριάρχει υπέστησαν διώξεις, συμφορές και πολλοί σκοτώθηκαν από τους Τούρκους, αλλά μ' όλα αυτά ο όργανισμός αυτός της 'Εκκλησίας έγινε σιγά-σιγά πολύ ισχυρός. 'Ο Πατριάρχης είχε σχεδόν άντικαταστήσει τον Αυτοκράτορα των 'Ελλήνων.

Αὐτὸς μὲ μιὰ σύνοδο ἀπὸ ἀρχιερεῖς διηύθυνε ὅλο τὸ σκλαβωμένο Γένος. Ἀγρυπνοῦσε γιὰ τὸ λαό, τὸν προστάτευε ἀπὸ τὶς ἀθθαίρεσις τῶν Τούρκων, φρόντιζε μὲ κάθε τρόπο γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴ διατήρησιν τῆς γλώσσης καὶ κρατοῦσε ἄσβεστο τὸ ἔθνικὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀγάπην γιὰ τὴ Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα, ὅπως καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ παπάδες, ποὺ ἤξεραν ἀπὸ κάθε ἄλλον καλύτερα τὶς θλίψεις καὶ τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς, παρηγοροῦσαν τοὺς Ἕλληνας, ἐπικαλούμενοι τὴ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τοὺς στήριζαν στὴν πίστι τῶν πατέρων, τοὺς ἔδιναν ἐλπίδα γρηγορῆς λευτεριᾶς καὶ τοὺς ἄφιναν νὰ πιστεύουν ὅτι κάτι τὸ μυστικὸ γίνεται, ποὺ θάρθη ἡ ὥρα νὰ τὰ μάθουν καὶ ποὺ θὰ τοὺς ἐλευθέρωνε ἀπ' τὴ σκλαβιά. Ἔτσι καὶ τὸ αἶσθημα τῆς Θρησκείας κρατιόταν ζωηρὸ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας ἀγρυπνοῦσε, ὡς τὴν ὥραν ποὺ ὠρίμασε καὶ ξεπήδησε ἡ φλόγα τῆς Ἐπαναστάσεως.

6.—Ἡ δημιουργία τῶν Κοινοτήτων.

Οἱ Ἕλληνες σιγά-σιγά, γιὰ νὰ διοικῶνται μόνοι των, ἔκαμαν σὲ κάθε χωριὸ κοινότητες, ποὺ τὶς διοικοῦσαν οἱ δημογέροντες ἢ προεστοί.

Στὴν καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἦταν πάντα καὶ εἶναι ριζωμένη βαθειὰ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερίαν. Αὐτὸ ἦταν αἰτία, ὥστε οἱ Ἕλληνες, μαζί μὲ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια ποὺ τοὺς ἔδωκε ὁ Σουλτάνος, νὰ ἐπιτύχουν σιγά-σιγά καὶ πολιτικὰ προνόμια, ποὺ τὰ δημιούργησαν σχεδὸν μόνοι τους, καὶ τὰ ἀνέχθηκε ὕστερα ὁ Σουλτάνος. Οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ὅτι, γιὰ νὰ ζοῦν καλύτερα καὶ νὰ μποροῦν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ συμφέροντά των, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐνωμένοι καὶ νὰ δημιουργήσουν ἕναν ἰδιαιτέρου τρόπου γιὰ τὴ διοίκησίν των, ποὺ νὰ μὴν ἔχουν θέσιν οἱ Τούρκοι, μιὰ αὐτοδιοίκησιν δηλαδὴ. Καὶ μὲ μεγάλη σύνεσιν καὶ προσοχὴ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖται στὰ ὄρεινὰ μέρη στὴν ἀρχὴ καὶ ὕστερα στὶς πεδιάδες, ἕνα σύστημα δημοκρατικῆς διοικήσεως, ποὺ στὸ τέλος κατάντησε νὰ γίνῃ κράτος ἐν κράτει. Κάθε χωριὸ ἀποτελοῦσε μιὰ κοινότητα, ποὺ μὲ ψήφον ἔβγαζε τοὺς ἀρχόντες του, ποὺ λέγονταν δημογέροντες ἢ προεστοί. Αὐτοὶ πάλιν ἔβγαζαν τοὺς προύχοντες τῆς ἐπαρχίας ποὺ λέγονταν κοτσαμπάσηδες, καὶ οἱ κοτσαμπάσηδες τὸν Βελίκεν, ποὺ ἔμενε στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ φρόντιζε γιὰ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων.

Οι προεστοὶ καὶ οἱ δημογέροντες παρουσιάσθησαν στὴν ἀρχὴ σὰν νὰ εἶχαν μόνον σκοπὸ νὰ διεκολύνουν τοὺς Τούρκους στὴν εἴσπραξι τῶν φόρων. Εἶχαν τὴν εὐθύνη νὰ διαχειρίζονται τὶς κοινοτικὲς περιουσίαι καὶ νὰ εἰσπράττουν καὶ νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ἐπίτηδες ἔδειχναν προθυμίαν νὰ πληρώνουν στοὺς προεστοὺς τοὺς φόρους, αὐτὸ ἄρесе στὴν Τουρκικὴ διοίκησι, πού δὲ βάρυνε στὸν ἀπώτερον σκοπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι σὰν τεμπέληδες, ἀμαθεῖς καὶ νωθροὶ πού ἦταν, δὲν τοὺς ἄρесе νὰ κοπιᾶζον καὶ νὰ ἐνοχλοῦνται γιὰ τὴν εἴσπραξι τῶν φόρων. Γι' αὐτὸ, ὅταν εἶδαν πὼς οἱ προύχοντες τὰ κατάφερναν καὶ τοὺς εἰσέπρατταν εὐκολώτερα, τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους νὰ κανονίζον αὐτοὶ ὅπως καταλάβαιναν καλύτερα τὴν εἴσπραξι, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἔδιναν τὰ χρήματα πού ζητούσαν. Ἔτσι μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά των οἱ Χριστιανοὶ κατάρθωσαν μὲ τὶς κοινότητες νὰ αὐτοδιοικοῦνται, πρᾶγμα πού τοὺς ἔδωκε τὸν τρόπο καὶ τὰ συμφέροντά των νὰ προστατεύουν ἀπὸ τὴν κατάχρησι τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ τὴν εὐκολίαν νὰ μποροῦν νὰ ἐργάζονται γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀναγέννησι μὲ τὸ νὰ ὑποστηρίζουν καὶ νὰ βοηθοῦν τὰ σχολεῖα, τὶς ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια, μέσα στὰ ὁποῖα φυτεύονταν στὶς ψυχὰς τῶν Ἑλληνοπαίδων ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κατάρθωσαν οἱ δημογέροντες νὰ κρατήσουν μέσα στοὺς τέσσαρες αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴν ἐνότητά καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους. Καὶ σ' αὐτοὺς πρῶτους στράφηκε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ της.

Ὅσα χωριὰ μάλιστα ἦταν σὲ πολὺ ὄρεινὰ μέρη, ὅπου οἱ Τούρκοι δὲν πήγαιναν ποτέ, ζοῦσαν τελείως ἐλεύθερα καὶ λέγονταν κεφαλοχώρια. Τέτοια χωριὰ ἦταν στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, τῆς Κρήτης, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Ταυγέτου.

Πολλὲς ἑλληνικὲς κοινότητες, ὅπως τῶν Ἀμπελακίων, τοῦ Πηλίου, τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Δημητσάνας, ἔγιναν τόσο πολὺ πλούσιαι, ὥστε σύστησαν μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους στὴν Εὐρώπη, ὅπως στὴν Ἐνετία, στὴν Τεργέστη, στὴ Μόσχα καὶ στὴν Ὀδησσό.

7.—Οἱ Φαναριῶτες.

Πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, πού κατοικοῦσαν στὴ συνοικία Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατάρθωσαν μὲ τὴ μόρφωσί τους

να πάρουν ἐξαιρετικές θέσεις στή Διοίκηση τῆς Τουρκίας καί να ὠφελήσουν τὸν Ἑλληνισμό.

Ἀπὸ Ἀσιατικὸ Κράτος, ἡ Τουρκία τώρα μὲ τὴν ὑποδούλωσι τῆς Ἑλλάδος, ἔγινε Εὐρωπαϊκὸ καὶ σὰν τέτοιον δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ἔρθῃ σὲ διάφορες σχέσεις μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κἀνῃ αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀνθρώπους μορφωμένους, ποὺ νὰ ξέρουν γλῶσσες, γιὰ νὰ τοὺς μεταχειρίζεται ὡς διερμηνεῖς (δραγουμάνους). Ἀλλὰ ποῦ νὰ τοὺς βρῆ; Οἱ Τοῦρκοι ἦταν ὅλοι ἀγράμματοι. Ἀναγκαστικά τότε κατέφυγε στοὺς Ἕλληνας, ποὺ ἦταν σὲ θέσι νὰ ἐξυπηρετήσουν μὲ τὴ μὀρφωσί τους τὸ Κράτος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅσοι ἀπὸ τοὺς λογίους καὶ μορφωμένους ἔμειναν στὴν Τουρκία καὶ δὲν ἔφυγαν στὸ ἐξωτερικόν, δημιούργησαν μιὰ νέα τάξι ἀριστοκρατίας. Ὅλοι αὐτοί, ἐπειδὴ τὸ Πατριαρχεῖο εἶχε γίνει τὸ μόνον θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ κέντρο, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' αὐτό, στὴ συνοικία τοῦ Φαναρίου. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν καὶ Φαναριῶτες. Οἱ Φαναριῶτες ὄχι μόνον ὑπερεῖχαν στὴ μὀρφωσι, ἀλλὰ σπούδαζαν καὶ ἤξεραν πολλὰς ξένες γλῶσσες. Αὐτοὺς ἀναγκάσθησαν νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς ἀνέθεσαν τὶς πιὸ ἐμπιστευτικές θέσεις. Πολλὰς φορὰς τοὺς ἔστελναν καὶ ὡς πρέσβεις γιὰ νὰ συνομολογήσουν συνθήκες κ' ἐλέγονταν μεγάλοι διερμηνεῖς ἢ ἐξ ἀπορρήτων. Τέτοιοι ἦταν οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Σούτσοι, οἱ Ὑψηλάντηδες, οἱ Μουρούζηδες, οἱ Ράλληδες, οἱ Ροδοκανάκηδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ ἄλλοι.

Ἔτσι οἱ Φαναριῶτες, μὲ τὰ μυστικά ποὺ ἤξεραν καὶ τὴ μεγάλη ἐπιρροή ποὺ εἶχαν στοὺς Τούρκους, προστάτεψαν πολὺ τὸ Ἑλληνικὸ Γένος καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὁμογενῶν.

Ἀλλὰ καὶ μ' ἄλλον τρόπο οἱ Φαναριῶτες ὠφέλησαν τὸ Ἔθνος. Ἡ Βλαχία καὶ Μολδαυία (Ρουμανία) εἶχαν κ' αὐτὲς ὑποταχθῆ στοὺς Τούρκους. Σ' αὐτὲς ὁ Σουλτάνος ἔστελνε νὰ τὶς διοικοῦν Ἕλληνας ἡγεμόνες ἀπὸ τὸ Φανάρι. Οἱ Φαναριῶτες πήγαιναν ἐκεῖ μὲ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς των, ποὺ τοὺς ἔδιναν διάφορα ἀξιώματα καὶ μὲ σωματοφυλακὴ ἀπὸ Ἕλληνας. Μεταχειρίζονταν δὲ γιὰ ἐπίσημη γλῶσσα τὴν Ἑλληνική. Ἐκεῖ ἴδρυσαν καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα κ' ἔτσι πολλοὶ Ἕλληνας κατέφευγαν ἐκεῖ καὶ γιὰ νὰ ἐκπαιδευθοῦν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ βροῦν προστασία. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἡγεμονίες αὐτὲς ἔγιναν κέντρα Ἑλληνικά, καὶ στὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα τῶν ἡγεμόνων προπαρασκευαζόταν ἡ ἀπελευθέρωσι τοῦ Ἔθνους.

8.—Ἡ ἐκπαίδευσι τῶν σκλάβων Ἑλλήνων.

Ὁ Σουλτάνος ἔκλεισε ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ τὰ Ἑλληνόπουλα μάθαιναν τὰ γράμματα τῇ νύχτᾳ στὰ μοναστήρια καὶ στὰ σπίτια τῶν παπάδων, πού εἶχαν γίνει «κρυφὰ σχολεῖα». Ἀπὸ τὸ 17ο ὄμως αἰῶνα ἀνοιξαν μερικά σχολεῖα, ὅπου δίδαξαν μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἕνας τέτοιος σοφὸς εἶναι ὁ Χιώτης Ἀδαμάντιος Κοροῆς.

Τὰ κρυφὰ σχολεῖα.— Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς σκλαβιάς ἡ Τουρική Κυβέρνησι ἔκλεισε ὅλα τὰ Ἑλληνικά σχολεῖα καὶ ἀπηγόρευσε στοὺς Ἕλληνες νὰ μαθαίνουν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σκόπευε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξι τῶν Ἑλλήνων, πού θὰ ἦταν ἰκανὴ βέβαια νὰ κρατήσῃ τὴν ἐθνικὴ τῶν ὑπόστασι καὶ νὰ συντελέσῃ κάποτε στὴν ἐξέγερσι καὶ στὴν ἀπελευθέρωσι.

Μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες γνώριζαν καλὰ ὅτι μόνο μὲ τὴν ἐκπαίδευσι καὶ τὴν μόρφωσι θὰ μπορούσαν νὰ διασώσουν τὸν ἐθνισμό τῶν καὶ νὰ δουλέψουν καλύτερα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ γένους. Καὶ γι' αὐτὸ ἐπεδόθησαν μὲ περισσότερο ἐνθουσιασμό στὰ γράμματα. Δάσκαλοι γιὰ τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα χρησίμεψαν οἱ παπάδες, οἱ καλόγηροι καὶ οἱ ψαλτάδες καὶ γιὰ σχολεῖα τὰ διάφορα μοναστήρια, οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ καὶ τὰ σπίτια τῶν παπάδων. Ἐκεῖ κρυφὰ μαζεύονταν τὶς νύχτες τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ μπρὸς στὰ εἰκονίσματα καὶ μὲ τὸ ἀδύνατο φῶς ἑνὸς κεριοῦ ἢ ἑνὸς καντηλιοῦ οἱ παπάδες μάθαιναν στὰ παιδιά τὰ πρῶτα γράμματα κι' ὕστερα τὸ Ψαλτήρι καὶ τὸν Ἀπόστολο. Μὰ ταυτόχρονα τοὺς διηγόνταν τὴ δόξα καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων καὶ γέμιζαν τὴν ψυχὴ τῶν μ' ἐνθουσιασμό καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ τὴ Θρησκεία. Τοὺς μιλοῦσαν γιὰ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν ἀρχαίων καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς τῶν καὶ τοὺς συμβούλευαν νὰ μὴ λησμονοῦν ὅτι εἶναι ἀπόγονοι ἐκείνων καὶ ὅτι ὅλα τὰ μέρη, πού ἔχουν σήμερα οἱ Τοῦρκοι :

«πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ μας θά'ναι».

Μὲ τί λαχτάρα, χαρὰ καὶ προθυμία ἔτρεχαν τὶς νύχτες τὰ Ἑλληνόπουλα νὰ μάθουν τὰ λίγα αὐτὰ γράμματα, καὶ παρακαλοῦσαν τὸ φεγγάρι νὰ τοὺς φέγγῃ μὲ τὸ χλωμὸ φῶς του γιὰ νὰ βρῖσκουν τὸ δρόμο:

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο
νὰ μαθαίνω γράμματα.



«... Πάλι με χρόνια, με καιρούς, πάλι δικά μας θά 'ναι ...»

Διακόσια δλόκληρα χρόνια γινόταν αὐτὴ ἡ δουλειά. Μὰ τίποτε δὲν βρέθηκε ἱκανὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ Ἑλληνόπουλα νὰ μαθαίνουν τὰ λίγα «κολλυβογράμματα», ὅπως τὰ ἔλεγαν τότε. Τὰ κρυφὰ αὐτὰ σχολεῖα εἶχαν γίνοι ἡ κολυμβήθρα, ὅπου ἀναβαπτιζόταν τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ μεγάλα σχολεῖα. Ἀργότερα, ὅμως, ἀπὸ τὰ 1700 κί' ὕστερα, ὁ Σουλτάνος μὲ τὴ μεσολάβησι τῶν Φαναριωτῶν ἐπέτρεψε ν' ἀνοίξουν ὠρισμένα σχολεῖα, ποὺ σιγὰ-σιγὰ ἔγιναν πολὺ περισσότερα. Τότε ἄνοιξαν καὶ μεγάλα σχολεῖα, στὴν ἀρχὴ στὴν Κωνσταντινούπολι (Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους), ὕστερα στὰ Ἰωάννινα, στὴ Σμύρνη, στὴ Ζαγορά καὶ στὴ Δημητσάνα. Σ' αὐτὰ διδάξαν πολλοὶ σοφοὶ καὶ μορφωμένοι ἄνδρες, ποὺ ὠνομάσθησαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ ἄλλοι. Ἐξαιρετικὴ θέσι μέσα σ' αὐτοὺς ἔχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς.— Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ἦταν μεγάλος σοφὸς καὶ βαθὺς γνώστης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Μὲ τὰ σοφὰ συγγραμμάτα του ἔγινε ὁ μεγάλος διαμορφωτὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ μὲ τίς πατριωτικὰς ἐπιστολὰς καὶ διατριβὰς του, ὁ ἀπόστολος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη τὸ 1748. Ὁ πατέρας του καταγόταν ἀπὸ τὴ Χίο καὶ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴ Σμύρνη. Στὰ πρῶτα του χρόνια σπούδασε στὴ Σμύρνη. Ἐκεῖ συναναστρεφόμενος μὲ Εὐρωπαίους, ἔμαθε τὴν Ἰταλική, Γαλλικὴ καὶ Ἑβραϊκὴ γλώσσα καὶ ἀργότερα καὶ τὴν Ἀγγλική. Ὅταν ἔγινε 24 χρόνων, τὸ 1772, ὁ πατέρας του τὸν ἔστειλε στὸ Ἀμστελδάμο γιὰ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Ἀλλὰ ὁ Κοραῆς δὲν εἶχε καμμιά κλίσι γιὰ τὸ ἐμπόριο. Ἐπὶ ἕξ χρόνια ποὺ ἔμεινε στὸ Ἀμστελδάμο ἐπιδόθηκε στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ στὶς σπουδὰς, φοιτῶντας στὸ περιώνυμο ἐκεῖ σχολεῖο «Ἀθήναιο» καὶ διδασκόμενος ἀπὸ τὸ σοφὸ δάσκαλο Ἀδριανὸ Βοδέτο. Τὸ 1779 ἐπέστρεψε στὴ Σμύρνη καὶ τὸ 1782 ξανάφυγε γιὰ τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας, ὅπου σπούδασε φιλοσοφία καὶ ἰατρικὴ καὶ ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Τότε ὅμως πέθαναν οἱ γονεῖς του καὶ ὁ Κοραῆς ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ὅπου ζοῦσε μεταφράζοντας ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ καὶ Ἀγ-



Ἀδαμάντιος Κοραῆς

γλική στη Γαλλική διάφορα συγγράμματα που πωλούσε στους εκδότες.

Άλλά τότε συνέβη στη Γαλλία ένα μεγάλο γεγονός που είχε αντίκτυπο σ' όλο τον κόσμο, όπως θα μάθωμε. Ο Γαλλικός λαός εκήρυξε επανάστασι και ανέλαβε στα χέρια του την εξουσία από τους βασιλείς. Η επανάστασι αυτή διακήρυξε τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι.

Ο Κοραΐς αίσθάνθηκε βαθειὰ τὴ διακήρυξι αὐτὴ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ εὐαίσθητη ψυχὴ του συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν ταπείνωσι ὅπου εἶχε πέσει τὸ δοξασμένο Ἔθνος του. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ βοηθήσῃ ὅπως μπορούσε τὸ Ἔθνος του ν' ἀναγεννηθῆ. Καὶ ἔβαλε σκοπὸ τῆς ζωῆς του: α) Νὰ καταστήσῃ γνωστὴ τὴν πολιτικὴ κατάστασι τῶν Ἑλλήνων καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ στὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης πού δὲν τὴν ἤξεραν. β) Νὰ ὑπενθυμίξῃ πάντοτε τοὺς Ἕλληνας τὴ δόξα τῶν προγόνων των καὶ γ) Νὰ διαμορφώσῃ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα, βγάζοντας ἀπὸ τὴ μέση ὅλες τὶς ξένες λέξεις.

Καὶ πράγματι, πολυμαθὴς ὅπως ἦταν καὶ προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσι μ' ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα, ἔγραψε ὀκτὲτα συγγράμματα, πού ἐξύψωσαν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἀνέδειξαν μεγάλο σοφὸ καὶ μεγάλο πατριώτη.

Ο Κοραΐς μὲ τὴ βοήθεια τῶν πλουσίων ὁμογενῶν Ζωσιμαδῶν καὶ πλουσίων Χίων, ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσι τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐξέδωκε τὴν «Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη», πού τόσο συνετέλεσε στὴ διαμόρφωσι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς γλώσσας. Ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασι, γέρος τώρα ὁ Κοραΐς καὶ μὴ μπορῶντας νὰ κατεβῆ στὴν Ἑλλάδα, ἔγραφε ὀλοένα ἐπιστολὲς σὲ πολλοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς συμβούλευε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Πέθανε στὸ Παρίσι στίς 10 Ἀπριλίου 1833 σὲ ἡλικία 85 χρόνων καὶ τάφηκε μὲ μεγάλες τιμὲς στὸ «Πολύανδρο». Στὸν τάφο του χαράχθηκαν τὰ ἑξῆς, πού εἶχε γράφει ὁ ἴδιος:

«Ἀδαμάντιος Κοραΐς,
ὕπὸ ξένην μὲν, ἴσα δὲ τῇ φυσάσῃ με Ἑλλάδι
πεφιλημένην γῆν τῶν Παρισίων κεῖμαι».

Δηλαδή:

«Ἀδαμάντιος Κοραΐς, βρίσκομαι θαμμένος
στὴν ξένη γῆ τῶν Παρισίων, πού μοῦ εἶναι
τόσο ἀγαπημένη, ὅσο καὶ ἡ Ἑλλάδα, ὅπου γεννήθηκα».

Ἡ Πατρίδα μας ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸ μεγάλο ἐθνικὸ

Έργο του, έστησε μπρός στο Πανεπιστήμιο τὸν ἀνδριάντα του.

9.— Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴν ξηρά.

Πολλοὶ Ἕλληνες δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν σκλαβιά κι' ἀνέβαιναν στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀποτελοῦσαν τὰ σώματα τῶν «Κλεφτῶν» ποὺ ἦταν ἢ κατὰ ξηρὰν στρατιωτικὴ δύναμι τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος.

Δὲν ἦταν μόνον οἱ λόγιοι καὶ οἱ σοφοί, οἱ μεγάλοι δηλ. διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οὔτε μόνον οἱ κοινότητες ποὺ ἐργάσθηκαν γιὰ νὰ κρατήσουν ἄσβεστο τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων καὶ συνετέλεσαν στὴν ἔκρηξι τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ σ' ἄλλους σπουδαίους παράγοντες ἡ Πατρίδα μας ὀφείλει τὴν ἀπελευθέρωσί της.

Μαζὶ μὲ τὶς πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ τόπου, ἐργάσθηκαν καὶ ἀξιοπρόσεκτες πολεμικὲς δυνάμεις. Αὐτὲς οἱ δυνάμεις ἦταν ὁ στρατὸς ποὺ ἐδημιούργησαν οἱ ἀνυπότακτοι καὶ φιλελεύθεροι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ποὺ δὲν θέλησαν ποτὲ νὰ φάνε τὸ πικρὸ ψωμί τῆς σκλαβιάς καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν κατακτητὴ. Ἦταν ἐκεῖνοι, ποὺ γέμισαν τ' ἀπρόσιτα κι' ἄβυσθα βουνά τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ἔκαμαν λημέρια τους. Ἐκεῖνοι ποὺ δημιούργησαν τὰ πολεμικὰ σώματα τῶν Κλεφτῶν, ποὺ σιγὰ-σιγὰ κατάντησαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Ἐκεῖνοι ποὺ περήφανα τραγουδοῦσαν μαζὶ μὲ τὰ πουλιά τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόγγων:

«Πασά μου ἔχω τὸ σπαθί, Βεζύρη τὸ τουφέκι.

Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θηριὰ παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους».

Οἱ σπηλιὲς καὶ οἱ ράχες τοῦ Ταυγέτου, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Κισσάβου, τῶν Ἀγραφῶν, τοῦ Πηλίου, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν τόσων ἄλλων βουνῶν ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὰ ἡρωϊκὰ τραγούδια τῶν ἀνδρείων ἐκείνων Ἑλλήνων, ποὺ, μὴν ὑποφέροντας τὴν τυραννία, ἀνέβηκαν ἐκεῖ καὶ ἀνέπνεαν τὸν ἄερα τῆς λευτεριάς μαζὶ μὲ τοὺς σταυραετούς:

«Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο - Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος.

Ἐχω σαράντα δυὸ κορφὲς καὶ ἐξήντα δυὸ βρυσσοῦλες.

Κάθε ραχοῦλα φλάμπουρο, κάθε κλαρὶ καὶ κλέφτης».

Ἄραιοι καὶ ἀνοργάνωτοι στὴν ἀρχή, δὲν ἄργησαν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν σώματα. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ καθενὸς σώματος λεγόταν Καπετάνιος, ὁ ὑπαρχηγὸς

καὶ ὑπασπιστῆς τοῦ Πρωτοπαλλήκαρο καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι Παλληκάρια. Ὅλοι δὲ μαζὶ λέγονταν Κλέφτες. Τὸ ὄνομα «Κλέφτης» σήμαινε τὸν ἀνδρεῖο καὶ τὸν παλληκαρᾶ, ποὺ ζῆ ἐλεύθερα καὶ δὲν σηκώνει τὴν σκλαβιά. Οἱ κλέφτες εἶχαν καὶ σημαία, ποὺ ἔφερενε συχνότερα στὴ μέση τὸν Ἄη - Γιώργη καὶ λεγόταν Φλάμπορο. Πολλὲς ἦταν οἱ ἀρετὲς ποὺ εἶχαν οἱ κλέφτες. Λάτρευαν μὲ καθαρὴ καρδιά τὸ Θεό. Θεωροῦσαν γιὰ ἱερώτερὰ τῶν πράγματα τὴ Θρησκεία καὶ τὴν Πατρίδα. Δὲν ἄγγιζαν ποτὲ τὰ πράγματα ποὺ ἀνῆκαν στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια. Σέβονταν τὴν οἰκογενειακὴ τιμὴ καὶ ἀγαπιόντουσαν μετὰ ξύ τῶν σὰν ἀδέλφια.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὰ βουνά, ποὺ εἶχαν τὰ λημέρια τῶν, ἦταν πάντοτε ἔτοιμοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, γιὰτὶ πάντα ἡ ζωὴ τους ἦταν σὲ κίνδυνο. Γι' αὐτὸ τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν περνοῦσαν μὲ τὸ νὰ γυμνάζωνται στὴ σκοποβολή, στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα, στὸ πάλαμα καὶ στὸ λιθάρι. Ἦταν τόσο καλοὶ σκοπευτῆς, ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς περνοῦσαν τὴ σφαίρα μέσα στὸ δαχτυλίδι.

Συνήθιζαν νὰ ὑποφέρουν τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὴ ζέστη, τὸ κρύο, τὴν ἀϋπνία καὶ κάθε στερῆσι καὶ κακουχία. Προτιμοῦσαν τὸ θάνατο παρὰ νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων· γι' αὐτὸ ἡ εὐχὴ μετὰξὺ τῶν ἦταν: «καλὸ βόλι» ἢ «καλὸ μολύβι». Κι' ὅταν τύχαινε νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς, ποτὲ δὲν δεῖλιαζαν καὶ κρατοῦσαν ψηλὰ τὸ ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ φρόνημα. Τοὺς σούβλιζαν, τοὺς ἔγδερναν ζωντανούς, τοὺς ἔσπαζαν τὰ κόκκαλα μὲ τὸ σφυρί. Μὰ οἱ κλέφτες δὲν ἔβγαζαν οὔτε ἓνα δάκρυ, οὔτε ἓνα στεναγμό, οὔτε μιὰ λέξι.

Τὰ σώματα τῶν κλεφτῶν εἶχαν καταντήσει ὁ τρόμος καὶ ὁ φόβος τῶν Τούρκων καὶ ἡ παρηγοριὰ καὶ ἡ προστασία τῶν Ἑλλήνων. Κάθε τόσο ἐξορμοῦσαν ἀπὸ τὰ λημέρια τους κι' ἔκαναν ἐπίδρομὲς στὰ τουρκικὰ χωριά καὶ τὰ κατάφερναν κι' ἄρπαζαν τὰ ζῶα τῶν. Πολλὲς φορές ἔκαναν «γιουρούσια» ξαφνικὰ στὰ Τουρκικὰ στρατεύματα καὶ τοὺς ἔκαναν ἀληθινὴ θραῦσι.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς διαλύσουν, ἀναγκάζονταν πολλὲς φορές νὰ συνθηκολογοῦν μαζὶ τῶν καὶ νὰ κάνουν ἀπ' αὐτοὺς τάγματα, ποὺ τοὺς ἀνέθεταν νὰ κρατοῦν σὲ ὠρισμένες περιφέρειες τὴν τάξι καὶ τὴν ἡσυχία. Ἡ περιφέρεια ἐκείνη λεγόταν ἄρματωλίκι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ τάγμα Ἄρματωλοί. Ἀλλὰ οἱ κλέφτες δὲν ἔμεναν πολὺ καιρὸ στ' ἄρματωλίκι. Τὰ χαλοῦσαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τραβοῦσαν πάλι γιὰ τὰ βου-

νά. Γι' αὐτὸ ἡ ὀνομασία ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες κατάντησε
νά ἔχη τὴν ἴδια σημασία.

Ἄχ! Τί καλά ταν νάμουνα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης,
ἀρματωλὸς μέσ' στὰ βουνὰ καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους,
νάχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νά μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νά μὲ ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια,
νά τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νά μὲ λένε.

Αὐτοὶ ἦταν οἱ Ἄρματωλοὶ καὶ Κλέφτες, ποὺ ἀποτελοῦ-
σαν τότε τὴν «κατὰ ξηρὰν» πολεμικὴ δύναμι τῶν Ἑλλήνων
καὶ ποὺ ἐγκαρδίωναν τοὺς Ἕλληνες μὲ τὴν ὑποστήριξι καὶ
τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματά των.

10.—Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴ θάλασσα.

Οἱ Ἕλληνες, σὰν ναυτικοί, κατάρθωσαν κι' ἔκαμαν ἐμπο-
ρικὰ πλοῖα, ποὺ σιγὰ-σιγὰ τὰ μετέβαλαν σὲ πολεμικὰ κι' ἔκα-
μαν τὴν «κατὰ θάλασσαν» δύναμι τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν μόνον πολεμικὲς δυνάμεις «κατὰ
ξηρὰν», τοὺς περίφημους Ἄρματωλοὺς καὶ Κλέφτες, ἀλλὰ
εἶχαν καὶ τὶς πολεμικὲς δυνάμεις των καὶ «κατὰ θάλασ-
σαν». Ναυτικὸς λαὸς ὁ Ἑλληνικὸς, δὲν μπορούσε νὰ καθυ-
στερήσῃ στὴν πολεμικὴ ἔνοπλη δράσι. Τὰ νησιὰ καὶ οἱ πα-
ράλιες πόλεις σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς σκλαβιάς δὲν ἔπαψαν
ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιδίδωνται στὴ ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο. Ὅταν
μάλιστα στὸ 1772 ὑπογράφηκε συνθήκη μεταξὺ Ρωσίας καὶ
Τουρκίας, ποὺ ἐπέτρεπε ἐλευθερία στὰ Ρωσικὰ πλοῖα, τότε
οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν πολλὰ πλοῖα καὶ μὲ ρωσικὴ σημαία διέ-
σχιζαν ἐμπορευόμενοι τὶς θάλασσες τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ
Αἰγαίου ὡς τὸ Γιβραλτάρ. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐ-
κούρσευαν τὶς θάλασσες οἱ φοβεροὶ πειραταὶ τῆς Ἀλγε-
ρίας, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐξωπλίζονταν μὲ κανόνια καὶ ἔτσι
καταντούσαν πολεμικὰ.

Πολλὰ νησιὰ τότε ἔφτιασαν πολλὰς δεκάδες πλοῖα κι'
ἐπλούτισαν μὲ τὸ ἐμπόριο. Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα ἀνα-
δείχθηκαν στὸ πλούσιο ἐμπόριο καὶ ἔκαμαν ἓνα πραγματικὸ
ἑλληνικὸ στόλο τὰ νησιὰ Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά.

Ἔτσι ὅταν ἄρχισε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ἡ Ἐπανάστασι, ἡ
Ἑλλάδα βρέθηκε νὰ ἔχη πολλὰ καὶ μεγάλα ὀπλισμένα
πλοῖα ποὺ τὰ κυβερνοῦσαν καπεταναῖοι καὶ ναῦτες μὲ πολ-
λὴ πείρα καὶ περισσότερο πατριωτισμό. Κι' αὐτὸ ὠφέλησε
πέρα πολὺ στὸν ἀπελευθερωτικὸ μας ἀγῶνα.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν εἶπε ἓνας μπέης τῆς Χαλκίδος.

ὁ Ρεσίτ, ὅταν ἡ ἐπανάστασι ἐξέσπασε καὶ μαζεύθησαν ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι σὲ πολεμικὸ συμβούλιον γιὰ νὰ ἀποφασίσουν γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Εὐβοίας.

— Ὁ Σουλτάνος, εἶπε, ἐμπόδιζε τὸν ραγιαῖ νὰ κτίζη ἐκκλησίες καὶ τὸν ἄφηνε νὰ κάνη σχολεῖα καὶ καράβια· νὰ ὁ ραγιαῖς μὲ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ καράβια ποῦ σήκωσε κεφάλι. Ἄς ἔρθῃ τώρα ὁ Σουλτάνος νὰ τὸν κάνη ἰζάφτι (δηλ. νὰ τὸν ὑποτάξῃ).

Καὶ ἔλεγε τὴν ἀλήθεια : Τὰ σχολεῖα μὲ τὴν πνευματικὴν προπαρασκευὴν καὶ τὰ καράβια μὲ τὸν πλοῦτον ποῦ συνεσώρευσαν καὶ τὰ κανόνια, μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν ἐξωπλισμένα, ὠδήγησαν στὴν Ἐπανάστασιν.

Ἐρωτήσεις : Τί ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας νὰ κρατήσουν ἀμείωτον τὸ ἐθνικὸ φρόνημα στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς ; Σὲ τί ὠφέλησαν οἱ θρησκευτικὲς ἐλευθερίες, ποὺ ἔδωκε ὁ Σουλτάνος στοὺς ραγιαῖδες ; Πῶς συνετέλεσαν οἱ Φανασιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ μὴ χάσουν τὴν ἐθνικὴν τὴν συνείδησιν ; Κατὰ τί ἐχρησίμευσε ἡ αὐτοδιοίκησις ; (κοινότητες). Ποιὲς ἦσαν οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικὲς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων ;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

11.—Τὸ κίνημα τοῦ 1770.

Στὸ 1770 ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας ἔστειλε Ρωσικὸ στόλο μὲ τὸν Ὀρλώφ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Πελοπόννησο. Τὸ κίνημα ἀπέτυχε καὶ ἡ Πελοπόννησος ρημάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς ποὺ μῆταν μέσα.

“Ὅταν οἱ Τούρκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀληθινὸς τρόμος κατέλαβε ὅλη τὴν Εὐρώπη. “Ὅλοι πίστευαν ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ περιορισθοῦν μόνο στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ θὰ θελήσουν νὰ ξαπλωθοῦν καὶ στὴν Εὐρώπη. Γι’ αὐτὸ ἀπέφευγαν νὰ δώσουν ἀφορμὴ γιὰ δυσარέσκεια στὴν Τουρκία. Τὰ τέσσερα μάλιστα τότε μεγαλύτερα Κράτη, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Γερμανία, ἐπειδὴ δὲν γειτόνευαν μὲ τὴν Τουρκία καὶ δὲν διέτρεχαν ἄμεσο κίνδυνο, δὲν ἔδειχναν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κατάστασι ποὺ δημιουργοῦνταν στὴν Ἀνατολή. Ἡ Γαλλία μάλιστα ἦταν σχεδὸν πάντοτε σύμμαχος μὲ τὴν Τουρκία. Τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο διέτρεξαν ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ἑνετία. Τὴν Οὐγγαρία μάλιστα οἱ Τούρκοι τὴν κυρίεψαν καὶ τὴν κράτησαν ὑπόδουλη 150 χρόνια. Ἡ Αὐστρία ἦρθε πολλὰς φορὲς σὲ σύγκρουσι μὲ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Οὐγγρους καὶ νὰ παραδώσουν τὴν Τρανσυλβανία καὶ μέρος τῆς Βοσνίας στοὺς Αὐστριακοὺς. Ἡ Ἑνετία ἦταν μεγάλη ναυτικὴ δύναμι τότε καὶ κατεῖχε πολλὰς παράλιες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τούρκοι ὅμως κατώρθωσαν νὰ τοὺς διώξουν ἀπ’ ὅλες τὶς ἐλληνικὰς χώρας.

Σ’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους ποὺ βάσταξαν 300 σχεδὸν χρόνια, οἱ Ἕλληνες ἐπαναστατοῦσαν πάντοτε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ βοηθοῦσαν τοὺς Φράγκους. Αὐτοὶ ὅμως, μόλις τύχαινε νὰ κάνουν εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους, ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη των, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παθαίνουν ἔτσι πολλὰς καταστροφές. Αὐτὸ γινόταν ὡς τὸν 18ο αἰῶνα, ὅταν

πιὰ ἔχασαν οἱ Ἕλληνες τὶς ἐλπίδες τῶν στὴν Εὐρώπη καὶ στράφηκαν πρὸς τὴν Ρωσία, ποὺ ἔδειχνε πὼς ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τὸ ἔδειξε πῶς φανερὰ ὁ Αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας. Αὐτὸς ὄχι γιὰτὶ ἀγαποῦσε τοὺς Ἕλληνες ἀλλὰ γιὰτὶ συνέλαβε τὸ σχέδιο νὰ διαλύσῃ τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορία, σκέφθηκε ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ πετύχαινε ἂν κατάφερνε τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν. Κάλεσε λοιπὸν τοὺς Ἕλληνες νὰ εἶναι ἔτοιμοι γιὰ ἐπανάστασι καὶ κήρυξε τὸν πόλεμον στὴν Τουρκία. Δὲν πρόλαβαν ὅμως οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν, γιὰτὶ νικῆθηκε ὁ Μέγας Πέτρος ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὑπόγραψε εἰρήνην.

Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ δὲν πέτυχε ὁ Μέγας Πέτρος, τὸ ἔθεσε σ' ἐνέργεια ἀργότερα ἡ Αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη. Αὐτὴ τὸ 1766 ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸν Ἕλληνα ἀξιωματικὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Γεώργιο Παπάζωλη μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ γιὰ ἐπανάστασι. Ὁ Παπάζωλης καταγόταν ἀπὸ τὴ Σιάτιστα. Αὐτὸς ἦρθε σ' ἐπαφὴ μὲ ὅλα τὰ ἐξέχοντα πρόσωπα στὴν Ἑλλάδα. Προπαγάνδισε μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐπανάστασι καὶ ἐπέτυχεν νὰ σκορπίσῃ μεγάλες ἐλπίδες καὶ ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνες, ποὺ περίμεναν τότε πότε νάρθῃ ἡ ὥρα γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν.

Πράγματι τὸ 1768 ἄρχισε ὁ πόλεμος Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Τὸ 1770 ρωσικὸς στόλος ἀπὸ 15 πλοῖα μὲ ἀρχηγούς τὸν Θεόδωρο καὶ Ἀλέξιο Ὁρλώφ ἦρθε στὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄφιξι τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησε. Ἀλλὰ καὶ ἡ ρωσικὴ βοήθεια ἦταν μικρὴ καὶ ἡ ἐπανάστασι ὄχι καλὰ ὀργανωμένη. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρῶσοι δὲν ἔδειξαν κανένα ἐνδιαφέρον. Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Ὁ Ἀλ. Ὁρλώφ, ὅταν ἔφθασε, διάλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ἐκυρίευσε τὴν Πύλο καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Μεθώνην. Οἱ Τούρκοι ὅμως διάλυσαν γρήγορα τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης καὶ ἐστράφησαν γιὰ τὴν Πύλο, ὅπου ἦταν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου. Ὁ Ἀλέξιος τότε διέταξε νὰ κλεισθοῦν οἱ πύλες τοῦ φρουρίου καὶ νὰ μὴ δέχωνται τοὺς κατοίκους ποὺ ἀλλόφρονες ἔτρεχαν νὰ κρυφθοῦν. 4.000 - 5.000 ἀναγκάσθηκαν τότε νὰ πέσουν στὴ θάλασσα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς κατῶρθωσαν νὰ σωθοῦν στὴ Σφακτηρία, ὅπου ἔβλεπαν ἐπάνω στὰ κύματα νὰ ἐπιπλέουν τὰ πεθαμμένα παιδιὰ καὶ τοὺς γονεῖς τῶν, ἐνῶ οἱ Ρῶσοι ἀναίσθητοι παρακολούθουσιν τὸ φοβερὸ δράμα καὶ εἰρωνεύοντο. Σὲ λίγο δὲ διέταξε ὁ Ἀλέξιος τὰ πλοῖα νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πύλο!

Στό μεταξύ ό Σουλτάνος μόλις πληροφορήθηκε τήν επανάσταση, έστειλε στήν Πελοπόννησο τόν Χασάν Πασά με 15 χιλ. Άλβανούς, πού πολύ εύκολα έπνιξαν τήν επανάσταση στό αίμα. Ό ρωσικός στόλος τότε άφησε τούς Έλληνες στήν τύχη των και έφυγε. Οί Άλβανοί ρήμαξαν κυριολεκτικά τήν Πελοπόννησο. Από τούς κατοίκους άλλοι σκοτώθηκαν, άλλοι αιχμαλωτίστηκαν και άλλοι, όσοι μπόρεσαν, έφυγαν στήν Έπτάνησο ή ανέθηκαν στα βουνά.

Άκριβώτερα από όλη τήν Πελοπόννησο επλήρωσαν τό κίνημα εκείνο αί Πάτραι. Ήταν βράδυ τής Μ. Παρασκευής (13 Άπριλίου 1770) και όλοι οί κάτοικοι τών Πατρών είχαν γεμίσει τήν Έκκλησία και παρακολουθούσαν τήν έξοδο του Έπιταφίου, προσευχόμενοι για τή σωτηρία τών Χριστιανών.

Τήν ώρα εκείνη άγριες φωνές άκούσθηκαν :

— Χαθήκαμε!... Τουρκαρβανίτες!... Φωτιά!...

Φοβερός πανικός ήταν τό επακόλουθο. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά, πατείς με πατώ σε έξβαιναν από τήν έκκλησία για νά κλεισθούν στα σπίτια των και νά βρούν σωτηρία. Στους σκοτεινούς όμως δρόμους τούς περίμενε τό μακελειό από τούς Τουρκαλβανούς πού με λύσσα έσφαζαν τό πανικόβλητο πλήθος, άτίμαζαν και έλήστευαν. Σε λίγο ή πόλι είχε παραδοθή στή φωτιά και ό θαμπός ήλιος του Σαββάτου έφώτισε μιá Πάτρα πού είχε μείνει καπνίζοντα έρείπια. Οί λίγοι Πατρινοί, πού σώθηκαν, κατέφυγαν στα βουνά.

Οί Τουρκαλβανοί ύστερα ξεκίνησαν για τήν Κορώνη. Τετρακόσιοι Λάκωνες προσπάθησαν νά τούς έμποδίσουν, αλλά δέν τό κατάρθωσαν και έπεσαν όλοι ήρωικά μαχόμενοι.

Ένα από τά πιό συγκινητικά έπεισόδια έγινε όταν οί Τούρκοι λεηλατούσαν τήν Κυπαρισσία. Μιá Έλληνίδα είδε από τήν πεδιάδα πού ήταν, νά καίεται τό σπίτι της. Τότε όρμηξ και άψηφούσα τούς Τουρκαλβανούς τρέχει στό σπίτι της, διασχίζει τις φλόγες και παίρνει στήν άγκαλιά της τό μικρό της παιδάκι. Οί Τουρκαλβανοί τήν αντίλαμβάνονται και τήν κυνηγούν. Φθάνει σ' ένα βράχο, όπου μπροστά της ήταν ένα βάραθρο. Οί Τουρκαλβανοί πλησιάζουν και είναι έτοιμοι νά τήν πιάσουν. Η ήρωική Έλληνίδα κάνει τήν προσευχή της και πέφτει με τό παιδί της στό βάραθρο για νά γίνη παράδειγμα μητρικής λατρείας, έλληνικής άγνότητος και άγάπης στήν έλευθερία.

Στήν Πελοπόννησο οί Άλβανοί έμειναν πολλά χρόνια και στό τέλος χτύπησαν κι' αύτοί τούς Τούρκους. Τότε ό Σουλτάνος τούς διέταξε νά φύγουν. Άλλά έπειδή αύτοί άρ-

νήθηκαν, αναγκάσθηκε νὰ διατάξη τὸν ναύαρχον Χασάν νὰ τοὺς διώξη. Ὁ Χασάν ζήτησε τὴν βοήθεια τῶν κλεφτῶν καὶ πέτυχε πολλοὺς νὰ σκοτώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς διώξη ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὑστερα ὁμως ὁ Χασάν στράφηκε ἐναντίον τῶν κλεφτῶν καὶ τότε σκοτώθηκαν πολλοὶ καπεταναῖοι, μαζὶ δὲ μ' αὐτοὺς καὶ ὁ πατέρας τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχε ἡ ἐπανάστασι τοῦ 1770.

Τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια ἔμεινε ἀπρακτος ὁ ρωσικὸς στόλος στὸ Αἰγαῖο, ἐνῶ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ πολὺ στὴν ἐπανάστασι.

12.—Τὸ κίνημα τοῦ 1788 καὶ ὁ Λάμπρος Κατσῶνης.

Στὸ 1788 πάλι ἡ Ρωσία ἐπανεστάτησε τὴν Ἑλλάδα. Σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάστασι ἀναδείχθηκε ὁ Λάμπρος Κατσῶνης, πού με λίγα πλοῖα ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων στὸ Αἰγαῖο.

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια (1788) καὶ οἱ Ρῶσοι ἄρχισαν νέο πόλεμο με τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες εὐκολόπιστοι καὶ ὠθούμενοι ἀπὸ τὸν μεγάλο πόθο γιὰ τὴν ἐλευθερία ξέχασαν τὸ πάθημα τοῦ 1770 καὶ πάλι ἐπανεστάτησαν. Κάθε τί πού τοὺς σκόρπιζε στὴν καρδιά των καὶ τὴν μικρότερη ἐλπίδα γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὸν ἀπελευθερωτικὸ σκοπὸ των, τοὺς ἐνθουσίαζε καὶ τοὺς φανάτιζε. Κι' ἔτσι με τὸ πρῶτο ἀκουσμα τοῦ ρωσο-τουρκικοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν. Στὴ νέα αὐτὴ ἐπανάστασι ἀναδείχθηκε ἕνας νέος ἥρωας, ὁ Λάμπρος Κατσῶνης.



Λάμπρος Κατσῶνης

Ὁ Λάμπρος Κατσῶνης γεννήθηκε στὴ Λεβαδειά. Νέος ἀκόμα ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1770. Κατόπιν πῆγε στὴ Ρωσία καὶ κατατάχθηκε στὸ ρωσικὸ στρατὸ κι' ἐκεῖ πῆρε τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Ὅταν τὸ 1778 ἄρχισε ὁ νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Λάμπρος ἦρθε στὴν Τεργέστη. Ἐκεῖ παρακίνησε τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ἐτοίμασαν τρία πλοῖα καὶ με αὐτὰ τράβηξε γιὰ τὸ Αἰγαῖο, ὅπου ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Νικῶντας συχνὰ τοὺς Τούρκους καὶ κυριεύοντας τὰ καράβια τους, κατῴρθωσε νὰ

κάνη στόλο από 12 πλοία και επί δύο χρόνια κυριαρχούσε έτσι στο Αιγαίο. Η Τουρκική κυβέρνηση φοβήθηκε την τόλμη του Λάμπρου και προσπάθησε με πολλές υποσχέσεις να τον καταφέρει να παύση τον πόλεμο. «Ο Σουλτάνος, του έγραφε, έμαθε τα κατορθώματά σου, αλλά γιατί τον έχθρευέσαι έτσι; Τί σου έκαμε; Έπειδή θέλει να γίνετε φίλοι, σου δίνει 200.000 γρόσια και σε κάνει ήγεμόνα σε μια νήσο στο Ίκάριο πέλαγος. Αν δεν δεχθής, θα σε καταστρέψω». Αλλά ο Λάμπρος απέρριψε όλες τις προτάσεις των Τούρκων με περιφρόνησι. Το 1790 μάλιστα πήρε στα πλοία του και τον άρματωλό Ανδρουτσο με 500 παλληκάρια και τότε πιά έγινε ο τρόμος των Τούρκων. Τουρκικό πλοίο δεν τολμούσε να ξεμυτίση στο Αιγαίο Πέλαγος. Κατεδάφισε το φρούριο του Καστελλορίζου, ενίκησε τον τουρκικό στόλο κοντά στην Κύπρο. Στην Κρήτη κατέστρεψε τουρκικό στόλο και σκότωσε 500 Τούρκους. Στο Δυρράχιο ενίκησε και σκόρπισε τον τουρκικό στόλο αιχμαλωτίσας 7 πλοία. Αλλά μέσα στα ήρωικά αυτά κατορθώματα ο Λάμπρος έπαθε μια μεγάλη συμφορά. Ανάμεσα Ανδρου και Εύβοίας, συναντήθηκε με μεγάλο τουρκικό στόλο από 30 πλοία, ενώ αυτός δεν είχε μαζί του παρά μόνον επτά. Μά ο Λάμπρος δεν δίστασε κι' έπετέθηκε. Ο άγωνας ήταν άνισος. Οι Έλληνες όμως αγωνίσθηκαν γενναία και έκαμαν στον έχθρο μεγάλη καταστροφή. Υπεράνθρωπος ήταν ο άγωνας των όλγων ήρωϊκών παλληκαριών. Οι Τούρκοι είχαν προσκολλήσει τα πλοία των στα έλληνικά και ή ναυμαχία είχε μεταβληθί σε πεζομαχία. Στο πλοίο του Λάμπρου, την «Αθηνά», πήδησαν 600 Άλγερίνοι με τα ξίφη γυμνά. Άλλο πλοίο το άνετίναξαν οί ίδιοι Έλληνες στον άέρα και βρήκαν μαζί του τον θάνατο. Ένας άτρόμητος ναυτικός, ο Άλεξόπουλος, σαν είδε πως όλοι οί ναύτες του σκοτώθηκαν, εκτός από δέκα, κατώρθωσε να ρίξη το πλοίο στην Άνδρο, όπου σώθηκαν οί δέκα σύντροφοί του, αυτός δε έμεινε μέσα και το άνετίναξε στον άέρα. Ο Λάμπρος αγωνίζεται υπεράνθρωπα στην «Αθηνά». Οί κεραίες, τα πανιά και τα πλευρά των πλοίων είχαν καταστραφή, νερά δε έπλημμύριζαν το σκάφος. Από τους 295 άνδρες του πλοίου δεν ζούσαν παρά 5 αξιωματικοί και 55 ναύτες και οί περισσότεροι απ' αυτούς πληγωμένοι. Και αυτός ο Λάμπρος ήταν τραυματισμένος στο κεφάλι. Αλλά εξακολουθούσε να μάχεται άτρόμητος χωρίς να θέλη ν' αφήση την ναυαρχίδα. Τέλος τον έπεισαν να την εγκαταλείψη και μεταφέρθηκε σ' άλλο πλοίο, ενώ διέταξε να άναντινάξουν στον άέρα την «Αθηνά».

Αυτή ήταν ή μόνη ναυμαχία που νικήθηκε ο Λάμπρος.

Τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι σκοτώθηκαν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Λάμπρος ἔπαθε πανωλεθρία, γιατί ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 ἄνδρες.

Στὴ ναυμαχία αὐτὴ ἀναφέρεται τὸ δίστιχο:

«Σὰν σ' ἀρέση, μπάρμπα Λάμπρο,
Ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄνδρο».

Ἄλλὰ ὁ Λάμπρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὴν συμφορὰ αὐτὴ. Ἄρχισε νὰ ἀναδιοργανώη τὸ στόλο του. Ἄλλὰ, ὅπως καὶ στὸ 1770, ἡ Αἰκατερίνη ἀδιαφοροῦσα γιὰ τὴν τύχη τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων συνωμολόγησε καὶ πάλιν εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσε ὁ δικὸς της σκοπὸς ἔστειλε διαταγὴ στὸν Κατῶνη νὰ πάψῃ τὸν πόλεμο, γιατί αὐτὴ ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ Λάμπρος ὁμως ἔξω φρενῶν γιὰ τὴ νέα προδοσία ἀδίσταχτα ἀπάντησε: «Ἄν ἡ Αἰκατερίνη συνωμολόγησε τὴν εἰρήνη της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπόγραψε ἀκόμα τὴ δική του». Κι' ἀποφάσισε νὰ ἐξασκολληθῆσθαι τὸν ἀγῶνα.

Ἐπίασε μὲ τὸν Ἄνδρουτσο τὸ Ταίναρο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε θαλάσσιες ἐπιδρομὲς ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, βλέποντος πῶς ἡ ἐπανάστασι χωρὶς ξένη βοήθεια δὲν μποροῦσε νὰ διατηρηθῆ, ἔφυγε μὲ πλοῖο στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια.

Ὁ Ἄνδρουτσο, μὲ τοὺς κλέφτες του διέσχισε τὴν Πελοπόννησο πολεμῶντας τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀπ' ἐκεῖ πέρασε στὴν Ἐπὶ τῆν Ἰθάκη καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

Ἔτσι, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ, οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθηκαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουν τὴν ἐλευθερία τους ἀπὸ ξένη βοήθεια, γιατί οἱ ξένοι, ποὺ ἐνδιαφέρονται καὶ φροντίζουν μόνο γιὰ τὰ δικά τους συμφέροντα, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὰ δὲν κινδυνεύουν, λησμονοῦν τὴν ὑποσχέσεις των.

Τὸ οἰκτρὸ τέλος τοῦ Ἄνδρουτσοῦ μᾶς τὸ βεβαιώνει

Ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνδρας πεισθεὶς στὴν ὑποσχέσεις τῆς Ρωσίας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἔθνους του, ἄφησε τὸ πλούσιο ἀρματωλικὴ τῆς Λεβαδειᾶς καὶ ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τρία δὲ χρόνια ἐξυπηρέτησε πιστὸς τὴν Μόσχαν. Ἄλλ' ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἦταν πάντοτε συμφεροντολογικὴ καὶ λησμονοῦσε εὐκόλως ὅλους ἐκείνους ποὺ πιστὰ τὴν ἐξυπηρέτησαν. Ἐφ' ὅσον τοὺς εἶχε ἀνάγκη τοὺς ἐξεμεταλλευόταν καὶ τοὺς ἄφηγε μόλις ἔπαυε ἡ ἀνάγκη.

Ἔτσι ἡ δημοτικὴ ποίησι ἀπαθανάτισε τὰ πολεμικὰ κα-
τορθώματα τοῦ Ἀνδρουῦτσου καὶ ἐμοιρολόγησε τὸν οἰκτρὸ
του θάνατο στὴν Κωνσταντινούπολι:

«Καὶ τὸν Ἀνδρουῦτσο ζωντανὸ τὸν ἔπιασαν τὸ δόλιο,
τὸν πῆραν καὶ τὸν πῆγανε στὸ βασιλεῖα στὴν Πόλη.
Κι' ὁ βασιλεῖας τὸν ρώταγε κι' ὁ βασιλεῖας τοῦ λέει :

— «Ἐσὺ εἶς Ἀνδρουῦτσος ξακουστός, Ἀνδρουῦτσος ξακου-
[σμένος,

ποὺ χάλασες τὴ Ρούμελη κι' ὅλα τὰ βιλαέτια;

Τώρα σὲ πιάσαν ζωντανὸ καὶ σ' ἔφεραν στὴν Πόλι.

Μὲ Τούρκους ἐπολέμησες, μὲ Τούρκους κι' Ἀρβανίτες,
τοὺς χάλασες τὰ σπίτια τους κι' ἐσκότωσες κι' αὐτούνους».

Ἀνδρουῦτσε, γιὰ δὲν φαίνεσαι τοῦτο τὸ καλοκαῖρι,
νὰ βγῆς ψηλὰ στὴ Λιάκουρα, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ στείλῃς τὰ μπουλούκια σου σ' οὔλα τὰ βιλαέτια,
καλόγερο στὰ Σάλωνα κι' ἄλλον στὸ Λιδωρίκι;

Μ' οὐδ' εἶναι μ' οὐδ' ἀκούστηκε, μ' οὐδὲ χαρτί τοὺς στέλνει!

— «Κυρίε μου, τί νὰ γίνηκεν ὁ καπετὰν Ἀνδρουῦτσος;

Ἵλος ὁ κόσμος καρτερεῖ κι' ἡ μάννα του παντέχει!».

— «Τὸν ἔφαγαν τὰ σίδηρα τῆς φυλακῆς στὴν Πόλη...».

13.—Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν.

Οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν ἐλεύθεροι. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὅμως τῶν
Ἰωαννίνων θέλησε νὰ τὸ κυριέψῃ. Ἐκαμε δύο ἐκστρατείες, στὸ
1790 καὶ στὸ 1792, ἀλλὰ καὶ στίς δυὸ δὲν ἐπέτυχε κι' ἔπαθε
μεγάλες καταστροφές. Στὸ 1800 ὅμως ἔκαμε καὶ τρίτη καὶ μὲ
τὴ βοήθεια ἐνὸς προδότη, τοῦ Πήλιου Γούση, πῆρε τὸ Σούλι.

Π ρ ὠ τ ῆ ἐ κ σ τ ρ α τ ε ῖ α τοῦ Ἀλῆ.— Στὰ νότια
τῶν Ἰωαννίνων ἡ χώρα εἶναι ὄρεινῆ, γιὰτὶ ἀπλώνονται τὰ
βουνὰ Κασσώπια. Στὰ ὄρεινὰ αὐτὰ μέρη ἦρθαν καὶ κατοί-
κησαν πολλοὶ Ἕλληνες, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ θηριωδία τῶν
Τούρκων. Σιγὰ-σιγὰ κτίσθηκαν ἐκεῖ ἔνδεκα χωριά, ἀπὸ τὰ
ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι τὸ Σούλι.

Οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεροι, γιὰτὶ τὴν
ἐλευθερίαν τῶν τὴν προστάτευαν οἱ ἀπρόσιτοι ἐκεῖνοι βράχοι,
ἀλλὰ καὶ ὁ ἥρωϊσμός των. Οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ μικρῆ ἡλικία
γυμνάζονταν στὰ ὅπλα ποὺ δὲν τὰ ἀποχωρίζονταν ποτέ, οὔτε
ἀκόμα καὶ στὴν ἐκκλησία. Ἦταν δὲ τόσο σκληραγωγημένοι,
ὥστε ἔμοιαζαν μὲ τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας. Ἔτσι οἱ Σου-

λιώτες ζούσαν σάν σταυραετοί ελεύθεροι πάνω στά βουνα, χωρίς νά προσκυνούν κανένα.

Στό 1790 όμως σκέφθηκε τήν εὐτυχία των αὐτῆ νά τήν καταστρέψῃ ἕνα ἀληθινά ἀνθρωπόμορφο τέρας, ὁ αἰμοδόρος καί σκληροτράχηλος Ἀλῆ πασάς ὁ Τεπελενλής. Ὁ Ἀλῆ πασάς, πού καταγόταν ἀπό τὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας, ἦταν στήν ἀρχὴ ἀρχηγὸς ληστῶν καί κατάφερε μὲ διάφορες παυουργίες καί δολοπλοκίες νά γίνῃ πασάς τῶν Ἰωαννίνων καί νά ἔχῃ στήν ἐξουσία του τήν Ἡπειρο, τήν Ἀλβανία, τήν Θεσσαλία, τὴ μισὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καί τήν Μακεδονία ὡς τὸν Ἀλιάκμονα ποταμό.

Ὁ Ἀλῆ πασάς, πού κυβερνοῦσε τώρα τόσες χῶρες, δὲν μποροῦσε νά ἀνέχεται τοὺς Σουλιώτες, μιὰ φύχτα ἀνθρώπους, νά ζοῦν ελεύθεροι καί νά μὴ τὸν προσκυνούν. Ἀποφάσισε λοιπὸν μὲ κάθε τρόπο νά τοὺς ὑποτάξῃ ἢ νά τοὺς ἐξολοθρεύσῃ καί ζητοῦσε νά τοῦ δοθῇ σχετικὴ ἀφορμὴ, γιὰ νά πάρῃ τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸν Σουλτάνο. Καί ἡ εὐκαιρία τοῦ δόθηκε.

Ἐπειδὴ οἱ Σουλιώτες ἔλαβαν μέρος στὶς ἐπαναστατικὲς ἐξεγέρσεις τοῦ 1770 καί 1787, πού ἔγιναν μὲ ὑποκίνησι τῆς Ρωσίας, ὁ Ἀλῆς παρέστησε στὸ Σουλτάνο ὅτι τὸ Σοῦλι εἶναι φωλιὰ ἀπὸ ληστὰς καί ὄργανα τῶν Ρώσων καί ὅτι ἔπρεπε νά ὑποταχθοῦν. Ὁ Σουλτάνος τότε τοῦ ἔδωκε τὴν ἄδεια νά ὑποτάξῃ τὸ Σοῦλι.

Ὅταν πῆρε τὴν ἄδεια ὁ Ἀλῆς, τὸ 1790, ἐπετέθηκε μὲ 3.000 Ἀλβανούς γιὰ νά κυριέψῃ τὸ Σοῦλι. Ἀλλὰ γρήγορα ὑποχώρησε, ἀφοῦ ἄφησε ἐκεῖ 2.000 νεκροὺς Ἀλβανούς.

Δ ε ὑ τ ε ρ ῆ ἐ κ σ τ ρ α τ ε ῖ α τ ο ῦ Ἀ λ ῆ . — Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια (στὸ 1792) ὁ Ἀλῆς ἔκαμε νέα προσπάθεια νά κυριέψῃ τὸ Σοῦλι, ἀλλὰ αὐτὴ τῆ φορά μὲ πονηριά. Προσποιήθηκε ὅτι θέλει νά ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ πασά τοῦ Ἀργυροκάστρου καί ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Λάμπρος Τζαβέλλας, πού πείσθηκε στὰ λόγια του, ἦρθε σὲ βοήθειά του μὲ τὸ γυιό του Φῶτο καί 70 ἄλλους Σουλιώτες. Ὁ Ἀλῆς τοὺς συνέλαβε δόλια καί τοὺς ἔρριξε στὶς φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα πού κατῶρθωσε νά ξεφύγῃ καί νά φέρῃ τὴ θλιθερὴ εἰδησιὴ στὸ Σοῦλι.

Ὁ Ἀλῆς, ἐπειδὴ νόμισε ὅτι εὐκολα θὰ κυριέυε τὸ Σοῦλι, ἐξεστράτευσε καί πάλι, ἀλλ' ἀπέτυχε, γιὰτὶ οἱ Σουλιώτες πολέμησαν γενναῖα, ἔχοντας βοηθοὺς καί τίς γυναῖκες τους. Τότε ὁ Ἀλῆς διέταξε κι' ἔφεραν μπροστά του τὸν Λάμπρο Τζαβέλλα καί τοῦ ὑποσχέθηκε πολλές ἀμοιβές, ἂν τοῦ παρα-

δώση τὸ Σοῦλι. Ὁ Λάμπρος θεώρησε καλὸ νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Ἀλῆ καὶ προσποιήθηκε ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ πάῃ στὸ Σοῦλι νὰ πείσῃ τοὺς συμπατριῶτες του. Ὁ πασᾶς δέχθηκε τὴν πρότασι τοῦ Λάμπρου καὶ τὸν ἄφησε νὰ πάῃ στὸ Σοῦλι, κράτησε ὅμως γιὰ ὄμηρο τὸν γυιὸ τοῦ Φῶτο.

Ὁ Λάμπρος, ὅταν ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, συμβούλεψε τοὺς πατριῶτες τοῦ Σουλιῶτες νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ νὰ ἀντισταθοῦν γενναῖα καὶ ἔγραψε στὸν Ἀλῆ τὴν ἐξῆς ἐπιστολή :

«Χαίρομαι ὅτι γέλασα ἓνα δόλιο. Εἴμαι ἐδῶ νὰ ὑπερασπίσω τὴν πατρίδα μου. Ὁ γυιὸς μου Φῶτος ξέρω ὅτι θὰ πεθάνῃ, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατό του. Ἄν δὲν θέλῃ νὰ πεθάνῃ, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ λέγεται γυιὸς μου».

Ὁ Ἀλῆς, ὅταν πῆρε τὴν ἐπιστολή, θύμωσε πάρα πολὺ καὶ διέταξε νὰ φέρουν τὸν Φῶτο μπροστά του καὶ τὸν φοβέρισε ὅτι θὰ τὸν ψῆσῃ ζωντανό. Ὁ Φῶτος ὅμως ἄφοβα τοῦ εἶπε :

«Ψῆσε με ! Ὁ πατέρας μου θὰ σ' ἐκδικηθῆ γιὰ τὸ θάνατό μου».

Ὁ Ἀλῆς θαύμασε τὸν ἡρωϊσμό τοῦ Φῶτου καὶ δὲν τὸν σκότωσε. Ἐξεστράτευσε ὅμως ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 8 χιλιάδες Ἀλβανούς, ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκε 500 γρόσια στὸν καθένα, ἂν κυριεύσουν τὸ Σοῦλι. Οἱ Ἀλβανοὶ ὥρμησαν μὲ λύσσα κι' ἐγίνε φοβερὴ μάχη στὸ στενὸ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἀνάμεσα Σουλιῶ καὶ Κιάφας, ὅπου ἔλαβαν μέρος καὶ πολλὲς Σουλιώτισσες μὲ ἀρχηγὸ τὴ Μόσχω Τζαβέλλα. Ἐπὶ τέλους νικῆθηκαν οἱ Ἀλβανοὶ κι' ἔφυγαν πανικόβλητοι. Ὁ δὲ Ἀλῆς φεύγοντας γιὰ τὰ Ἰωάννινα καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες ἔσκασε, ὅπως λένε, δύο ἄλογα ὥσπου νὰ φθάσῃ. Κι' ἔμαθε, ὅπως λέει τὸ τραγοῦδι, πῶς :

Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμοβο, δὲν εἶν' ἡ Λαμποβίτσα.
Ἐδῶ εἶν' τὸ Σοῦλι τὸ κακό, ἐδῶ τὸ Κακοσοῦλι,
ποὺ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναῖκες σὰν τοὺς ἄντρες,
ποὺ πολεμάει ἡ Τζαβέλλαινα σὰν ἄξιο παλληκάρι.

Ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνη καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Φῶτο καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες καὶ νὰ πληρώσῃ 100 χιλιάδες γρόσια γιὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς Ἀλβανούς αἰχμαλώτους.

Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. — Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ἀλῆ πασᾶ - Σουλιωτῶν βάσταξε ὀκτῶ χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φῶτος ἠλικιώθηκε καὶ ἐγίνε ἀρχηγὸς τῶν

Σουλιωτών. Τόσο δὲ πολὺ τὸν τιμοῦσαν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς του, ὥστε οἱ Σουλιῶτες ὠρκίζονταν στὸ σπαθὶ του. Ὁ Ἄλῆς ὁμῶς δὲν ἔμεινε ἥσυχος.

Τὸ 1800 ἐξεστράτευσε πάλι κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ 15 χιλιάδες Ἀλβανοὺς καὶ προσπάθησε νὰ τὸ κυριεύσῃ, ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες τὸν ἀπέκρουσαν γενναῖα. Ὁ Ἄλῆς, ἀφοῦ ἀπελπίσθηκε πῶς θὰ τὸ κυριεύσῃ μὲ ἔφοδο, τὸ ἀπέκλεισε ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, γιὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Σουλιῶτες νὰ παραδοθῶν. Ἄλλ' αὐτοὶ ἂν καὶ πεινοῦσαν καὶ διψοῦσαν, δὲν δέχονταν καμμιά πρότασι γιὰ παράδοσι.

Ἔτσι ὁ σκληρὸς αὐτὸς ἀγῶνας βάσταξε τρία χρόνια.

Πολλὲς φορές ὁ Ἄλῆς προσπάθησε νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς Σουλιῶτες. Τοὺς ὑποσχέθηκε χίλια βαλάντια καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ πᾶνε ἄλλοῦ νὰ κατοικήσουν ἐλεύθεροι.

Οἱ Σουλιῶτες τοῦ ἀπάντησαν :

«Βεζύρη Ἄλῆ πασᾶ,

Ἡ Πατρίδα μας εἶναι ἄπειρες φορές καλύτερη καὶ γλυκύτερη ἀπὸ τ' ἄσπρα σου κι' ἀπ' τοὺς τόπους ποὺ μᾶς ὑπόσχεσαι. Ἄδικα κοπιάζεις. Ἡ ἐλευθερία μας δὲν πουλιέται οὔτε ἀγοράζεται μ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς».

Τότε ὁ Ἄλῆς σκέφθηκε νὰ δωροδοκῆσῃ τὸν ὀπλαρχηγὸ Τζήμα Ζέρβα καὶ τοῦ μῆνυσε νὰ τοῦ στείλῃ 800 πουργιά ! Ὁ Τζήμας τοῦ ἀπάντησε : «Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀγάπη ποὺ μοῦχεις, ἀλλὰ τὰ πουργιά σου κράτα τα, δὲν τὰ θέλω, γιὰτὶ δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω. Μὰ κι' ἂν ἤξερα δὲν θὰ σοῦδινα οὔτε ἓνα λιθάρι ἀπ' τὸν τόπο μου γιὰ ὅλα τὰ πουργιά σου. Οὔτε δόξες καὶ τιμὲς θέλω, ποὺ μοῦ ὑπόσχεσαι. Δόξα καὶ τιμὴ μου εἶναι τ' ἄρματα μου, μὲ τὰ ὁποῖα φυλάω τὴν Πατρίδα μου, τὴν ἐλευθερία καὶ τὰ παιδιὰ μου».

Ἔτσι οἱ Σουλιῶτες ἐξακολουθοῦσαν ἥρωικὰ τὸν ἀπελπισμένο ἀγῶνα των.

Ὅ,τι ὁμῶς δὲν κατῶρθωσαν οἱ στερήσεις καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Ἄλῆ, τὸ κατῶρθωσε ἡ προδοσία τοῦ Πήλιου Γούση. Ὁ Ἰούδας αὐτός, ἐπειδὴ σὲ μιὰ μάχη δείλιασε καὶ ἔφυγε, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδας του περιφρονήθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ ὅλους, ὥστε θεωροῦνταν ἀνάξιος χαιρετισμοῦ ἀκόμα. Θέλοντας λοιπὸν νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς πατριῶτες του γιὰ τὴν περιφρόνησι αὐτῆ, ὠδήγησε κρυφὰ ἀπὸ ἓνα μονοπάτι μιὰ νύχτα 250 στρατιῶτες Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς ἔκρυψε στὸ σπίτι του. Ὅταν δὲ τὸ πρωῖ ἀρχισε ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ ἐνῶ οἱ Σουλιῶτες πολεμοῦσαν ἐκείνους ποὺ εἶχαν μπροστά τους χτυπήθηκαν ξαφνικὰ ἀπὸ τὰ νῶτα ἀπὸ

τούς 250 κρυμμένους. Τότε οί Σουλιώτες αποσύρθηκαν στήν Ἁγία Παρασκευή, σ' ἓνα ξεχωριστό βράχο πού λεγόταν Κιοϋγκι, καί ἄρχισαν ἀπελπιστικό ἀγώνα. Ἐπειδή ὅμως εἶδαν ὅτι καμμιά ἐλπίδα γιά νά σώσουν τήν πατρίδα των δέν ὑπῆρχε, συνθηκολόγησαν νά φύγουν ἐνοπιοι καί μ' ὄλα τὰ πράγματά των, ὅπου θέλουν, τὸ δὲ Σοῦλι νά τὸ παραλάβῃ ὁ Ἀλῆς ἔρημο ἀπὸ κατοίκους.

Ὁ ἡ ρ ω ἰ σ μ ὸ ς τ οῦ Σ α μ ο υ ἡ λ. — Ὑστερα ἀπὸ τὴ συμφωνία αὐτή, στίς 12 Δεκεμβρίου 1803, οί Σουλιώτες διαιρέθηκαν σὲ τρία σώματα καί ἔφυγαν.

Στὴν Ἁγία Παρασκευὴ ἔμεινε μόνο ὁ καλόγηρος Σαμουήλ, πού τὸν σέβονταν πολὺ οί Σουλιώτες, μὲ 5 παλληκάρια, γιά νά ὑπογράψουν τὴ συνθήκη. Ἀφοῦ ἡ συνθήκη ὑπογράφηκε, τότε ὁ γραμματέας τοῦ Ἀλῆ εἶπε στοῦ Σαμουήλ: «Ποιὰ τιμωρία νομίζεις, καλόγερε, ὅτι-θὰ σοῦ κάνῃ τώρα ὁ πασᾶς, ἀφοῦ παραδόθηκες τόσο ἀνόητα;». Ὁ Σαμουήλ ἀτάραχος ἀπάντησε: «Καμμιά». Κι' ἀμέσως πυροδότησε στήν πυριτιδαποθήκη, τινάχθηκαν ὄλα στὸν ἀέρα καί τάφηκαν ὄλοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ἁγίας-Παρασκευῆς.

Ἡ πράξι αὐτὴ τοῦ Σαμουήλ ἦταν ἀρκετὴ γιά νά δώσῃ ἀφορμὴ στὸν Ἀλῆ νά παραβῆ τὴ συνθήκη καί ἀμέσως διέταξε τὰ στρατεύματά του νά καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτες. Καί τὸ μὲν ἓνα σῶμα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Φῶτο πρόλαβε καί ἔφθασε στήν Πάργα, τὸ ἄλλο ὅμως μὲ τὸν Κουτσονίκα ἀπὸ 800 ἄνδρες περικυκλώθηκε στοῦ Ζάλογγο, σ' ἓνα ψηλὸ κι' ἀπόκρημνο βράχο, πού ἀπὸ κάτω τρέχει ὁ Ἀχέροντας ποταμός. Ἐκεῖ πολέμησαν ἐπὶ δύο ἡμέρες γενναῖα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξαντλήθηκαν οί τροφές καί τὰ πολεμοφόδια, ἔφθασαν σὲ ἀπόγνωσι καί πῆραν τὴν ἐξῆς σπαρακτικὴ, ἀλλὰ καί ἡρωϊκὴ ἀπόφασι. Ἐξῆντα Σουλιώτισσες, πού προτίμησαν τὸν ἐντιμοθάνατο ἀπὸ τὴν ἀτιμὴ ζωὴ, φίλησαν τὰ μικρὰ των παιδιὰ καί τὰ ἔρριξαν κάτω στήν ἄβυσσο. Ἐπειτα πιάστηκαν ἀπὸ τὰ χέρια καί χορεύοντας ἔπεσαν ὄλες στοῦ βάραθρο, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ κάθε στροφὴ τοῦ χοροῦ. Οί ἄνδρες ὀρμήσαντες μὲ τὰ ξίφη στὰ χέρια κατὰ τῶν Τούρκων σκοτώθηκαν σχεδὸν ὄλοι, ἀφοῦ σκότωσαν πολλοὺς Τούρκους. Μόνο 150 σώθηκαν στήν Πάργα. Ἡ δὲ χήρα τοῦ Σουλιώτου Δημουλά, ἡ ἡρωῖδα Δέσπω, κλεισμένη μέσα στὸν πύργο «Κούλια» τοῦ Δημουλά μὲ τὶς θυγατέρες, νύφες καί ἐγγόνια τῆς, ἀφοῦ ἀντιστάθηκε ὅσο μπορούσε πολεμῶντας, στοῦ τέλους, τὴν ὥρα πού ἔμπαιναν οί Ἀλβανοὶ στὸν πύργο, ἔχυσε στοῦ πάτωμα ὅσο μπαρουτι εἶχε μείνει, ἔβαλε φωτιά καί τι-

νάχθηκαν όλοι στόν άέρα μαζί με όσους Άλθανούς είχαν μπή. Τό δε τρίτο σώμα με τόν Μπότσαρη, από 1.000 άνδρες, κατέφυγε στό Μοναστήρι του Σέλτσου, όπου ύστερα από τέσσαρες μήνες ήρωική αντίστασι καταστράφηκε, εκτός από 45 άνδρες που διασώθηκαν στην Πάργα. Έτσι τό ήρωικό Σούλι έπεσε στα χέρια του αίμοβόρου Άλή πασα. Άλλά και αύτου τό τέλος ήταν πανάθλιο, γιατί τό 1822 συνελήφθηκε από τό Χουρσίτ πασα, επειδή ήθελε νά γίνη Σουλτάνος της Ήπειρου και Θεσσαλίας και με διαταγή του Σουλτάνου άποκεφαλίσθηκε.

Έρωτήσεις : Γιατί τά κινήματα του 1770 και του 1788 δέν έπέτυχαν ; Τί σημασία έχει ό ήρωϊσμός των Σουλιωτών και ή αυτοθυσία του Ζαλόγγου ; Πώς χαρακτηρίζετε τόν θάνατο του Σαμουήλ ;

- α) Διότι ή Ρωσία ή έσάια μας νωσωνισε μας ερωδισε
β) έχει σημασία ιαφριωτισμεσ και ή αυθουσία του Ζαλογ
γ) έχει ελι ωρωτιμω τον θανατον ιαφρα τον αιματιο
δ) πρωιμοτατον

14.—Προπαρασκευή τῆς Ἐπαναστάσεως.

Στὴ Γαλλία ἐγίνε ἐπανάστασι τοῦ λαοῦ μὲ συνθήματα «Ἐλευθερία, Ἴσότης, Ἀδελφότης» καὶ ἔδωκε στὸ λαὸ κυριαρχικὰ δικαιώματα.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Εὐρώπῃ κύριαρχοῦσε ἡ ἀπολυταρχία.

Ἀνώτατοι ἄρχοντες καὶ κύριοι ἦταν οἱ βασιλεῖς, ὁ δὲ λαὸς δὲν λάβαινε καθόλου μέρος στὴ διακυβέρνησί του. Ἐπειδὴ δὲ οἱ βασιλεῖς ἐξώδευαν πάρα πολλά, γιὰ νὰ ἐξοικονομοῦνται τὰ ἐξοδα αὐτὰ ἔβαζαν πολὺ βαρεῖς φόρους στοὺς λαοὺς. Ἡ βιομηχανία ἦταν στὰ χέρια τῶν ἐργοδοτῶν, ἐνῶ ὁ ἐργάτης δὲν εἶχε καμμιά προστασία. Οἱ λαοὶ ἦταν ἀγράμματοι, γιὰτὶ ἡ ἐκπαίδευσι δὲν ἦταν ἐλεύθερη, ὅπως καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἦταν ἀγνωστὴ.

Ἔτσι ἐβασίλευε ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἀγραμματοσύνη καὶ διοικοῦσε ὁ ἀπολυταρχισμὸς. Ἡ κατάστασι ὅμως αὐτὴ ἐκρῦβε μέσα τῆς σοβαροῦς κινδύνους. Οἱ λαοὶ δὲν μπορούσαν νὰ ἀνεχθοῦν μιὰ παρόμοια ζωὴ καὶ ἐξεδήλωναν τάσεις γιὰ ἐξέγερσι.

Αὐτὸ τὸ ἀντελήφθηκε ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία πρώτη ἐγκαθίδρυσε τὸ κοινοβούλιο καὶ ἐπροστάτευσε τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία. Ἀλλὰ καὶ τότε πραγματικὰ δὲν διοικοῦσε ὁ λαός, γιὰτὶ τὸ κοινοβούλιο τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ ἀριστοκράτες.

Στὴ Γαλλία ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ βασιλεύῃ ἡ ἀπόλυτη μοναρχία καὶ ἡ ἀφόρητη καταπίεσι τοῦ λαοῦ.

Ἀλλὰ στὸ μεταξὺ νέες ιδέες ἀρχισαν νὰ διαδίδωνται στὴν Εὐρώπῃ. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ποὺ εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ κατέφυγαν στὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη διέδωκαν τὴν σοφία καὶ τὸν πολιτισμὸ καὶ οἱ λαοὶ ἀρχισαν νὰ ξυπνοῦν καὶ νὰ ζητοῦν τὴν βελτίωσι τῆς ζωῆς των, ὥσπου στὴ Γαλλία ἐγίνε ἐπανάστασι (τὸ 1789), ἡ ὁποία περιώρισε τὴν δύναμι τῶν βασιλέων καὶ τὰ προνόμια τῶν ἐυγενῶν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἀπετέλεσαν Ἐθνοσυνέλευσι καὶ ἀνέλαβαν στὰ χέρια τῶν ὅλη τὴν ἐξουσία. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσι αὐτὴ διακήρυξε σ' ὅλον τὸν κόσμον ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ σέβωνται οἱ κυβερνήσεις. Ἐψήφισε λοιπὸν τὴν Διακήρυξι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ σπουδαιότερες διατάξεις εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα.

2) Ὁ νόμος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος γιὰ ὅλους. Κάθε πολίτης μπορεῖ ν' ἀνυψωθῆ με τὴν ἀξία του καὶ ὄχι γιὰτὶ εἶναι εὐγενῆς ἢ πλούσιος.

3) Τὸ ἔθνος εἶναι ὁ κυρίαρχος. Ἀπὸ τὸν λαὸν προέρχεται κάθε ἐξουσία.

Οἱ μεγάλες αὐτὲς ιδέες συνοψίζονταν στὶς τρεῖς πολυτιμες λέξεις: Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης.

Ἀργότερα ἀνακηρύχθηκε στὴ Γαλλία πολίτευμα δημοκρατικὸ καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ΙΣΤ' καταδικάσθηκε σὲ θάνατο.

Τότε τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη συνεμάχησαν κι' ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας.

Ἀκολούθησαν ἔτσι πολλοὶ πόλεμοι τῆς Γαλλίας μετὰ τὰ ἄλλα κράτη, καὶ στοὺς πολέμους ἐκείνους διακρίθηκε ἕνας νεαρῶτατος ἀξιωματικὸς, ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης. Ὁ Βοναπάρτης ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, ἀπέχτησε μεγάλη δύναμι κι' ἔγινε Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων μετὰ τὸ ὄνομα Ναπολέων ὁ Α'. Ὁ Ναπολέων ἔγινε σχεδὸν κυρίαρχος τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ μεγάλη φιλοδοξία του ἔφερε τὴν καταστροφή του. Ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος καταστράφηκε στὸ Βατερλώ τοῦ Βελγίου (1815) καὶ ὁ πανίσχυρος ἄλλοτε αὐτοκράτωρ, «ὁ τὴν γῆν παίξας, τὴν γῆν χάσας εἰς τοῦ Βατερλώ τὴν χώραν», συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ ἐξωρίσθηκε στὸ νησί τῆς Ἀγίας Ἑλένης. Τότε ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους στὴ Βιέννη γιὰ νὰ κανονίσουν τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Εὐρώπης. Στὸ συνέδριον τῆς Βιέννης φάνηκε ὅτι τὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα ἐκανόνιζαν τὰ ζητήματα, ἦσαν ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία. Τὰ πέντε αὐτὰ ἰσχυρότερα κράτη ὠνομάσθησαν Μεγάλες Δυνάμεις.

15.—Ρήγας Φεραῖος.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς προδρόμους τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦταν δάσκαλος καὶ ποιητὴς ποὺ ἐνθουσίαζε τοὺς Ἕλληνας. Πιάσθηκε ὅμως στὴν Τεργέστη, ὠδηγήθηκε στὸ Βελιγράδι κι' ἐκεῖ σκοτώθηκε.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ συγκινησῆται καὶ νὰ μὴν ἀναταράξῃ τις ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ιδέες τῆς περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, ποὺ τόσο ποθοῦσαν οἱ Ἕλληνες, τοὺς τόνωσαν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τοὺς ἔδωκαν ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των.



Ρήγας Φεραῖος

Ἐνας ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες αὐτοὺς ποὺ ἐνθουσιάστηκε ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι, πίστεψε στὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος του καὶ δούλεψε γι' αὐτήν, ἦταν ὁ Ρήγας Φεραῖος. Ὁ Ρήγας γεννήθηκε τὸ 1757 στὸ Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας. Λέγεται δὲ Φεραῖος, γιατί κοντὰ στὸ Βελεστίνο ἦταν ἡ ἀρχαία πόλις Φεραί. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε στὰ σχολεῖα τῆς Ζαγοράς, ὕστερα ἔκαμε τὸ δάσκαλο ἐκεῖ καὶ τὸ 1780 πῆγε στὸ Βουκουρέστι.

Ἐδῶ συμπλήρωσε τις σπουδές του καὶ ἔμαθε ξένες γλῶσσες. Ὑστερα ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἔπειτα ξαναγύρισε στὴν πατρίδα του. Ἐδῶ ὅμως σὰν εἶδε τὰ βάσανα καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς ποὺ περνοῦσαν οἱ Ἕλληνες, αἰσθάνθηκε στὴν καρδιά του βαθὺ πόνο. Μὲ τὸ βούρδουλα καὶ τις βρισιὰς οἱ Ἕλληνες ἀναγκάζονταν νὰ κάμουν διάφορες «ἀγγαρεῖες» καὶ μεταφορὲς στὶς πλάτες των. Σὲ μιὰ τέτοια ἀγγαρεία ποὺ παρακολουθοῦσε ὁ Ρήγας μὲ ματωμένη καρδιά, τὸν ἐπλησίασε ἓνας Τούρκος καὶ τοῦ εἶπε : «Τί κάθουσαι, ὀρὲ γκιαούρη; Σκύψε νὰ φορτωθῆς καὶ σύ!». Ὁ Ρήγας τότε ἔγινε ἔξω φρενῶν, ἄρπαξε τὸ ὄπλο τοῦ Τούρκου, τὸν σκότωσε καὶ ἔφυγε γιὰ τὸ Βουκουρέστι. Φεύγοντας ὠρκίσθηκε ὅτι «ὄσα σπειριὰ σιτάρη ἔχουν τὰ τσουβάλια, ποὺ ζήτησε ὁ Τούρκος νὰ τοῦ κουβαλήσῃ, τόσα φίδια θὰ σκορπίσῃ στὴν καρδιά τῆς Τουρκίας». Στὸ Βουκουρέστι ἔγινε (τὸ 1790) γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Μαυρογένη.

Τότε ἔγινε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι. Αὐτὴ φούντωσε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ Ρήγα, ποὺ διαρκῶς εἶχε στὸ νοῦ του τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδας του καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐργασθῆ καὶ νὰ κινήσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας σὲ

ἐπανάστασι. Ἄρχισε λοιπὸν ἀδιάκοπη ἀλληλογραφία με πολλοὺς προύχοντας τῆς Ἑλλάδος. Σχεδιαγράφησε χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Συνέγραψε διάφορα συγγράμματα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι. Καὶ ἔγραψε πολλὰ πατριωτικὰ ποιήματα ποὺ τόνωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ρήγας, γιὰ νὰ τυπώσῃ αὐτὰ καὶ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐπαναστατημένην Γαλλία, πῆγε στὴ Βιέννη.

Ἐκεῖ συνεννοήθηκε με πολλοὺς ἐμπόρους καὶ σπουδαστὰς καὶ ἀρχίσε ἀλληλογραφία με τὸν Ναπολέοντα, ποὺ τότε ἦταν στὴν Ἰταλία. Ὁ Ρήγας ἤθελε νὰ παρακινήσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ με τὸ στρατὸ τὴν ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ναπολέων τότε προσκάλεσε τὸ Ρήγα νὰ πάῃ στὴν Ἐνετία, γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν προσωπικῶς. Σὰν ἔφθασε στὴν Τεργέστη, οἱ Αὐστριακοὶ βρῆκαν στὶς ἀποσκευές του τὶς ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις του καὶ τὴν ἀλληλογραφία, τὸν συνέλαβαν με 7 ἄλλους συντρόφους του καὶ τὸν ἔφεραν πίσω στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ, στὴν ἀνάκρισί του, ὁ Ρήγας δὲν ἔκρυψε τοὺς σκοποὺς του, ἀλλὰ εἶπε στὸν ἀνακριτὴ: «Ἐπειτα ἀπὸ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μου, ὁ μόνος μου πόθος εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς τυράννους».

Ἡ αὐστριακὴ Κυβέρνησι, ποὺ τότε ἦταν σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἔστειλε αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του στὸ Βελιγράδι καὶ τοὺς παρέδωκε στὸν πασᾶ. Αὐτὸς δὲ τοὺς σκότωσε ὅλους στὶς φυλακὲς τοῦ Βελιγραδίου (Μάιος 1798).

Ὁ Ρήγας προτοῦ πεθάνῃ εἶπε: «Ἄρκετὸ σπῆρο ἔσπειρα καὶ ἡ πατρίδα μου θὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς του».

Ἡ πατρίδα σὰν ἀπελευθερώθηκε ἔστησε στὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου τὸν ἀνδριάντα του, σ' ἔνδειξι εὐγνωμοσύνης στὸν μεγάλο αὐτὸ ἀπόστολο τῆς Ἐλευθερίας.

16.—Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Οἱ Ν. Σκουφᾶς, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθος ἴδρυσαν στὴν Ὀδησσοῦ μιὰ μυστικὴ πατριωτικὴ ἔταιρεία, τὴ «Φιλική», ποὺ ἐργάσθηκε καὶ ἐτοίμασε τὴν ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821.

Ὁ Ρήγας πεθαίνοντας, ὅπως εἶπαμε, εἶπε: «Ἄρκετὸ σπῆρο ἔσπειρα καὶ ἡ πατρίδα μου θὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς του».

Καὶ ἀληθινά: ὁ σπῆρος τοῦ Ρήγα δὲν ἄργησε νὰ καρποφορήσῃ. Τὰ ἐνθουσιαστικὰ ποιήματά του ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸ ἄλλο θέρμαναν τὶς ἑλληνικὲς καρδιὲς καὶ ἔκαμαν νὰ ὠριμάσῃ ἡ ἰδέα τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες εἶχαν τώρα πιά διδαχθῆ ὅτι τοπικά κινήματα καὶ ἐξεγέρσεις δὲν φέρουν ἀποτέλεσμα, γιατί καταπνίγονται εὐκολά. Ἐπρεπε ἡ Ἐπανάστασι νὰ εἶναι γενική, ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία ὡς τὸ Ταίναρο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ.



Ἄλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, ἔπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ καλλιεργηθῆ ἔτσι κατάλληλα τὸ ἔδαφος. Τὴ δουλειὰ αὐτὴ ἀνέλαβαν στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας τρεῖς φλογεροὶ νέοι πατριῶτες, ὁ Νικόλαος Σκουφάς ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἐμ. Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο. Αὐτοὶ σπουδάζοντας στὴ Ρωσία, σκέφθηκαν νὰ ιδρύσουν μιὰ μυστικὴ Ἐνωσι, πού θὰ εἶχε σκοπὸ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν κήρυξι τῆς Ἐπαναστάσεως γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι. Καὶ ἵδρυσαν τὸ 1814 τὴ «Φιλικὴ Ἐταιρεία», ὅπως τὴν ὠνόμασαν. Τὰ ὀλίγα στὴν ἀρχὴ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐργάσθηκαν μὲ πολὺ ἐνθουσιασμό, δραστηριότητα καὶ θέλησι, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη μυστικότητα καὶ κατώρθωσαν νὰ μὴσουν πολλοὺς ἐξέχοντες Ἕλληνες, δεσποτάδες, παπάδες, καπεταναίους, πρὸυχοντες, δασκάλους, ἐμπόρους κλπ.

Στὴ μύησι πού ἔκαναν, ἄφιναν νὰ φαίνεται ὅτι πίσω ἀπ' αὐτοὺς κρύβεται μιὰ μεγάλη Δύναμι καὶ ἐννοοῦσαν τὴ Ρωσία, πού θὰ βοηθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἐπανάστασι. Αὐτὸ ὠφελοῦσε βέβαια ὑπερβολικὰ στὸ ἔργο τῆς προπαγάνδας, γιατί σκόρπιζε περισσότερὴ αἰσιοδοξία καὶ πεποίθησι γιὰ τὴν ἐπιτυχία.

Οἱ ἐταῖροι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὅταν γίνονταν μέλη, ὠρκίζονταν στὸ Εὐαγγέλιο γονατιστοὶ νὰ μείνουν πιστοὶ στὴν Πατρίδα, νὰ ἐργασθοῦν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσί της καὶ νὰ μὴ φανερῶσουν τὰ μυστικὰ τῆς Ἐταιρείας. Συνεννοοῦνταν δὲ μεταξύ των μὲ διάφορα συνθήματα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ ἐξῆς: χτυποῦσε ὁ ἕνας μὲ

τὰ δύο δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ τὸν γρόθο τοῦ ἀριστεροῦ, τότε ὁ ἄλλος τὸν ἐπλησίαζε τοῦ ἔδινε τὰ χέρια. Ὁ πρῶτος ἔλεγε:

— Ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸ ἐπιθυμοῦσα.

Ὁ ἄλλος ἀπαντοῦσε :

— Τὸ ἴδιο κι' ἐγώ.

Ἐπειτα ἔλεγαν τὰ γράμματα τῆς λέξεως «πίστις» τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἔτσι ἀναγνωρίζονταν καὶ συζητοῦσαν γιὰ τὰ πράγματα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, πού τὴν ἔλεγαν «Ἑλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο». Ἔτσι σὲ λίγα χρόνια μέσα ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία κατῶρθωσε νὰ ξαπλωθῇ σχεδὸν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ παντοῦ ὅπου ἦταν Ἕλληνες, ὅπως στὴν Αὐστρία καὶ τὴ Ρωσία, καὶ νὰ ἔχη μέλη τῆς τοὺς καλύτερους ἀπὸ ὅλες τὶς τάξεις.

Μὰ ἓνα ἦταν τὸ ἀνησυχητικὸ σημεῖο: Ὅσο αὖξαναν τὰ μέλη τῆς, τόσο ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀνακαλυφθῇ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὄχι μόνο νὰ ματαιωθῇ τὸ σχέδιό τῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ σημειωθοῦν πολλὰ θύματα. Γι' αὐτὸ τὸ 1820, ὅταν οἱ ἰδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας νόμισαν ὅτι ἀρκετὰ ὥριμασε ἡ ἰδέα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πείσθησαν ὅτι ὅλους τοὺς Ἕλληνες τοὺς φλόγιζε ἡ λαχτᾶρα τῆς ἀνυπομονησίας καὶ ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας, κινήθηκαν γιὰ νὰ βροῦν τὸ κατάλληλο πρόσωπο, γιὰ νὰ τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγία τοῦ κινήματος. Στὴν ἀρχὴ ἀποτάθηκαν στὸν Ἕλληνα ὑπουργὸ τοῦ Τσάρου, τὸν Καποδίστρια, ἔξαιρετικὸ πατριώτη καὶ συνετὸ ἄνδρα. Ἀλλὰ αὐτὸς ἀρνήθηκε, γιατί εἶχε τὴ γνώμη ὅτι δὲν ὥριμασε ἀκόμη ὁ καιρὸς γιὰ ἐπανάστασι καὶ δὲν ἦταν ἡ κατάλληλη περίστασι γιὰ με γάλῃ ἀπόφασι.

Ἀλλὰ οἱ ἑταῖροι, πού ἤξεραν καλύτερα τὰ πράγματα καὶ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνο νὰ προδοθῇ καὶ νὰ ματαιωθῇ ἓνα τέτοιο τεράστιο ἔργο, κατέφυγαν σ' ἄλλον ἄνδρα περισσσότερο ἐνθουσιώδη, τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, πού ἦταν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπασπιστῆς τοῦ Τσάρου. Ὁ Ὑψηλάντης καταγόταν ἀπὸ φαναρικὴ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ πατέρας του Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἔκαμε ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐχθροὶ του τὸν διέβαλαν στὸ Σουλτάνο καὶ διέτρεχε τὸν κίνδυνο νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ σφαγῇ, ἔφυγε γιὰ τὴ Ρωσία. Ἐκεῖ ὁ μικρὸς Ἀλέξανδρος σπούδασε στὴ στρατιωτικὴ σχολὴ τῆς Πετροπόλεως καὶ σὰν βγῆκε ἀπ' αὐτὴ ἐγινε λοχαγός. Σὲ μιὰ μάχη ὅμως τῶν Ρώσων μετὰ τὸν Μ. Ναπολέοντα στὴ Δρέσδη, ἔχασε τὸ δεξί του χέρι. Γι' αὐτὸ ὁ Τσάρος τὸν προβίβασε σὲ συνταγματάρχη

καὶ τὸν ἐπῆρε ὑπασπιστὴ τοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ ἐταῖροι ἤξεραν ὅτι τὸ ὄνομά του σὰν ἀρχηγοῦ θὰ ἔδινε μεγάλες ἐλπίδες καὶ θὰ σκόρπιζε τὸν ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης δέχθηκε χωρὶς κανένα δισταγμὸ τὴν ἀρχηγία καί, ὅταν ὅλα ἐτοιμάσθηκαν, ζήτησε καὶ πῆρε ἄδεια ἀπουσίας ἀπὸ τὸν Τσάρο καὶ τὴν ἀνοιξὶ τοῦ 1821 μῆκε μὲ στρατὸ στὴ Μολδοβλαχία (Ρουμανία), γιατί εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἐπανάστασι ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀπ' ἐκεῖ, ὅπου ἦταν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ὅπου οἱ Τοῦρκοι σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη ποὺ εἶχαν μὲ τοὺς Ρώσους δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ στείλουν στρατό.

17.—Ἡ ἐπανάστασι στίς ἡγεμονίες.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης κήρυξε τὴν Ἐπανάστασι στὴ Μολδοβλαχία, ἀλλὰ δὲν πέτυχε. Σ' αὐτὸ τὸ κίνημα ἔπεσαν καὶ 500 σπουδασταί, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν «Ἱερὸ Λόχο».

Ὁ Ὑψηλάντης στὴ Μολδοβλαχία. — Στίς 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸ βράδυ ὁ Ὑψηλάντης πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μπήκε στὴν πρωτεύουσα τῆς Μολδοβλαχίας, τὸ Ἰάσιο.

Στίς 24 τοῦ ἴδιου μηνῆ ἔβγαλε φλογερὴ προκήρυξι, ποὺ προσκαλοῦσε τοὺς Χριστιανοὺς νὰ δράξουν τὰ ὄπλα τῶν καὶ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ καὶ τοὺς θύμιζε τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν. Ἡ προκήρυξι αὐτὴ ἔφερε τίς λέξεις: «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» καὶ τελείωνε ἔτσι: «Εἰς τὰ ὄπλα λοιπόν, φίλοι, ἢ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ». «Ἄς ἀντηχήσουν ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγος καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὴ κλαγγὴ τῶν ὄπλων μας! Ἄς πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ ὅποιοι ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθαναν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας διὰ τὴν ἐλευθερίαν». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἠλέκτριζε τίς καρδιὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄρχισαν νὰ τρέχουν στὸ πεδίο ἐκεῖνο τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς, ὅπου τοὺς προσκαλοῦσε ὁ Ὑψηλάντης.

Λόγιοι, ἔμποροι, στρατιωτικοί, ναυτικοί καὶ πολιτικοὶ τὸν περιστοίχισαν, γιὰ νὰ χύσουν τὸ αἷμα τῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδος. Ἰδιαίτερα ἡ ἑλληνικὴ νεολαία γεμάτη ἐνθουσιασμὸ τάχθηκε κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ἀπέτελεσε ἓνα λόχο ἀπὸ 500 ποὺ ὠνομάσθηκε Ἱερὸς Λόχος. Οἱ Ἱερολοχίτες δὲν εἶχαν μεγάλη πείρα τοῦ πολέμου, εἶχαν ὅμως ἱερὸ ἐνθουσιασμὸ. Νὰ τί ἔγραφε ἓνας Ἱερολοχίτης, ὁ Σοῦτσος: «Δὲν ἔχω παπούτσια καὶ τὰ πόδια μου εἶναι καταξεσχισμένα. Κοιμοῦμαι μέσα σὲ τέλματα, ζοῦμε μὲ καρπούς καὶ μ' ἓνα κομμάτι ψωμί, ἀλλὰ οἱ στερήσεις αὐτὲς μοῦ εἶναι γλυκές. Ἀπὸ παιδί δὲν ὠνειρευόμουν παρὰ νὰ πολεμήσω γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος μου. Ὁ Θεὸς μ' ἄκουσε».

Ἐπίσης πολλοὶ ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες ποὺ ὑπηρετοῦσαν στοὺς Ἕλληνας τῆς Μολδοβλαχίας ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν μὲ ἀρχηγούς τὸν Γεωργάκη Ὀλύμπιο, τὸν Φαρμάκη, τὸν Ἀθανάσιο Καρπενησιώτη καὶ ἄλλους.

Ὅταν ὁ Σουλτάνος ἔμαθε τὴν ἐπανάστασι στὴ Μολδοβλαχία ἀνησύχησε φοβερὰ, γιὰτι δὲν εἶχε στρατὸ ἐκεῖ καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ στείλῃ στρατὸ πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβι,

άλλά και γιατί φοβήθηκε μήπως ο Τσάρος υποστηρίξει την επανάσταση.

Δυστυχώς όμως ο Τσάρος όχι μόνον όταν έμαθε την επανάσταση δεν την υποστήριξε, αλλά θύμωσε τόσο πολύ, πού διέγραψε τον Ύψηλάντη από το ρωσικό στρατό και ειδοποίησε το Σουλτάνο ότι δεν έχει καμμιά σχέση με το κίνημα και ότι είναι ελεύθερος να το καταπνίξει όπως νομίζει καλύτερα.



Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

Ἡ δὴλωσι αὐτὴ κατετάραξε τοὺς Ἕλληνες πού στήριζαν τὶς ἐλπίδες των στὴ βοήθεια τῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, οὔτε ἐγκατέλειψε τὸν ἀγώνα.

Ὁ Σουλτάνος ὕστερα ἀπὸ τὴ δῆλωσι τοῦ Τσάρου ἔστειλε τουρκικὸ στρατό, πού μπῆκε ἀπὸ τρία σημεία στὴ Μολδοβλαχία. Ὅταν οἱ ντόπιοι κάτοικοι πού εἶχαν καταταχθῆ στὸ στρατὸ τοῦ Ὑψηλάντη ἔμαθαν ὅτι ἔρχεται τουρκικὸς στρατός, φοβή-

θηκαν καὶ διαλύθηκαν καὶ ἔμεινε ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὸν «Ἱερὸ Λόχο» καὶ μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τοῦ Φαρμάκη. Ἀναγκάσθηκε τότε νὰ τραβηχθῆ πρὸς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, γιὰ νὰ μπορῆ στὴν ἀνάγκη νὰ μῆναι μέσα στὴν Αὐστρία. Οἱ Τούρκοι ὅμως προχωρῶντας τὸν πρόφθασαν στὸ Δραγατσάνι, ὅπου ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ ἀνδρεία καὶ ἀποφασιστικότητα.

Οἱ ἱερολοχίτες, ἂν καὶ ἦταν πολὺ νέοι καὶ εἶχαν ἀπέναντί των ὀκταπλασίους ἐχθρούς, πολέμησαν μὲ μεγάλη αὐτοθυσία καὶ ὅλοι ἔπεσαν στὶς θέσεις των. Ὁ Ὑψηλάντης τότε ἀπελπίσθηκε καὶ κατέφυγε στὴν Αὐστρία. Ἐκεῖ τὸν συνέλαβαν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τὸν ἔρριξαν στὴ φυλακὴ, ὅπου ἔμεινε πολλὰ χρόνια. Πέθανε τὴ στιγμὴ πού ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερη (1828).

ΗΡΩΪΣΜΟΙ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΗ

Ἀλλὰ ἂν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγε στὴν Αὐστρία, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης δὲν ἐγκατέλειψαν τὸν ἀγώνα, ἀλλὰ ἐξακολούθησαν νὰ πολεμοῦν ἥρωϊκά. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης κλείσθηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκκου μὲ 350 παλληκάρια, ὅπου πολιορκήθηκαν ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Γεωργάκης γιὰ νὰ μὴ πέση ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν Τούρκων, τὴ στιγμὴ

πού πλησίαζαν οί έχθροί, έβαλε φωτιά σ' ένα βαρέλι μπαροϋτι και άνατινάχθηκε στόν άέρα μαζί με τούς έχθρούς. Ο Γεωργάκης Όλύμπιος ύπήρξε ό ένδοξότερος πολέμαρχος και ό πιστότερος φίλος του άγώνος. Μπορούσε νά φύγη όπως ό Ύψηλάντης, αλλά έμεινε και πολέμησε για τή στρατιωτική του τιμή και για νά μείνη πιστός στόν όρκο του. Ο Φαρμάκης, άφοϋ άντιστάθηκε για πολλές μέρες, τέλος συνελήφθηκε και στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολι, όπου τόν έγδαραν ζωντανό. Ο δέ Άθαν. Καρπενησιώτης ώχυρώθηκε, ύστερα άπ' τή μάχη του Γαλαζίου, σ' ένα λόφο κοντά στόν Προϋθο ποταμό, πού λεγόταν Σκουλένιο, με 400 άνδρες και 8 κανόνια. Έκει άγωνίσθηκαν επί 8 όλόκληρες ώρες άποκρούοντες 6.000 έχθρούς, άπό τούς όποιους έσκώτωσαν 1.000. Στο τέλος έπεσαν ήρωικά 300 άπ' αυτούς, καθώς και ό Καρπενησιώτης και μόλις 100 διεσώθηκαν κολυμπώντας στόν ποταμό για νά περάσουν στην άπέναντι όχθη (17 Ίουλίου). Αυτά ήταν τά πρώτα ήρωικά θύματα του Ίεροϋ Άγώνος. Έτσι ή έκστρατεία του Ύψηλάντη στις ήγεμονίες έσβυσε χωρίς νά έπιτύχη τό σκοπό της, αλλά αύτη ήταν τό φυτήλι πού άναψε τήν πυρκαϊά σ' όλη τήν Έλλάδα με γρηγοράδα, πού τόσο έκφραστικά παρέστησε ό έθνικός μας ποιητής Σολωμός.

Ήρθε ή μέρα! φωνάζουν τά χείλη
 πού κλεισμένα τά είχ' ή σκλαβιά
 και με μιός έπετάχθηκαν χίλιοι
 κι άλλοι χίλιοι πετιώνται με μία.

Τρέχουν, άρματ' άρπάζουν με βία,
 τόν σταυρό για σημαία ένας βαστά
 και γυναίκες, παιδιά τούς φωνάζουν:
 Όρκισθήτε για τή λευθεριά!

18.—Οί σφαγές τών Έλλήνων.

Ο Σουλτάνος, σάν έμαθε τήν Έπανάστασι, διέταξε γενική σφαγή. Σε μιá μέρα σκοτώθηκαν στην Κωνσταντινούπολι 30.000. Έπιασε και κρέμασε τόν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' για νά τρομοκρατήσει τούς Έλληνες.

Σφαγές στην Κωνσταντινούπολι.— Ένώ έτσι τραγικά τελείωσε ή εξέγερσι της Ήγεμονίας, στην άλλη Έλλάδα ή Έπανάστασι ξεσπούσε πιδ όρμητική. Στην Πελοπόννησο, στη Στερεά Έλλάδα, στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία και στα νησιά ή Έπανάστασι εξαπλώνονταν άσυγκρά-

τητη. Σ' αυτό συνετέλεσαν και τὰ σκληρὰ μέτρα πού μεταχειρίσθηκε ὁ Σουλτάνος μετὰ τὸ κίνημα τῆς Μολδοβλαχίας. Οἱ καταδιώξεις, οἱ φυλακίσεις καὶ οἱ σφαγές ἔγιναν τώρα περισσότερες καὶ ξαπλώθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὅχλος ἀπὸ βαρβάρους Τούρκους καὶ Ἀτσιγγανούς πού μεταφέρθηκαν ἀπ' τὴν Ἀσία, ξαπολύθηκαν στοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔμπαιναν στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ σπίτια τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀδιάκριτα ἔσφαζαν καὶ λεηλατοῦσαν.

Ὁ Πατριάρχης ἀναγκάσθηκε ἀπὸ τὸ Σουλτάνο νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντη καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἐγκύκλιο, πού συνιστοῦσε στοὺς Ἕλληνες νὰ ἀφήσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ μείνουν πιστοὶ στὸ Σουλτάνο.

Ὅλες ὅμως αὐτὲς οἱ πιέσεις ἔφεραν ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Ἡ Ἐπανάστασι δὲν ἄργησε νὰ φουντώσῃ πρῶτα στὴν Πελοπόννησο καὶ ὕστερα στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ στὰ νησιά. Ὅταν ἔμαθε αὐτὸ ὁ Σουλτάνος, ἔγινε πιά θηρῖο καὶ διέταξε τὴ συστηματικὴ καταδίωξι καὶ σφαγὴ τῶν χριστιανῶν. Σὲ μιὰ ἡμέρα μόνο στὴν Κωνσταντινούπολι σφάγηκαν ἀπάνω ἀπὸ 30.000 Ἕλληνες, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄. — Θέλοντας ὁ Σουλτάνος νὰ σκορπίσῃ μεγαλύτερο τρόμο στοὺς Ἕλληνες, διέταξε νὰ χτυπήσουν αὐτὸ τὸ κεφάλι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Γένους, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη. Πατριάρχης τότε ἦταν ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄, πού γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Πελοποννήσου τὸ 1745. Ὅταν τελείωσε ἐκεῖ τίς σπουδές του, ἐπῆγε στὴ Σμύρνη, ὅπου ὁ θεῖος του Μητροπολίτης Σμύρνης τὸν ἔκανε διάκονο καὶ τὸν ἔστειλε νὰ σπουδάσῃ θεολογία στὴν Πάτμο. Ὅταν πέθανε ὁ θεῖος του, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης καὶ στὸ 1792 Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Καθαιρέθηκε δυὸ φορές ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐξωρίσθηκε στὸ Ἅγιο Ὄρος, γιὰ νὰ γυρίσῃ γιὰ τρίτη φορά στὸν Πατριαρχικὸ Θρόνο στὰ 1819. Πολλοί, ὅταν ἄρχισαν οἱ σφαγές, συμβούλευαν τὸν Πατριάρχη νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του φεύγοντας. Ἀλλὰ ὁ μέγας Ποιμενάρχης καὶ Ἐθνάρχης ἀπάντησε: «Μὴ μὲ παρακινεῖτε νὰ φύγω, γιὰτὶ ἂν φύγω, οἱ Τούρκοι θὰ ἐξαγριωθοῦν περισσότερο καὶ θὰ χυθῆ περισσότερο αἷμα. Εἶμαι Πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἔθνος καὶ τὸ ποίμνίό μου. Πρέπει νὰ μείνω, καὶ ἂν οἱ Τούρκοι μὲ φονεύσουν, ὁ θάνατός μου θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ θὰ δώσῃ νέα ζωὴ στὸν ἱερό μας ἀγῶνα». Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 10 Ἀπριλίου, ἐνῶ λειτουργοῦσε στὴν πρώτη Ἀνάστασι στὸν Πατριαρχικὸ ναό, ἄγρια στίφη Τούρκων περικύκλωσαν τὸ Πατριαρχεῖο. Ἀλλ' ὁ αἰδίδιμος ἐξακολούθησε ἀτάραχος τὴ

θεία μυσταγωγία και όταν τελείωσε τον άρπαξαν από το ιερό θυσιαστήριο και τον έφεραν στον τόπο του μαρτυρίου, όπου χιλιάδες από αίμοδιψείς Τούρκους τον περίμεναν και τον περιστοιχισαν. Ο δήμιος πέρασε το βρόχο (θηλιά) γύρω από τον ιερό του τράχηλο και τον κρέμασε στη μεσαία πύλη των Πατριαρχείων. Εκεί έμεινε τρεις μέρες το ιερό λείψανο του Έθνάρχου, που οι όχλοι το έφτυναν και το ύβριζαν. Ύστερα παραδόθηκε στους Έβραίους, οι όποιοι το έσυραν στους δρόμους και κατόπιν το έρριξαν στη θάλασσα, άφου έδεσαν στο λαιμό του μια χοντρή πέτρα.

Άλλά το ιερό λείψανο δεν έμεινε στο βυθό της θάλασσας. Έπλεε στην επιφάνεια και τα νερά το έφεραν στο Βόσπορο. Άπ' εκεί περνούσε ένα καράβι με καπετάνιο τον Κεφαλλονίτη Σκλάβο. Το λείψανο που χτύπησε στα πλευρά του πλοίου, το είδε ο Σκλάβος, το έσυρε στο πλοίο και το μετέφερε στην Όδησό, όπου με διαταγή του Τσάρου Άλεξάνδρου του Α' θάφτηκε με μεγάλες τιμές.

Ύστερα από 50 χρόνια τα κόκκαλά του μεταφέρθηκαν στην Άθήνα και θάφτηκαν στην εκκλησία της Μητροπόλεως.

Με τέτοιους σκληρούς θανάτους μαρτύρησαν και άλλοι έπτά συνοδικοί δεσποτάδες. Όμοιες φοβερές σφαγές έγιναν τότε και στη Θεσσαλονίκη, την Άδριανούπολι, την Έφεσο, την Κύπρο και σ' άλλα μέρη.

Ο θάνατος του Πατριάρχου δεν έμεινε χωρίς αποτέλεσμα. Όπως ο ίδιος είχεν ειπή, έδωκε νέα ζωή στον άγώνα. Οι Έλληνες φανατίστηκαν τόσο, ώστε παντού άκούονταν το σύνθημα : «Χτυπάτε, πολεμάρχοι ! Μη λησμονείτε το σχοινί, παιδιά, του Πατριάρχη!».

Έρωτήσεις : Ποιά είναι τα αίτια της Γαλλικής Έπαναστάσεως ; Η Γαλλική Έπαναστασι συνετέλεσε στην άπελευθέρωσι των Έλλήνων ; Πώς πρόπει να ονομάζεται ο Ρήγας Φεραίος ; Γιατί έπέτυχε η Φιλική Έταιρεία ; Ποῦ όφείλεται η άποτυχία του κινήματος στις ήγερμονίες ; Οι σφαγές υπό των Τούρκων τί άποτέλεσμα είχαν ;

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

19. — "Αλωσι τῶν Καλαμῶν.

Στὴν Ἑλλάδα πρωτοκηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο. Ἀπὸ τὶς 21 ὡς τὶς 25 Μαρτίου κυριεύθηκαν τὰ Καλάβρυτα καὶ ἡ Καλαμάτα. Στὴν Πάτρα ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπανάστασεως.



Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Τὴν ἑναρξὶ τῆς Ἐπανάστασεως στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα τὴν ἔκαμε ἡ Πελοπόννησος, γιατί ἐδῶ ἦταν κατάλληλο κέντρο γιὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ βοηθοῦσε πολὺ καὶ ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσι, γιατί εὐκόλα μπορούσαν νὰ ἐμποδισθοῦν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα νὰμποῦν μέσα σ' αὐτή. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς στὴν Πελοπόννησο ἦταν πολὺς, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς πολὺ ὀλίγος, καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς ἦταν παρασκευασμένοι ἀπὸ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρίαν καὶ ἀνυπομονοῦσαν πότε νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα νὰ πάρουν τὰ

ὄπλα στὰ χέρια. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ καὶ ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ὁ Γρηγόριος Δικαίος ἢ Παπαφλέσσας. Αὐτὸς γύριζε ὅλη τὴν Πελοπόννησο κί ἐξήγειρε τὴ φαντασίαν τῶν χωρικῶν. Στὸν ἐνθουσιασμὸ αὐτὸν συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, πού σάν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι ἤρθε ἀπὸ τὶς Ἰονίους Νήσους.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια Κλεφτῶν, τῶν Κολοκοτρωναίων, πού εἶχαν ἐξολοθρευτῆ στὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1770. Γεννήθηκε κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο στὸ Μαυροβοῦνι τῆς Μεσσηνίας στίς 3 Ἀπριλίου 1770, γιατί ἡ μητέρα του ἀκολουθοῦσε στὰ βουνὰ τὸν πατέρα του Κωνσταντῖνο, πού τὸν κυνηγοῦσαν οἱ Τούρκοι. Ὁ Θεόδωρος, ὅταν σκοτώθηκε ὁ πατέρας του καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς

του, σώθηκε ως έκ θαύματος από τὰ παλληκάρια τοῦ πατέρα του σὰν νὰ ἦταν θέλημα Θεοῦ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν σκλαβωμένο Ἑλληνικὸ λαὸ στὴν ἐλευθερία. Ὅταν ὁ Κολοκοτρῶνης ἔγινε μεγάλος, μιὰ σκέψι εἶχε: Πῶς νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Τούρκους γιὰ τὰ θάνατο τῶν συγγενῶν του καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ὁμοφύλων του.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἦταν δυνατός, μὲ βλέμμα ἐπιβλητικὸ καὶ φωνὴ βροντώδη. Εἶχε εὐγλωττία μεγάλη, ἰκανότητα στρατηγικὴ καὶ ἐπιμονὴ ἀδιάσειστη. Τὰ μάτια του ἄστραφταν, τὰ φρύδια του ἦσαν πυκνὰ καὶ ἐνωμένα, τὸ μέτωπό του πλατὺ καὶ ἡ φωνὴ του βροντερὴ σὰν κεραυνός. Συνήθιζε νὰ λέῃ συχνά: «Ὁ Θεὸς ὑπόγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ πίσω τὴν ὑπογραφή του».

Ὅταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ καμμιά μάχη, ἔλεγε ὅτι τοῦ παρουσιάσθηκε στὸν ὕπνο του ἡ Παναγία ἀσπροντυμένη καὶ τοῦ εἶπε ὅτι θὰ νικήσουν. Ἔτσι ἐγκαρδίωνε τοὺς μαχητάς. Γι' αὐτὸ εἶχε προσελκύσει τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Κλεφτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μῖσος τῶν Τούρκων ποὺ τὸ 1818 τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ κατέφυγε στὶς Ἰονίους Νήσους. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν Ἀγγλικὸ στρατὸ καὶ εἶχε φθάσει μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Σὰν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἔμαθε ὅτι πλησιάζει ἡ ἔναρξι τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἦρθε πάλι στὴν Πελοπόννησο. Αὐτὸ κατατρόμαξε τοὺς Τούρκους κι' ἔδωκε πολὺ θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ μιὰ ἄλλη σύμπτωσι ἔκανε τοὺς Πελοποννησίους νὰ βιασθοῦν. Ὁ πασὰς τῆς Πελοποννήσου ἔλειπε μὲ τὸν περισσότερον στρατὸ του, γιὰτὶ πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα.

Οἱ Τούρκοι προαισθάνονταν τὸν κίνδυνο, γι' αὐτὸ καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τίς ἀφρούρητες πόλεις καὶ τὰ χωριά καὶ νὰ καταφεύγουν στὰ φρούρια καὶ πῖο πολὺ στὴν πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου, τὴν Τρίπολι. Σὲ λίγες μέρες ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς ἀπὸ τίς ὄχυρὲς θέσεις ἄδειασε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸ μεγάλωσε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοι βρέθηκαν στὰ ὄπλα καὶ ἄρχισαν νὰ ρίχνονται παντοῦ ὅπου εὕρισκαν ἀπροφύλακτους Τούρκους. Γενικὸ σύνθημα ἦταν: «Μὴ μείνῃ Τούρκος στὸν Μωρητὰ μηδὲ στὸν κόσμον ὅλο!».

Ἔτσι στὶς 21 Μαρτίου οἱ Ἕλληνες πολιορκήσαν τοὺς Τούρκους στὰ Καλάβρυτα καὶ ὕστερα ἀπὸ 5 ἡμέρες τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Στὶς 22 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτες του, ὁ Κολοκοτρῶνης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρὰς μὲ τὰ σώματά των πολιορκήσαν τὴν Καλαμάτα καὶ στὶς 25 τὴν κυρίευσαν.

Οἱ ἄρχηγοὶ ἔβγαλαν ἀμέσως μιὰ προκήρυξι ποὺ ἔστειλαν στοὺς Εὐρωπαίους. Σ' αὐτὴ ἔλεγαν: «Ἡμεῖς τὸ Ἑλλη-

νικόν "Ἔθνος τῶν χριστιανῶν ἀποφασίσαμε ἢ νὰ πεθάνωμε ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Εἶμαστε βέβαιοι ὅτι ὅλα τὰ Χριστιανικὰ Βασίλεια θὰ θυμηθοῦν ὅτι οἱ πρόγονοί μας φάνηκαν ὠφέλιμοι στὴν ἀνθρωπότητα καὶ θὰ μᾶς θέσουν ὑπὸ τὴν προστασίαν των».

Μαζὺ μὲ τὴν ἄλωσι τῶν Καλαμῶν ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Πάτρα. Ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ τὸν Ἄνδρέα Ζαΐμη, τὸ Λόντο καὶ ἄλλους προκρίτους ὑψωσαν τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας.



Ὁ Πετρόμπεης

Ἐπειτα διευθύνθησαν στὴν Πάτρα. Ἐκεῖ ὁ Γερμανὸς ἔστησε τὴ σημαία τοῦ Σταυροῦ στὴν πλατεία Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἔτρεχε ὁλος-ὁ κόσμος καὶ ὠρkiζόταν μ' ἐνθουσιασμό κρρυγάζοντας: «Ζήτω ἡ Ἐλευθερία! Καὶ στὴν Πόλι νὰ δώσῃ ὁ Θεός!» Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἀφήσει τὴν πόλι καὶ εἶχαν κλεισθῆ στὸ φρούριο. Οἱ Ἕλληνες τοὺς πολιορκοῦν ἐκεῖ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο οἱ Τοῦρκοι πολιορκήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὸ χωριὸ Λάλα, στὴν Κόρινθο, στὴ Μονεμβασιά, στὸ Ναυα-

ρίνο, στὸ Ἄργος καὶ στὸ Ναύπλιο.

Τότε δειχθῆκε ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τὸ ἐξαιρετικὸ θάρρος του. Συνέλαβε τὸ σχέδιο νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τρίπολι.

Κατάλαβε ὅτι, ἀν δὲν τὴν κυριεύσουν, δὲν θὰ στερεωθῆ ἡ Ἐπανάστασι, ἔβλεπε δὲ κατάλληλη τὴν εὐκαιρία γιατί ὁ Διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ Πασᾶς ἦταν στὴν Ἡπειρο πολεμῶντας τὸν Ἄλῃ Πασᾶ. Ἄλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δὲν ἦταν σύμφωνοι. Σ' ἓνα συνέδριο μάλιστα ποὺ ἔγινε στὸ Χρυσοβίτσι, τὸν ἄφησαν καὶ ἔφυγαν.

«Φύγετε, τοὺς εἶπε ὁ Κολοκοτρῶνης, ἐγὼ θὰ μείνω. Κάλιο τῶχῳ νὰ μὲ φάνε τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου, παρὰ νὰ μὲ γδάρουν ζωντανὸ οἱ Τοῦρκοι». Κι' ὅταν ἔφυγαν αὐτοί, σὰν ἔμεινε μόνος μπῆκε σ' ἓνα ἐκεῖ ἐρημοκλήσι καὶ προσευχήθηκε. «Σὰν τελειώσω τὴν προσευχή μου, ἔλεγε ὕστερα, καὶ σηκώθηκα, αἰσθάνθηκα μέσα μου μιὰ ἄλλη δύναμι. Κι' ἀποφασίσα νὰ ἐξακολουθήσω τὴν προσπάθειά μου».

Κ' ἐπέμενε, ἔφτιαχνε στρατὸ ἀπὸ χωρικοὺς καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ θάρρος. Ἄλλ' αὐτοὶ μόλις ἔβλεπαν Τούρκους διαλύονταν. Αὐτὸς δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του. Ἐμάζεψε ἄλλους καὶ ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ἐπιμονή του κατῴρθωσε καὶ στρατὸ νὰ φτιάξῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν Πετρόμπεη καὶ τοὺς

ἄλλους ὄπλαρχηγούς νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸ σχέδιό του. Ὅλοι λοιπὸν μαζί ἔπιασαν τὶς γύρω ὄχυρὲς θέσεις καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Τρίπολι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔπιασε τὸ Χρυσοβίτσι, ὁ Ἥλιος καὶ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης τὸ Βαλτέτσι, ὁ Πλαπούτας τὴν Πιάνα.

20.—Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετοίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψε στὸ Βαλτέτσι τὸ στρατὸ τοῦ Μουσταφάμπεη ἀπὸ 3.500 ἄνδρες, ποὺ ἤρθε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Τοῦρκος Διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ πασᾶς, ποὺ πολιορκοῦσε ὅπως εἶπαμε μὲ τὸν στρατὸ του τὸν Ἀλῆ πασᾶ στὰ Γιάννενα, ὅταν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων στὴν Πελοπόννησο, φοβήθηκε γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας του ποὺ τὴν εἶχε στὴν Τρίπολι καὶ γιὰ τοὺς θησαυροὺς του. Ἔστειλε λοιπὸν ἀμέσως τὸν ὑπαρχηγό του Μουσταφάμπεη μὲ 3.500 Ἀλβανούς νὰ διαλύσῃ ὅπως μπορέσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως καὶ νὰ σβύσῃ τὴν Ἐπανάστασι.

Ὁ Μουσταφάμπεης πέρασε ἀνενόχλητος τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, ἔφθασε στὸ Μεσολόγγι κι' ἀπ' ἐκεῖ διαπεραιώθηκε μὲ πλοῖα στὴν Πάτρα. Ἐκεῖ ἀφοῦ διασκόρπισε τοὺς Ἕλληνες ποὺ πολιορκοῦσαν τὸ φρούριό τῆς Πάτρας καὶ παρέδωσε τὴν πόλι στὴ διαρπαγὴ καὶ στὶς φλόγες, προχώρησε καὶ ἔκαψε τὸ Αἶγιο, διέλυσε τὴν πολιορκία τοῦ Παλαμηδιοῦ καὶ στὶς 6 Μαΐου ἔφθασε στὴν Τρίπολι.

Ἐκεῖ ἀφοῦ ἀναπαύθηκε ἕξ ἡμέρες κι' ἔμαθε ὅτι στὸ Βαλτέτσι εἶναι ὁ Κυρ. καὶ Ἥλ. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Ἥλ. Φλέσσας μὲ χίλιους περίπου ἄνδρες, ὠρμησε μὲ 12.000 πεζοὺς, 1.500 ἵππεις καὶ 2 πυροβόλα γιὰ νὰ τοὺς χτυπήσῃ καὶ τοὺς διαλύσῃ. Οἱ Τοῦρκοι περικύκλωσαν τοὺς βράχους τοῦ Βαλτετοίου καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς κυριεύσουν. Οἱ χίλιοι Ἕλληνες πολέμησαν ἐπὶ 3 ὀλόκληρες ὥρες μὲ μεγάλη ἀνδρεία καὶ ματαίωσαν ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τὴν ὥρα αὐτὴ φαίνεται στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 700 ἄνδρες καὶ φωνάζει μὲ τὴν βροντερὴ φωνή του: «Τοῦρκοι, ζωντανούς θὰ σᾶς πιάσω! Εἶμαι ἐγὼ ὁ Κολοκοτρώνης κι' ἔρχομαι μὲ δέκα χιλιάδες ἄνδρες καὶ πίσω μου ὁ Πετρόμπεης μὲ τοὺς Μανιάτες του». Οἱ Τοῦρκοι ὅταν ἄκουσαν τὴ φωνὴ τοῦ Κολοκοτρώνη, τὰ ἔχασαν. Σὲ λίγο ἔφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ 800 ἄνδρες καὶ ἄρχισαν νὰ χτυπᾶν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ πλάγια. Ἡ μάχη βάσταξε ὡς τὸ βράδυ. Τὴ νύχτα μῆκε στὸ Βαλτέτσι ὁ Κολοκοτρώνης

καὶ φιλῶντας τοὺς σκοτωμένους ἔλεγε: «Τοῦτοι εἶναι ἅγιοι καὶ θὰ πάνε στὸν Παράδεισο σὰν μάρτυρες τῆς πίστεως».

Τὴν ἄλλη μέρα ξανάρχισε ἡ μάχη. Στὸ κρισιμώτερό τῆς σημεῖο ὁ Κολοκοτρῶνης βάζει μιὰ φωνή: «Ἀπάνω τους Ἕλληνες! Τί τοὺς φυλάτε;» καὶ ὀρμάει μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι τὸν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐξορμοῦν μὲ τὰ σπαθιά στὰ στὰ χέρια. Χτυποῦν τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς τρέπουν σὲ φυγή. Αὐτοὶ παρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους καὶ σὲ λίγο ἡ φυγή μετατράπηκε σὲ πανικό. Οἱ Ἕλληνες σφάζουν ἀλύπητα. Οἱ Τούρκοι πετοῦσαν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀσημένια ὄπλα των γιὰ νὰ σωθοῦν καὶ πολλοὶ ρίχθηκαν μέσα σ' ἓνα ρέμα κ' ἐκεῖ πιά ἔγινε σωστὴ θραῦσι. Πολλὰ λάφυρα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ θεμέλιο τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες πῆραν τέτοιο θάρρος, ὥστε ἐνῶ ἄλλοτε στὸ ἄκουσμα τῶν Τούρκων ἔτρεχαν νὰ κρυφθοῦν, τώρα ρωτοῦσαν: «Ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι;» γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν.

Εἴκοσι τρεῖς ὧρες ἐκράτησε ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴ μάχη ἐκείνη εἶχε τόση σημασία, ὥστε ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἀνέβηκε σ' ἓνα βράχο καὶ εἶπε στοὺς στρατιῶτες ποῦ τὴν ἐκέρδισαν: «Παιδιά μου, τούτη ἡ μέρα, 12 μὲ 13 τοῦ Μάη, θὰ δοξάζεται στοὺς αἰῶνες ἐνὸσω τὸ γένος μας στέκει, γιατί ἦταν ἡ λευτεριά τῆς πατρίδος μας. Εἶναι νίκη τοῦ Θεοῦ καὶ πρέπει νὰ τὴ νηστεύωμε τούτη τὴν ἡμέρα».

21.—Ἡ μάχη τῶν Δολιανῶν.

Ὁ Νικηταρᾶς, συναντήσας στὰ Δολιανὰ ἕξ χιλιάδες ἄνδρες τοῦ Μουσταφάμπεη, τοὺς ἐξολόθρεψε καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε Τουρκοφάγος.

Ὁ Μουσταφάμπεης θέλοντας νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ντροπὴ τοῦ Βαλτετσίου, διέταξε ἕξ χιλ. ἄνδρες μὲ δύο πυροβόλα νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς Ἕλληνες ποῦ ἦταν στὰ Βέρβαινα καὶ νὰ καταλάβουν τὸ Μυστρά. Κοντὰ στὰ Δολιανὰ ὅμως συνάντησαν τὸν Νικήτα Σταματελόπουλο, ποῦ λεγόταν Νικηταρᾶς καὶ ποῦ πήγαινε στὸ Ναύπλιο μὲ 200 περίπου ἄνδρες. Τὸ νεαρὸ ἀπὸ παλληκάρι, ἀνεψιὸς καὶ δεξιὸ χέρι τοῦ Κολοκοτρῶνη, στὴ δύσκολη ἐκείνη θέσι ταμπουρώθηκε μὲ γρηγοράδα στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ 11 ὀλόκληρες ὧρες βάσταξε στὶς μανιώδεις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ὅταν ἔφθασαν στὰ Δολιανὰ ἀπὸ τὰ Βέρβαινα οἱ Ἕλληνες, τότε ὁ Νικήτας μὲ τὰ παλληκάρια του βγήκε ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ ἔτρεψε τοὺς Τούρκους σὲ

αίσχρη φυγή. Σκότωσε δὲ τόσο πολλοὺς Τούρκους, ὥστε ὠνομάσθηκε Τουρκοφάγος.

Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας συνέβη στὸν Νικηταρᾶ καὶ ἓνα συγκινητικὸ ἐπεισόδιο.

“Ὑστερα ἀπὸ τὴν μάχη ὁ νικητὴς τῶν Δολιανῶν βγῆκε ἔξω ἀπ’ τὸ χωριό. Σὲ μιὰ στιγμή ἄκουσε ἀναστενάγματα πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη. Ἐπλησίασε καὶ εἶδε ἓνα Τουρκαλβανὸ πληγωμένο ξαπλωμένο κάτω. Στὸ πρόσωπό του ἦταν χυμένη ἢ ὠχράδα τοῦ θανάτου ἀπ’ τὸ πολὺ αἷμα ποῦ εἶχε χάσει. Μόλις τὸν εἶδε ὁ Τουρκαλβανὸς φώναξε:

— Ἀμάν, καπετάνιο, σκότωσέ με νὰ συχάσω!

— Ὅχι, εἶπε ὁ Νικηταρᾶς. Οἱ Ἕλληνες δὲν σκοτώνουν τὸν ἐχθρὸν παρὰ μόνο στὸν πόλεμο. Σήκω νὰ σὲ πάω στοὺς δικούς μας νὰ σὲ περιποιηθοῦν.

Ἄλλὰ ὁ Τουρκαλβανός, ὅπως ἦταν ἐξηντλημένος, δὲν μπόρεσε νὰ σηκωθῆ. Τότε γονάτισε ὁ Νικήτας, τὸν ἐπῆρε στοὺς ὤμους του καὶ τὸν πήγαινε γιὰ τὸ στρατόπεδο. Στὸ δρόμο ὅταν ἄκουσε ὁ Τούρκος νὰ τὸν φωνάζουν Νικηταρᾶ, ἔβγαλε ἓνα μαχαιράκι καὶ προσπαθοῦσε νὰ κόψῃ μερικὲς τρίχες ἀπὸ τὰ μαλλιά τοῦ Νικηταρᾶ. Αὐτὸς τὸ ἀντελήφθη καὶ νομίσας ὅτι ὁ Τούρκος ἠθέλε μὲ τὸ μαχαιράκι νὰ τὸν δολοφονήσῃ τοῦ εἶπε:

— Ὅρέ, Ἀρβανίτη, εἶσαι μπαμπέσης!

— Ὅχι, καπετάνιο, ἠθελα νὰ κόψω λίγες τρίχες ἀπ’ τὰ μαλλιά σου νὰ τις δώσω στὰ παιδιά μου γιὰ ἀνάμνησι ποῦ μοῦ ἔσωσες τὴ ζωή.

Τέτοιες ἀρετὲς εἶχαν οἱ ἥρωες τοῦ 1821.

22. — “Ἀλωσι τῆς Τριπόλεως.

Οἱ Ἕλληνες ὕστερα ἀπὸ τέσσερες μῆνες πολιορκία κατῶρ-
θωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολι, ὅπου ἔκαμαν φοβερὲς σφαγές.

“Ὑστερα ἀπὸ τὶς μάχες τοῦ Βαλτετισίου καὶ τῶν Δολιανῶν ἄρχισε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Τριπόλεως.

Ἡ Τρίπολις (ἡ Τριπολιτσά ὅπως τὴν ἔλεγαν) ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη Διοικητὴς τῆς Τριπόλεως ἦταν ὁ περιβόητος γιὰ τὴν κακία καὶ τὴν ἀπανθρωπία του Χουρσίτ Πασᾶς. Ὁ Χουρσίτ διατάχθηκε ἀπὸ τὸν Σουλτάνο νὰ ἐκστρατεύσῃ γιὰ τὰ Γιάννενα καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ ποῦ πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. Ἐφυγε καὶ ἄφησε στὴν Τρίπολι τὴν οἰκογένειά του, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γυρίσῃ γρήγορα.

Στὸ διάστημα ὅμως αὐτό, ὅπως εἶδαμε, ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο καὶ ὅλοι οἱ Τούρκοι οἱ πιὸ ἐπίσημοι καὶ πλούσιοι, κατέφυγαν γιὰ ἀσφάλεια στὴν Τρίπολι. Ἔτσι ἔφθασαν τὶς 30.000 οἱ κάτοικοί της. Ἀπ' αὐτοὺς 10.000 ἦταν πολεμισταί.

Ἡ Τρίπολις ἦταν περιτειχισμένη κι' ἐπάνω στὰ τεῖχη ἦταν τοποθετημένα 30 κανόνια. Οἱ Ἕλληνες ποὺ περιέσφιγγαν τώρα στενώτερα τὴν Τρίπολι, ἦταν στὰς ἀρχὰς 7.000 μὲ διαφόρους ἀρχηγούς, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ ἔγιναν 15.000. Οἱ Τούρκοι ἔνοιωθαν κοντὰ τους τὸν κίνδυνο. Δοκίμασαν μάλιστα νὰ κάμουν καὶ μία ἔξοδο ἀπὸ τὰ τεῖχη γιὰ νὰ διώξουν τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ ὁ Νικηταρᾶς δὲν ἄργησε νὰ τοὺς τρέψη σὲ φυγή. Ὁ καιρὸς περνοῦσε καὶ οἱ τροφές μὲσά στὴν πόλι ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν. Οἱ πολιορκημένοι Τούρκοι βρισκόνταν σὲ μεγάλη ἀμηχανία.

Τέλος ἀποφάσισαν 4.000 Τούρκοι ἰππεῖς καὶ πεζοὶ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν Τρίπολι γιὰ νὰ προμηθευθοῦν τροφές καὶ νὰ γυρίσουν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμαθε τὸ σχέδιο καὶ διέταξε νὰ σκάσουν ἓνα βαθὺ χαντάκι (τάφρο) στὴν ἄκρη τοῦ Μαϊναίου, ποὺ λεγόταν Μύτικας, γιὰ νὰ παγιδέψῃ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Τούρκοι μὲ τὴν ἀπόφασί τους ἐβγήκαν ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ ἀφοῦ προμηθεύθηκαν τροφές καὶ τὶς φόρτωσαν σὲ 400 ζῶα ξαναγύριζαν στὴν πόλι. Τότε κοντὰ στὴν τάφρο τοὺς ἐπετέθησαν οἱ Ἕλληνες ποὺ ἦταν κρυμμένοι. Οἱ Τούρκοι ἔπαθαν πανωλεθρία. Ἐγκατέλειψαν δὲ ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ τρόφιμα. Περισσότεροι ἀπὸ 400 Τούρκοι σκοτώθηκαν.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ πάθημα αὐτὸ οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ σκέπτονται γιὰ τὴν σωτηρία των καὶ ἦρθαν σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Διότι οἱ Ἕλληνες ζήτησαν 52 ἑκατομμύρια γρόσια γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, τὴν παράδοσι τῶν ὄπλων καὶ τὴν ἀναχώρησι τῶν Τούρκων γιὰ τὴ Μικρὰ Ἀσία, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ζήτησαν νὰ φύγουν ἐλεύθεροι μὲ τὰ ὄπλα των καὶ νὰ πληρώσουν οἱ Ἕλληνες τὸν ναῦλο γιὰ τὰ πλοῖα ποὺ θὰ τοὺς μετέφεραν.

Ἄλλὰ ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς, ἡ κατάστασι στὴν Τρίπολι γινόταν πιὸ τραγικὴ. Τώρα ἔπεσαν ἀπὸ τὸν πολὺ συνωστισμό καὶ διάφορες ἄρρώστειες ποὺ θέριζαν τὸν πληθυσμό. Τότε οἱ Ἄλβανοὶ ἀποφάσισαν μόνοι των ξεχωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους, νὰ ἔλθουν σὲ συνεννόησι ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ συνεφώνησαν νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα των γιὰ τὴν Ἠπειρο. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Ἄλβανοὶ ἐτοιμάζονταν γιὰ τὴν ἀναχώρησι, οἱ Τούρκοι ἔκαμαν συμβούλιο γιὰ νὰ ἀποφασίσουν τί νὰ κάμουν. Ἄλλὰ ἐνῶ συνεδρίαζαν καὶ δὲν ἔδιναν μεγάλη προσοχὴ στὸ φύλαγμα τῶν τειχῶν, ἓνας Ἕλληνας

ἀπὸ τὴν Κυνουρία πὺ ληγόταν Δούνας ἀνέθηκε στὸ τεῖχος, σκότωσε τὸν Τοῦρκο φρουρό, βόηθησε ν' ἀνεβούν ἄλλοι 50 Ἕλληνες, ἔστησαν τὴν Ἑλληνική σημαία, ἔστρεψαν ἓνα κανόνι πρὸς τὴν πόλι καὶ ἀνοιξαν μιὰ πόρτα ἀπὸ τὸ τεῖχος. Τότε ὤρμησαν μέσα οἱ Ἕλληνες, ἀνοιξαν καὶ τὶς ἄλλες πόρτες καὶ ἡ πόλι πλημμύρισε ἀπὸ Ἕλληνες.

Φοβερὴ σφαγὴ ἀκολούθησε. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες οἱ Ἕλληνες ἐκδικούμενοι ἔσφαζαν χωρὶς διάκρισι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Οἱ δρόμοι καὶ οἱ πλατεῖες γέμισαν ἀπὸ πτώματα. Ἡ πόλις ὅλη παραδόθηκε σὺς φλόγες. Δώδεκα χιλιάδες Τοῦρκοι ἔσφάγησαν μέσα στὴν Τρίπολι καὶ ἀμύθητοι θησαυροὶ ἐλεηλατήθηκαν.

Ὁ Κολοκοτρώνης πὺ δὲν ἐπεδοκίμαζε τὶς σφαγὰς ἀδίκαια προσπαθοῦσε νὰ τὶς ἐμποδίσῃ. Οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπάκουαν σὲ κανένα. Μὲ μεγάλη δυσκολία καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ἴδιας του ζωῆς, κατάρθωσε μόνον νὰ σώσῃ τοὺς Ἀλβανούς, μὲ τοὺς ὁποίους, ὅπως εἶπαμε, εἶχε κάμει συνθήκη.

Τὰ κακουργήματα αὐτὰ τῶν Ἑλλήνων στὴν Τρίπολι, εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀμαύρωσαν τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματά των καὶ ἐκηλίδωσαν τὸν ἱερό γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀγῶνα, ὅσο καὶ ἂν δικαιολογοῦνταν ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τῆς ἐκδικήσεως γιὰ τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα πὺ ὑπέφεραν τέσσαρας ὀλόκληρους αἰῶνες.

Ἐρωτήσεις: Γιατί κηρύχθηκε πρῶτα ἡ Ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο; Τί ἐξαιρετικὰ προσόντα εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης; Ἡ νίκη τοῦ Βαλτεσιῶν τί ἐπίδρασι εἶχε στοὺς Ἕλληνας; Τὶς σφαγὰς τῆς Τριπόλεως πῶς τὶς χαρακτηρίζετε;

- 1 Ἐπιπέδη ἦτο τὸ ματαίωτο μὲντρο γιὰ τὴν ἔδωκα ἐλευθερίαν καὶ δουλοσύνην ἢ γεωγραφικῶς τὰς διὰ τὴν ἔδωκα ἐλευθερίαν τῶν Τριπολιτικῶν ἀδελφικῶν Ἑλλῶν διὰ αὐτὸ ὁ ἠγῶν ἀνὴρ τῆς Πελοποννήσου ἦτο ἀπειροστέρος αὐτῶν τοῖς τοῖς ματαίωτος ὁ Κολοκοτρώνης γιγνήθη τὸ 1770 ἐπὶ τὸ Μαυροβούνιον τῆς Μαντινείας 3 Ἀπριλίου
- 2 ἦτο ἡ ἀποζημιωτικὴ μὲ μισθὸν ἡρωϊκῶν, τιμῶν καὶ ἀδελφικῶν καὶ καὶ ἡ ἀποζημιωτικὴ ἀδελφικῶν
- 3 Ἡ μορφή τοῦ Βασιλεῦτος ἀρτῶν νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ θεμελιεῖον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀρτῶν
- 4 Τα κακουργήματα αὐτὰ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἡρώων ἔδωκα ἐλευθερίαν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀμαύρωσαν τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν καὶ ἐπιπέδησαν τὸ ἔδωκα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

23. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας.

Στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἐπαναστάτησε πρῶτα ἡ Ἀμφισσα καὶ ὕστερα τὸ Λιδωρικό καὶ ἡ Λειβαδιά. Στὴν Ἀλαμάνα, ὕστερα ἀπὸ ἡρώϊκὸ ἀγῶνα, ὁ Διάκος πιάσθηκε ζωντανὸς καὶ σουβλίσθηκε στὴ Λαμία.

Ἐπανάστασι στὴν Ἀμφισσα καὶ στὸ Λιδωρικό. — Τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου διαδόθηκε μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα καὶ στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματωλὸς τῆς Ἀμφίσσης Πανουριάς, ὕστερα ἀπὸ συνεννόησι μὲ τοὺς προεστούς, πολιόρκησε στίς 26 Μαρτίου τὴν Ἀμφισσα. Οἱ Τούρκοι πρόλαβαν καὶ κλείσθηκαν στὸ φρούριο. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ στενὴ πολιορκία ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδοθοῦν στὸν Πανουριά στίς 10 Ἀπριλίου 1821. Τὸ φρούριο αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο ποὺ κυρίευσαν οἱ Ἕλληνες. Στίς 28 Μαρτίου καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ Λιδωρικοῦ Δῆμος Σκαλτσᾶς ὕψωσε ἐκεῖ τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθοῦν στὰ σπίτια τῶν. Καὶ αὐτοί, ὕστερα ἀπὸ 2 ἡμέρες ἀντίστασι, παραδόθηκαν.

Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμφίσσης καὶ τοῦ Λιδωρικοῦ δὲν ἀργησε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Λεβαδιᾶς ποὺ ἦταν στὴν ἀρχηγία τοῦ ἀρματωλοῦ Ἀθ. Διακού.

Ὁ Διάκος ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στίς 30 Μαρτίου στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου. Τὴ σημαία καὶ τὰ ὄπλα εὐλόγησε ὁ φιλικὸς Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας, ποὺ ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δράσι στὴν προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἀργότερα συνεπολέμησε ἡρώϊκὰ μὲ τὸν Πανουριά στὴ Χαλκομάτα. Ἐπεσε δὲ ἐκεῖ κρατῶντας τὸν σταυρὸ στὸ χέρι καὶ ζητωκραυγάζοντας γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ἦταν ὁ πρῶτος δεσπότης, ποὺ ἔπεφε ἐθνομάρτυς.

Μὲ τὴν ἔκρηξι τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Τούρκοι κλείσθηκαν στὸ φρούριο καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς στὰ πιδὲ καλοχτισμένα σπίτια, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες παραδόθηκαν στὸ Διάκο.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, πού τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Γραμματικός, γεννήθηκε στὴ Μουσουνίτσα τῆς Παρνασίδος τὸ 1786.

Μόλις μεγάλωσε, ἡ χήρα μητέρα του τὸν ἔβαλε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στὴν Ἀρτοτίνα δπου χειροτονήθηκε διάκος.

Ἄλλὰ ὁ Διάκος δὲν ἄργησε ν' ἀλλάξη τὸ ράσο μὲ τὴν φουστανέλλα καὶ ν' ἀνεβῆ στὸ βουνὸ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του. Στὴν ἀρχὴ τάχθηκε ἀρματωλὸς στὸν Σκαλτσᾶ καὶ ὕστερα στὸν Ὀδυσσεά.

Ἦταν ὠραῖος, ἔξυπνος καὶ πολὺ τολμηρός, γι' αὐτὸ ἔγινε ὁ τρόμος τῶν Τούρκων καὶ ἀναγκάσθηκε ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία νὰ τὸν διορίσῃ ἀρματωλὸ στὴν ἐπαρχία Λεβαδιάς.

Ὁ Χουρσίτ Πασᾶς πού ἦταν στὰ Γιάννενα, ὅταν ἔμαθε τὴν Ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλε τὸν Μεχμέτ Κιοσέ καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη μὲ ἑννέα χιλ. ἄνδρες γιὰ νὰ τὴν καταπνίξουν. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀφοῦ πέρασαν τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Φθιώτιδα, προχωροῦσαν στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ μὲ σκοπὸ νὰ πάνε στὴν Πελοπόννησο.



Ἀθανάσιος Διάκος

Οἱ ἀρματωλοὶ Πανουριᾶς, Δυοβουνιώτης καὶ Διάκος ἀποφάσισαν νὰ μποῦν ἐμπόδια καὶ ἐπίασαν ὁ Δυοβουνιώτης μὲ τετρακόσια παλληκάρια τὴ γέφυρα τοῦ Γοργοποτάμου, ὁ Πανουριᾶς μὲ ἑξακόσια τὰ χωριά Χαλκομάτα καὶ Μουσταφάμπεη καὶ ὁ Διάκος μὲ πεντακόσια τὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας στὴς Θερμοπύλες. Μὲ τὸν Πανουριᾶ ἦταν καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφός του Παπαγιάννης.

Ὁ ἦ ρ ω ῖ σ μ ο ς τ ο ὺ Ἀ θ. Δ ι ᾶ κ ο υ. — Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ μοίρασαν τὸ στρατό τους σὲ δυὸ σώματα, ἐπετέθηκαν οἱ μισοὶ μὲ τὸν Βρυώνη στὸν Δυοβουνιώτη καὶ στὸν Πανουριᾶ, πού ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑποχωρήσουν, οἱ δὲ ἄλλοι μισοὶ μὲ τὸν Μεχμέτ Κιοσέ στὸ Διάκο, πού δέχθηκε μὲ θάρρος τὴν ἐπίθεσι καὶ πολέμησε ἀπτόητα. Δυστυχῶς ὅμως, ὅταν ὁ Πανουριᾶς ὑποχώρησε, τὰ παλληκάρια τοῦ Διάκου ἀρχισαν νὰ δειλιάζου καὶ νὰ φεύγουν. Ἐφεραν μάλιστα κι' ἓνα ἄλογο στὸ Διάκο γιὰ νὰ φύγῃ καὶ αὐτός. Ἀλλὰ ὁ Διάκος ἀπάντησε:

— Ὁχι! Ὁ Διάκος δὲν φεύγει!

Τὸ παράδειγμα τοῦ Διάκου ἀκολούθησαν καὶ λίγοι ἀπὸ τοὺς ὄπαδούς του, πού ἔμειναν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα των γιὰ τὴν πατρίδα των. Δέκα μόλις στρατιῶτες ἔμειναν. Καὶ μὲ τοὺς δέκα αὐτοὺς ὁ Διάκος πολεμᾷ μιὰ ὥρα. Ὅλοι σκοτώ-

νονται, αὐτὸς τραυματίζεται στὸ δεξιὸ χέρι. «Σχίσθηκε τὸ τουφέκι του κι' ἐγένηκε κομμάτια καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε καὶ στὴ φωτιά ἐμπήκε...» Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους... Μὰ τὸ σπαθί του ἔσπασε ἀπάν' ἀπὸ τὴ φύχτα...». Καὶ ὁ Διάκος συλλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τριακόσιοι ἦταν οἱ Ἕλληνες ποὺ ἔπασαν ὅπως ἄλλοτε οἱ 300 μὲ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ Τοῦρκοι φέρανε τὸ Διάκο στὴ Λαμία κι' ἐκεῖ ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης τὸν φοβέρισε ὅτι θὰ τὸν σκοτώσῃ, ἂν δὲν τοῦ πῆ τί ξέρει γιὰ τὴν Ἐπανάστασι. — «Ἐνα ξέρω, εἶπε ὁ Διάκος, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ξεσηκώθηκαν γιὰ νὰ ξεσκλαβωθοῦν». Ἐπειτα ὁ πασᾶς τοῦ ζήτησε νὰ γίνῃ φίλος καὶ νὰ πάῃ μὲ τὸ μέρος του. Ὁ Διάκος τοῦ εἶπε: «Οὔτε σὲ ὑπηρετῶ, πασᾶ, ποτέ, οὔτε θὰ σὲ ὠφελήσω κι' ἂν σὲ ὑπηρετήσω». — «Θὰ σὲ σκοτώσω, τοῦ εἶπε ὁ πασᾶς, ἂν δὲν μὲ ὑπηρετήσῃς». — «Δὲν σὲ φοβᾶμαι, ἀπάντησε ὁ Διάκος. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολλοὺς Διάκους». — Ἄν ἀρνηθῆς τὴν πίστι σου καὶ γίνῃς Τοῦρκος, τοῦ λέει τότε ὁ πασᾶς, θὰ σοῦ χαρίσω τὴ ζωὴ καὶ θὰ σὲ κάνω πλούσιον». Θυμωμένος τότε ὁ Διάκος τοῦ λέει μὲ πείσμα: «Ἄ! Νὰ χαθῆτε καὶ σεῖς καὶ ἡ πίστι σας! Ἐγὼ Ἕλληνας γεννήθηκα κι' Ἕλληνας θὰ πεθάνω!». Τότε ὁ Βρυώνης διέταξε νὰ τὸν ψήσουν ζωντανό.

Στις 24 Ἀπριλίου πῆραν ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸ Διάκο γιὰ νὰ τὸν πᾶνε στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου του καὶ τοῦ ἔδωκαν νὰ σηκώῃ τὸ σουβλί, ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἑβραῖοι στὸ Χριστὸ νὰ σηκώῃ τὸ σταυρό. Ἀλλὰ ὁ Διάκος τὸ πέταξε κάτω μὲ θυμὸ κι' εἶπε: — «Δὲν βρίσκεται ἀπὸ σᾶς κανένα παλληκάρι νὰ μὲ σκοτώσῃ μὲ πιστόλα καὶ νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς χαλδούπηδες;» (δηλ. ἀπὸ τοὺς Τούρκους).

Ὅταν δὲ ἔφθασε στὸ μέρος ποὺ θὰ ψηνόταν, εἶπε μὲ παράπονο:

»Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
τώρα π' ἀνθίζουσι τὰ κλαδιὰ καὶ βγάξ' ἡ γῆ χορτάρη!»

Δὲν ἔβγαλε δὲ οὔτε ἓνα βογγητό, οὔτε μιὰ φωνή, ὅταν σουβλιζόταν στὴ φωτιά, ὁ μάρτυρας καὶ μέγας αὐτὸς ἥρωας τῆς πατρίδος.

Ἡ πατρίδα μας εὐγνωμονοῦσα ἔστησε τὸν ἀδριάντα τοῦ στὴν πλατεῖα τῆς Λαμίας.

24. — Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

Στὸ χάνι τῆς Γραβιάς κλεισμένοι ὁ ὀπλαρχηγὸς Ὀδυσ. Ἀνδρούτσος, μὲ 120 παλληκάρια, σκότωσε πάνω ἀπὸ 400 Τούρκους καὶ τὸ βράδυ βγήκε ἀπὸ τὸ χάνι κι' ἔφυγε, ἀφοῦ ἔχασε μόνο 4 ἄνδρες.

Ὁ δ υ σ σ έ α ς Ἀ ν δ ρ ο ὐ τ σ ο ς. — Ὑστερα ἀπὸ τὴ

μάχη τῆς Ἀλαμάνας ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἔγραψε στὸν ὄπλαρχηγὸ Ὀδυσσεά Ἀνδρουῦτσο νὰ ἔρθῃ στὴ Γραβιά νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀρματωλὸ σ' ὅλη τὴν Ἀνατολ. Στερ. Ἑλλάδα, γιατί οἱ Τοῦρκοι σέβονταν καὶ φοβόνταν πολὺ τὸν Ὀδυσσεά. Ἀλλὰ ὁ Ὀδυσσεάς ἀρνήθηκε.

Ὁ Ὀδυσσεάς ἦταν γιὸς τοῦ περιώνυμου ἀρματωλοῦ Ἀνδρουῦττου καὶ γεννήθηκε στὴν Ἰθάκη στὸ 1788. Ἀνάδοχός του στὴν κολυμβήθρα ἦταν ὁ Λάμπρος Κατσώνης.

Ὅταν ἦταν δέκα χρόνων ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν πῆρε σὸ σεράγι του, καὶ ἀργότερα ὅταν μεγάλωσε ἔγινε σωματοφύλακᾶς του καὶ κατόπιν ὄπλαρχηγὸς τῆς Λεβαδειᾶς.

Ὁ Ὀδυσσεάς ἦταν ὠραῖος ἄνδρας. Μέτριος στὸ ἀνάστημα, χειροδύναμος, μὲ πλατὺ μέτωπο, παχὺ μουστάκι, δασιά καὶ μεγάλα φρύδια, τριχωτὸ στήθος καὶ διαπεραστικὸ βλέμμα καὶ θαυμάσιος δρομέας. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε πολλὲς περιπέτειες στὴ ζωὴ του, ἔγινε πολὺ ἐπιτήδειος καὶ πονηρός. Συνεδύαζε δηλ. ὁ Ἀνδρουῦτσος τὴν ταχύτητα τοῦ ἀρχαίου Ἀχιλλέα, τὴν δύναμι τοῦ Αἴαντα καὶ τὴν πανουργία τοῦ ὁμώνυμου τοῦ Ὀδυσσεά.



Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος

Ὅταν ὁ Ὀδυσσεάς ἔμαθε τὸν θάνατο τοῦ Διάκου, κατέβηκε στὴ Γραβιά μὲ 150 παλληκάρια.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ἀφοῦ ἀναπαύθηκε λίγο καιρὸ στὴν Ἀλαμάνα, ἐξακολούθησε τὴν πορεία του βαδίζοντας γιὰ τὴν Ἀμφισσα. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἔκαμαν τότε συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν οἱ μὲν ὄπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς, Σουλιώτης καὶ Κατσικογιάννης νὰ πιάσουν τὰ μονοπάτια γύρω ἀπὸ τὴ Γραβιά, ὁ δὲ Ὀδυσσεάς ἓνα χάνι ποῦ ἦταν στὸ δρόμο καὶ ποῦ ἔγινε ἀπὸ τότε ὀνομαστὸ, τὸ «Χάνι τῆς Γραβιάς».

Ὅταν στὶς 8 Μαΐου φάνηκε νὰ προχωρῇ ἡ πολυἀριθμη στρατιὰ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ὁ Ὀδυσσεάς στράφηκε στὰ παλληκάρια του καὶ εἶπε: «Ἐ παιδιά, ὅποιος θέλει νὰ μ' ἀκολουθήσῃ ἄς πιαστῇ στὸ χορὸ». Ἐκατὸν εἴκοσι γενναῖοι ἄνδρες χορεύοντας τὸ χορὸ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου μπῆκαν στὸ χάνι, τοῦ ἔχτισαν τὴ θύρα καὶ μὲ τὰ γιαταγάνια τους ἀνοιξαν τουφεκῆθρες (μετερίζια). Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τά-

χθηκαν ὁ μὲν Πανουριάς καὶ Δουβουνιώτης πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου, ὁ δὲ Κοσμάς Σουλιώτης πρὸς τὰ δεξιὰ. Ὁληθὲν δὲ ἡ δύναμί τους ἦταν χίλιοι διακόσιοι.

Ἡ μάχη. — Στὶς 7 Μαΐου ἔφθασε ὁ Τουρκικὸς στρατὸς στὶς Θερμοπύλες καὶ στὶς 8 φάνηκε μπροστὰ στὴ στενὴ κοιλάδα τῆς Γραβιάς, λίγη ὥρα ἀφ' ὅτου κλείσθηκε στὸ χάνι ὁ Ὀδυσσεύς μὲ τὰ παλληκάρια του.

Οἱ Τούρκοι, σὰν εἶδαν πιασμένα τὰ στενά, ἐπετέθηκαν πρῶτα σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν πιασμένα τὰ στενά καὶ τοὺς σκόρπισαν. Ὑστερα ἔστρεψαν ὅλη τὴ δύναμι στὸ Χάνι. Μπρὸς ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ στρατὸ προχωροῦσε ἓνας γέρονς δερβίσης. Ὁ Ὀδυσσεύς τοῦ φώναξε: «Ποῦ πᾶς, δερβίση;» «Νὰ ὑποτάξω καὶ νὰ σφάξω τοὺς ἄπιστους» ἀπάντησε ἐκεῖνος. Ἀλλὰ μόλις τελείωσε τὴ φράσι, ἔπεσε νεκρὸς ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ Ὀδυσσεύ, ποῦ τοῦ εἶπε: «Χαιρετισμοὺς στὸν Προφήτη». Ὁ πυροβολισμὸς αὐτὸς ἦταν τὸ σύνθημα τοῦ γενικοῦ πυροβολισμοῦ. Σὰν μαϊνόμενοι ὤρμησαν οἱ Τούρκοι στὸ χάνι προσπαθώντας, ἂν ἦταν δυνατόν, νὰ τὸ «σηκώσουν στὰ χέρια». Ἀλλὰ ὁ ἀδιάκοπος καὶ φονικὸς πυροβολισμὸς τῶν παλληκάριων τοῦ Ὀδυσσεύ, τοὺς ἀραίωσε τίς φάλαγγες. Οἱ ἐπιθέσεις ἐπανελήφθησαν πολλές φορές, ἀλλὰ πάντοτε ἀποκρούσθησαν, ἕως ὅτου ἦρθε ἡ νύχτα καὶ ἔπαυσε ἡ μάχη. Οἱ Τούρκοι ποὺ ἔμειναν καὶ κρατοῦσαν τὴν πολιορκία, ἔστειλαν νὰ φέρουν ἀπὸ τὴ Λαμία κανόνι γιὰ νὰ τὸ ρίξουν. Ὁ Ὀδυσσεύς διέταξε νὰ δειπνήσουν καλὰ καὶ νὰ κοιμηθοῦν. Καὶ τὰ ξημερώματα βγήκαν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ θύρα τοῦ χανιοῦ καὶ πατώντας πάνω στοὺς κοιμισμένους Τούρκους ἔφυγαν γιὰ τὰ βουνά. Ἐκεῖ μετρήθηκαν καὶ εἶδαν ὅτι ἔλειπαν μόνον ἕξ, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους σκοτώθηκαν πάνω ἀπὸ 400. «Ἐκατὸν δέκα ὀκτῶ ἤμαστε ὅλοι κι' ἔδαμάσαμε τὸσους ἐχθροὺς, ἕξ μόνον ἀφῆκε νεκροὺς τῶν ἀπίστων τὸ βόλι».

Ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ μάχη, ὅπου 120 Ἕλληνες ἀπέκρουσαν 8.000 Τούρκους, φανέρωσε τὴν ἐξαιρετικὴ στρατηγικὴ ἰκανότητά τοῦ Ὀδυσσεύ, ποῦ τὸ ὄνομά του ἔγινε τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων. Ὁ Ὁμῆρ Βρυώνης ποῦ ἤθελε νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο, φοβήθηκε τώρα κι' ἄλλαξε σχέδιο. Τράβηξε πρὸς τὴ Λεβασδειά, ποῦ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς μέρες τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔκαψε.

Ἡ Πατρίδα μας γιὰ ἔνδειξι εὐγνωμοσύνης ἔστησε στὸ Χάνι τὴν προτομὴ τοῦ Ἀνδρούτσου κι' ὁ λαὸς ἔψαλε τὸ κατόρθωμα μὲ τὸ δίστιχο:

«Μὲ λένε Χάνι τῆς Γραβιάς, γιὰ χάνι μ' εἶχαν χτίσει,
κι' ὁ γυιὸς τ' Ἀνδρούτσου μ' ἔκανε τῆς Δόξας ρημοκλήσι».

25. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

Στὰ Βασιλικά ὁ ὄπλαρχηγὸς Ι. Δουβουνιώτης μὲ 1200 ἄνδρες κατέστρεψε τὸν Βεϋράν πασᾶ, ποὺ πῆγαινε γιὰ τὴν Πελοπόννησο καὶ σκότωσε πάνω ἀπὸ 1200 Τούρκους.

Τὸν Αὐγούστο ἐφθασαν στὴ Λαμία δύο νέες Τουρκικὲς στρατιές. Ἡ μιὰ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ντεμίρ πασᾶ ἀπὸ 2.500 ἄνδρες καὶ ἡ ἄλλη μὲ τὸν Βεϋράν πασᾶ ἀπὸ 8.000 ἄνδρες μὲ τὸ σκοπό, ἀφοῦ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Ὁμέρ Βρυώνη καὶ Μεχμέτ Κιοσέ, νὰ μποῦν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ σβύσουν τὴν Ἐπανάστασι. Τότε οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀποφάσισαν ὕστερα ἀπὸ πρότασι τοῦ Δουβουνιώτη νὰ πιάσουν τὸ δρόμο τῶν Βασιλικῶν.

Ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης γεννήθηκε τὸ 1717 στὰ «Δυὸ Βουνά» τῆς Οἴτης. Ὅταν ἦταν 13 ἐτῶν εἶδε τὸν πατέρα του νὰ τὸν κρεμοῦν οἱ Τούρκοι ἀπὸ ἓνα δένδρο καὶ τὴν μητέρα του νὰ πεθαίνῃ σὲ λίγες μέρες ἀπὸ τὴ λύπη τῆς. Ὅταν ἔγινε 15 χρονῶν ἀκολούθησε γιὰ ψυχογυιὸς τὸν Ἄνδρουτσο κι' ὤρκισθηκε νὰ ἐκδικηθῆ. Ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασι ὁ Δουβουνιώτης ἐξώπλισε 350 ἄνδρας καὶ πολέμησε μὲ τὸ Διάκο καὶ Πανουριᾶ στὴν Ἀλαμάνα καὶ μὲ τὸν Ἄνδρουτσο στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Δουβουνιώτης, ποὺ ἀποφάσισε νὰ ἐμποδίσῃ στὰ Βασιλικά τὴν προέλασι τοῦ Βεϋράν πασᾶ.

Ὅλη ἡ δύναμι τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔπιασε τὰ Βασιλικά ἦταν 1600 ἄνδρες. Στὶς 26 Αὐγούστου ὁ Βεϋράν πασᾶς ἐπροχώρησε πρὸς τὰ Βασιλικά κι' ὤρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ τὸν δέχθηκαν μὲ δυνατὸ τουφεκίδι.

Οἱ Τούρκοι χτύπησαν πρῶτα τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ποὺ ἦταν στὴν εἴσοδο τῆς κοιλάδας. Σὲ βοήθεια ἔτρεξαν ὁ Γκούρας καὶ ὁ Πανουριᾶς. Εἶχαν δὲ συμφωνήσει οἱ Ἕλληνες νὰ ὑποχωροῦν τουφεκώντας, γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν καὶ τοὺς προσελκύσουν μέσα στὸ στενὸ τῆς κοιλάδος ὅπου ἦταν καὶ οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ κρυμμένοι. Ἐπέτυχε δὲ ἀπόλυτα τὸ στρατήγημα τῶν Ἑλλήνων, γιατί ὁ Βεϋράν μὲ 8.000 ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 6.000 ἦταν ἵππεις, μῆκε στὸ στενὸ κι' ἐπροχώρησε μέσα στὴ δασώδη καὶ ἀπόκρημνη κοιλάδα.

Τότε ὤρμησαν μὲ τὰ ξίφη στὰ χέρια οἱ Ἕλληνες καὶ ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι κρυμμένοι Ἕλληνες ἔπιασαν τὴν εἴσοδο, ὥστε ὁ ἐχθρὸς χτυπιόταν ἀπ' ὄλες τὶς μεριές κι' ἔτσι δημιουργήθηκε φοβερὴ ἀταξία καὶ ἀποσύνθεσι στοὺς Τούρκους. Ἐτρεχε ὁ καθένας νὰ σωθῆ χωρὶς νὰ ξέρῃ ποῦ πηγαίνει. Ἐως τὴ δύσι τοῦ ἡλίου ἐξακολου-

θοῦσε ἢ καταδίωξι καὶ ἢ σφαγή. Μόλις τὸ βράδυ γύρισε ὁ ἀρχιστράτηγος Βεϋράν πασᾶς στὴν Πλατανιά, ὅπου εἶχε τὶς ἀποσκευές του.

Στὴ μάχη αὐτὴ σκοτώθηκαν 1.200 Τοῦρκοι, μαζί δὲ μ' αὐτοὺς καὶ ὁ γιὸς τοῦ Βεϋράν πασᾶ καὶ πολλοὶ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί. Κυρίευσαν οἱ Ἕλληνες 18 σημαίες, ὀκτακάσια ἄλογα, δύο κανόνια καὶ πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἐπὶ μέρες ὕστερα ξεφύτρωναν οἱ Τοῦρκοι ποῦ ἦταν κρυμμένοι στὸ δάσος καὶ τοὺς ἐπιαναν οἱ Ἕλληνες.

Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες σκοτώθηκαν καὶ πληγώθηκαν στὴν ἔνδοξη αὐτὴ μάχη μόνο 50. Ἡ μεγάλη αὐτὴ νίκη τῶν Βασιλικῶν ματαίωσε τὴν ἐκστρατεία τῶν Τούρκων στὴν Πελοπόννησο.

26. — Ἡ ἐξέγερσι στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα.

Δυὸ μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι τῆς Πελοποννήσου ὁ Μακρῆς ἐπανεστάτησε στὴν Δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ ὕψωσε τὴν σημαία στὸ Μεσολόγγι.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάδα δὲν ἄργησε νὰ ἐπαναστατήσῃ. Δυὸ μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξέγερσι τῆς Πελοποννήσου, πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαία τῆς ἐλευθερίας στὸ Μεσολόγγι ὁ Μακρῆς (21 Μαΐου). Οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλι καὶ κατέφυγαν στὸ Βραχῶρι, ποῦ τὸ ὑπερήσπιζαν 1.000 ὀπλοφόροι Τουρκαλβανοί. Ἄλλὰ κι' αὐτὸ δὲν ἄργησαν νὰ τὸ καταλάβουν οἱ Ἕλληνες (9 Ἰουνίου). Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ὄπλαρχηγὸς Τσόγκας κατέλαβε τὰ φρούρια Τεκὲ καὶ Πλαγιά καὶ οἱ Γιολδασαῖοι ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Καρπενῆσι. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ποῦ πολιορκοῦσε, ὅπως ξέρομε, τὰ Γιάννενα, ἔστειλε 1.800 Ἀλβανοὺς νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασι τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀνδρέα Τσόγκα τοὺς περίμεναν στὶς διαβάσεις τοῦ Μακρυνόρους, ὅπου τοὺς ἔτρεψαν σὲ φυγὴ καὶ τοὺς ἐπέφεραν μεγάλη καταστροφή.

Ἐρωτήσεις. Ποιὲς σπουδαιότερες μάχες ἔγιναν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα; Ἡ ἀντίστασι τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου σὲ τί συνετέλεσε; Μὲ ποιὸν ἄνδρα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παρομοιάζετε τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Διάκου;

1. Ἡ ἀντίστασι τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου σὲ τί συνετέλεσε; Μὲ ποιὸν ἄνδρα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παρομοιάζετε τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Διάκου;
2. Ἡ ἀντίστασι τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου σὲ τί συνετέλεσε; Μὲ ποιὸν ἄνδρα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παρομοιάζετε τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Διάκου;
3. Ἡ ἀντίστασι τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου σὲ τί συνετέλεσε; Μὲ ποιὸν ἄνδρα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παρομοιάζετε τὸν ἡρωϊσμὸ τοῦ Διάκου;

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

27. — Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος.

Τὰ νησιὰ Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρὰ ἔκαμαν στόλο ἀπὸ 176 πλοῖα. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ ὁ Ὑδραῖος Λάζαρος Κουντουριώτης.

Ὅπως στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξη τὰ «ξύλινα τείχη» ἔσωσαν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἔτσι αὐτὰ τὰ ἴδια ἐπρόκειτο νὰ σώσουν καὶ πάλι τὴν νέα Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς μεγάλους στόλους τῆς Τουρκίας.

Ὅλη ἡ τιμὴ τοῦ κατὰ θάλασσαν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀγῶνα ἀνήκει στὶς τρεῖς νήσους Σπέτσες, Ψαρὰ καὶ Ὑδρα. Τὰ τρία αὐτὰ νησιὰ ἔδωκαν ἀπάνω ἀπὸ 10.000 ναυῖτες καὶ 300 ἐμπορικὰ πλοῖα, ποὺ τὰ μετέβαλαν σὲ πολεμικά. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα ἐξώπλισαν ἀμέσως 176 πλοῖα (92 ἢ Ὑδρα, 44 αἱ Σπέτσες καὶ 40 τὰ Ψαρὰ) καὶ προσέφεραν καὶ οἱ τρεῖς νῆσοι περὶ τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια δραχμὲς (10 ἢ Ὑδρα, 5½ οἱ Σπέτσες καὶ 4½ τὰ Ψαρὰ). Τὰ περισσότερα ἔδωκαν οἱ Κουντουριώτηδες, Τομπάζηδες, Βουδούρηδες, Μποτασαῖοι, Μέξηδες, Ἀνάργυροι, Κοτζιάδες, Ἀποστόληδες κλπ. Ἀλλὰ ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς θυσίες ἦταν ἡ σύμπνοια καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν τριῶν νησιῶν σ' ὅλη τὴν διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνα. Ὅλες οἱ ἐπιχειρήσεις γίνονταν πάντοτε μὲ κοινὴ συνεννόησι. Κοινὲς ἦταν μετὰξὺ των ὅλες οἱ θυσίες, ἡ δόξα, τὰ παθήματα. Τὸ πρῶτο ἀξίωμα μετὰξὺ τῶν τριῶν νήσων τὸ εἶχε ἡ Ὑδρα. Οἱ Ὑδραῖοι ἔβγαλαν καὶ προκήρυξι ποὺ ἔστειλαν στὴν Εὐρώπῃ καὶ ἔτελειώνε ἔτσι : «Τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος ὕστερα ἀπὸ ζυγὸ τεσσάρων αἰῶνων, τρέχει νὰ κατασυντρίψῃ τὰς ἀλύσεις τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν. . . Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν τὸ ἀνθρώπινο γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς ἀρετὰς των καὶ ἐφώτισαν τὸν κόσμον μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των ἐναντίον εἰς τοὺς τυράννους καὶ ἐξολοθρευτὰς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἱερᾶς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὡς ἡγεμόνες τῆς Ὑδρας ἀναγνωρίζονταν ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἄνδρας μεγάλος στὸν πατριωτισμὸ, καρτερό-

ψυχος στους κινδύνους, συνετός στις σκέψεις και μετριοφρονέστατος σαν ἄρχοντας.

Ούτε ἀξίωμα ούτε τιμές ἤθελε νὰ πάρῃ ποτέ, οὔτ' ἔφευγε ποτέ ἀπὸ τὴν Ὑδρα. Στὴν Ὑδρα γεννήθηκε καὶ στὴν Ὑδρα πέθανε στὶς 6 Ἰουνίου 1852, σὲ ἡλικία 84 ἐτῶν. Ἐνόμιζες πὼς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Ὑδρας.



Ἀνδρέας Μιαούλης

Στὴν ἐξυπνάδα του μάλιστα ὀφείλεται ἡ ἐκλογή σὲ ναύαρχο τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη, πού ἐξ χρόνια περιέφερε στὶς ἑλληνικές-θάλασσες ἀνίκητη τὴ σημαία τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ὅταν ἔγινε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, δειχθῆκε ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψῃ ὅτι τὰ μικρὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς σκλαβω-

μένης Ἑλλάδος, οἱ ἀγύμναστοι ναῦτες καὶ οἱ ἐλάχιστοι χρηματικοὶ πόροι πού εἶχαν θὰ μποροῦσαν νὰ νικήσουν τὰ πελώρια δίκροτα τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀνεξάντλητους χρηματικούς πόρους τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας.

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης προσπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Μιαούλη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτη ἀρχηγία τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἀλλὰ ὁ Μιαούλης ἔμεινε ἀμετάπειστος, ἀρκοῦμενος μόνο στὸ τσιμποῦκι καὶ στὸ κρασί, πού ἦταν ἡ ἀδυναμία του καὶ τὸ μεγάλο ἐλάττωμά του.

Ὁ Κουντουριώτης ὅμως δὲν ἀπελπίσθηκε καὶ στὸ τέλος τοῦ πρώτου χρόνου τὸν κατάφερε νὰ ἀναλάβῃ τὸ μέγα καὶ βαρὺ καθήκον τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Ὁ Μιαούλης, μόλις ἔγινε ἀρχηγός, πῆγε στὸ σπίτι του, ἔχυσε ὅλο τὸ κρασί του, ἔσπασε τὰ βαρέλια καὶ τὰ τσιμποῦκια του καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἄγγιζε στὰ χεῖλη του οὔτε κρασί οὔτε καπνό. Ἐπεβλήθηκε καθ' ὀλοκληρίαν στὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀφιερώθηκε στὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, ὅπου ἀναδείχθηκε μία θαυμασία στρατιωτικὴ μεγαλοφυΐα.

Πρῶτοι οἱ Σπετσιῶτες ὑψωσαν τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἐξοπλίζοντας 16 πλοῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα περισσότερα ἦταν τῆς μεγάλης Ἑλληνίδος ἡρωίδος Μπουμπουλίνας, ἔπειτα ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ψαριανοὶ καὶ κατόπιν οἱ Ὑδραῖοι.

Ἡ Μπουμπουλίνα μὲ τὸ μεγάλο πατριωτισμό, τὴν αὐτο-

θυσία και τὸ θάρρος της ἀπόκτησε μιὰ ἐξαιρετικὴ θέσι στὸ Πάνθεο τῶν Ἑλληνίδων ἡρώιδων. Δὲν ἔδωκε μόνο ὅλη της σχεδὸν τὴν περιουσία γιὰ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ ἔλαθε μέρος καὶ σὲ ναυμαχίες μετὸν ἐχθρό. Μὲ ἓνα πλοῖο της, τὸν «Ἀγαμέμνονα», ἔλαθε μέρος στὴν πολιορκία τοῦ Ναυπλίου καὶ περιέσφιξε μετὸ καράβι της, σὰν παραμυθένια ἡρώιδα, τὴν πρώτη κατόπιν πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, γι' αὐτὸ πῆρε καὶ τὴν ὀνομασία «Καπετά-νισσα».



Ἡ Μπουμπουλίνα

Σ' ἓνα ποίημά του ὁ Ἀλέξανδρος Σουτσοσ ἐπιπεριγράφει τὴν Μπουμπουλίνα:

»Ἡ Μπουμπουλίνα ἦτον ὠραία,
εἶχε τὰ βήματα στιβαρὰ
καὶ ὡς Ἄρτεμις κολοσσαία
ἐπεριπάτει καὶ φοβερὰ
μεγάλᾳ ὄμματᾳ εἶχεν Ἦρας
καὶ βλέμμα σπείρον γοργὸν σπινθῆρας
— ἀπ' τὰ πλευρὰ της
σπάθη ἐκρέματο ἠχηρὰ . .

28. Ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Παπανικολῆ.

Ὁ Παπανικολῆς στὴν Ἐρεσό κατώρθωσε μετὸ πυρπολικὸν τοῦ ν' ἀνατινάξει στὸν ἀέρα μιὰ Τουρκικὴ φρεγάδα. Χίλιοι ἑκατὸ Τούρκοι πνίγηκαν.

Τὰ τρία νησιά συνέπραξαν συστηματικώτερα καὶ διώρισαν ναύαρχο ὅλου τοῦ στόλου τὸν Ἰάκωβο Τομπάζη. Ὁ ἐνωμένος αὐτὸς στόλος, ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο, τράβηξε ἀμέσως γιὰ συνάντησί του. Σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες μόλις διέκριναν ἀπὸ μακρὰ στὴν Ἐρεσό ἓνα δίκροτο μετὰ 84 κανόνια ποῦ ἔπλεε πρῶτο, κινούμενο σὰν πλωτὸ ἠφαιστειο, τὸ περικύκλωσαν μετὰ Ἑλληνικὰ πλοίαρῖα, ποῦ φαίνονταν σὰν δελφίνια ποῦ κυνηγοῦν μιὰ φάλαινα. Τὸ δίκροτο κατέφυγε στὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ στὴ Λέσβο. Οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ τὸ κάψουν κι' ἔστειλαν ἐναντίον αὐτοῦ δύο πυρπολικά. Τὸ ἓνα κάηκε, πρὶν μεταδώσει τις φλόγες. Τὸ ἄλλο ὅμως, ποῦ κυβερνοῦσε ὁ Ψαριανὸς πλοίαρχος Παπανικολῆς, πέτυχε νὰ προσκολληθῆ. Σὲ λίγο παίρ-

νει φωτιά ή πυριτιδαποθήκη και ό κολοσσός εκείνος άνατινάχθηκε στον άέρα σαν φλογερό μετέωρο. Τό πλήρωμα από 1.200 άνδρες πνίγηκε όλόκληρο.



Μαντώ Μαυρογένους

Ό Τουρκικός στόλος από τό φόβο του ξαναγύρισε στον Έλλησποντο, αλλά ό Τουρκικός όχλος έκδικούμενος την καταστροφή εκείνη έκαμε σφαγές τρομερές στη Σμύρνη και στις Κυδωνίες.

Άπάνω σ' αυτόν τον πολεμικό συναγερμό μία άρχόντισσα Έλληνίδα, ή Μαντώ Μαυρογένους, ξεσηκώνει την Μύκονο και γίνεται άρχηγός. Άφησε την ήσυχία της και τις διασκεδάσεις και ρίχτηκε στις περιπέτειες του πολέμου. Παντού σκορπίζει τό φόβο

και την καταστροφή στους Τούρκους. Μιά είναι ή επιθυμία της ή μεγάλη: να έλευθερωθ ή Πατρίδα. Έτσι χωρίς να λογαριάζη τον έαυτό της άγωνίζεται σαν μυθική ήρωίδα και φθάνει στο βαθμό του άντιστρατήγου.

29. — Καταστροφή τής Χίου.

Ό Τουρκικός στόλος με ναύαρχο τον Καρά Άλή στις 6 Ιουνίου κατέπλευσε στη Χίο και κατέσφαξε όλους τους κατοίκους. Την καταστροφή αυτή έκδικήθηκε ό Κων. Κανάρης που άνατίναξε με τό πυρπολικό του την Τουρκική ναυαρχίδα.

Όι κάτοικοι τής Χίου, φιλήσυχοι και έμπορευόμενοι άνθρωποι, δέν ύψωσαν τη σημαία τής Έπαναστάσεως τον πρώτο χρόνο. Τό δεύτερο όμως χρόνο ό Λυκούργος Λογοθέτης με δυο χιλιάδες άνδρες άποβιβάσθηκε στη Χίο, ύψωσε τη σημαία τής Έπαναστάσεως και πολιορκησε τους Τούρκους μέσα στο φρούριο.

Όταν έμαθε ό Σουλτάνος την Έπανάστασι τής Χίου, έξεμάνη κι' έστειλε τό ναύαρχο Καρά Άλή με στόλο και στρατό και τον διέταξε να κατασφάξη τους κατοίκους και να έρημώσει τη νήσο. Τούτο εύκολα τό κατώρθωσε ό Καρά Άλής, γιατί ό Έλληνικός στόλος ένεκα των κακοκαιριών δέν μπόρεσε να δώση βοήθεια στους Χίους.

Μόλις έφθασε στη Χίο άποβίβασε 7.000 Γενιτσάρους, έφερε δε και άλλους Τούρκους από τον άπέναντι Τσεσμέ. Αυτοί ρίχθηκαν στη σφαγή. Στο μοναστήρι του Άγίου Μηνά είχαν καταφύγει 3.000 γυναικόπαιδα. Όι Τούρκοι στις 2 Άπριλίου,

ἡμέρα τοῦ Πάσχα, μῆκαν στὸ μοναστήρι καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους. Οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι τῆς Χίου εἶχαν μαζευθῆ στὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου περιμένοντας Ψαριανὰ πλοία γιὰ νὰ τοὺς σώσουν. Ἐκεῖ ἡ σφαγὴ ἦταν φοβερή. Ἡ θάλασσα κοκκίνισε ἀπὸ τὸ αἷμα. Γιὰ νὰ μὴ ξεφύγῃ δὲ κανεὶς Χριστιανός, ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς ἔβγαλε διαταγὴ πὺ ἔδινε τάχα ἀμνηστία στοὺς κατοίκους. Οἱ Χῖοι πίστεψαν τῇ διαταγῇ αὐτῇ καὶ γύρισαν στὰ σπίτια των. Τότε οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπετέθησαν καὶ δὲν ἄφησαν κανένα ζωντανό, τοὺς δὲ 70 κατοίκους, πὺ πῆγαν νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Καρᾶ - Ἀλῆ γιὰ τὴν ψευτοαμνηστία πὺ τοὺς ἔδωσε, τοὺς ἐκρέμασε στὰ κατάρτια τῶν πλοίων. Τόση δὲ καταστροφὴ καὶ σφαγὴ ἔγινε, ὥστε τίποτα ἄλλο δὲν ἔβλεπε κανεὶς στὴ νῆσο, παρὰ ἐρείπια νὰ καπνίζουν. Ἀπὸ τοὺς 100 χιλιάδες κατοίκους μόνο δύο χιλιάδες σώθηκαν, 30 χιλιάδες ἐσφάγησαν καὶ ἄλλοι πουλήθηκαν σὰν κτήνη στὶς ἀγορὲς τῆς Σμύρνης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἔτσι ἡ εὐτυχισμένη καὶ πλουσία Χίος μετεβλήθηκε σὲ ἐρείπια, ὅπου ἐπὶ πολὺ βρίσκονταν χιλιάδες ἀταφα πτώματα.

Πόσο βαθειὰ ἦταν στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλληνοπαίδων τὸ ἐθνικὸ αἴσθημα ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς γεγονός πὺ διηγεῖται ὁ Λεωνῆς Καλθοκορέσης, παιδί τότε μικρό, πὺ πιάσθηκε αἰχμάλωτο στὴ Χίο καὶ πουλήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους:

Τὴν ἄλλη μέρα κλείδωσαν ὅλους τοὺς σκλάβους τῆς Χίου μέσσα σὲ μεγάλες ἀποθήκες, κι' ἐκεῖ ἄρχισε τὸ ξεπούλημά των. Ὁ μικρὸς Καλθοκορέσης πουλήθηκε σὲ μιὰ Τουρκάλα. Ἐκείνη, ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ μικρὸ σκλάβο σπίτι της, στοῦ Κασίμ - Πασᾶ, τὸν ἔπλυνε κι' ὕστερα θέλησε νὰ τοῦ φορέσῃ Τούρκικα ρούχα. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ φορέσῃ Τούρκικα. Ἡ Τουρκάλα ἄρχισε νὰ τὸν καλοπιάνῃ.

— Ἐγὼ θὰ σὲ κάνω παιδί δικό μου, Ἀχμέτ θὰ σὲ λέγω. Δὲν μπορῶ νὰ ἔχω γυιὸ χριστιανό.

Ἄλλὰ τὸ Ἑλληνόπουλο δὲν ἐννοοῦσε ν' ἀκούσῃ.

Τότε ἡ Τουρκάλα τὸ εἶπε στὸν ἄνδρα της. Ἐκεῖνος ἄρπαξε ἕνα μαχαίρι καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἄν δὲν γίνῃς Τούρκος, θὰ σοῦ κόψω τὸ κεφάλι!

— Νὰ μοῦ τὸ κόψῃς! Δὲν γίνομαι Τούρκος!

Κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ τοῦ τὸ κόψῃ.

Ὁ Τούρκος τάχασε. Πέταξε τὸ μαχαίρι θυμωμένος καὶ εἶπε:

— Σατανᾶ Γκιαούρ.

Σὲ λίγες μέρες τὸν ξαναπούλησε σὲ μιὰ χήρα πὺ βρέ-

θηκε νὰ εἶναι Ἑλληνίδα ἀπὸ τὴν Νάξο, ἡ ὁποία τὸν ἔστειλε ὕστερα στὴν πατρίδα του.

Πυρπόλησι τῆς ναυαρχίδος. — Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς ἔμεινε ἐκεῖ γιορτάζοντας τὴν τελευταία νύχτα τοῦ Ραμαζανιοῦ στὴ ναυαρχίδα του. Τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι ἀπάνω στὴ ναυαρχίδα, μέσα σὲ φωταψίες, τύμπανα καὶ μουσικὴ ὠργιάζαν καὶ δημιουργοῦσαν ἀληθινὸ πανδαιμόνιο.

Οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἦταν στὰ ἀπέναντι τῆς Χίου Ψαρά, ἀποφάσισαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου. Ὁ Ψαριανὸς Κανάρης καὶ ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος μὲ λίγα παλληκάρια, ἀφοῦ ἐκοινώνησαν, μπῆκαν στὰ πυρπολικά των καὶ ξεκίνησαν νύχτα (6 - 7 Ἰουνίου 1822) γιὰ τὴ Χίο μὲ ἀπόφασι νὰ μὴ γυρίσουν πιά, ἀλλὰ νὰ θυσιασθοῦν γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ Κ. Κανάρης γεννήθηκε στὰ Ψαρά τὸ 1793. Ἦταν ἀτρόμητος θαλασσινὸς καὶ φοβερὸς πυρπολητῆς.

Οἱ γενναῖοι καὶ τολμηροὶ ἄνδρες κατώρθωσαν μὲ πολλὴ δυσκολία νὰ πλησιάσουν ἀπαρατήρητοι στὸν Τουρκικὸ στόλο. Τότε ὁ μὲν Πιπίνος προσκόλλησε τὸ πυρπολικό του στὴν ὑποναυαρχίδα, ὁ δὲ Κανάρης στὴ ναυαρχίδα καὶ ἀμέσως, ἀφοῦ ἔβαλαν φωτιά, πήδησαν στὶς μικρὲς τοὺς βάρκες καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικό τοῦ Πιπίνου δὲν πέτυχε τὸ σκοπὸ του. Τοῦ Κανάρη ὅμως πέτυχε καὶ ἀμέσως μετέδωκε τὴ φωτιά στὴ ναυαρχίδα ποὺ ἄρχισε νὰ καίεται. Ὁ Κανάρης ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰ φώναξε: «Νὰ φωτοχυσία, παλιότουρκοι, γιὰ τὸ Ραμαζάνι σας!». Σὲ μιὰ στιγμή ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος μεταβλήθηκε σὲ ἡφαίστειο καὶ οἱ Τούρκοι ἔντρομοι καὶ φωνάζοντες ρίχτηκαν στὶς βάρκες νὰ σωθοῦν, ἀλλ' αὐτὲς ἀπὸ τὸ βάρος βυθίζονταν καὶ οἱ σφαγεῖς τῆς Χίου πνίγονταν.

Ὁ Καρᾶ - Ἀλῆς, μόλις μπῆκε σὲ μιὰ βάρκα, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι ἀπὸ μιὰ κεραία τοῦ πλοίου ποὺ ἔπεσε καὶ ὅταν τὸν ἔβγαλαν στὴν παραλία πέθανε. Σὲ λίγο ἡ φωτιά μεταδόθηκε στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἡ ναυαρχίδα ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα. Οἱ τρεῖς χιλιάδες Τούρκοι βρῆκαν οἰκτρὸ θάνατο. Ὁ Κανάρης μὲ τοὺς ἀνδρείους συντρόφους του ἐπέστρεψαν ζωντανοὶ καὶ ἀβλαβεῖς στὰ Ψαρά, ὅπου τοὺς ὑποδέχθηκε ὁ λαὸς μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ πυροβολισμούς. Ξυπόλυτος καὶ ξεσκούφωτος διευθύνθηκε ἀμέσως μὲ τοὺς συντρόφους του στὴν ἐκκλησία καὶ εὐχαρίστησε τὸ Θεό, ποὺ τὸν βοήθησε καὶ τιμώρησε τοὺς σφαγεῖς τῶν ἀθῶων Χίων. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ξαναγύρισε στὸν Ἑλλήσποντο.

30. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀργολικοῦ.

Στὸν Ἀργολικὸ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατατρόπωσε τὸν Τουρκικὸ καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ καταφύγῃ στὴ Σούδα.

Ἀργότερα, τὸν Σεπτέμβριο, ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ 84 μεγάλα πλοῖα βγήκε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο μὲ ναύαρχο τὸν Μεχμέτ Πασᾶ, κι' ἔφθασε στὸν Ἀργολικὸ κόλπο γιὰ νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ τρῶφιμα τοὺς πολιορκουμένους στὸ Παλαμῆδι Τούρκους. Ἐκεῖ τὸν ἐπρόλαβε ὁ ἑλληνικὸς στόλος κι' ἐγένεε μεγάλη ναυμαχία, ὅπου ἀναδείχθηκε ἥρωας ὁ Ἄντων. Κριεζῆς. Ὅταν ἡ ναυμαχία ἦταν στὸ κρίσιμο σημεῖο καὶ ἡ νίκη ἔκλινε πρὸς τοὺς Τούρκους, ὁ Κριεζῆς ὀρμάει μὲ τὸ πυρπολικὸ του στὸν ἐχθρικὸ στόλο καὶ χάνεται μέσα στὸν καπνὸ τῶν κανονιῶν. Τρέχει τότε σὲ βοήθειά του καὶ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ Ἄνδρ. Πιπῖνος κατορθώνει καὶ προσκολλάει τὸ πυρπολικὸ του σ' ἓνα Ἀλγερινὸ μεγάλο πλοῖο (φρεγάτα) καὶ τὸ καίει, ἀλλὰ καὶ τὸ δικό του παίρνει φωτιά. Τὸ πλήρωμα ρίχνεται μὲ ἡρωϊσμὸ μέσα στὶς φλόγες, κόβει τὸ σχοινὶ καὶ κατορθώνει νὰ σύρῃ τὸ πλοῖο. Ἡ ναυμαχία ἐξακολουθεῖ μὲ πείσμα, ἀλλὰ στὸ τέλος οἱ Τούρκοι ὑποχωροῦν καὶ φεύγουν γιὰ τὸν λιμένα τῆς Σούδας, ὅπου ἔμειναν ὡς τὶς 6 Ὀκτωβρίου. Ἐδῶ τρικυμία μεγάλη ἀνάγκασε τὸν στόλο νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Σούδα γιὰ νὰ προσορμισθῇ στὸ στενὸ Τενέδου - Τρωάδος. Ἐκεῖ ὅμως ὁ Κανάρης μὲ τὸν Βρατσάνο τὴν νύχτα ξεγλίστησαν ἀθέατοι μὲ τὰ πυρπολικά των στὸν ἐχθρικὸ στόλο καὶ τὰ κόλλησαν ὁ μὲν Βρατσάνος στὴν ναυαρχίδα, ὁ δὲ Κανάρης στὴν ὑποναυαρχίδα. Τοῦ Βρατσάνου ἀπέτυχε, ἀλλὰ τοῦ Κανάρη ἐτίναξε τὴν ὑποναυαρχίδα στὸν ἀέρα μαζί μὲ 1.600 ἄνδρες. Αὐτὸ τὸ δεύτερο κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἀνάγκασε τὸν Τουρκικὸ στόλο νὰ ξαναγυρίσῃ στὰ Δαρδανέλια.

31. Ὁ Μιαούλης ἀρχηγὸς τοῦ στόλου.

Ὁ Ἄθ. Μιαούλης ὅταν διωρίσθηκε ναύαρχος, ἔδιωξε τὸν Τουρκικὸ στόλο ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, βύθισε τὸν Τουρκικὸ στόλο στὰ Ψαρά, ἔκαψε τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης 27 Τουρκικὰ πλοῖα καὶ κατέστρεψε τὸν Τουρκο-Αἰγυπτιακὸ στόλο στὸν Γέροντα.

Στὸ μεταξὺ ὁ Μιαούλης διωρίσθηκε ἀρχηγὸς τοῦ στόλου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸ διορισμὸ τοῦ Μιαούλη βρῆκε τὸν ἀνθρώπο του. Μὲ τὴν διακυβέρνησι τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ναυτικοῦ ἔκαμε κατορθώματα ὅμοια μ' ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἀπὸ τὴν

καταστροφή τῆς ναυαρχίδος, τὸ Σεπτέμβριο, ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 84 πλοῖα βγήκε ἀπὸ τὰ στενὰ καὶ τράβηξε γιὰ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο γιὰ νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς Τούρκους ἐπὶ Παλαμήδι. Ὁ Μιαούλης μὲ 60 πλοῖα ἔτρεξε στὸν Ἀργολικὸ, ἔπιασε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου καὶ ἔτσι ἀνάγκασε τὸν Τουρκικὸ στόλο ν' ἀφήσῃ τὸ Ναύπλιο, ὥστε σὲ λίγο ἡ Τουρκικὴ φρουρὰ παραδόθηκε στοὺς Ἕλληνες. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1823 ἔκαψε τὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης 27 Τουρκικὰ πλοῖα, τρεῖς φορές δὲ τροφοδότησε τὸ Μεσολόγγι.

Τὸν Ἰούνιο πάλι τοῦ 1824 ὁ Μιαούλης στὰ Ψαρὰ κατέσφαξε τὴν Τουρκικὴ φρουρὰ ἀπὸ 600 Τούρκους καὶ βύθισε τὸ στόλο. Ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερη ναυμαχία τοῦ Μιαούλη ἔγινε στὸ τέλος Αὐγούστου 1824 στὴ Σάμο καὶ στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε.

32. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Στὴν Ἐπίδαυρο συνήλθαν πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου, τῆς Δυτ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολικῆς σὲ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ὅπου ἐξέλεξαν τρία σώματα: τὸ Ἐθνικόν, τὸ Βουλευτικὸ καὶ τὴν Κυβέρνησις, γιὰ νὰ διευθύνουν τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα.

Τὴν Ἐπανάστασις, ὅπως εἶδαμε, τὴν διωργάνωσε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἡ ὁποία βέβαια δὲν μποροῦσε νὰ προβλέψῃ ὅλες τὶς λεπτομέρειες, τὴν τύχη καὶ τὰ ἐπακόλουθα. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχε ἡ Ἐπανάστασις καθωρισμένη διεύθυνσις καὶ διοίκησις, ἀλλὰ ὅλα ἦταν στὰ χέρια τῶν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν, ποὺ διοικοῦσαν σύμφωνα μὲ τὶς δικῆς των προβλέψεις καὶ γνώμες.

Ὅταν ὅμως ἀπελευθερώθηκε ἡ Πελοπόννησος καὶ φούντωσε ἡ Ἐπανάστασις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ὅλοι ἀντελήφθη-

καν ὅτι ἦταν ἀνάγκη γιὰ μιὰ ἐνιαίαν κατεύθυνσις τοῦ ἀγῶνα ἀπὸ μιὰ μόνιμη διοίκησις. Νὰ μὴ δηλαδὴ ἕνα κεφάλι ποὺ νὰ κατευθύνῃ τὸν ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ ἔγινε στὴν ἀρχὴ μιὰ τοπικὴ Γερουσία στὴν Καλαμάτα, ἡ Μεσσηνιακὴ. Μὰ δὲν ἀρκοῦσε αὐτό.



Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος

Σὲ λίγο, τὸν Ἰούνιο, ἦρθε στὴν Πελοπόννησο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, ὁ Δημήτριος, καὶ ἀργότερα τὸν Ἰούλιο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὴν Πίζα τῆς Ἰταλίας. Αὐτοὶ οἱ δύο μαζί μὲ τὸ φίλο τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸν Νέγρη, διωργάνωσαν μιὰ ἐνιαίαν διοίκησις. Ὁ Μαυροκορδάτος κατάρτισε

τῆ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Νέγρης τῆ Γερουσία τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸν Ἄρειο Πάγο. Τὰ τρία αὐτὰ νομοθετικὰ σώματα, τῆς Πελοποννήσου, Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐξέλεξαν πληρεξουσίους γιὰ τὴν ἀποφασισθεῖσα Ἀ'. Ἐθνικὴ Συνέλευσι, ποὺ γίνηκε στὴν Ἐπίδαυρο. Ἐκεῖ καταρτίσθησαν τρία σώματα: Τὸ Βουλευτικὸ, ποὺ ἔπαιρνε ἀποφάσεις γιὰ τὸν ἀγῶνα, τὸ Ἐκτελεστικὸ, ποὺ διοικοῦσε καὶ διηύθυνε τὸ κράτος, καὶ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο.

Στὴ Συνέλευσι αὐτὴ καθωρίσθηκε τὸ γαλάζιο καὶ ἄσπρο χρῶμα στὴ σημαία καὶ ὠρίσθηκε ὡς ἔδρα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ Κόρινθος.

33. Ἡ σφαγὴ τῶν Κυπρίων.

Ὁ Διοικητὴς τῆς νήσου Κύπρου ἔσφαξε 468 κληρικοὺς καὶ προκρίτους, γιὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασι στὴν Κύπρου.

Καὶ ἡ νήσος Κύπρος ἐπλήρωσε τὸν φόρο τοῦ αἵματος στὸν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως.

Δυὸ Κύπριοι ἀδελφοί, ὁ Θεόφιλος καὶ ὁ Νικόλαος Θεσεῶς, ποὺ ἦταν γραμμένοι στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ὅταν ἐξεργράγη ἡ ἐπανάστασι τῆς Πελοποννήσου, ὅπου βρισκόνταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐργαζόμενοι κι' αὐτοὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ κινήματος, ἀπεφάσισαν νὰ τὴν μεταδώσουν καὶ στὴν πατρίδα των Κύπρου. Ὁ μικρότερος ἀδελφὸς Θεόφιλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἔφθασε στὴν Κύπρου, ὅπου ἄρχισε νὰ μοιράζῃ προκηρύξεις καὶ νὰ παροτρύνῃ τοὺς κατοίκους σὲ ἐξέγερσι. Ὁ Τοῦρκος Διοικητὴς τῆς νήσου Κιουτσούκ Μεχμέτ ποὺ πληροφορήθηκε τὴν προσπάθεια αὐτὴ συγκέντρωσε μὲ δόλιο τρόπο στὴ Λευκωσία 468 κληρικοὺς καὶ προκρίτους καὶ στὶς 9 Ἰουλίου διέταξε τὴ σφαγὴ των. Ἐξ ἡμέρας διήρκεσε ἡ σφαγὴ αὐτῶν τῶν κληρικῶν καὶ προκρίτων, πρῶτοι δὲ ἐσφάγησαν οἱ Μητροπολίται Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας.

Ἐρωτήσεις : Ἄν δὲν εἶχαμε τὸν ἑλληνικὸ στόλο, θὰ ἐπιτύγχανε ἡ Ἐπανάστασι ; Τί προσόντα εἶχε ὁ Μιαούλης ; Ποιὲς γυναῖκες ἀναδείχθησαν ἡρωίδες στὸν ἀγῶνα κατὰ θάλασσαν ; Γιατί ἡ Χίος δὲν ἀντίταξε μεγάλη ἄμυνα ; Πῶς ἐπειεύθη ἡ ἐνιαία κατεύθυνσι τοῦ ἀγῶνος ; Πῶς ἐπλήρωσε τὴν Ἐπανάστασι ἡ Κύπρος ;

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΔΡΑΣΙ ΤΗΣ

34. Ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα.

Στὸ Πέτα οἱ Ἕλληνες ποὺ πήγαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Σουλιώτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μαυροκορδάτο, ἔπαθαν φοβερὴ καταστροφή.

Ἐνῶ ὁ Χουρσίτ πασαῶς πολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Ἰωάννινα, οἱ ἥρωϊκοὶ Σουλιῶτες βρῆκαν εὐκαιρία νὰ ξαναγυρίσουν στὸ Σοῦλι. Ὁ Χουρσίτ, ὅταν νίκησε τὸν Ἀλῆ, ἔστειλε τὸν Ὁμέρ Βρυώνη νὰ διώξῃ τοὺς Σουλιῶτες καὶ νὰ πάρῃ τὸ Σοῦλι κι' αὐτὸς τράβηξε γιὰ τὴ Θεσσαλία.

Οἱ Σουλιῶτες τότε ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Μαυροκορδάτος στὶς ἀρχές Μαΐου μὲ στρατὸ ἀπὸ 4.000 ἄνδρες, μέσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ πολλοὶ φιλέλληνες, ξεκίνησε γιὰ τὸ Σοῦλι. Ἐκαμε ὅμως τὸ λάθος καὶ μοίρασε τὸ στρατὸ του σὲ τρία κομμάτια. Ἐνα ἀπὸ 500 Μανιάτες μὲ τὸν Μαυρομιχάλη ἔστειλε στὸ Φανάρι, ἄλλο μὲ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη στὴν Κιάφα κι' αὐτὸς τράβηξε γιὰ τὸ Σοῦλι. Ἀλλὰ ἔκαμε καὶ τὸ ἄλλο σφάλμα νὰ ἀργήσῃ πολὺ στὸ δρόμο. Μόλις τὴν 1η Ἰουλίου ἔφθασε στὸ Κομπότι καὶ στρατοπέδευσε σ' ἕνα λόφο. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ νικηφόρο σύγκρουσι ἐκεῖ, διατάχθηκε τὸ κύριο σῶμα νὰ βαδίσῃ γιὰ τὸ Πέτα, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Οἱ Τούρκοι τότε ἐπετέθηκαν ἀπὸ τὴν Ἄρτα ξαφνικὰ καὶ χτύπησαν τὸν Μαυροκορδάτο. Ἡ καταστροφή ἦταν φοβερή. Ὅλοι οἱ φιλέλληνες σκοτώθηκαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους, τὸν Νόρμαν. Ἐπίσης μεγάλη καταστροφή ἔπαθαν καὶ οἱ Ἕλληνες. Σκοτώθηκε ὁ Κυρ. Μαυρομιχάλης καὶ μὲ δυσκολία σώθηκε ὁ Μαυροκορδάτος. Οἱ Σουλιῶτες τότε ἀναγκάσθηκαν ν' ἀφήσουν τὸ Σοῦλι καὶ νὰ φύγουν.

35. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τουρκικὸς στρατὸς πολιορκίησε τὸ Μεσολόγγι στὶς 25 Ὀκτωβρίου. Ἀλλὰ στὶς 25 Δεκεμβρίου οἱ Τούρκοι ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία.

Τὸ Μεσολόγγι εἶχε μεγάλη στρατηγικὴ σημασία γιὰ τὴν

Ἐπανάστασι, γιατί ἀποτελοῦσε τὸ κλειδί ἀνάμεσα στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησο καὶ τὶς Ἰονίους Νήσους. Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν πανώλεθρία στὸ Πέτα καὶ τὴν πτῶσι τοῦ Σουλίου οἱ Ἕλληνες θεώρησαν αὐτὸ γιὰ τὸ καταλληλότερο ἀμυντικὸ σημεῖο καὶ συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ πάνω ἀπὸ 600 ἄνδρες.

Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 12.000 ἄνδρες μὲ τοὺς Ὁμέρ Βρυώνη καὶ Κιουταχὴ ἀπέκλεισε ἀπὸ τὴν ξηρὰ στενὰ τὸ Μεσολόγγι, ὁ δὲ Ἰουσοῦφ πασᾶς ἀπὸ τὴ θάλασσα (25 Ὀκτωβρίου). Αὐτοὶ περιορίσθηκαν στὴν ἀρχὴ σὲ μικρὲς ἀψιμαχίες, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸ πάρουν μὲ συνθήκη, ἀλλὰ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐπίτηδες παρέτειναν τὶς διαπραγματεύσεις ὡς τὸ τέλος Νοεμβρίου, ὅποτε ἔφθασε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, διέλυσε τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκία καὶ ἔφερε τροφὲς καὶ πολεμοφόδια καὶ βοήθεια ἀπὸ χίλιους ἄνδρες. Τότε οἱ Ἕλληνες μὴνυσαν ἀπροκάλυπτα στὸν Ὁμέρ Βρυώνη: «Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς». Οἱ Τούρκοι τότε ἀποφασισαν νὰ κυριεύσουν τὸ ἄπαρτο Μεσολόγγι μὲ αἰφνίδια νυκτερινὴ ἔφοδο καὶ γιὰ κατάλληλη ἐθεώρησαν τὴ νύχτα τῆς 25 Δεκεμβρίου, ἐπειδὴ νόμιζαν ὅτι οἱ Ἕλληνες γιορτάζοντας τὰ Χριστούγεννα θὰ ἄφιναν ἀφύλακτες τὶς θέσεις τῶν. Ἀλλὰ ἀπατήθηκαν. Οἱ Ἕλληνες ἀγρυπνοῦσαν! Ἕνας Ἠπειρώτης ἔμπορος, ὁ Γιάννης Γούναρης, ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, κατάρθωσε νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς πολιορκημένους ὅτι τὴν νύχτα τῶν Χριστουγέννων τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη θὰ ἔκαμναν ἐπίθεσι. Κι' ἔτσι οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν τὰ μέτρα τῶν. Πράγματι μιὰ ὥρα πρὶν νὰ χαράξῃ δόθηκε τὸ πρόσταγμα γιὰ ἔφοδο. Οἱ Τούρκοι ἄρχισαν ἀπὸ παντοῦ τουφεκίδι καὶ προσπαθοῦσαν μὲ τὶς σκάλες ν' ἀνεβοῦν τὰ τεῖχη. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐθέρισαν κυριόλεκτικὰ ὡς ὅτου στὸ τέλος τοὺς ἀνάγκασαν νὰ τραποῦν σὲ ἄτακτο φυγὴ, ἀφίνοντας 500 σκοτωμένους καὶ 12 σημαίεσι.

Τότε ὁ Μαυρομιχάλης μὲ τὸν ὄπλαρχηγὸ Τσόγκα ὤρμησαν στὸν Τούρκικο στρατὸ ποὺ ἦταν στὴν Κατοχὴ καὶ τὸν κατέκοψαν.

Τὰ παθήματα αὐτά, ὁ δυνατὸς χειμῶνας, οἱ στερήσεις καὶ οἱ κακουχίες καὶ ἡ ἀγγελία ὅτι φθάνει ὁ Ὀδυσσεύς, ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν μὲ ἀταξία στὸ Βραχῶρι! Ἐνῶ δὲ ἔτρεχαν νὰ περάσουν τὸν Ἀχελῶο, 500 πνίγηκαν, οἱ δὲ ἄλλοι σὲ κακὰ χάλια ἔφθασαν στὸν Καρβασαρά κι' ἀπ' ἐκεῖ στὴν Πρέβεζα.

36. Καταστροφή Δράμαλη.

Στὰ Λερβενάκια ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς κατόρθωσε νὰ διαλύσῃ καὶ κυριολεκτικὰ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν τερράστιο Τουρκικὸ στρατὸ τοῦ Δράμαλη ἀπὸ 30.000 ἄνδρες.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη. — Οἱ Τούρκοι τώρα εἶχαν καταπνίξει τὴν Ἐπανάστασι στὴν Ἠπειρο, στὰ Ἄγραφα καὶ στὴ Θεσσαλία. Ἀλλὰ ἡ Πελοπόννησος ἦταν ὅλη ἐλεύτερη. Ὁ Σουλτάνος διώρισε σερασκέρη (ἀρχιστράτηγο) τὸν Μαχμούτ πασᾶ, πού λεγόταν καὶ Δράμαλης, καὶ τὸν ἔστειλε νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασι στὴν Πελοπόννησο.

Μὲ τεραστία δύναμι ἀπὸ 24.000 πεζούς, 6.000 ἵππεις, πολλὰ κανόνια καὶ ἄφθονο πολεμικὸ ὕλικὸ ὁ Δράμαλης ξεκίνησε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822 ἀπὸ τὴ Λάρισα καὶ χωρὶς νὰ βρῆ καμμιά ἀντίστασι πέρασε τίς Θερμοπύλες, μῆκε στὴ Βοιωτία, πού τὴ λεηλάτησε, ἔφθασε στὴν Ἀττικὴ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴσθμὸ διαπεραιώθηκε στὴν Κορινθία κ' ὕστερα καταπλημμύρισε τίς Ἀργολικὲς πεδιάδες. Ἐκεῖ βρῆκε τὴν πρώτη ἀντίστασι. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε καταλάβει καὶ κρατοῦσε τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, πού ἔπρεπε ὁ Δράμαλης νὰ κυριεύσῃ. Ἀλλὰ ἐδῶ ἄρχισαν οἱ πρῶτες στενοχώριες τοῦ Δράμαλη. Σώθηκαν οἱ τροφές του καὶ δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ στὴν Ἀργολίδα, γιὰ τὴν οἱ Ἕλληνες τὰ εἶχαν κάψει ὅλα. Σκεφτόταν λοιπὸν νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ οἱ Ἕλληνες βρίσκονταν σὲ πολὺ μεγαλύτερη στενοχώρια. Σὰν εἶδαν τὸν πολυάριθμον στρατὸ τοῦ Δράμαλη, τὰ ἔχασαν. Καμμία δύναμι δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ ἀντιπαραταχθῆ. Τὸ Ἐκτελεστικὸ, τὸ Βουλευτικὸ Σῶμα καὶ ἡ Κυβέρνησι δειλίωσαν καὶ μῆκαν σὲ δυὸ πλοῖα, πού ἦταν στὸν Ἀργολικόν. Ἡ Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος εἶχαν πέσει. Κανένα ἑλληνικὸ τουφέκι δὲν βροντοῦσε. Ἡ Ἐπανάστασι τίς στιγμὲς ἐκείνες φαινόταν πῶς ἔσβυνε.

Ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων. — Ἀλλὰ μέσα στὸ κυβερνητικὸ ἐκείνο χάος ἔσωσε τὴν κατάστασι ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία καὶ ἡ προσωπικὴ δραστηριότης. Καὶ ὅλη ἡ τιμὴ τῆς σωτηρίας αὐτῆς ἀνήκει στὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τὸν ἀτρόμητο αὐτὸν Ἕλληνα καὶ εὐφυέστατο στρατηγόν. Βρόντησε καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τοῦ γερο-πολεμάρχου, πού καλοῦσε τοὺς Ἕλληνες στὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα. Στὴ φωνὴ του ἔτρεξαν 700 γενναῖοι ἄνδρες καὶ μ' αὐτοὺς ἔπιασε καὶ ταμπουρώθηκε στὸς Μύλους, ἐμποδίζοντας τὸν Δράμαλη νὰ προχωρήσῃ. Ἡ θέσι τώρα τοῦ Τούρκου στρατηγού

ήταν σοβαρή. Τροφές δὲν εἶχε κι' ἀρρώστειες ἔπεσαν στὸ στρατό του. Ἡ ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὴν Τρίπολι, πράγμα δύσκολο, γιατί τώρα στοὺς Μύλους οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ εἶχαν φθάσει τοὺς 2.000, ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Κόρινθο. Προτίμησε τὸ δεύτερο. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ξεγελάσῃ τοὺς Ἕλληνες, ἔστειλε τὸν γραμματέα του, ἕνα διπλωμάτη Ἕλληνα, νὰ τοὺς πῆ δῆθεν ἐμπιστευτικῶς, σὰν χριστιανὸς ποὺ ἦταν, ὅτι ὁ Δράμαλης σκέπτεται νὰ τραβήξῃ γιὰ τὴν Τρίπολι. Ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐξαπατήθηκε. Πῆρε τὸν Ὑψηλάντη, τὸν Πλαπούτα, τὸν Παπαφλέσσα καὶ τὸν Νικηταρᾶ καὶ ἔπιασαν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τὰ γύρω ὑψώματα Ἀη Σώστη, Ἀϊνόρος, Σχοινοχώρι καὶ Στημάγκα, ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσε ὁ Δράμαλης. Πράγματι στις 25 Ἰουλίου τὸ πρῶτὸ ξεκίνησε ἡ στρατιὰ τοῦ Δράμαλη γιὰ τὴν Κόρινθο. Μόλις φάνηκε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέβηκε ἐπάνω σὲ μιὰ καλύβια κι' ἔβγαλε λόγο, λέγοντας:

— Τὴ νύχτα φάνηκε στὸν ὕπνο μου ἡ Παναγιά καὶ μοῦ εἶπε πὼς θὰ νικήσωμε μιὰ νίκη ποὺ ποτὲ δὲν ἔγινε. Τόση πεποίθησι ἔχω, ποὺ σὰς λέω νὰ μὴ πάρετε οὔτε τ' ἄρματά σας, γιατί θὰ πάρωμε τ' ἄρματα τῶν Τούρκων. Θὰ πάρωμε καὶ πολλοὺς θησαυροὺς, γιατί αὐτοὶ εἶναι θησαυροὶ τοῦ Ἀλλήπασᾶ, ποὺ τοὺς πῆρε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κι' ὁ Θεὸς θέλει νὰ τοὺς ξαναπάρωμε. Αὔριο θὰ σὰς καμαρώσω ὅλους καθάλα στ' ἄλογα τῶν Τούρκων. Πηγαίνετε τώρα νὰ ἐτοιμασθῆτε. Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας! Μὴ σὰς μέλει.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ ἐνθουσιάσθησαν καὶ δὲν περιμέναν τὴν ὥρα. Ἔτσι σὰν ἔφτασε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ στὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ἔπεσε στὴν ἐνέδρα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ καταστροφὴ ποὺ ἔγινε τότε ἦταν πρωτοφανής. Οἱ Τούρκοι χτυπιόνταν ἀπ' ὅλες τὶς μεριεὶς καὶ κατὰ ἑκατοντάδες γέμιζαν τὰ φαράγγια. Τέσσαρες χιλιάδες εἶχαν σκοτωθῆ ὡς τὸ βράδυ. Ὁ Δράμαλης, ποὺ ἦταν στὸ Ἄργος, κάθισε ἐκεῖ δυὸ ἡμέρες κι' ὕστερα μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ ἔφυγε γιὰ τὴν Ὀρίνθο, ἀφοῦ ἔχασε στὸ δρόμο ἄλλους 1.000 στρατιῶτες. Τὸν Ὀκτώβριο πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του. Ἔτσι περιγράφει ἕνα σημεῖωμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν θάνατο τοῦ Δράμαλη.

«Σὰν χτυπήθηκαν στὰ Δερβενάκια στις 28 Ἰουλίου τὸ βράδυ, ὁ Δράμαλης πῆγε στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ κάθισε συλλογισμένος κι' ἔπινε τὸ τσιμποῦκι του καὶ ροῦμι. Ὑστερὰ πῆγε νὰ κοιμηθῆ. Ἀλλὰ δὲν τὸν σκέπασαν μὲ ξένα ροῦχα γιὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσουν ἐπειδὴ τὰ δικά του τὰ εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες στὴ μάχη. Τὴν αὐγὴ ξύπνησε μὲ θέρμη (πυρετὸ) καὶ ἀρρωστος. Καὶ θερμασμένος βάσταξε ὡς τις 20

Ἰουλίου, ὅτε καὶ πέθανε». Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν παραδόθηκε στοὺς Ἑλληνας καὶ ἡ Ἀκροναυπλία.

Ὁ Γκούρας στὴν Ἀκρόπολι. — Ἐν τῷ μεταξύ στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἔκαμαν ἀρχιστράτηγο τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὸν Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσο καὶ τοῦ παρέδωκαν τὴν Ἀκρόπολι. Ὁ Ὀδυσσεὺς διώρισε καὶ ἐγκατέστησε φρούραρχο στὴν Ἀκρόπολι τὸν Γκούρα. Αὐτὸς δὲ ἔφυγε γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Μεχμέτ Κιοσέ ποὺ κατέβαινε γιὰ τὴν Ἀμφισσα. Στὴ Δαύλεια ὁμως νικήθηκε ἀπὸ τὸν Κιοσέ καὶ σώθηκε ὡς ἐκ θαύματος.

37. Μάρκος Μπότσαρης.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ἐπετέθηκε τὴ νύχτα στὶς 9 Αὐγούστου μὲ 350 Σουλιῶτες καὶ ἔσφαξε πάνω ἀπὸ 1.000 Τούρκους στὸ Κεφαλόβρυσο. Πληγώθηκε ὁμως καὶ πέθανε.

Ἀργότερα, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1823, στρατὸς ἀπὸ 16 χιλιάδες Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, μὲ τοὺς πασάδες Μουσταφῆ καὶ Ὁμέρ Βρυώνη ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἀπὸ 5 χιλιάδες Ἀλβανούς ἔφθασε στὸ Καρπενῆσι καὶ στρατοπέδευσε στὸ κατάφυτο Κεφαλόβρυσο μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζελαλεδίν. Κανένας Ἕλληνας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὸν ἀντικρούσῃ, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ εἶχαν ἔρθει σὲ φιλονεικίαι μετὰ τῶν. Στὴν κρίσιμη ὁμως αὐτὴ ὥρα φάνηκε ἓνα νέο παλληκάρι, ὁ γενναῖος Σουλιώτης Μάρκος Μπότσαρης.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἦταν γιὸς τοῦ περιφήμου Σουλιώτη Κίτσου Μπότσαρη καὶ γεννήθηκε στὸ ἠρωϊκὸ Σοῦλι τὸ 1790. Ὑπηρέτησε στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλή πασᾶ, ποὺ τὸν ἐκτιμοῦσε πολὺ γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ μετριοφροσύνη του καὶ ἔλεγε πολλές φορές: «Αὐτὸς ὁ Μάρκος θὰ φάῃ πολλὴ Τουρκιά». Οἱ Τούρκοι πάλι ἔλεγαν ὅτι: «Ἄν ὁ Μάρκος δὲν ἦταν Χριστιανός, θὰ νόμιζαν πὼς ὁ Προφῆτης τῶν Ξαναζωντάνεψε».



Μάρκος Μπότσαρης

στρατηγικὴ εὐφυΐα.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι ἀναγνωρίζοντας τὶς ὑπηρεσίες

τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ τὰ προτερήματά του τὸν διώρισε στρατηγὸ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἔστειλε τὸ δῖπλωμά του. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ὅμως, ἐπειδὴ φοβόταν μήπως ὁ διορισμὸς αὐτὸς γεννήσῃ ἀντιζηλίους μεταξὺ τῶν συντρόφων του ὀπλαρχηγῶν, πῆρε τὸ δῖπλωμα, τὸ φίλησε γιὰ ἔνδειξι ὅτι σέβεται τὶς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὕστερα τὸ ξέσχισε λέγοντας: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος, παίρνει τὸ δῖπλωμα μὲ τὸ σπαθὶ του».

Τέτοιοι ἦταν ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ποὺ ἀποφάσισε νὰ ἀντιταχθῆ στὸν Τζελαλεδίν.

Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, θέλοντας νὰ κατααπρέψῃ τὴν πρωτοπορεία τοῦ Τζελαλεδίν, ἀποφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ στὶς 9 Αὐγούστου τῆ νύχτα. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πῆρε 350 Σουλιῶτες καὶ πολλοὺς Αἰτωλοὺς, ἔκαμε μιὰ δύναμι ἀπὸ 1.200 ἄνδρες, τοὺς χώρισε σὲ 3 σώματα, τοὺς τοποθέτησε κατάλληλα καὶ ὥρισε τὴν ὥρα ποὺ ξαφνικὰ θὰ ὤρμουσαν στοὺς Τούρκους.

Ἡ προσδιωρισμένη ὥρα ἦρθε καὶ ὁ Μᾶρκος ἄδικα περὶμενε τὴν ἐπίθεσι. Τὰ δυὸ σώματα τῶν Αἰτωλῶν καὶ τῶν Ἀκαρνάνων δὲν ἐπετέθησαν. Τότε ὁ Μᾶρκος ὤρμησε μὲ τοὺς Σουλιῶτες κατὰ τῶν Τουρκαλθανῶν ποὺ κοιμόνταν καὶ κατέσφαξε ἀπάνω ἀπὸ χίλιους. Θέλοντας δὲ νὰ συλλάβῃ ζωντανὸ καὶ τὸν πασᾶ, ποὺ εἶχε στήσει τὴ σκηνή του μέσα σὲ μιὰ μάνδρα, καὶ προσπαθῶντας νὰ μπῆ σ' αὐτή, δέχθηκε στὸ κεφάλι μιὰ ἐχθρική σφαῖρα καὶ ἔπεσε νεκρὸς.

Τὸ σῶμα τοῦ ἥρωα μετακομίσθηκε στὸ Μεσολόγγι καὶ θάφτηκε μὲ μεγάλες τιμές. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη λύπησε ὄλους τοὺς Ἕλληνες καὶ θεωρήθηκε ἐθνικὴ συμφορὰ, γιατί ἡ πατρίδα ἔχασε ἓνα τέτοιο στρατηγό.

38. Οἱ φιλέλληνες.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ὑπεστήριξαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀγωνίσθηκαν γι' αὐτήν. Αὐτοὶ ὀνομάσθηκαν φιλέλληνες. Ὁ σπουδαιότερος ἦταν ὁ Ἄγγλος λόρδος Βύρων, ποὺ ἦρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀγωνίσθηκε. Ἀρρώστησε ὅμως καὶ πέθανε στὸ Μεσολόγγι στὶς 7 Ἀπριλίου 1824.

Ἡ Ἐπανάστασι τῶν Ἑλλήνων ἀπέδειξε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν κρατῶν διοικοῦν καὶ κανονίζουν τὴν τακτικὴ καὶ τὶς ἀποφάσεις τῆς διπλωματίας καὶ ὄχι τὸ δίκαιο, τὰ αἰσθήματα καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς.

Τὴν ἐξέγερσι τῶν Ἑλλήνων ὄχι μόνον δὲν τὴν συμπάθησε ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία καὶ δὲν τὴν ὑποστήριξε, ἀλλὰ καὶ τὴν καταπολέμησε γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὴν Τουρκία.

Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ «Ἱερὰ Συμμαχία», ποῦ εἶχε γίνεи ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ καὶ ποῦ καταπολεμοῦσε τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν σκλαβωμένων λαῶν.

Ἄλλὰ ἂν ἡ διπλωματία ἔπαιξε αὐτὸν τὸν ἀξιοκατάκριτο ρόλο, οἱ λαοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δὲν ἔμειναν ἀπαθεῖς. Τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἀπανθρωπιεὺς τῶν Τούρκων, ἡ ἐρήμωσι τῆς χώρας καὶ οἱ ἐπικλήσεις τῆς γωνιάς ἐκείνης, ποῦ ὑπῆρξε ἡ κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ, συγκίνησαν τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ξεσήκωσαν σὲ μιὰ ἀληθινὴ σταυροφορία γιὰ τὸ δίκαιο ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος. Φιλελληνικὲς ἐταιρεῖες συστήθηκαν παντοῦ καὶ πολλοὶ φιλέλληνες ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ πολέμησαν ἥρωϊκὰ διπλα στοὺς Ἕλληνας. Μέσα σ' αὐτοὺς ἐξέχουσα θέσι ἔχουν ὁ Κάνιγκ, ὁ Σανταρόζα, ὁ Φαβιέρος, ὁ Μαιζών, ὁ Νόρμαν καὶ ὁ σπουδαιότερος ὅλων, ὁ Λόρδος Βύρων, ὁ πλουσιώτατος μέγας Ἄγγλος ποιητὴς μὲ τὴ λεπτὴ κι' εὐγενικὴ ψυχή.

Ὁ Βύρων τόσο συγκινήθηκε ἀπὸ τὸ δράμα τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἄφησε τὰ πάντα στὴν Ἀγγλία καὶ ἤρθε στὴν Ἑλλάδα, ἀποβιβάσθεις στὶς 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1823 στὸ Μεσολόγγι. Ἐργά-



Λόρδος Βύρων

στηκε μὲ πολλὴ θέρμη καὶ φανατισμὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἔκαμε καὶ συντηροῦσε δικό του σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιῶτες.

Ἄλλὰ τὸ κλίμα τοῦ Μεσολογγίου τοῦ κλόνισε τὴν υγεία καὶ τὸν ἔστειλε πρόωρα στὸν τάφο. Πέθανε στὶς 7 Ἀπριλίου τοῦ 1824 σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἔκλαψαν πολὺ τὸν μεγάλο αὐτὸ φιλέλληνα, ἡ δὲ Πατρίδα εὐγνωμονοῦσα τοῦ ἵδρυσε ἀνδριάντα στὸ Ζάππειο.

Ἐρωτήσεις: Ποῦ ὀφείλεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη; Μπορεῖτε νὰ μοῦ χαρακτηρίσετε τὸν Μάρκο Μπότσαρη καὶ τὴ συμβολὴ του στὸν ἀγῶνα; Συνέκρινε τοὺς Εὐρωπαίους ὁ Ἑλληνικὸς ἀγῶνας καὶ γιαι; Τί ἔκαμε τὸν Βύρωνα νὰ ἔλθῃ στὴν Ἑλλάδα;

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟΝ
ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

39. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

Ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου μετὸν Χοσρέφ πασά ἔφθασε στὰ Ψαρὰ στὶς 20 Ἰουνίου 1824, ἔκανε ἀπόβασι κι' ἔσφαξε ὅλο τὸν πληθυσμό. Ἀπὸ 15.000 γλύτωσαν μόνο 3.000.

Ὁ Σουλτάνος, βλέποντας ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ καταπνίξῃ μόνος τοῦ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι, ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ πασά τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλή. Ὁ Μεχμέτ δέχθηκε τὴν πρότασι ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τοῦ παραχωρηθῇ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος καὶ νὰ διορισθῇ ὁ θετὸς γιὸς τοῦ Ἰμπραήμ πασά τῆς Πελοποννήσου. Ἔτσι ὁ Μεχμέτ ἔστειλε στόλο καὶ στρατὸ με ἀρχηγὸ τὸν γιὸ τοῦ Ἰμπραήμ πασά καὶ με σχέδιο νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς θὰ καταλάμβανε τὸν ἴδιο καιρὸ τὰ Ψαρὰ.

Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος πῆρε τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ὁ δὲ στόλος τοῦ Σουλτάνου με ναύαρχο τὸν Χοσρέφ πασά κίνησε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο καὶ ἔφθασε στὰ Ψαρὰ στὶς 20 Ἰουνίου. Οἱ Ψαριανοὶ πολέμησαν με πολλὴ γενναϊότητα, ἀλλὰ οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβάσθουν στὸ νησί, ὅπου λυσσασμένοι ἄρχισαν φοβερὴ σφαγὴ χωρὶς καμμιά διάκρισι. Μέσα στὰ Ψαρὰ τότε ἦταν 25 χιλιάδες πληθυσμός, οἱ περισσότεροι πρόσφυγες ἀπὸ ἄλλα νησιά. Ἀπ' αὐτοὺς μόνο 3000 σώθηκαν πὺ πρόφθασαν καὶ μῆπκαν στὰ καράβια. Στὸ φρούριο ἦσαν κλεισμένοι μερικὸι Θεσσαλοὶ. Αὐτοὶ ἐπολέμησαν ἀνδρεία. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ μιὰ τουρκικὴ ὀβίδα καταστράφηκε ἡ δεξαμενὴ πὺ ἔπαιρναν νερό, ἔβαλαν φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἀνατινάχθηκαν στὸν ἀέρα μαζὺ με 2000 Τούρκους πὺ τοὺς εἶχαν ἀφήσει νὰ μπουν μέσα.

Ὁ ἔθνικὸς μας ποιητὴς Σολωμὸς ἔτσι τραγούδησε τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν:

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

40. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Στὸν Γέροντα συνάντησε ὁ Μισαούλης στὶς 29 Αὐγούστου 1824 ὁλόκληρο τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο καὶ τοῦ ἔκαμε τέτοια καταστροφή μὲ τὰ λίγα πλοῖα του, ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Κρήτη.

Ναυμαχία στὴ Σάμο. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν γύρισε στὴν Κῶ, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τὸν Αἰγυπτιακὸ κι' ἔτσι ἔγινε ἓνας στόλος ἀπὸ 400 καράβια ποὺ τράβηξε γιὰ τὴ Σάμο.

Ἡ συμφορὰ ὅμως τῆς ἡρωϊκῆς νήσου τῶν Ψαρῶν εἶχε πληγώσει φοβερὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ γέννησε τὴν ἐπιθυμία τῆς ἐκδικήσεως.

Ἕλληνικὸς στολίσκος ξεκίνησε γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στό νερὰ τῆς Σάμου. Στὶς 17 Ἰουνίου 1824 ἔφθασε καὶ μπήκε στὸ στενὸ τῆς Σάμου.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Χοσρέφ Πασᾶ βλέποντας ὅτι ὅσο οἱ Ἕλληνες κρατοῦσαν τὸ στενὸ ἦταν ἀδύνατο νὰ κάμῃ ἀποβάσεις στὴ Σάμο ἐπετέθηκε ἐναντίον των. Οἱ Ἕλληνες ὅμως μὲ τὰ πυρπολικά των ὥρμησαν καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους σὲ φυγῇ.

Στὶς 4 Αὐγούστου ἐπετέθησαν καὶ πάλι οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ τὰ Ὑδραϊκά καὶ Σπετσιώτικα πλοῖα μὲ τὸν Κανάρη καὶ πάλι τοὺς ἀπέκρουσαν. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔκαμε καὶ τρίτη ἀπόπειρα, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ πυρπολικά των πάλι τοὺς ἔκαμαν τέτοιες καταστροφές, ὥστε ἀναγκάσθηκαν νὰ φύγουν γιὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, χωρὶς νὰ κάμουν ἀπόβασι στὴ Σάμο καὶ ἀφοῦ ἔχασαν 2000 Τούρκους.

Στὴν ναυμαχία αὐτὴ ἀναδείχθηκε ἥρωας ὁ Σπετσιώτης Ἀνάργυρος Λεμπέσης ποὺ μὲ τὸ πλοῖο του «Ναβέτα» ἔτρεψε σὲ φυγῇ ἕξ Τουρκικὰ πλοῖα. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τοῦ Λεμπέση ἔτσι τὸ τραγούδησε ὁ λαός:

Πέντε φρεγάδες ἔβαλε στὴν κάτσα ἡ «Ναβέτα»
κι' ὁ καπετάνιος φώναζε πάνω στὰ φιλαρέτα:
— Κουράγιο κάνετε, παιδιά, νὰ μποῦμε μέσ' τὰ λίνια
νὰ κάψωμ' τοῦ Χοσρέφ Πασᾶ τὰ φοβερὰ ντελίνια!
Νάταν δυὸ σὰν τὴν «Ναβέτα»
κάναν τὴν ἀρμάδα νέτα!

Ἡ νίκη τοῦ Γέροντα. Στὶς 23 Αὐγούστου ἔφθασε στὴ Σάμο καὶ ὁ Μισαούλης μὲ τὰ πλοῖα του κι' ἔτσι ἀπο-

τελέσθηκε στόλος από 70 πλοία, 5000 άνδρες και 800 κανόνια. Στο μεταξύ και οι στόλοι των Τούρκων και Αιγυπτίων ένώθηκαν και απέτέλεσαν δύναμι από 100 μεγάλα πλοία, 50.000 άνδρες και 250 κανόνια με άρχηγό τον Ίμπραήμ Πασά. Οι δύο στόλοι συναντήθηκαν στον κόλπο του Γέροντα στις 29 Αυγούστου. Έκεί στα δοξασμένα αυτά νερά έλαβαν χώραν τέτοια άπίστευτα κατορθώματα, που συγκλόνισαν όλόκληρη την ανθρωπότητα και διεπίστωσαν τον άφάνταστο ήρωισμό των Έλλήνων. Μπρος στον άτέλειωτο Τουρκικό στόλο που είχε γεμίσει τη θάλασσα παρατάχθηκαν τα λίγα πλοιάρια των Έλλήνων και άρχισε ή ναυμαχία. Άλλά αν είχαν οι Έλληνες λίγα πλοία, είχαν όμως ψυχές ήρωικές και ναύαρχο το Μιαούλη. Με το θάρρος των, με την άποφασιστικότητα και την έμπειρη τέχνη του Μιαούλη και με την ευστροφία των πλοίων και τη δράσι του πυροβολικού των έκαμαν κυριολεκτικά θραύσι στον Τουρκοαιγυπτιακό στόλο. Ημέρες έξακολούθησε ή ναυμαχία και στο τέλος άναγκάστηκε ο έχθρος να υποχωρήσει και να φύγει για την Κρήτη. Το θαύμα είχε γίνει. Τρύπια ήταν όλα τα πανιά των Έλληνικών καραβιών, μα κανένα δεν χάθηκε. Μαύροι σαν πίσσα τώρα από το μπαρούτι οι ναύτες μας, το βράδυ κάθισαν και έφαγαν χαρούμενοι το λίγο ψωμί με τις έληές δοξάζοντας το Θεό για τη δύναμι που τους έδωσε να νικήσουν ένα τέτοιο πολυάριθμο στόλο και να άποδείξουν στον κόσμο ότι τη νίκη δεν τη φέρνουν τα άψυχα όπλα, αλλά οι ήρωικές καρδιές.

41. Η μάχη του Μανιάκι.

Στο Μανιάκι ο Παπαφλέσσας με 300 άνδρες πολέμησε ήρωικά με τον πολυάριθμο στρατό του Ίμπραήμ και έπεσε μαζί με τους 300 συντρόφους του.

Άπο την Κρήτη ο Ίμπραήμ, άφου άνασυγκρότησε τον στόλο του, άραξε στις 12 Φεβρουαρίου του 1825 στη Μεθώνη. Οι Έλληνες θορυβήθηκαν, γιατί δεν ήταν σε θέσι να πολεμήσουν μαζί του. Ο Κολοκοτρώνης, ή ψυχή του άγώνος, ύστερα από έσωτερικές φιλονεικίες Κυβερνήσεως και όπλαρχηγών, που άμαύρωσαν τη δόξα και τα κατορθώματα των Έλλήνων, είχε φυλακισθή στην Ύδρα. Ο ήρωας του Χανιού της Γραβιάς Όδυσσεύς Άνδρουτσος είχε δολοφονηθή στην Άκρόπολι και ή Πελοπόννησος ήταν κυριολεκτικά έρημωμένη. Μ' όλα ταύτα ο τότε Πρόεδρος της Κυβερνήσεως Κουντουριώτης, έστειλε στρατό από 2000 άνδρες για

νά πολεμήσουν τὸν Ἴμπραήμ. Ὁ Ἴμπραήμ εὐκόλα νίκησε τὸν λίγο αὐτὸ στρατὸ στὸ Κρεμμύδι, βομβάρδισε καὶ κατέστρεψε τὸ ὀχυρωμένο νησί Σφακτηρία, ὅπου σκοτώθηκαν 350 Ἕλληνες, καὶ πανίσχυρος πιά ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πύλο γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπ' ὅπου περνοῦσε, ἐρήμωνε κυριολεκτικὰ τὴ χώρα «μὲ τὴ φωτιά καὶ τὸ τεσκοῦρι», ὅπως ἔλεγαν. Κανεὶς δὲν εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀντιταχθῆ. Τότε βρέθηκε ἓνας ἀνδρεῖος καὶ ἀτρόμητος πολεμιστῆς, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ποὺ λεγόταν καὶ Παπαφλέσσας καὶ ἦταν Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ὁ Παπαφλέσσας γεννήθηκε τὸ 1786 στὴν Πολιανή. Ἀπὸ μικρὸς μπῆκε σὲ μοναστήρι, ἔπειτα ἐγίνε διάκος κι' ἔφυγε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου χειροτονήθηκε ἀρχιμανδρίτης. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ ἐργάστηκε πολὺ γιὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα.

Ὁ Παπαφλέσσας λοιπὸν πρότεινε στὴν ἀρχὴ νὰ βγάλουν τὸν Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ νὰ τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγία. Ἀλλὰ ἡ πρότασί του ἀπορρίφθηκε. Τότε πῆρε 1.000 Μανιάτες κι' ἔτρεξε ἀπ' τὸ Ναύπλιο στὴ Μεσσηνία γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸν Ἴμπραήμ κι' ἔπιασε τὴ θέσι Μανιάκι βορειοδυτικὰ τῆς Πύλου. «Παιδιά, τοὺς εἶπε, ἐδῶ ἢ θὰ σώσουμε τὴν Πατρίδα ἢ αὐριο θὰ δειπνήσουμε ὅλοι μαζί στὸν Ἄδη». Ἀλλὰ σὰν σκεπάστηκαν ὅλα τὰ γύρω μέρη ἀπὸ τὸ στρατὸ τοῦ Ἴμπραήμ, οἱ περισσότεροι ἄνδρες του ἔφυγαν καὶ ἔμειναν μόνο 300. Τότε ἐγίνε στὸ Μανιάκι μιὰ ἀπὸ τίς ἡρωϊκώτερες θυσίες. Οἱ 300 Ἕλληνες πολέμησαν ἀπεγνωσμένα μὲ τὰ ξίφη στὰ χέρια καὶ ἔπεσαν ὅλοι, μαζί των καὶ ὁ Παπαφλέσσας. Ὁ Ἴμπραήμ, σὰν πέρασαν μπροστά του τὸν νεκρὸ τοῦ Παπαφλέσσα, τὸν ἔστησε ὄρθιο, τὸν θαύμασε καὶ εἶπε: «Ἀλήθεια, ἦταν παλληκάρι!».



Γρηγ. Παπαφλέσσας

Δυὸ χρόνια μένει στὴν Πελοπόννησο ὁ Ἴμπραήμ, σφάζει, αἰχμαλωτίζει, ἐρημώνει, καίει τὰ σπαρτά, δὲν ἀφίνει τίποτε ὄρθιο. Μὰ οἱ Πελοποννήσιοι δὲν λυγίζουν. Οἱ πολεμιστὰι πολεμοῦν καὶ σκοτώνονται καὶ τὰ γυναικόπαιδα κρύβονται στὶς σπηλιές κρυωμένα καὶ πεινασμένα, μὰ δὲν παραδίνονται.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι, σὰν εἶδε ὅτι ἡ κατάστασι ἦταν κρισιμῆ, ἀναγκάσθηκε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου. Ἀκούσθηκε πάλι καὶ ἐνεψύχωσε τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ Γέρου τοῦ Μωρηᾶ. Ἀλλὰ τώρα οἱ δυσκολίες γιὰ τὴν συνέχισι τοῦ ἀγῶνος ἦταν μεγάλες. Ὁ Ἴμπραήμ εἶχε καταλάβει τὴν Τρίπολι καὶ τραβοῦσε γιὰ τὸ Ναύπλιο. Στούς Μύλους ὅμως βρῆκε μπροστά του τὸν Δ. Ὑψηλάντη, ποῦ ἀντιστάθηκε μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν Τρίπολι.

Ὁ Κολοκοτρώνης τότε σκέφθηκε νὰ ξαναγυρίσῃ στὸν κλεφτοπόλεμο. Πιάνει τὰ γύρω βουνὰ καὶ τὸν ἐμποδίζει νὰ ξαπλωθῇ σ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

42. Ἡ ἔξοδος τοῦ «Ἄρη».

Τὸ ἑλληνικὸ πολεμικὸ «Ἄρης», περικυκλωμένο ἀπὸ 35 ἐχθρικὰ πλοῖα στὸ λιμένα τῆς Σφακτηρίας, κατῴρθωσε νὰ σωθῇ, ἀφοῦ ἔκαμε ἀρκετὴ καταστροφὴ στὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ἐνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κατωρθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἦταν ἡ ἡρωϊκὴ ἔξοδος ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Σφακτηρίας τοῦ πλοίου «Ἄρης». Μέσα στὸν κόλπον αὐτὸν ἦταν ἀγκυροβολημένα 4 Ἑλληνικὰ πλοῖα. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν καὶ ὁ «Ἄρης». Στις 25 Ἀπριλίου 1825 στρατὸς τοῦ Ἴμπραήμ ἀποβιβάσθηκε στὴν νῆσο καὶ κατέσφαξε τὴν Ἑλληνικὴ φρουρὰ ποῦ ἦταν ἐκεῖ, ἐκτὸς ὀλίγων ποῦ ἐσώσθησαν. Τότε ἐσφάγη καὶ ὁ Ἰταλὸς Φιλέλληνας Σανταρόζα. Ἐν τῷ μεταξὺ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ 35 πλοῖα ἀπέκλεισε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῆς Σφακτηρίας. Ἀπὸ τὰ τέσσερα Ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ τρία ἐπρόλαβαν καὶ ἔφυγαν, ἀλλὰ ὁ «Ἄρης» περιμένοντας τὸν κυβερνήτη του Τσαμαδό, ὁ ὁποῖος εἶχε σκοτωθῇ στὴν Σφακτηρία, δὲν ἀκολούθησε τὰ ἄλλα πλοῖα. Ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν «Ἄρη» γινόταν ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ μεγαλύτερος. Τότε ἀνέλαβε τὴν κυβερνήσι τοῦ πλοίου ὁ Ν. Βότσης κι' ἔδωκε τὴν ἐντολὴ νὰ ξεκινήσῃ.

Οἱ ἡρωϊκοὶ του ναῦτες ἐτοποθέτησαν στὸ κατάστρωμα τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἄκουσαν σύντομη παράκλησι τοῦ ἱερέως του, προσκύνησαν μὲ καταनुκτικὴ εὐλάβεια, προσέφεραν ὁ καθένας ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ χρυσωθῇ ἡ εἰκόνα, ἀλληλοφιλήθηκαν κι' ἔπιασαν τὶς θέσεις των. Μὲ τὴν ἐλα-

φρῆ ὤθησι βορειοδυτικοῦ ἀέρα, ὁ «Ἄρης» ἐστράφηκε πρὸς τὸ στόμιο τοῦ Ναυαρίνου, ἐνῶ ἔπεφταν σὰν βροχὴ οἱ σφαῖρες καὶ οἱ ὀβίδες καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ στόμιο ὅπου εὐρέθηκε στενὰ περικυκλωμένως ἀπὸ πλήθος τουρκοαιγυπτιακῶν πλοίων. Οἱ γενναῖοι ὁμως πυροβοληταὶ τοῦ «Ἄρεως» δὲν ἐλιποψύχησαν. Ἐπέτυχαν νὰ καταβυθίσουν ἓνα ἐχθρικό πλοῖο, ἄλλο ἔτρεψαν σὲ φυγὴ ἐνῶ καιόταν σὰν πυροτέχνημα καὶ σὲ ἄλλα πέντε ἐπέφεραν τόσο σοβαρῆς βλάβες, ὥστε ν' ἀναγκασθοῦν νὰ ἀποχωρήσουν.

Ἦταν ὁμως πολλὰ τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ὁ ἀγῶνας φαίνεται χαμένος. Στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή ἓνα μεγάλο τουρκοαιγυπτιακὸ πλοῖο μαζί μὲ ἄλλα μικρότερα κατώρθωσε νὰ πλευρίσῃ τὸν «Ἄρη» καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ ἀποβιβάσῃ ἀγήματα σ' αὐτόν. Τότε ὁ Βότσης ἀποφασισμένος νὰ ἀνατινάξῃ τὸν «Ἄρη» παρὰ νὰ τὸν παραδώσῃ στοὺς Τούρκους, σὰν εἶδε ὅτι ἔφθασε πιά ἡ ὥρα, ἔκαμε τὸν σταυρό του καὶ μὲ φωνὴ βροντώδη διέταξε νὰ βάλουν φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ ἀκούσθηκε καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πού τόσο ἐτρόμαξαν ὥστε ἔσπευσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν «Ἄρη». Ὁ «Ἄρης» βρέθηκε ἔτσι ἐλεύθερος καὶ ἐξακολούθησε τὸν δρόμο του στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος, κατορθώσας ἔτσι νὰ σωθῇ.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ πλοίου πού ἐπέτυχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ 35 ἐχθρικά πλοῖα, ὀφείλεται στὴν ἀπόφασί τῆς αὐτοθυσίας καὶ στὴν ψυχραιμία πού ἔδειξαν οἱ Ἕλληνες ναῦτες, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου.

43. Ἡ πολιορκία καὶ πτῶσι τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Κιουταχῆς πολιορκῆσε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1825 τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ κυριεύσῃ. Τότε ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ Ἰμπραήμ, ἀλλὰ καὶ πάλι οἱ δυὸ πασάδες δὲν ἐπέτυχαν τίποτε καὶ τὸ ἀπέκλεισαν στενά. Ἡ πείνα τότε ἀνάγκασε τοὺς Μεσολογγίτες στὶς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826 νὰ κάμουν ἐξοδὸ καὶ νὰ φύγουν.

Ἡ πολιορκία ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Κι' ἐνῶ αὐτὰ γινόταν στὴν Πελοπόννησο, ὁ Σουλτάνος διατάζει τὸν Κιουταχῆ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγι παραγγέλλοντάς του «ἢ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὸ κεφάλι σου!»

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1825 ξεκινάει ὁ Κιουταχῆς ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ἔρχεται στὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ πολιορκεῖ. Μέσα στὸ Μεσολόγγι εἶναι 4.000 πολεμιστὲς καὶ 12.000 γυναικόπαιδα. Ἐπιχειρεῖ συχνῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατορθώνει. Ἀπελπίζεται. Παραγγέλλει στὸν

Χοσρέφ νάρθη μὲ τὸ στόλο του καὶ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Μεσολόγγι κί' ἀπὸ τῆ θάλασσα. Ὁ Χοσρέφ ἔρχεται. Τώρα οἱ Μεσολογγίτες βρίσκονται κλεισμένοι ἀπὸ παντοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζονται. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Μιαούλης κατορθώνει καὶ σπάει τὴν πολιορκία τῆς θάλασσας καὶ φέρνει στὴν πόλι τροφές καὶ πολεμοφόδια. Τώρα τὰ πράγματα γίνονται δυσκολώτερα γιὰ τὸν Κιουταχῆ, γιατί ἔρχεται καὶ χειμῶνας. Ἔτσι ἀναγκάζεται ν' ἀποσυρθῆ στὸν Ζυγὸ γιὰ νὰ ξεχειμωιάσῃ.

Ἡ μάχη τοῦ Δηροῦ. Ὁ Σουλτάνος, σὰν εἶδε ὅτι ὁ Κιουταχῆς δὲν κατῶρθωσε τίποτε, παρεκάλεσε τὸν Ἰμπραήμ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Ἰμπραήμ παίρνοντας μαζί του 10.000 στρατὸ ξεκίνησε γιὰ τὸ Μεσολόγγι. Στὸν δρόμο κατέστρεψε τὴν Ἀγουλινίτσα καὶ πέντε χιλιάδες Ἕλληνες ποῦ ἦταν στὸν Χελμὸ τῶν Καλαβρύτων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ προξένησαν μεγάλες καταστροφές. Ἰδίως-μεγάλῃ καταστροφῇ ἔπαθαν στὸν Δηρὸ τῆς Μάνης, ὅπου εἶχαν ἐπιτεθῆ 1500 Αἰγύπτιοι. Ἐκεῖ μαζεύθηκαν, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά καὶ μὲ δρεπάνια στὰ χέρια ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀφοῦ ἐσκότωσαν πολλοὺς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτισαν. Μιά γυναῖκα Μανιάτισσα σκότωσε μὲ τὸ δρεπάνι τῆς δυὸ Ἀραπάδες.

Ὁ φράχτης δὲν παραδίνεται αἰ. Στὸ Μεσολόγγι ὁ Ἰμπραήμ ἔφθασε τὸ Δεκέμβριο. Σὰν εἶδε τὸ Μεσολόγγι, εἶπε στὸν Κιουταχῆ: «Αὐτὸν τὸν φράχτη δὲν μπόρεσες νὰ κυριέψῃς; Ἐγὼ θὰ τὸν πάρω μόνος μου σὲ 15 ἡμέρες!» Καὶ ἀπόκλεισε τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα. Ἀλλὰ ὁ Μιαούλης κατῶρθωσε ἄλλες δυὸ φορές νὰ σκορπίσῃ τὸν ἐχθρικό στόλο καὶ νὰ φέρῃ τροφές καὶ πολεμοφόδια, ἀπ' αὐτὰ ποῦ εἶχαν μονάχα ἀνάγκη οἱ πολιορκημένοι. Περνᾶν 15 ἡμέρες, περνάει ἕνας μῆνας, δυὸ μῆνες, ἀλλὰ ὁ Ἰμπραήμ δὲν μπορεῖ νὰ κυριεύσῃ τὸν «φράχτη» ἐκεῖνον. Διατάσσει γενικὲς ἐφόδους, ἀλλὰ οἱ πολιορκημένοι τὶς δέχονται ἀτάραχα καὶ τὶς ἀποκρούουν. Λυσσάει ὁ Ἰμπραήμ, μαινεται. Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ. Καλεῖ τότε τοὺς Μεσολογγίτες νὰ ἔλθουν σὲ διαπραγματεύσεις, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ἀπαντοῦν: «Ἐμεῖς δὲν ξέρομε γράμματα. Ξέρομε μόνον νὰ πολεμοῦμε!» Τότε ἀναγκάζεται νὰ ταπεινωθῆ καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ τὴ συνεργασία τοῦ Κιουταχῆ. Ἀλλὰ καὶ οἱ δυὸ πασάδες μαζί δὲν κατορθώνουν μὲ ἐφόδους νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι, ποῦ ἀνθίσταται καρτερικὰ καὶ τοὺς παραγγέλλει: «Δὲν παραδίνομε τὰ ματωμένα ἄρματα μας!»

Ἡ ἔξοδος. Ἀλλὰ ὅτι δὲν πέτυχαν οἱ χιλιάδες στρατὸς τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τοῦ Κιουταχῆ, τὸ πέτυχε ἡ πείνα.

Οί Τούρκοι σκέφτηκαν ότι ο μόνος τρόπος για να πέσει τὸ Μεσολόγγι ἦταν ὁ στενὸς ἀποκλεισμός. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισε ἀπὸ παντοῦ τὸ Μεσολόγγι. Κυρίευσαν ὅλες τὶς γύρω νησίδες καὶ τὶς φύλαγαν ἀγρυπνα. Στὴν Κλεισόβα μάλιστα, ποῦ τὴν φύλαγε ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, γιὰ νὰ τὴν κυριεύσουν, ἔχασαν 1.500 ἄνδρες.

Τώρα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν μπορούσε νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκημένους καὶ ἡ κατάστασι στὸ Μεσολόγγι ἔγινε τραγική. Ἡ πείνα θέριζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. «Ὅλοι εἶχαν μεταβληθῆ σὲ σκελετούς. Ἐτρωγαν γάτους καὶ ποντίκια καὶ εἶχαν τὴν ὄψι φαντασμάτων. Μὲ τὴν πείνα ἦρθαν καὶ ἀρρώστειες καὶ οἱ θάνατοι ἦταν καθημερινοί. Τὰ πτώματα ἔμεναν ἄταφα. Καὶ ὅμως δὲν ἀποφασίζουν νὰ παραδοθοῦν. Ἀλλὰ κάνουν κάτι ἄλλο: Ἀποφασίζουν νὰ φύγουν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια. Τὴν τελευταία ἡμέρα, πρὶν φύγουν μαζεύθηκαν σὲ συμβούλιο ὅλοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ καὶ συζήτησαν γιὰ τὴν ἔξοδο. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν μεγάλη ἡ στενοχώρια ποῦ τοὺς βασάνιζε γιὰ τὴν θά ἄφιναν τὴν πόλι, ἐκάλεσαν τοὺς δημογέροντας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοὺς εἶπαν: «Ἀποφασίσαμε μὲ πολλὴ λύπη μας τὴν ἔξοδο. Θέλομε ὅμως νὰ ξέρωμε, ἂν θὰ κάνωμε καλά. Σεῖς τί λέτε; Νομίζετε πὼς ἡ ἀπόφασί μας εἶναι συμφέρουσα καὶ γιὰ σᾶς ἢ ἔχετε κανένα ἄλλο τρόπο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ σωτηρία σας; Ἄν ἔχετε, νὰ τὸν πῆτε ἐλεύθερα καὶ μεις ποῦ ἐζυμώσαμε τὸ αἷμα μας μὲ τὸ χῶμα τοῦτο καὶ μὲ τὸ αἷμα τῶν ντόπιων, δὲν εἴμαστε ἀχάριστοι νὰ μὴ σᾶς συντρέξωμε σὲ ὅ,τι καὶ πάλι μπορούμε — καὶ ἂς πεθάνωμε ὄρθιοι ἀπὸ τὴν πείνα!...».

Δάκρυα γέμισαν τὰ μάτια τῶν Δημογερόντων:

— Στρατηγοί, — ἀποκρίθηκαν — οἱ πολῖτες τοῦ Μεσολογγίου, ποῦ ὑπόφεραν τρεῖς πολιορκίες καὶ μαζί σας ἀγωνίσθηκαν καὶ ἔνωσαν τὸ αἷμα τους μὲ τὸ δικό σας, ποτὲ δὲν θ' ἀποφασίσουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ ἐσεῖς ἀποφασίσατε. Καὶ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος βλέπει πόσα ὑποφέρατε γιὰ νὰ κρατήσουμε αὐτὴ τὴ θέσι. Οἱ Μεσολογγῖτες ποῦ εἶδαν τὰ δεινὰ σας ἐνωμένα μὲ τὰ δικά τους, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ κάμουν, παρὰ νὰ σᾶς ἀκολουθήσουν, μικροὶ καὶ μεγάλοι. Καὶ ὅποιος ἀπὸ μᾶς σωθῆ, νὰ ζήσῃ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἔστερα καταστρώθηκε τὸ σχέδιο. Ἡ ἔξοδος θὰ γινόταν «εἰς τὰς δύο ἢ ὡρα τῆς νυκτὸς 10 Ἀπριλίου, ἡμέραν Σάββατον καὶ ἡμερώνοντας τῶν Βαΐων, καὶ ἂν δὲν ἔλθῃ βοήθεια».

Στὸ μεταξύ εἰδοποίησαν γι' αὐτὸ τοὺς ἔξω ὄπλαρχηγούς, ποῦ τοὺς ὑποσχέθηκαν νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ἔτσι τὴν νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826, ὅσοι πολεμιστοὶ εἶχαν μείνει — 3.000 περίπου — ἔβαλαν στὴ μέση τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἐξώρμησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια. Στὴν ἀρχὴ ἐπέτυχαν νὰ παρασύρουν τοὺς ἐχθροὺς, ποὺ τὰ ἔχασαν. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἐπεκράτησε σύγχυσι. Μιὰ φωνὴ ἀκούσθηκε: «Πίσω στὸ Μεσολόγγι!» Τότε τὰ γυναικόπαιδα στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω. Τὶ ἀκολουθῆσε δὲν περιγράφεται. Οἱ Τοῦρκοι βρῆκαν τὴν εὐκαιρία κι' ἐπετέθησαν. Γυναῖκες καὶ παιδιὰ καταπατοῦνται καὶ σφάζονται. Φωνές καὶ κλάμματα γεμίζουν τὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας καὶ οἱ πολεμιστοὶ δὲν ξέρουν τί νὰ κάμουν. Ἡ καταστροφὴ ἦταν τρομερὴ.

Βοήθεια ἀπ' ἔξω δὲν ἦρθε, γιατί ὁ σπουδαιότερος ὄπλαρχηγός, ὁ Καραϊσκάκης, ἦταν ἄρρωστος.

Τὰ γυναικόπαιδα σκοτώθηκαν ὅλα, ἀπὸ δὲ τοὺς πολεμιστὰς μόνον 1300 σώθηκαν, ποὺ ἔφθασαν στὴν Ἀμφισσα.

Τραγικώτερη ἦταν ἡ κατάστασι μέσα στὴν πόλι. Ὅσα γυναικόπαιδα γύρισαν πίσω, στὴν ἀπελπισία τους ἔβαζαν φωτιά στὶς πυριτιδαποθῆκες καὶ ἀνατινάζονταν στὸν ἀέρα. Οἱ γυναῖκες ἔρριχναν τὰ παιδιὰ τους στὶς φλόγες ἢ ὠρμούσαν μὲ τὰ δόντια στοὺς ἐχθροὺς κι' εὕρισκαν ἡρωικὸ θάνατο. Ὁ γέρο Καψάλης, ἕνας πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου, μάζεψε σὲ μιὰ πυριτιδαποθήκη 2.000 γυναικόπαιδα, ἔβαλε φωτιά καὶ τὴν ἀνατίναξε στὸν ἀέρα.

Ἔτσι ἐξιστορεῖ τὴν τραγωδίαν αὐτὴ ἕνας ὄπλαρχηγός σὲ μιὰ ἔκθεσί του:

«Τὸ Σάββατο τῶν Βαΐων, στὶς 8 ἢ ὡρα προκήρυσαν στὸ Μεσολόγγι νὰ μαζευτοῦν ὅλοι γενικῶς, ἄντρες καὶ γυναῖκες στὸ χεῖλος τοῦ φρουρίου, οἵτινες νὰ εὐρεθοῦν ἐκεῖ στὰς δώδεκα τὸ ἑσπέρας. Ἐμαζεύτηκαν μὲ στοχασμὸ νὰ ἐβγοῦν ὅλοι μαζί, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ὅλοι εἰς κατάστασιν νὰ ἀκολουθήσουν, ἐστοχάσθηκαν νὰ ἐβγουν ὅσοι αἰσθάνοντο ὅτι τοὺς βαστοῦσαν τὰ ποδάρια, ἄντρες καὶ γυναῖκες. Οἱ ἀσθενεῖς, πληγωμένοι, βρέφη, ἀδύνατοι, γυναῖκες ἐμοιράσθηκαν σὲ δέκα σπῖτια, ὅπου ἔβαλαν σὲ κάθε σπῖτι τὸ ἀνάλογο μαρουῦτι. Οἱ δυνατοὶ ἐβγήκαν μὲ τὰς δυνατὰς γυναῖκας καὶ ἐγλύτωσαν ὅλοι σχεδόν. Οἱ ἀδύνατοι ἔμειναν εἰς τὰ ρηθέντα σπῖτια σφαλισμένοι. Μὲ τὸ ἔβγασμα τῶν δυνατῶν, ἐμπῆκαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Τὴν Κυριακὴ ἐπολέμησαν σχεδόν ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ σφαλισμένοι ἀδύνατοι. Καὶ καθὼς πλέον δὲν ἐμπόρεσαν, ἐκάηκαν...»

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰμπραήμ ὠμολόγησε, ὅτι ἂν οἱ πολιορκούμενοι εἶχαν ὀλίγες ἀκόμη τροφές, θὰ συνέντριβαν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ Μεσολογγίου ὅλον τὸν στρατὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Τουρκίας!

Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει καμμιά ἄλλη καταστροφή τόσο τραγική, μὰ καὶ τόσο ἐνδοξη!

Τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, ἀλλὰ ἀνέστησε τὴν Ἑλλάδα!

44. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Κόχραν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τοῦ Καραϊσκάκη, πού ἀπὸ τὴ στενοχώρια τοῦ ἀρρώστησε. Τὴν παραμονὴ τῆς ἐπιθέσεως ἀπὸ παρεξήγησι ἄνοιξε τουφεκίδι Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ὁ Καραϊσκάκης βγήκε νὰ ἰδῆ τί συμβαίνει, ἔδιωξε τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ πληγώθηκε καὶ πέθανε.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν πτώσι τοῦ Μεσολογγίου, ὁ μὲν Ἰμπραήμ πασᾶς ἐπέστρεψε στὴν Πελοπόννησο, ὅπου ἐξακολούθησε τὶς λεηλασίες καὶ τὶς σφαγές, ὁ δὲ Κιουταχῆς μὲ 10.000 ἄνδρες ἐξεστράτευσε στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα. Ἐφθασε στὴν Ἀττικὴ, πῆρε τὴν Ἀθήνα καὶ πολιορκήσε στὴν Ἀκρόπολι τὸν Γκούρα μὲ 400 παλληκάρια.

Τώρα ὅλη ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων εἶχε στραφῆ ἐκεῖ. Ἦταν ἡ μόνη ἐλπίδα. Ἀλλὰ τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς τοῦ

Ἰμπραήμ καὶ τοῦ Κιουταχῆ εἶχε φοβίσει καὶ ἀποθαρρύνει τοὺς Ἕλληνες. Στὴ δύσκολη αὐτὴ καὶ ἀπελπιστικὴ κατάστασι ἡ Κυβέρνησι διόρισε ἀρχιστράτηγο τὸν Γεώργιο Καραϊσκάκη.



Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε στὴ Σκουληκαριὰ τῆς Ἄρτας. Ἀπὸ μικρὸς μῆκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὕστερα μὲ τὴν κήρυξι τῆς Ἐπαναστάσεως, ἦταν ἀπὸ τοὺς πῖο ἀνδρείους πολεμιστὰς. Ἦταν μικρόσωμος καὶ ἀδύνατος, ἀλλὰ εἶχε ἔξοχη στρατηγικὴ εὐφυΐα. Ἦταν εὐφύεστατος, δραστήριος, ἐνεργητικὸς καὶ ριψοκίνδυνος.

Ὁ Ἄνδρέας Ζαΐμης, τότε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, πού ἦταν ἐχθρὸς του, ἀναγγέλλοντάς του τὸν διορισμὸ ὡς ἀρχιστράτηγου, τοῦ εἶπε: « Ἄς λησμονήσωμε, ἀδελφέ, τὶς ἐχθρες μας καὶ ἄς σώσωμε τὴν Πατρίδα μας! » Τὴν ὥρα

ἐκείνη ἦταν παρῶν καὶ ὁ Ὑδραῖος Βασίλης Μπουντούρης, ποῦ τοῦ εἶπε: «Καραϊσκάκη, ὡς τώρα δὲν ἔκανες τὸ καθήκον σου, ὅπως ἔπρεπε. Κάνε το τώρα!» Συγκινημένος ὁ Καραϊσκάκης ἀποκρίθηκε:

—Ἐχεις δίκιο. Ἐγὼ ὅταν θέλω γίνομαι ἄγγελος, καὶ ὅταν θέλω διάβολος. Τώρα θὰ γίνω ἄγγελος!

Καὶ ἔγινε..

Ὅταν ἔγινε ἀρχιστράτηγος, ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο μὲ 600 παλληκάρια καὶ ἦρθε στὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τοὺς Κριεζῶτη, Πανουριᾶ καὶ Φαβιέρο καὶ ἔκανε στρατὸ ἀπὸ 4 χιλιάδες ἄνδρες. Βλέποντας ὅτι ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως δὲν μποροῦσε νὰ λυθῇ μὲ ἐπιθέσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκόψῃ κάθε συγκοινωνία τοῦ Κιουταχῆ. Ἀφοῦ ἔστειλε τὸν Κριεζῶτη μὲ 300 ἄνδρες καὶ ἐνίσχυσε στὴν Ἀκρόπολι τοὺς πολιορκουμένους, αὐτὸς μὲ 8.000 ἄνδρες ἔπιασε ὅλες τὶς στρατηγικὲς θέσεις στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε τὸν Μουσταφάμπεη νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸ τοῦ Καραϊσκάκη. Σὲ συνάντησι ὅμως στὴν Ἀράχωβα στὶς 24 Νοεμβρίου τῆ νύχτα, ὁ Μουσταφάμπεης ἔπαθε πανωλεθρία. Ἀπὸ τὶς 2.000 στρατὸ σώθηκαν μόνο 300. Ἡ νίκη αὕτη καὶ μιὰ ἄλλη στὸ Δίστομο σκόρπισαν καὶ πάλι θάρρος στοὺς Ἕλληνες.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ἐξακολουθοῦσε, ὁ Καραϊσκάκης διατάχθηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα γιὰ βοήθεια.

Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἡ Κυβέρνησι εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγο τὸν Ἄγγλο Κόχραν. Αὐτὸς, μὴ γνωρίζοντας τὴν πολεμικὴ τέχνη τῶν Ἑλλήνων, ἐπέμενε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ Καραϊσκάκης, ἂν καὶ ἔφερε πολλὰς ἀντιρρήσεις, ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκύψῃ καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἔφοδος γιὰ τὶς 23 Ἀπριλίου. Τὸν Καραϊσκάκη ἀπὸ τὴν στενοχώρια του τὸν ἔπιασε πυρετὸς καὶ ἔμεινε στὸ κρεβάτι.

Τὴν παραμονὴ τῆς ἐπιθέσεως, ἂν καὶ εἶχε δοθῇ διαταγὴ νὰ μὴ πέσῃ οὔτε μιὰ τουφεκιά, μερικοὶ Κρηῖτες μεθυσμένοι ἄναψαν τουφεκίδι μὲ τοὺς Τούρκους, ποῦ γενικεύθηκε. Ὁ Καραϊσκάκης, ὅταν ἄκουσε τοὺς πυροβολισμούς, πετάχθηκε ἄρρωστος ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ἄρπαξε τὸ γιαιταγάνι, βγήκε ἔξω, καθαλίκεψε τὸ ἄλογό του καὶ ἔτρεψε σὲ φυγὴ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ἐνῶ γύριζε πίσω, πληγώθηκε θανάσιμα καὶ μεταφέρθηκε στὸ πλοῖο τοῦ ἀρχιστράτηγου.

Ὁ Καραϊσκάκης κατάλαβε πὼς ὀλιγόωρη ἦταν ἡ ζωὴ του. Γι' αὐτὸ ἐκάλεσε στὸ πλοῖο ἀμέσως ἓνα πνευματικό, ἐξωμολογήθηκε, μετάλαβε, ζήτησε συγχώρεση ἀπὸ ὅλους

πού ήταν εκεί και παράγγειλε νὰ τὸν θάψουν στὴ Σαλαμίνα, στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ὑστερα στράφηκε σ' ὄλους πού ἦταν παρόντες καὶ τοὺς εἶπε :

— Πατριώτες, νὰ μὴ δειλιάσετε στὸν ἀγῶνα. Ἐχετε τὶς ἐλπίδες σας στὸν Ὑψιστο πού μᾶς εὐλογεῖ καὶ μᾶς προστατεύει. Νὰ δοξάσετε κι' ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα τὴν Πατρίδα ὅπως τὴν δοξάσαμε ὡς τώρα, καὶ νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὅσα καὶ ἂν πάθῃ στὸ τέλος θὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸ. Νὰ ἡ διαθήκη μου: Στὸ γιό μου ἀφίνω τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ ὄπλο μου καὶ σὲ σᾶς τὴν παραγγελία νὰ μὴ ὑποχωρήσετε.

Ὑστερα παράγγειλε νὰ συστήσουν ἐκ μέρους τοῦ στὴν ἀγάπη τῆς κυβερνήσεως τὰ παιδιά του. Διατήρησε, μ, ὄλους τοὺς φοβεροὺς πόνους πού αἰσθάνονταν, τὴν διαύγεια τοῦ πνεύματός του ὡς τὶς 3 ἡ ὥρα μετὰ τὸ μεσονύκτιο καὶ στὶς τέσσερες ξεψύχησε, στὶς 24 Ἀπριλίου, ἡμέρα τῆς ὀνομαστικῆς του ἑορτῆς.

Ὁ νεκρὸς του μετακομίσθηκε καὶ θάφτηκε στὴ Σαλαμίνα, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελία του.

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη σκόρπισε σ' ὅλη τὴν ἀγχινομένη Ἑλλάδα τὸ πένθος. Ἡ πατρίδα ἔχανε ἕνα ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες τοῦ ἀγῶνος. Καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀκόμα τὸν ἐθαύμαζαν καὶ ἔλεγαν: «Οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἕνα Κιουταχὴ καὶ οἱ Ἕλληνες ἕνα Καραϊσκάκη. Τὰ δυὸ λιοντάρια παλεύουν καὶ νὰ ἰδοῦμε ποῖο θὰ νικήσῃ». Τόσο δὲ τρόμο εἶχε σκορπίσει ὁ Καραϊσκάκης στοὺς ἐχθροὺς, ὥστε κατάντησε νὰ λένε γιὰ κάθε βιαστικό: «Τί φεύγεις ἔτσι σὰν νὰ σὲ κυνηγᾷ ὁ Καραϊσκάκης»!

Καὶ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη ὁ Κόχραν ἐπέμενε στὴν ἐπίθεσι.

Ἔτσι στὶς 24 Ἀπριλίου, τὰ ξημερώματα, διατάχθηκε ἐπίθεσι ἀπὸ τὸ Φάληρο. Ἀλλὰ ἔλειπε τώρα ἐκεῖνος πού ἐνέπνεε καὶ διωργάνωνε τὶς ἐπιθέσεις. Ἡ νέα ἐπίθεσι ἦταν τόσο ἀνοργάνωτη καὶ χωρὶς καμμιά τάξι, ὥστε οἱ Ἕλληνες νικήθηκαν καὶ σκοτώθηκαν 1.500. Ἔτσι καὶ ὁ Γκούρας ἀναγκάστηκε νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἀκρόπολι καὶ νὰ φύγῃ.

45. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Στὸ Ναυαρίνο (Πύλο) ἐγίνε ναυμαχία τοῦ στόλου τῶν Δυνάμεων μὲ τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ, ὅπου καταστράφηκε ὁ Τουρκοαιγυπτιακός.

Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὴν πτώσι τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανástασι κινδύνευε νὰ

καταπιγῆ. Εὐτυχῶς οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία, ἀποφάσισαν πιά νὰ θέσουν τέλος στὸν καταστρεπτικὸ αὐτὸ πόλεμο. Γι' αὐτὸ ὑπέγραψαν στὶς 24 Ἰουνίου 1827 πρωτόκολλο κοινῆς ἐνεργείας καὶ διέταξαν τὰ διαμαχόμενα μέρη νὰ καταπαύσουν κάθε ἐχθροπραξία. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες πρόθυμα δέχθηκαν καὶ ὑπάκουσαν στὶς διαταγές τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἡ Τουρκία ὅμως ἀρνήθηκε. Τότε στόλος καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀπὸ 27 μεγάλα πλοῖα μὲ 127 τηλεβόλα καὶ μὲ ἀρχιναύαρχο τὸν Ἄγγλο Γ. Κόδριγκτων, κατέπλευσε στὶς ἐλληνικὲς θάλασσες, καὶ ὁ Κόχραν διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ καταπαύσῃ κάθε ἐχθροπραξία, γιατί θὰ ἀναγκαζόταν νὰ τὸν ἐμποδίσει. Ὁ Ἰμπραήμ στὶς ἀρχὲς ὑποσχέθηκε νὰ ὑπακούσῃ, ὕστερα ὅμως ἐκτελώντας διαταγές τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἄρχισε φοβερὴ καταστροφή στὴ χώρα.



Γ. Κόδριγκτων

Οἱ ἴδιοι οἱ ναύαρχοι εἶχον παρακολουθήσει τὶς ἀγριότητες τῶν Τούρκων καὶ τὴ συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος γιὰ καταστροφή καὶ ἐρήμωσι τῆς Πελοποννήσου. Εἶδαν στὴ Μεθώνη νὰ ἐκτίθενται γιὰ πώλησι ἑκατοντάδες Ἑλληνοπούλες καὶ Ἑλληνόπαιδα καὶ φορτώματα ὀλόκληρα ἀπὸ κομμένα ἀνθρώπινα κεφάλια πού τὰ ἔστελναν τρόπαια τῆς μεγάλης νίκης στὴν Κωνσταντινού-

πολι. Ἐξῆντα χιλιάδες συκιές καὶ 25.000 ἐλαιόδενδρα κατέστρεψε στὴν Πελοπόννησο ὁ Αἰγυπτιακὸς στρατὸς γιὰ νὰ φέρῃ τὸν ἐλληνικὸ πληθυσμὸ σὲ ἀπόγνωσι.

Ὅταν ἔμαθε αὐτὰ ὁ ναύαρχος πού ἔμενε στὴ Ζάκυνθο, κατέπλευσε στὸ λιμένα τῆς Πύλου γιὰ νὰ ζητήσῃ εὐκολότερα τὴν κατάπαυσι κάθε καταστροφῆς τῆς χώρας. Ἐδῶ ὅμως βρέθηκε μπρὸς τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο παραταγμένο κι' ἔτοιμο γιὰ ναυμαχία. Ὁ Τοῦρκος ναύαρχος εἰδοποίησε τὸν Κόδριγκτων νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀπάντησε : « Ἦρθα νὰ δώσω διαταγές καὶ ὄχι νὰ πάρω ». Ὁ Κόδριγκτων ἔστειλε μὲ βάρκα ἕνα ἀξιωματικὸ νὰ ἀνακοινώσῃ τὶς διαταγές του. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως πυροβόλησαν καὶ σκότωσαν αὐτὸν μὲ ἄλλους ναῦτες. Τότε ἀμέσως ἄρχισε φοβερὴ ναυμαχία.

Ἡ μικρὴ ἀπόστασι πού εἶχαν οἱ δυὸ στόλοι ἔδινε τὴν ἐντύπωσι μονομαχίας ἀπὸ δύο θαλάσσια τέρατα, πού ξερ-

νοῦσαν φλόγες, καπνοὺς καὶ πύρινες γλῶσσες. Ἡ θάλασσα σὲ λίγο γέμισε ἀπὸ ἀναμμένα κομμάτια πλοίων καὶ τεράστια συντριβάνια ξεπετιοῦνταν ἀπὸ τὶς ὀβίδες ποῦ ἔπεφταν στὴ θάλασσα. Ὁ Κόδριγκτων ἀδείλιαστος διακρινόταν στὸ κατάστρωμα ποῦ οἱ Τουρκοαιγύπτιοι τὰ ἔσπερναν κυριολεκτικὰ μὲ σφαῖρες. Μιὰ σφαῖρα τοῦ τρύπησε τὴν ἐπωμίδα καὶ ἄλλη χτύπησε στὸ ὠρολόγι του καὶ ἀποστρακίσθηκε. Ὁ ὑπασπιστὴς του ποῦ ἦταν δίπλα του σκοτώθηκε. Ἀλλὰ ἡ ναυμαχία δὲν βάσταξε πολὺ. Σὲ διάστημα τεσσάρων ὥρων καταστράφηκε ὁλόκληρος ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καὶ σκοτώθηκαν ἕξ χιλιάδες Τουρκοαιγύπτιοι. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἡ Γαλλία ἔστειλε στρατὸ μὲ τὸ στρατηγὸ Μαιζῶνα καὶ ἀνάγκασε τὸν Ἰμπραήμ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ἔτσι οἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις ἔθεσαν τέλος στὸν καταστρεπτικὸ αὐτὸ πόλεμο καὶ στὰ δεινὰ τῶν σκλάβων.

Ἡ νίκη τοῦ Ναυαρίνου ὀφειλομένη στὴ θαρρετὴ ἀπόφασι τοῦ Κόδριγκτων θεωρήθηκε ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ναυτικούς θριάμβους. Ὁ Κόδριγκτων δοξάσθηκε πολὺ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐκρέμασε στὸ στήθος του τὸ παράσημο τοῦ Λουτροῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας τοῦ ἔστειλε τὸ παράσημο τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. Καὶ ὁ Τσάρος μαζί μὲ τὸ παράσημο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ποῦ τοῦ ἔστειλε, τοῦ ἔγραψε: «Ἐκέρδισες νίκη γιὰ τὴν ὁποία ἡ πολιτισμένη Εὐρώπη σ' εὐγνωμονεῖ. Τ' ὄνομά σου θ' ἀνήκῃ στοὺς μεταγενεστέρους»!

Ἡ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶχε μόνον γιὰ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς δοξασμένης καὶ ἐπὶ 400 χρόνια σκλαβωμένης χώρας μας, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγαλύτερα. Ἡ σημασία της εἶναι παγκόσμια. Ἐπέτυχε ὥστε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίδρασι τῆς περίφημης Ἱεράς Συμμαχίας, ποῦ κατεδίκαζε τοὺς σκλαβωμένους λαοὺς νὰ μένουν πάντοτε στὸν ζυγὸ.

Ἀφύπνισε ἀπὸ τὸν λήθαργο ὅλους τοὺς ὑπόδουλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ τοὺς ὤθησε πρὸς τὴν ἐλευθερία. Μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἡρωισμῶν του καὶ τῆς αὐτοθυσίας ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διετράνωσε τὴν μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι νικᾷ καὶ θριαμβεῦει ἡ ψυχὴ καὶ ὄχι ὁ σίδηρος στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα.

Ἔδωκε τὸ πρῶτο χτύπημα στὴ μεγάλη τότε Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία, ποῦ τρομοκρατοῦσε ὅλη τὴν Εὐρώπη, καὶ ἀπέτρεψε τὸν Ὄθωμανικὸ κίνδυνο.

Διακήρυξε ὅτι λαοὶ ποὺ κρύβουν μέσα των τὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν πίστι στα ἔθνικά των ιδεώδη, δὲν χάνονται ποτέ. Ἐνα, ἴσως τὸ μοναδικὸ ἀπὸ τὰ ἔθνη αὐτά, εἶναι ἡ Ἑλλάδα, ποὺ ποτέ δὲν θὰ πεθάνη.

*Ἐρωτήσεις : Πῶς ὠνομάσθησαν καὶ γιατί οἱ πολιορκημένοι τοῦ Μεσολογγίου ; Τί ἐπίδρασι εἶχε ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασι τοῦ Μεσολογγίου ; Πῶς ἐχαράκησε τὸν Παπαφλέσσα ὁ Ἴμπρα-
ῆμ ; Ἡ ἀπώλεια τοῦ Καοῖσκάκη ἦταν ἢ ὄχι βαρὺ πλῆγμα καὶ γιατί ; Ποιὰ ναυμαχία ἔθεσε τέρας στὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ;*

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ

46. Ιωάννης Καποδίστριας.

Ὁ Καποδίστριας ἦρθε στὴν Ἑλλάδα στὶς 6 Ἰανουαρίου 1828. Ἄν καὶ βρῆκε τὴν Ἑλλάδα σὲ ἄθλια κατάστασι, κυβέρνησε μὲ πολλὴ φρόνησι καὶ πατριωτισμό. Ἀλλὰ στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1828 δολοφονήθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στὸ Ναύπλιο.

Ἐπτὰ ὀλόκληρα χρόνια εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἡ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἄρχισε τὸν ἀποφασιστικὸν τῆς ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν τῆς. Στὸ διάστημα αὐτὸ πόσα αἵματα δὲν χύθηκαν, πόσα δάκρυα δὲν ἔτρεξαν, πόσες καταστροφές δὲν ἐγίναν, πόσα ἐρείπια δὲν συσσωρεύθησαν! Μέσα σ' ἐλπίδες καὶ ἀπογοητεύσεις, σὲ προσδοκίες καὶ ἀγῶνιες, σὲ ἐνθουσιασμοὺς καὶ φόβους, συναισθήματα ποὺ ἀλλάζαν ἀπὸ τὴ μιὰ ὥραν ὡς τὴν ἄλλη, πολεμοῦσαν ἀτρόμητα καὶ καρτερικὰ οἱ Ἕλληνας, χωρὶς οὔτε μιὰ στιγμή νὰ χάσουν ἀπὸ τὰ μάτια των τὸ μεγάλο ὄνειρον τῆς ἀπελευθερώσεως.

Καὶ νὰ! Ἡ ὥραν γιὰ ν' ἀνταμειφθοῦν ἦρθε! Ἐλεύθερον τώρα ἡ Ἑλλάδα. Ἐλεύθερον τὸ ἁγιασμένο χῶμα τῆς μαρτυρικῆς αὐτῆς χώρας. Πραγματικότηταν τὸ ὄνειρον. Δὲν εἶναι πιά προσωρινές ἐλπίδες ἀνεκπλήρωτες, ποὺμποροῦσαν, ὅπως ἄλλοτε, νὰ ἔχουν τραγικὰς συνέπειας. Οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις υπέγραψαν τώρα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐνθουσιασμός των μαρτυροκαπιτισμένων καὶ σκελετωμένων Ἑλλήνων δὲν περιγράφεται.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀτρόμητους ἐκείνους πολεμιστὰς ποὺ μὲ τὸν ἥρωισμό των ἔδωσαν στὴν Πατρίδα των τὴν ἐλευθερίαν, ἔζησαν καὶ εἶχαν τὴν τύχην νὰ χαροῦν τὸν τόπον τοὺς ἐλεύθερον. Ἄλλοι ὅμως δὲν ἐπρόλαβαν, γιὰτὶ ἔδωκαν τὴν ζωὴν των γιὰ τὸν μεγάλο αὐτὸν σκοπὸν. Ἐπότισαν τὸ ἱερὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας γιὰ νὰ βλαστήσῃ καὶ καρποφορήσῃ. Τὸ ἔθνος τώρα ἀνεγνώριζε τὶς θυσίας κ' εὐγνωμονοῦσε τοὺς θρυλικοὺς ἀγωνιστὰς.

Ἄλλα τὸ νέο ἐλεύθερο Κράτος, ποὺ βγήκε μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς καπνοὺς, φτωχὸ καὶ ἀδύνατο, εἶχε ἀνάγκη νὰ κυβερνηθῆ τώρα, νὰ ἀποκτήσῃ δική του διοίκησι. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη ἐνέργεια.

Ἡ τετάρτη Ἐθνικὴ Συνέλευσι εἶχε ἐκλέξει, πρὶν ἀκόμα γίνῃ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, γιὰ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος, τὸν Κερκυραῖο Ἰωάννη Καποδίστρια, ποὺ ἦταν στὴ Ρωσία. Ὁ Καποδίστριας ἦταν ἐκεῖνος ποὺ δὲν δέχθηκε τὴν ἀρχηγία τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅταν τοῦ τὴν προσέφερε ἡ φιλικὴ Ἐταιρία, ἀλλ' ἀγωνίσθηκε πολὺ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς. Πολὺ μορφωμένος, ἐξαιρετικὰ σπουδασμένος στὴν Εὐρώπῃ, εὐστροφὸς διπλωμάτης (ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας), μεγάλος πατριώτης καὶ ἰσχυρὸς στὸν



Ἰω. Καποδίστριας

χαρακτήρα ἦταν ὁ πιὸ κατάλληλος γιὰ τὴ θέση τοῦ Κυβερνήτη τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἦταν στὴν Ἑλβετία, ὅταν τοῦ ἀνήγγειλαν τὴν ἐκλογή του. Δὲν δίστασε καθόλου νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του στὴν ἀναγεννωμένη Πατρίδα του. Πρὶν κατεβῆ στὴν Ἑλλάδα πέρασε ἀπὸ ὅλες τὶς πρωτεύουσες τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἐσφυγμομέτρησε τὶς γνώμες τῶν διπλωματῶν, συνηγόρησε γιὰ τὴν βοήθεια τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς 6 Ἰανουαρίου 1828 ἔφθασε μὲ πολλὰς τιμὰς καὶ μὲ ἀγγλικὸ πολεμικὸ στὸ Ναύπλιο.

Μὲ ἔξαλλο ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ δάκρυα χαρᾶς ὑποδέχθηκαν οἱ Ἕλληνες τὸν Κυβερνήτη τους. Οἱ ζητωκραυγὲς δὲν ἦταν γιὰτὶ ἔφθανε ἓνας ἐκλεκτὸς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ σὲ μιὰ ἐπαναστατημένη χώρα, ἀλλὰ ἓνας Κυβερνήτης ἐπίσημὰ τώρα ἀνεγνωρισμένος, ἓνας ἐνσαρκωτὴς τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἔθνους. Καὶ ἔφθασε συνοδευόμενος ἀπὸ στόλο τῶν Δυνάμεων καὶ ἀποβιβαζόμενος στὴν ξηρὰ μὲ κανονισβολισμοὺς τῶν ξένων πολεμικῶν πλοίων, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ χαιρέτιζαν τὴ σημαία τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀνύψωναν καὶ στὰ δικά τους πλοῖα. Τὴ σημαία ἐκείνη ποὺ ὡς τώρα ἀνέμιζε, σὰν ἐπαναστατικὴ, σὲ ἐρειπωμένα φρούρια καὶ σὲ μικρὰ πλοιάρια, ποὺ χαρακτηριζόμενα πεπρατικά!

Τὸν ὑποδέχθηκαν στὴν ἀποβάθρα ὅλοι οἱ κληρικοὶ μὲ τὰ ἄμφιά των, οἱ ἀρχεὲς καὶ ὁ λαὸς μὲ ψαλμωδίες, τὸν συνώδεψαν ὡς τὸ δαφνοστεφανωμένο προαύλιο τῆς Μητροπόλεως, ὅπου τὸν περίμεναν ἡ Βουλὴ καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματοῦ.

χοι, και ἀπ' ἐκεῖ μῆκαν στήν ἐκκλησία, ὅπου μέσα σέ λυγ-
μοὺς και δάκρυα χαράς ψάλλθηκε δοξολογία.

Αὐτὴ τὴ χαρὰ, ποὺ ἦταν ἡ τελευταία του, αἰσθάνθηκε
και ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ
Ἄλεξάνδρος Ὑψηλάντης, ποὺ ἦταν στήν Αὐστρία. Ἐνῶ ψυ-
χορραγοῦσε, εἶδε τὸν γραμματέα του Λασσάνη νὰ κρατᾷ
μιὰν ἐφημερίδα και τοῦ λέει:

— Τί νέα γράφει;

— Ὁ Καποδίστριας ἐφθασε στὸ Ναύπλιο, εἶπε ὁ Λασ-
σάνης.

Στοῦ Ὑψηλάντη τὸ πρόσωπο σκορπίσθηκε μιὰ ἐκδηλι-
χαρὰ.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! εἶπε. Δόξα σοι ὁ Θεός!

Και ὕστερα κοιτῶντας ψηλὰ ἀρχισε νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸ
«Πάτερ ἡμῶν» ὡς τὴ λέξι «τὸν ἄρτον...», τὸν ὁποῖον τραυ-
λίζοντας ξεψύχησε.

Τὸ ἔργο τοῦ Καποδίστριας. — Ὁ Καποδί-
στριας βρῆκε τὴν Ἑλλάδα σὲ ἀθλία κατάστασι και ἐσωτε-
ρική ἀναρχία. Ἡ Ἑλλάδα ἔμοιαζε, ὅπως ὀρθὰ τὴν χαρα-
κτῆρισε ἓνας ἱστορικός, «ὡς ἀναπνευστιῶν βάτραχος, ὁ
ὁποῖος μόλις διέφυγε ἀπὸ τὰς σιαγόνας τοῦ ὄφους». Ἡ λη-
στεία και ἡ πειρατεία ἔδερνε τὴν χώρα και ἡ ἀμάθεια και
ἡ φτώχεια κυριαρχοῦσαν. Οἱ οἰκογένειες εἶχαν χάσει τοὺς
προστάτες των, τὰ ὄρφανά ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ὑποστή-
ριξι ἦταν πολλὰ. Ζῶα γιὰ ἐργασία δὲν ὑπῆρχαν και ὁ πλη-
θυσμὸς εἶχε λιγοστεύει πολύ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ μάλωναν με-
ταξύ των, οἰκονομικοὶ πόροι δὲν ὑπῆρχαν, στρατὸς τακτικός
και πειθαρχικός δὲν εἶχε συνταχθῆ, τὸ ναυτικὸ δὲν εἶχε δι-
οίκησι και γενικὰ ἐπικρατοῦσε ἓνα πραγματικὸ χάος. Ἀλλὰ
ὁ Καποδίστριας δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μέσα σὲ ἐλάχι-
στες ἡμέρες ὠργάνωσε τὸ ναυτικὸ, ἴδρυσε Ἐθνικὴ Τράπεζα
μὲ πρῶτο κεφάλαιο 50 χιλ. δραχμὲς δικές του, διωργάνωσε
μικρὸ στρατό, διώρισε ἀρχιερεῖς γιὰ νὰ ρυθμίζουσι τὴ διοί-
κησι τῆς Ἐκκλησίας, κανόνισε τὸ νομισματικὸ σύστημα κι'
ἐφρόντισε γιὰ τὴ συστηματικώτερη καλλιέργεια τῆς γῆς.
Ἰδρυσε διδασκαλεῖο, ἀνοίξε σχολεῖα και ἔκαμε ὀρφανοτρο-
φεῖο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξι και τὴν πειθαρχία,
ὁ Καποδίστριας μεταχειρίσθηκε πολιτικὴ περιοριστικὴ τῶν
ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ και συγκέντρωσε σχεδὸν ὅλη τὴν
ἐξουσία στὰ χέρια του. Αὐτὸ δυσaráστησε πρὸ πάντων τοὺς
καπεταναίους, ποὺ ἦταν συνειθισμένοι στήν ἀνυπακοή. Κι'
ἐπειδὴ ἐφυλάκισε τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ὁ γυιὸς του
Γεωργάκης κι' ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος παραφύλαξαν

κι' ἐσκότωσαν τὸν Καποδίστρια ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1828. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδίστρια ἦταν μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

47. Ὁ Ὀθων Ἀ' Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ Καποδίστρια οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἐξέλεξαν Βασιλεῖα τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὀθωνα. Ὁ Ὀθων ἦλθε στὴν Ἑλλάδα στὶς 25 Ἰανουαρίου 1832. Ὅταν ἐνηλικιώθηκε, πανδρεύθηκε στὸ 1836 τὴν Ἀμαλία. Ἀλλὰ ἐξεδιώχθηκε στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1862 καὶ πέθανε στὴ Βαργέρινη, στὶς 15 Ἰουλίου 1867.

Ἦταν ἐπόμενο τι θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ὕστερα ἀπὸ τὸν βίαιο θάνατο τοῦ Καποδίστρια. Οἱ φιλοδοξίες καὶ τὸ ἀπειθάρχητο τῶν καπεταναίων εὔρισκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ νὰ φέρουν νέα ἀναστάτῳσι στὸ Κράτος, ποῦ μό-



Ὀθων καὶ Ἀμαλία

λις ἔμπαινε στὸ δρόμο τῆς ἀναδημιουργίας του. Καὶ πράγματι. Τὴν ἴδια μέρα ποῦ σκοτώθηκε ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἡ Γερουσία διώρισε τριμελῆ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, τὸν Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Ἀθ. Κωλέττη γιὰ νὰ κυβερνοῦν τὴ χώρα. Ἡ ἀντιπολίτευσι ὅμως, ποῦ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ Σ. Τρικούπης, Α. Μιαούλης καὶ Α. Ζαΐμης ἦρθε σὲ ρῆξι μαζί της κι' ἔτσι δημιουργήθηκαν ἐσωτερικὲς ταραχὲς καὶ αἱματηρὲς συγκρούσεις, ποῦ κράτησαν τρία ὀλόκληρα χρόνια καὶ ἔφεραν μιὰ ἀληθινὴ ἀναρχία σ' ὅλη τὴ χώρα.

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις ἐφρόντιζαν μὲ ποῖο τρόπο νὰ δώσουν ἓνα τέλος στὸ Ἑλληνικὸ ζή-

τημα, όταν πιά στις 22 Ιανουαρίου 1830 υπέγραψαν πρωτόκολλο, με τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζονταν «ἀνεξάρτητον Κράτος Ἑλληνικὸν» ἡ χώρα πρὸς νότον ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ καὶ Ἀμβρακικὸ κόλπο μαζί με τὴν Εὐβοία καὶ τὶς Κυκλάδες. Γιὰ πρῶτον ἡγεμόνα διάλεξαν τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοθούργου Λεοπόλδο. Ἀλλὰ ὁ Λεοπόλδος γιὰ νὰ δεχθῆ τὸ στέμμα ἤθελε νὰ μεγαλώσουν ἀκόμα πρὸς βορρᾶν τὰ σύνορα καὶ νὰ συμπεριλάβῃ τὸ Κράτος του καὶ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Σάμο, πράγμα πού δὲν δέχθηκαν οἱ Δυνάμεις, καὶ με νέο πρωτόκολλο στὴν 1 Φεβρουαρίου 1832 καὶ με συνθήκη πού ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο στὶς 25 Ἀπριλίου 1832 ἔδωκαν τὸ στέμμα στὸν Ὁθωνα, δευτερότοκο γιὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

Ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσι τῶν Ἑλλήνων ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνος στὶς 27 Ἰουλίου 1832.

Στὶς 20 Αὐγούστου ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησι ἐξέδωκε μιὰν ἐνθουσιώδη προκήρυξι πού με χαρὰ τῆς ἀναγγέλλει ὅτι «ἡ ἐξουσία τῆς Ἑλλάδος παύει πλέον ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι προσωρινὴ καὶ γίνεται διαδοχικὴ Βασιλεία καὶ ἐλευθερώνεται τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα εἰς τὴν ὅποιαν μέχρι τοῦδε ἐταλαντεύετο ἡ ψυχὴ του... Πρέπει τῶρα — ἔλεγε ἡ προκήρυξι — ν' ἀσπασθῶμεν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν, νὰ ταφῶσι τὰ πάθη, νὰ παύσουν αἱ διαιρέσεις...»

Ἔτσι στὶς 24 Αὐγούστου ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Ἄνδρ. Μισοῦλη, Κ. Μπότσαρη καὶ Δ. Πλαπούτα ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Ὁθωνα καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὁθων ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Μόναχο στὶς 24 Δεκεμβρίου καὶ ἔφθασε με τὸ πλοῖο «Μαδαγασκάρη» στὸ Ναύπλιο στὶς 19 Ἰανουαρίου.

Στὸ πλοῖο ἔμεινε ὁ βασιλεὺς 6 ἡμέρες, γιὰ νὰ ἀποβιβασθῆ πρῶτα στὴ πόλι ὁ στρατὸς τῶν Βαυαρῶν πού τὸν συνώδευε. Καὶ στὶς 25 Ἰανουαρίου ἀποφασίσθηκε νὰ ἀποβιβασθῆ ὁ Ὁθων. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὀλόκληρη ἡ πόλι εἶχε στολισθῆ με ἀψίδες, σημαῖες, μύρτα, δάφνες καὶ ἐπιγραφές «Ζήτω ὁ Βασιλεὺς». Τὸ πρωῖ 21 κανονιοβολισμοὶ ἀπὸ τὸ Ἴτς Καλὲ ἀνάγγειλαν τὸ χαρμόσυνο νέο τῆς ἡμέρας.

Στὶς 11 π.μ. φάνηκε ὁ Ὁθων νὰ κατεβαίνη ἀπὸ τὸ πλοῖο στὴ βάρκα πού τὴν ἔσυραν στὴν ξηρὰ κωπηλάτες Ἄγγλοι με στολὴ ἄσπρη καὶ ταινίες κυανὲς καὶ σὲ λίγο πατοῦσε στὴν ξηρὰ ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Τί ἔγινε ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν περιγράφεται. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ ἦταν κάτι ἀφάνταστο. Συνεχεῖς ζητωκραυγὲς δονοῦσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰ κανόνια ἀπὸ τὸ Ἴτς Καλὲ καὶ τὰ ξένα πλοῖα βροντοῦσαν ἀδιάκοπα.

Τὸν βασιλέα προσεφώνησε ὁ Πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Γ. Κουντουριώτης, τονίσας ὅτι «θὰ μείνη ἀνεξάλειπτος ἡ ἡμέρα αὐτὴ καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς τίθεται ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες θεωροῦσι τὴν μόνην ἄγκυραν τῆς σωτηρίας των». Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἀπαντῶντας εἶπεν ὅτι: «ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα τῆς ζωῆς μου, θὰ εἶναι δὲ καὶ ἡ εὐτυχεστέρα, ἐὰν μετ' αὐτῆς ἀρχίσῃ μὲ τὴν θείαν ἀντίληψιν μέλλον εὐτυχὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅ,τι ζητῶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εἶναι ὁμόνοια καὶ σέβας εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὸν νόμον...».

Ἐπειτα ἀπὸ τὶς προσφωνήσεις ὁ Ὄθων μὲ τοὺς συνοδούς του ἀνέβηκαν στ' ἄλογα καὶ προχώρησαν στὴν πόλιν. Ἐνῶ ὁ λαὸς ζητωκραύγαζε καὶ τὸν χαιρέτιζε μ' ὅποιον τρόπο μποροῦσε. Ἡ Ἑλλάδα καμάρωνε τὸν πρῶτο βασιλέα της καὶ ἔβλεπε μ' ἐλπίδα στὸ μέλλον.

Ἐτσι ἡ πομπὴ κατευθύνθηκε στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅπου ψάλλθηκε δοξολογία καὶ κατόπιν ὁ βασιλεὺς κατέλυσε στὸ Κυβερνεῖο, ἀποθεούμενος ἀπὸ τὸ λαό.

Ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Ὄθωνος. — Ἐπειδὴ ὁ Ὄθων ἦταν ἀνήλικος, κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ὡς τὸ 1835 τριμελῆς ἀντιβασιλεία. Στὸ 1835 ὅταν ἐνηλικιώθηκε, ἀνέλαβε τὴ βασιλείαν καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν στὴν Ἀθήνα, τὸ 1836 νυμφεύθηκε τὴν Ἀμαλία καὶ στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1843 παρεχώρησε τὸ Σύνταγμα πού τὸ ἐψήφισε ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις στὶς 8 Νοεμβρίου.

Στὸ 1854 ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐσυμμάχησαν μὲ τὴν Τουρκίαν. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐτάχθησαν μὲ τὴν Ρωσίαν, νομίσαντες ὅτι ἡ περίστασις ἦταν κατάλληλη νὰ μεγαλώσουν τὰ ὅρια τοῦ Κράτους. Αὐτὸ δυσηρέστησε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔστειλαν στρατὸ ὁποῖος κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ. Ἡ ἀγγλογαλλικὴ αὐτὴ κατοχὴ ἐξακολούθησε μέχρι τὸ 1857. Τὰ στρατεύματα μάλιστα αὐτὰ μετέφεραν καὶ τὴν χολέρα, πού ἐπὶ 5 μῆνες ἐρήμωσαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος ἔκαμε πρὸ δημοφιλεῖ τὸν Ὄθωνα. Ὁ Ὄθων ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα, πού τὴν ἔλεγε Πατρίδα του, καὶ ἀφιέρωσε ὅλη τὴ ζωὴ του στὸ πῶς νὰ καλλιερέσῃ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν. Σκοπὸ του εἶχε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλες τὶς σκλαβωμένες χώρας. Ἐνῶ ὅμως ὁ λαὸς εἶχε ἀγαπήσει τὸν Ὄθωνα γιὰ τὴ στάσιν του στὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἀργότερα στὸ 1859 ὅταν ἐγίνε ἄλλος πόλεμος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ὁ Ὄθων ἔχασε τὴν δημοτικότητά του, διότι ἐνῶ ὁ λαὸς εὐνοοῦσε τοὺς Ἰτα-

λοὺς ὁ Ὅθων ἦταν ὑπὲρ τῶν Αὐστριακῶν. Ἀπὸ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλους πολιτικούς λόγους ἐκθρονίσθηκε καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1862, πέθανε στὴ Βαρβέργη στὶς 15 Ἰουλίου 1867 μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος στὸ στόμα. Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν παραγγελία του θάφτηκε φορῶντας τὴν ἑλληνικὴ φουστανέλλα. Ἡ ἐκθρόνισι τοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸν φόνο τοῦ Καποδίστρια ἦταν ἡ δευτέρα συμφορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

48. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄.

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισι τοῦ Ὅθωνος, ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ γιὸς τοῦ βασιλῆα τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Θ΄ Γεώργιος. Στὰ χρόνια του ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὶς Ἴονιους νήσους, προσαρτήθηκε ἡ Θεσσαλία, παραχώρηθηκε ἡ Κρήτη καὶ καταλήφθηκε ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἡπειρος. Στὶς 5 Μαρτίου 1913 δολοφονήθηκε ἀπὸ κάποιον Σχινᾶ στὴ Θεσσαλονίκη.

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισι τοῦ Ὅθωνος ἡ ἐν Ἀθήναις Β΄ Ἐθνικὴ Συνέλευσι ἐξέλεξε τὸ 1863 ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησι τῆς Ἀγγλίας, βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων τὸν Γεώργιο, γιὸς τοῦ βα-



Γεώργιος καὶ Ὀλγα

σιλῆα τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Θ΄, ποὺ ἦταν τότε 17 χρονῶν.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄ ἡ Ἑλλάδα μεγάλωσε πολὺ καὶ ἐγνώρισε πολλές δόξες.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἦταν νοῦς διπλωματικός. Εἶχε μὀρφωσι ἐξαιρετικὴ καὶ ἦταν ἀγαπητὸς σ' ὅλες τὶς αὐλὲς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ στὴν ἐπιτυχία τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν ἐπιδιώξεων.

Πρῶτη μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ ἐκδήλωσι τῆς ἐκτιμήσεως ποὺ εἶχε στὸ Γεώργιο Α΄ ἡ Ἀγγλία, ἦταν ἡ παραχώρησι στὴν Ἑλλάδα τῶν Ἴονιων Νήσων ποὺ ἦταν ἰδικὴ τῆς κυριαρχία, ἀμέσως μόλις ἀναγορεύθηκε βασιλιάς. Στὶς 21 Μαΐου 1864

μέσα σὲ μιὰ ἀπόλυτη σιγή καὶ συγκίνησι, ἐνῶ ἀγγλικὸ ἀπόσπασμα καὶ Ἑλληνες χωροφύλακες παρουσίαζαν ὄπλα, κατέβαινε ἡ Ἀγγλικὴ σημαία καὶ ἀνυψωνόταν ἡ γαλανόλευκη στὰ νησιά τοῦ Ἴονίου. Τὸ ὠραῖο ὄνειρο εἶχε γίνεи πραγματικότης. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἀκόμα, στὸ 1866, ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ἐπαναστάτησε καὶ κήρυξε τὴν ἑνωσί της μετὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἐπανάστασι κράτησε τρία χρόνια καὶ οἱ Κρηῖτες πολέμησαν μετ' ἐξαιρετικὴ γενναϊότητα. Ἡ Τουρκία, στὸ τέλος ἔστειλε πολλὰς δυνάμεις καὶ ἡ νήσος δὲν κατάρθωσε νὰ ἀνθέξη. Ἐνα ἀπὸ τὰ μοναδικὰ κατορθώματα στὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἦταν ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου. Στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀρκαδίου, κοντὰ στὴ Ρέθυμνο, εἶχαν καταφύγει ἐπάνω ἀπὸ 700 γυναικόπαιδα καὶ λίγοι πολεμιστὲς. Πολέμησαν ὑπεράνθρωπα. Ἀλλὰ ὅταν εἶδαν ὅτι ἡ ἄμυνα ἦταν πιά ἀδύνατη, ὁ ἡγούμενος Γαβριήλ σὰν ἄλλος Σαμουήλ στὸ Κοῦγκι, ἔβαλε φωτιά στὴν πυριτιδαποθήκη καὶ ἀνετινάχθησαν στὸν ἀέρα.

Ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ πράξι συνεκίνησε ὁλόκληρο τὸν κόσμον καὶ διαπίστωσε ὅτι οἱ Ἕλληνες, αὐτοὶ ποὺ γέννησαν τὴν ιδέα τῆς ἐλευθερίας, ξέρουν καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζουσι καὶ δὲν θὰ παύσουσι ποτὲ νὰ θυσιάζονται γι' αὐτὴν.

Π ρ ο σ ἄ ρ τ η σ ι τ ῆ ς Θ ε σ σ α λ ί α ς. — Ἀλλὰ καὶ νέο εὐχάριστο γεγονός ἦρθε νὰ προστεθῇ στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου. Ἡ Θεσσαλία, ἂν καὶ στὸ διάστημα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα πολλὰ προσέφερε καὶ πολλὰς φορὰς ἐπανεστάτησε, δὲν κατάρθωσε δυστυχῶς νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸ τῆς σκλαβιάς. Ἐπειδὴ ὅπως εἶναι καὶ ἀνυπεράσπιστη, δὲν μποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ ἀποτελεσματικὴ ἄμυνα, κι' ἔτσι ὅλες οἱ προσπάθειές της ἀπέτυχαν. Ὅταν τελείωσε ἡ ἐπανάστασι, δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἀπολευθέρωσι τῆς Θεσσαλίας, ἀφοῦ μετ' δυσκολία ἀπελευθερώθηκε κι' αὐτὴ ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ ἡ Θεσσαλία ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ σκλαβωμένη.

Στὸ 1871 ὅμως, ἐγίνε πόλεμος μετὰξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας μετ' ἀποτέλεσμα νὰ νικηθῇ ἡ Τουρκία καὶ νὰ γίνουσι ἀνεξάρτητα Κράτη ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιο καὶ ἡ Ρουμανία καὶ νὰ σχηματισθῇ μιὰ ὑποτελὴς στὴν Τουρκία μικρὴ ἡγεμονία, ἡ Βουλγαρία, καὶ αὐτόνομος ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη. Τότε ἡ Θεσσαλία παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα, μετ' ἕνα κομμάτι τῆς Ἠπείρου, τὸν νομὸ Ἄρτης, καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἀπόκτησε τὴν μεγάλη θεσσαλικὴ περιφέρεια, ποὺ εἶναι τόσο παραγωγικὴ. Τὴν παραχώρησι αὐτὴ τὴν ἔκαμε τὸ ὄνομα-στὸ Βερολίνο Συνέδριον τὸ 1878.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1897. — Στὸ μεταξύ διάστημα οἱ Κρήτες δὲν ἔπαψαν νὰ ἔχουν γιὰ πόθο καὶ ὄνειρό τους τὴν ἔνωση καὶ τὸ 1896, ἐπειδὴ ἡ Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ τὰ προνόμια ποὺ ὥρισαν οἱ ξένες Δυνάμεις, ἐπαναστάτησαν καὶ πάλιν. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τότε μεγάλες σφαγές στὴν Κρήτη. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι ἀναγκάστηκε νὰ στείλῃ τότε στρατὸ καὶ κατέλαβε τὴν Κρήτη γιὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τὶς σφαγές.

Αὐτὸ ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ κηρυχθῇ πόλεμος μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὁ πόλεμος τοῦ 1897, στὸν ὁποῖο νικήθηκε ἡ Ἑλλάδα, ἐπειδὴ ἦταν ἀπαράσκευη, ἀλλὰ ἡ Κρήτη ἔγινε αὐτόνομη καὶ διορίσθηκε ἡγεμόνας ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, ποὺ ἔφθασε στὴν Κρήτη στὶς 19 Δεκεμβρίου 1898.

Οἱ Κρήτες δὲν ἦταν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν αὐτονομία. Ζητοῦσαν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν παρέλειπαν εὐκαι-



Ἐλευθ. Βενιζέλος



Νικ. Ζορμπᾶς

ρία, ποὺ νὰ μὴ ἐκδηλώνουν τὴ θέλησί τους αὐτή. Ὅταν δὲ ἐπέισθησαν ὅτι οἱ Δυνάμεις δὲν πρόκειται νὰ ἐκπληρώσουν τὸν πόθο τους αὐτόν, μαζεύθηκαν τὸ 1905 σὲ συλλαλητήριον στὸ Θέρισον μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο καὶ ζητοῦσαν τὴν ἔνωση. Τότε δόθηκε ἡ ἐξῆς λύσις : Ὁ ἀρμοστής πρίγκηψ Γεώργιος παραιτήθηκε καὶ οἱ Δυνάμεις ἔδωκαν τὸ δικαίωμα στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι νὰ διορίσῃ αὐτὴ τὸν ἀρμοστή. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τότε ἔστειλε γιὰ ἀρμοστή τὸν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη καὶ Ἑλληνας ἀξιωματικούς γιὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς Πολιτοφυλακῆς. Ἔτσι ἔγινε ἕνα νέο βῆμα ἀκόμη γιὰ τὴν ἔνωση.

Δυστυχῶς ὅμως μεγάλες κομματικὲς διαμάχες ἄρχισαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ γίνωνται στὴν Ἑλλάδα. Τὰ κόμματα

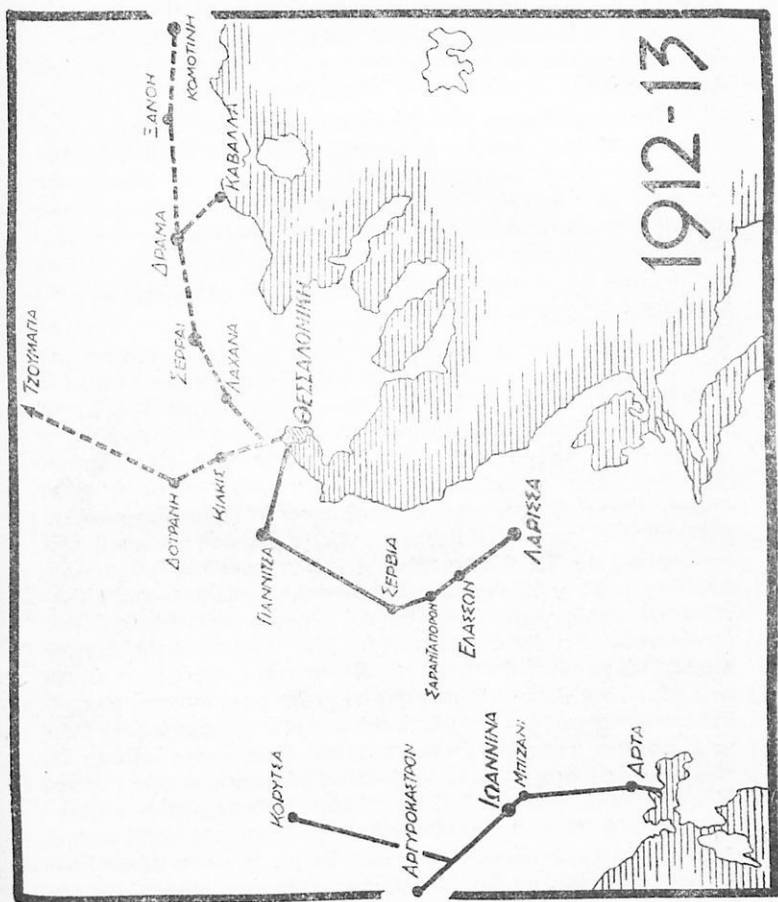
πού παραμέριζαν πιά τὸ ἔθνικὸ συμφέρον μπρὸς στὸ κομματικὸ, συνετέλεσαν ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ἀπογοητευθῆ καὶ νὰ ζητῆ μιὰ διέξοδο. Τὴν ἀγωνία αὐτῆ τοῦ λαοῦ συμμαριζόταν καὶ ὁ Στρατὸς καὶ γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν, τὸ 1909, μιὰ στρατιωτικὴ ὀργάνωσι, τὸν «Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο». Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν συνταγματάρχη Νικ. Ζορμπάν τὴν νύχτα τῆς 14ης Αὐγούστου 1909 κατέλαβε τὴν φρουρὰ καὶ στρατοπέδευσε στὸ Γουδί, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ τὸ κίνημα ἡ Κυβέρνησι Δ. Ράλλη παραιτήθηκε καὶ ἔγινε νέα μὲ πρωθυπουργὸ τὸν Κυρ. Μαυρομιχάλη. Κατόπιν ὁ «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος» ὕστερα ἀπὸ ἐκλογὰς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ μὲ συγκατάθεσι τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἔφερε γιὰ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἀπὸ τὴν Κρήτη, πού



Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀναχωρεῖ στὰ σύνορα

ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολιτικοὺς, δεινὸς ρήτορας καὶ ἐξαιρετικὸς διπλωμάτης. Μιὰ νέα ἐποχὴ τῶρα ἀρχίζει καὶ καλύτερες ἡμέρες ἀνατέλλουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1912. — Ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια, τὸ 1908, στὴ Τουρκία ἔγινε ἐπανάστασι ἀπὸ Τούρκους νεωτεριστὰς, πού ὠνομάσθησαν Νεότουρκοι, μὲ σκοπὸ τὴν ἀναδιοργάνωσι τῆς Τουρκίας. Οἱ Νεότουρκοι ἐπέτυχαν νὰ διώξουν



Χάρτης Επιχειρήσεων 1912 — 1913

τὸν Σουλτάνο Χαμίτ καὶ νὰ κηρύξουν στὴν Τουρκία σύνταγμα. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ μεταβολὴ τῆς Τουρκίας χειροκροτήθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ Βαλκανικὰ Κράτη. Δυστυχῶς ὅμως ἡ τακτικὴ τῶν Νεοτούρκων ἀπέναντι τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Τουρκία, ἦταν ἐξοντωτικὴ. Ἐπιζητοῦσαν μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ ἀλλοιώσουν τὴν ἐθνικότητά των. Ἡ στάσι των αὐτὴ ἀνάγκασε τὰ Βαλκανικὰ Κράτη, Ἑλλάδα, Σερβία καὶ Βουλγαρία νὰ συμμαχήσουν καὶ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1912.

Τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων στὸν πόλεμο αὐτὸ ἐλάμπρυναν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὶς σελίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἀκατάσχετος καὶ ἐνθουσιώδης ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸν τότε Διάδοχο Κωνσταντῖνο, ἐξώρμησε ἀποφασιστικὰ γιὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ Μακεδονία, ποὺ ἐπὶ τόσα χρόνια στέναζε στὴ Τουρκικὴ σκλαβιά. Στὴν ὁρμὴ του τίποτε δὲν ἀντέχει. Τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο πέφτουν τὰ ὄχυρά τῶν Τούρκων.

Ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου. — Πρῶτῃ μεγάλῃ μάχῃ δόθηκε στὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου στὶς 9 καὶ 10 Ὀκτωβρίου 1912. Τὸ Σαραντάπορο εἶναι ἕνα στενὸ πέρασμα ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Φλάμπουρο καὶ Καραβούνα κοντὰ στὸν δρόμο ἀπ' τὴν Ἐλασσόνα γιὰ τὰ Σέρβια. Ἐχει μεγάλη στρατιωτικὴ σημασία, γιατί εἶναι ἡ μόνη ὁμαλὴ διάβασι ἀπὸ τὴν Θεσσαλία στὴν Μακεδονία. Ἀπ' ἐκεῖ πέρασε καὶ ὁ Ξέρξης τὸ 480 π.Χ. στὴ γνωστὴ ἐκστρατεία του. Τὰ βουνὰ αὐτὰ εἶχαν πιάσει οἱ Τούρκοι μὲ 30.000 στρατὸ γιὰ νὰ ἀντισταθοῦν στὴν προέλασι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γιατί ὑπῆρχαν πολλὲς γνωμοδοτήσεις ξένων ὀργανωτῶν, ὅτι ἂν ἂν κάποτε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ δοκίμαζε νὰ περάσῃ ἀπ' ἐκεῖ, τὸ Σαραντάπορο θὰ ἦταν ὁ τάφος του. Τὸ ἑλληνικὸ ὅμως στρατηγεῖο κατέστρωσε τὸ σχέδιο ἐπιθέσεως, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο τρεῖς μεραρχίες θὰ ἔκαναν ἐπίθεσι κατὰ μέτωπον, δύο ἑλληνικὰ τάγματα θὰ πλεύριζαν τὸ ἀριστερὸ πλευρὸ τῶν Τούρκων καὶ δύο μεραρχίες τὸ δεξιό, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε ὅλους τοὺς σχετικούς ἐλιγμούς στὶς 8 Ὀκτωβρίου, διέταξε τὴν ἄλλη μέρα (9 Ὀκτωβρίου) γενικὴ ἐπίθεσι. Ὅλη τὴν ἡμέρα ἡ μάχη ἐξακολουθοῦσε πολὺ σκληρῇ, οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ πολλὴ ἀνδρεία καὶ ἔφεραν καταστροφές, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχουν νὰ τοὺς διώξουν. Ὅταν ὅμως τὰ μεσάνυχτα οἱ Τούρκοι ἀντελήφθησαν ὅτι περικυκλώνονται, ἐγκατέλειψαν τὶς θέσεις των καὶ ἐτράπησαν σὲ ἄτακτο φυγὴ καταδιωκόμενοι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες. Τὴν ἄλλη μέρα (10 Ὀκτωβρίου) τὸ πυροβολικὸ τῶν

Τούρκων πού προσπαθοῦσε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ στενὸ Πόρτα καταστράφηκε σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ πού ἦταν στὸ ὕψωμα Ράχοβο.

Ἡ μάχη τῶν Γιαννιτσῶν. — Ὑστερα ἀπὸ τὴν νίκη τοῦ Σαρανταπόρου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προχώρησε καὶ κυρίευσε τὶς πόλεις Σέρβια, Κοζάνη, Γρεβενὰ καὶ Βέρροια. Στὰ Γιαννιτσὰ ὅμως εἶχε συγκεντρωθῆ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 40.000 ἄνδρες γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασι τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη κι' εἶχε πιάσει τὴν δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ἀξιοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προχωρῶντας βρέθηκε στὶς 18 Ὀκτωβρίου 1912 ἀπέναντι στοὺς παρατεταγμένους Τούρκους. Ἡ μάχη κράτησε δύο ἡμέρες μὲ ἀποτέλεσμα νὰ νικηθοῦν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ φύγουν πανικόβλητοι γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ ἄφησαν 2.000 νεκρούς, 500 αἰχμαλώτους, 24 κανόνια καὶ πολὺ ἄλλο ὕλικό.

Ἡ κατάληψι τῆς Θεσσαλονίκης. — Ἡ νίκη στὰ Γιαννιτσὰ ἔκρινε πιά ὀριστικὰ καὶ τὴν τύχη τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀσυγκράτητος τώρα ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχιστράτηγο τὸν Διάδοχο Κωνσταντῖνο προχωρεῖ γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ στὶς 25 πρὸς τὶς 26 Ὀκτωβρίου βρίσκεται σὲ ἀπόστασι 15 ὡρῶν ἔξω ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Γιαννιτσῶν ἀνασυντάχθηκε καὶ ἔπιασε τὰ βόρεια ὑψώματα τῆς Θεσσαλονίκης, ἔτοιμος γιὰ μάταια ἀντίστασι. Στὸ διάστημα ὅμως αὐτὸ οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οἱ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ συσκέψεις ἀπεφάσισαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλι χωρὶς μάχη γιὰ νὰ μὴ γίνουν καταστροφές. Πράγματι τὸ ἀπόγευμα τῆς 25 Ὀκτωβρίου παρουσιάσθηκαν στὶς ἑλληνικὲς προφυλακὰς στὸ Τεκελί οἱ πρόξενοι καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Ταξιν πασᾶς κι' ἐζήτησαν νὰ παρουσιασθοῦν στὸ Διάδοχο Κωνσταντῖνο. Ὁ Διάδοχος τοὺς ἐδέχθηκε, ἀλλὰ ἡ συμφωνία δὲν ἔκλεισε, γιὰτὶ ὁ Ταξιν πασᾶς ζήτησε νὰ τοῦ ἀφήσουν τὸν τουρκικὸ στρατὸ ὡπλισμένο νὰ ἀποσυρθῆ στὸ μεγάλο Καραμπουρνό, πρᾶγμα πού ἀρνήθηκε ὁ Διάδοχος. "Ὅταν ὅμως τὴν ἄλλη ἡμέρα ἄρχισε ἡ προέλασι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ ἀρχιστράτηγος Ταξιν πασᾶς εἶδε ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀμυνθῆ κι' ἐδέχθηκε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλι. "Ἐτσι στὶς 27 Ὀκτωβρίου μῆκαν στὴ Θεσσαλονίκη τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ στὶς 28 Ὀκτωβρίου τὸ πρωῒ ὁ "Ἕλληνας Ἀρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔμπαινε ἐπίσημα ἔφιππος στὴ Θεσσαλονίκη, μέσα σὲ παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ, ζητωκραυγὰς καὶ χειροκροτήματα. "Ὅλοι κλαῖνε. Γέροι γονατίζουν, γυναῖκες

σταυροκοπούνται. Ὁ Διάδοχος προχωρεῖ καθάλα. Φθάνει τώρα ἔξω ἀπ' τὸν Μητροπολιτικὸ νάο. Ὁ κλῆρος βγαίνει στὰ προπύλαια καὶ τὸν ὑποδέχεται. Ὁ Μητροπολίτης Γεννάδιος τοῦ προσφέρει τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ὁ Διάδοχος τὸ ἀσπάζεται καὶ ἀρχίζει ἡ δοξολογία. Ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας γίνεται καὶ πάλιν ἑλληνική.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα (29 Ὀκτωβρίου) ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α΄ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ, γιατί οἱ Βούλγαροι ἔδειχναν διάθεσι νὰ μὴ ἀφήσουν τὴν Θεσσαλονίκη, ἔχοντας ἀριστερά



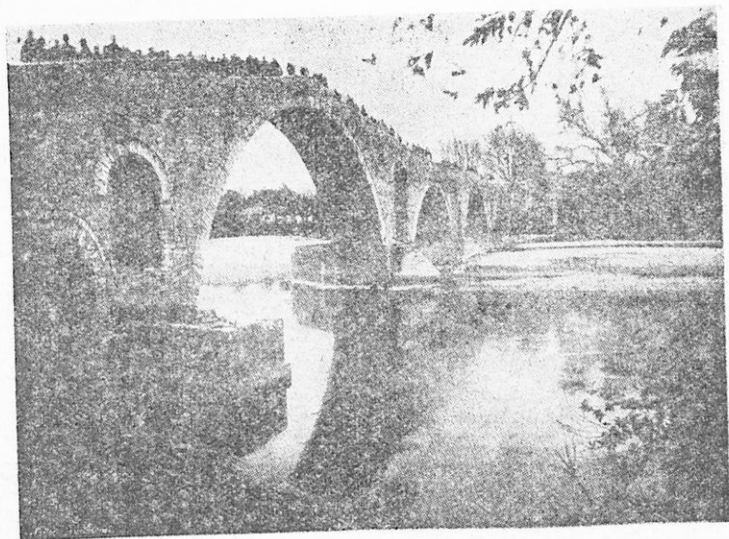
Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εἰσέρχεται στὴ Θεσσαλονίκη

του τὸν Διάδοχο καὶ πίσω του τοὺς πρίγκηπας ἔμπαινε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ ὑποδοχὴ ποὺ ἐγίνε εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε περιγραφή. Ἀπὸ τοὺς δρόμους, ἀπὸ τοὺς ἐξῶστες, ἀπὸ τὰ παράθυρα ὁ κόσμος ἔραινε τὸν βασιλέα μὲ ἄνθη καὶ τὸν ὑποδέχονταν μὲ ζητωκραυγὲς καὶ δάκρυα. Ὑστερα ἀπὸ 500 χρόνια πρώτη φορὰ βασιλεύε στὴν ὠραία πόλι τοῦ Θερμαϊκοῦ Ἑλληνας βασιληᾶς.

Ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ξεκαθάριζαν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔφευγε ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἀναλάμβανε στίς 17 Ἰανουαρίου 1913 τὴ γενικὴ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου ποὺ πολέμουσε μὲ τὸν ὀχυρωμένον σπὸ

Μπιζάνι τουρκικό στρατό. Ἡ ἀφιξι τοῦ Διαδόχου στήν Ἠπειρο ἔδωκε νέες δυνάμεις στόν ἀγωνιζόμενο στρατό, πού μὲ περισσότερο τώρα ἐνθουσιασμό καὶ πεποίθησι πολεμοῦσε γιὰ τὴν νίκη. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν γρήγορο. Στις 21 Φεβρουαρίου ἔπεφτε τὸ Μπιζάνι καὶ ὁ Διάδοχος ἔμπαινε θριαμβευτῆς στήν πρωτεύουσα τῆς Ἠπέιρου, τὰ Ἰωάννινα, ὅπου 105 κανόνια, 430 ἀξιωματικοὶ καὶ 30.000 τουρκικὸς στρατὸς ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ξένος ἀπεσταλμένος τηλεγράφησε: «Τὸ ἀδύνατον ἔγινε



Οἱ Ἕλληνες περνοῦν τὴ γέφυρα τῆς Ἀρτης

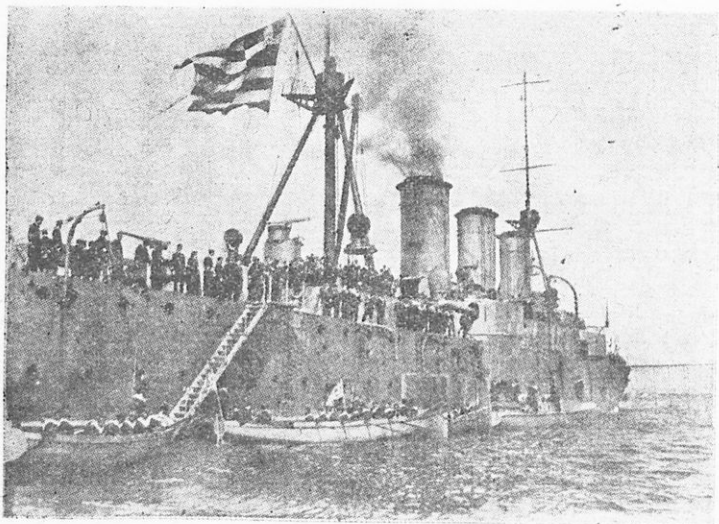
δυνατόν. Τὰ Ἰωάννινα, μιὰ ἀπὸ τίς πέντε ὀχυρώτατες θέσεις τοῦ κόσμου, παραδόθηκαν στόν Διάδοχο τῆς Ἑλλάδος. Κανεὶς δὲν τὸ περίμενε!

Ἔστερα ἀπ' τὰ Ἰωάννινα καταλαμβάνεται ἡ Κορυτσά, τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ ἡ Ἠπειρος ἀπελευθερώνεται πιά ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ.

Τὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ. — Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος λάμπρυνε τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔγραψε σελίδες δόξης ἀθάνατες. Στὸ διάστημα τοῦ πολέμου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχε διαιρεθῆ σὲ δυὸ μέρη: α') Στόν στόλο τοῦ Αἰγαίου καὶ β') στὴ Μοῖρα τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τὸν στόλο τοῦ Αἰγαίου ἀποτελοῦσαν τὰ δο-

ξασμένα πολεμικά μας «'Αβέρωφ», «Σπέτσαι», «'Υδρα», «Ψαρά», τὰ άντιτορπιλλικά «Θύελλα», Λόγγη», «'Ασπίδα», «Βέλος», «Ναυκρατούσα», «Σφενδόνη», «Νίκη», «Δόξα» και 5 μικρά τορπιλοβόλα. 'Αρχηγός του στόλου διωρίσθηκε ό πλωτάρχης Παύλος Κουντουριώτης και έκαμε ναυαρχίδα τον «'Αβέρωφ».

'Η Μοίρα του 'Ιονίου πελάγους άποτελέσθηκε από τὰ παλαιά και χωρίς μαχητική αξία πλοία «'Ακτή», «'Αμβρακία», «Πηνειός», «'Αχελώος», «Εύρώτας» και «'Αλφειός» με



‘Ο «'Αβέρωφ» άποπλέων

προορισμό νά εξασφαλίσουν τον έπισιτισμό στα στρατεύματα που μάχονταν στην 'Ηπειρο.

'Η κατάληψη των νήσων. — Στις 5 'Οκτωβρίου ό στόλος ήταν έτοιμος. 'Ο Κουντουριώτης έστειλε με τον άσύρματο σ' όλα τὰ πλοία τὸ έξης τηλεγράφημα: «'Η Α. Μ. ό Βασιλεύς στέλλει τις θερμές του εύχες ύπέρ της έπιτυχίας του ιερού άγώνος μας. Αί δάφναι των ένδόξων πολέμων του 'Ελληνισμού πληρούσι πολλές σελίδας της ιστορίας και έχει ακράδαντον πεποίθησιν ότι ό ήμέτερος στόλος σήμερα θα προσθέση μίαν ένδοξον σελίδα εις την ιστορίαν του Κόσμου».

Και τώρα ό στόλος άποπλέει από τὸ Νέο Φάληρο. 'Ολη

τὴν νύχτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Ὀκτωβρίου ἦταν σὲ κίνησι. Καὶ σὰν ὁ ἥλιος ἔρριχνε τὶς πρῶτες τοῦ ἀκτῖνες, βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὴν Λῆμνο καὶ ζητοῦσε τὴν παράδοσί της. Οἱ Τούρκοι ἀρνήθησαν στὴν ἀρχή. Τὴν ἄλλην ὅμως ἡμέρα (7 Ὀκτωβρίου) ὁ Κουντουριώτης ἀποβίβασε ἄγλημα καὶ κατέλαβε τὴν νῆσο.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν Λῆμνον καταλήφθηκαν ἡ μιὰ κατόπιν ἀπὸ τὴν ἄλλη κατὰ σειρά, αἱ νῆσοι Θάσος, Ἰμβρος, Ψαρά, Τένεδος, Ἰκαρία καὶ τέλος τὴν 1ην Νοεμβρίου τὸ "Ἅγιον Ὄρος, ὅπου στὴν πρωτεύουσα Καρυές ὑψώθηκε ἡ ἑλληνικὴ σημαία.

Στὶς 7 Νοεμβρίου καταλήφθηκε ἡ Λέσβος καὶ στὶς 11 Νοεμβρίου ἡ Χίος, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ ἀντίστασι τῶν Τούρκων. "Ἔτσι μέσα σ' ἓνα μῆνα σχεδὸν τὰ νησιά ποῦ ἦταν στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας εἶχαν καταληφθῆ ὅλα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στόλο καὶ ἐκυμάτιζε πιά ἐκεῖ ἡ γαλανόλευκη.

Ἡ ν α υ μ α χ ί α τ ῶ ν Δ α ρ δ α ν ε λ λ ί ω ν. — "Ὅπως εἶδαμε ἕως τώρα, ὅλα τὰ νησιά τῶν Μικρασιατικῶν ἀκτῶν, κατέλαβε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος χωρὶς μεγάλη ἀντίστασι καὶ χωρὶς νὰ φανῆ πουθενὰ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ποῦ ἔπαιζε τὸ κρυφτοῦλι, ὅπως εἶχε χαρακτηρισθῆ ἡ τακτικὴ του τότε. Δηλ. ἓνα ἢ δύο πλοῖα του ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων καὶ μόλις συναντοῦσαν κανένα ἑλληνικὸ, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ περιέπλεαν ἔξω ἀπὸ τὰ στενά, ξαναγύριζε πάλι, χωρὶς νὰ ρίξῃ οὔτε μιὰ βολή.

Τέλος στὶς 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ ὥραν 9ην τὸ πρωῖ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἐνῶ ἔπλεε μεταξὺ Ἰμβρου καὶ Τενέδου, εἶδε στὸ βάθος, μπρὸς στὰ στενά, πυκνοὺς καπνοὺς νὰ βγαίνουν ἀπὸ πλοῖα καὶ ὕστερα τὸν Τουρκικὸ στόλο ἀποτελούμενο ἀπὸ 5 θωρηκτὰ καὶ μερικὰ ἀντιτορπιλικὰ νὰ βγαίνῃ στὸ πέλαγος. Ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα ἔφθασε. Ἡ σύγκρουσι τῶν δύο στόλων, ποῦ τόσο περίμεναν τὰ ἑλληνικά μας δελφίνια, θὰ γινόταν πιά! Ἀμέσως ὁ Κουντουριώτης διέταξε νὰ ταχθοῦν τὰ πλοῖα σὲ διάταξι μάχης καὶ ἐξαπέστειλε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα:

«Πρὸς τὰ πλοῖα τοῦ στόλου,

Μὲ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς εὐχὰς τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου πλέω μὲ ὄρμην ἀκατάσχετον μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Γένους».

Τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ σκόρπισε ἀκράτητο ἐνθουσιασμό καὶ συγκίνησι στὰ πληρώματα τῶν πλοίων ποῦ ἀνυπομονοῦσαν τόσο καιρὸ, ἀναμένοντα αὐτὴν τὴν ὥρα. Ὅταν οἱ δύο στόλοι ἔφθασαν σ' ἀπόστασι 12 χιλιομέτρων, πρῶτος χτύπησε

ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ τὰ κανόνια του, ἀλλὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ πρῶτες βολές τῶν Τούρκων ἔγιναν δεκτές μὲ ζητωκραυγές καὶ εἰρωνεῖες ἀπὸ τὰ ναυτάκια μας, χωρὶς καμμία ἀπάντησι. Ὅταν ὁμως ἡ ἀπόστασι ὀλιγόστεψε σὲ ἀπόστασι 9 χιλιομέτρων καὶ στὶς 10 π. μ. ἀκριβῶς ὁ Κουντουριώτης διέταξε «πῦρ!». Σφοδρὸ τώρα καὶ πυκνὸ κανονιοβολισμὸ ἄρχισαν τὰ πολεμικά μας. Ἡ ἐπιτυχία ἦταν θαυμαστή. Μέσα σὲ μίαν ὥρα (ὡς τὶς 11 π. μ. ἀκριβῶς) ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔπαθε μιὰ μεγάλη καταστροφή, διασπάσθηκε, ἔχασε τὴν κανονική του παράταξι, καταλήφθηκε ἀπὸ σύγχυσι καὶ μὲ μεγάλη ἀταξία ξαναγύρισε στὰ στενὰ σὲ κακὴ κατ᾽ἄστασι.

Αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα εἶχε ἡ πρώτη Ἑλληνο - Τουρκικὴ ναυμαχία ἔξω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια.

Ἡ ναυμαχία τῆς Λήμνου. — Ὑστερα ἀπὸ τὴν ναυμαχία αὐτὴ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀφοῦ διώρθωσε τὶς ζημιὰς ποῦ τοῦ ἔγιναν, ἐτοιμαζόταν γιὰ νέα ἔξοδο καὶ κατέστρωσε τὸ ἐξῆς σχέδιο. Διατάχθηκε τὸ θωρηκτὸ «Χαμηδιέ» νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ στενὰ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ καὶ νὰ χτυπήσῃ τὰ Ἑλληνικά παράλια, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ ἔτσι τὸν Ἑλληνικὸ στόλο νὰ διαιρεθῆ σὲ δύο γιὰ νὰ τὸν καταδιώξῃ κι' ἔτσι νὰ ἐξασθενήσῃ. Τὸ «Χαμηδιέ» ὅταν βγῆκε ἔκαμε τὴν πρώτη του ἐμφάνισι στὸν λιμένα τῆς Σύρου, ὅπου χτύπησε ἓνα ἑλληνικὸ πλοῖο, κι' ἀπ' ἐκεῖ κατέφυγε στὴ Βυρηττὸ (3 - 1 - 1913). Μόλις μῆκε στὸν λιμένα τῆς Βηρυττοῦ, εἶδε ἀπὸ μακρὰ ἓνα Γερμανικὸ πολεμικὸ, ποῦ ἔμοιαζε μὲ τὸν «Ἀβέρωφ», νὰ περνᾷ κι' ὑπέθεσε πὼς εἶναι ὁ «Ἀβέρωφ». Ἐτηλεγράφησε τότε ὅτι καταδιώκεται ἀπὸ τὸν «Ἀβέρωφ». Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Τουρκικὸ στόλο νὰ νομίσῃ ὅτι τὸ σχέδιό του ἐπέτυχε καὶ βγῆκε ἀπὸ τὰ στενὰ γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ὑπόλοιπο ἑλληνικὸ στόλο. Στὶς 5 Ἰανουαρίου οἱ δύο στόλοι συναντήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴν Λήμνο. Ὅταν τὰ πολεμικά μας ἐτάχθηκαν σὲ θέσι μάχης, ὁ Κουντουριώτης τηλεγράφησε στὰ πλοῖα μὲ τὸν ἀσύρματο τὰ ἐξῆς: «Ἡ σημερινὴ ναυμαχία θὰ κρίνῃ τὴν τύχη καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πολεμήσατε ὡς λέοντες». Στὶς 11.30 π. μ. τηλεγράφησε στὸ Ὑπουργεῖο Ναυτικῶν: «Ἀρχίζομεν πῦρ» κι' ἐλάμβανε ἀπάντησι: «Ὁ Θεὸς μαζί σας!». Καὶ ἡ ναυμαχία ἄρχισε. Δὲν πέρασε οὔτε μισὴ ὥρα καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος εἶχε νικηθῆ! Ἡ εὐστοχὴ βολὴ τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν, ἡ ἀνδρεία, ἡ αὐτοθυσία καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς μὲ τὸν ὁποῖον πολεμοῦσαν οἱ Ἕλληνες, ἔφεραν μεγάλες καταστροφές στὰ Τουρκικὰ πλοῖα, ποῦ τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο πάθαιναν βλάβες κι' ἐτρέποντο σὲ φυγὴ. Πρῶτα τὸ «Μεσουδιέ», ὕστερα τὸ «Τουργούτ Ρεῖζ» καὶ ὁ «Βαρβαρόσας» ἔφυ-

γαν πρὸς τὰ στενὰ μὲ σοβαρὰς βλάβες, ἐνῶ ὁ «Ἀθέρωφ» τὰ κατεδίωκε ὡς τὴν ὥρα πού μπήκαν στὰ Στενά.

Ἡ δευτέρα αὐτῆ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου χαίρει-σθηκε μ' ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ κι' ἀπόχτησε νέο δικαίωμα θαυμασμοῦ ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο.

Τὸ «Χαμηδιέ» κατέφυγε στὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἀργότερα, στὶς 2 Μαρτίου 1913 καταλήφθηκε καὶ ἡ Σάμος.

Ὁ τορπιλισμὸς τοῦ «Φετιχ - Μπουλέν».
Ἐνα ἐπίσης ἀπὸ τὰ τολμηρὰ κατορθώματα στὴ θάλασσα πού μοιάζει μὲ τὸ κατορθώμα τοῦ Κανάρη ἦταν καὶ ὁ τορπιλι-σμὸς τοῦ Τουρκικοῦ θωρηκτοῦ «Φετιχ - Μπουλέν» μέσα στὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης στὶς 17 Ὀκτωβρίου 1912 τὰ μεσάνυχτα (προτοῦ καταληφθῆ ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τοὺς Ἕλλη-νες). Ὁ Κυβερνήτης τοῦ τορπιλλοβόλου 11 Ν. Βότσης, ἐπειδὴ ἔμαθε ὅτι στὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ναυλοχοῦσε τὸ ἐν λόγω θωρηκτό, μπήκε χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτός τὰ μεσάνυ-χτα στὸν λιμένα καὶ μὲ τρεῖς τορπίλλες τὸ ἀνετίναξε στὸν ἄερα κι' ἔπειτα ἔφυγε χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε κι' ἀφοῦ χαίρε-τησε μὲ μιὰ βολὴ τὰ Τουρκικὰ κανόνια τοῦ Καραμπουρνού, πού οὔτε πρόφθασαν νὰ τὸ χτυπήσουν!

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου. — Ὑστερα ἀπὸ τὶς λαμ-πρὲς αὐτὲς νίκες τῶν Ἑλλήνων πού συνετέλεσαν νὰ καταλη-φθοῦν ὅλη ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Κρήτη καὶ τὰ νησιά τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας κι' ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμα-χοι Σερβία, Βουλγαρία καὶ Μαυροβούνιο νικοῦσαν, ἡ Τουρ-κία ἀναγκάσθηκε νὰ υπογράψῃ τὴν Συνθήκη τοῦ Λον-δίνου στὶς 17 Μαΐου 1913. Μὲ τὴν συνθήκη αὐτὴ ἡ Τουρκία παραχώρησε ὅλες τὶς χῶρες πού εἶναι στὴν Εὐρῶπῃ ὡς τὴ γραμμὴ Αἴνου - Μηδείας.

Μὲ τὴν συνθήκη αὐτὴ στὴν Ἑλλάδα παραχωρήθηκε ἡ Μακεδονία, Ἡπειρος, ἡ Κρήτη καὶ τὰ νησιά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλάδα σχεδὸν διπλασιάσθηκε.

Δολοφονία τοῦ Γεωργίου Α'. — Δυστυχῶς ὅμως τὴ χαρὰ αὐτῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν ἐμείωσε ἕνα στυγερὸ ἔγκλημα. Ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα ὀλόκληρη πανηγύριζε γιὰ τὶς νίκες τῆς, ὁ βασιλεὺς τῆς Γεωργίος ἔπεσε στὴ Θεσσαλο-νίκη ἀπὸ χέρι δολοφονικὸ στὶς 5 Μαρτίου 1913. Ἐνῶ εἶχε βγῆ περίπατο στὴ Θεσσαλονίκη καὶ βρισκόταν στὴ διασταύρωσι τῶν ὁδῶν Ἀγίας Τριάδος καὶ Λεωφόρου Γεωργίου Α', κά-τωιος Σχινᾶς γιὰ ἄγνωστη αἰτία τὸν ἐπυροβόλησε ἀπὸ ἀπό-στασι δύο βημάτων καὶ τὸν ἄφησε νεκρό. Ὁ δολοφόνος πα-

ραμόνευε στη διασταύρωσι πού κάνουν οί δρόμοι Ἁγίας Τριάδος καί Λεωφ. Γεωργίου Α΄. κι' ἐπυροβόλησε τόν βασιλέα σ' ἀπόστασι δυό βημάτων μέ μαυροβουνιώτικο περίστροφο. Ὁ βασιλεὺς χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ πῆ λέξι, ξεψύχησε. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ὁ νεκρὸς του μεταφέρθηκε στὰς Ἀθήνας καί ἐτάφηκε στὸ Τατόϊ.

Στὴ διαθήκη του ὁ Γεώργιος ὁ Α΄. ἔδινε τὴν ἐξῆς συμβουλή στὸ γιό του Διάδοχο Κωνσταντῖνο : « Ἀγάπα τὴν ἀγαπητὴ μικρὴ σου Πατρίδα μ' ὅλη τὴν καρδιά σου, ὑπηρετήσέ τὴν καὶ τὸν ἀγαπητό σου λαὸ μέ ἀγάπη εὐλικρινῆ καὶ πίστι ἀσάλευτη. Στὰ παιδιὰ σου δώσε Ἑλληνικὴ ἀνατροφή. Ὁφείλουν νὰ εἶναι Ἑλληνας καὶ τίποτε ἄλλο».

49. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου.

Τὸν Γεώργιο Α΄ διαδέχθηκε στὸ θρόνο ὁ γιός του Κωνσταντῖνος. Στὶς ἡμέρες τῆς βασιλείας του ἔγινε ὁ Ἑλληνο - Βουλγαρικὸς πόλεμος, ὅποτε ἐπῆραμε τὴ Θράκη. Στὸ 1914 ὅμως κηρύχθηκε ὁ πρῶτος Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ξέσπασε στὴ Θεσσαλονίκη κίνημα κι' ὁ Κωνσταντῖνος ἐκθρονίσθηκε. Κατόπιν ὅμως ἔγιναν ἐκλογές (1 Νοεμβρίου 1920) κι' ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανῆλθε. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔγινε ἡ ἐκστρατεία στὴ Μικρὰ Ἀσία, ὅπου ἡ Ἑλλάς νικήθηκε.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦταν πρωτότοκος γιὸς τοῦ Γεωργίου Α΄. καὶ τῆς Βασιλίσσης Ὀλγας. Γεννήθηκε στὰς

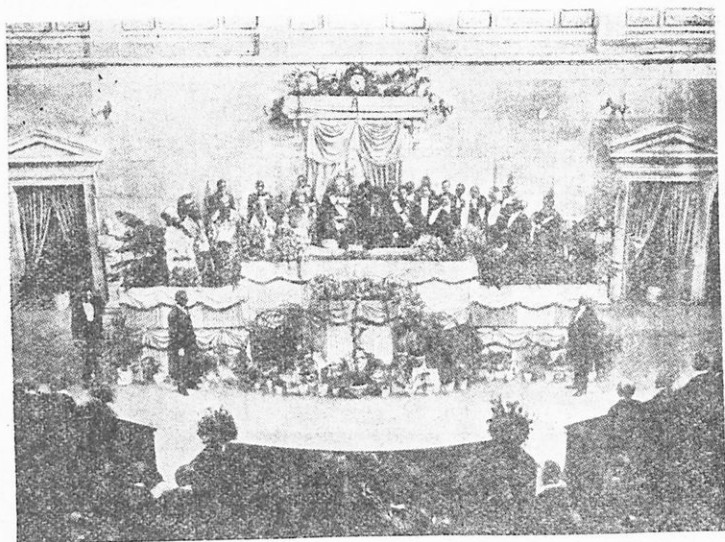


Κωνσταντῖνος καὶ Σοφία

Ἀθήνας στὶς 21 Ἰουλίου 1868 (π. η.). Ὁ Κωνσταντῖνος μορφώθηκε τέλεια ἀπὸ καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ξένους παιδαγωγούς καὶ κατόπιν μπῆκε στὴ Σχολὴ Εὐελπίδων, ἀπὸ τὴν ὁποία βγῆκε μέ τὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ κατατάχθηκε στὸ πρῶτο πεζικὸ σύνταγμα, ὅπου ἔφθασε στὸν βαθμὸ τοῦ Συνταγματάρχου. Κατόπιν πῆγε στὴ Γερμανία ὅπου παρηκολούθησε μαθήματα Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ στὶς

15 Ὀκτωβρίου 1889 νυμφεύθηκε τὴν πριγκίπισσα Σοφία τῆς Πρωσίας, κόρη τοῦ Αὐτοκράτορα Φρειδερίκου τοῦ Γ'.

Πρὶν ἀκόμα ἀνεβῆ στὸ θρόνο ὁ Κωνσταντῖνος λατρευόταν κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ τὸ στρατό. Ὡς Διάδοχος καὶ Ἀρχιστράτηγος ὠδήγησε τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ἀπὸ νίκη σὲ νίκη, μεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπέβαλε τὸν σεβασμὸ τοῦ κόσμου σ' αὐτή. Νοῦς στρατιωτικὸς καὶ πραγματικὸς στρατιώτης ὁ Κωνσταντῖνος, εἶχε ἐμπνεύσει τὴν πεποίθησι καὶ τὴν πίστι τοῦ στρατοῦ στὴν ἰκανότητά του καὶ ἡ πα-



Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δίδει τὸν ὄγκο τοῦ συνταγματικοῦ βασιλείου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς

ρουσία του ἠλέκτριζε καὶ ἐσκόρπιζε τὸ θάρρος καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ.

Σὰν ἐγίνε βασιλεὺς, ὁ Κωνσταντῖνος βρέθηκε μπρὸς στὴν ἀπληστία τῶν ἕως τότε συμμάχων Βουλγάρων, ποὺ ἤθελαν τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ ἐδάφη, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν Τουρκία τὰ Βαλκανικὰ Κράτη.

Ἡ Βουλγαρία ζητοῦσε ἀπὸ τὴν Σερβία νὰ πάρῃ ὅλη τὴν Μακεδονία ποὺ κατεῖχε αὐτή, ἀπὸ δὲ τὴν Ἑλλάδα τὴν Φλώρινα, Καστοριά καὶ Θεσσαλονίκη. Οἱ ἀπαράδεκτες αὐτὲς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἀνάγκασαν τὴν Σερβία καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ συνομολογήσουν τὴν συνθήκη τῆς Θεσσαλονίκης (31 Μαΐου 1913), μὲ τὴν ὁποία ἀνελάμβαναν τὴν ὑποχρέωσι

νά πολεμήσουν μαζί κατά της Βουλγαρίας. Ἡ συνθήκη αὐτή κρατήθηκε μυστική ὡς τὴν ὥρα πού οἱ Βούλγαροι θά ἔδιναν ἀφορμὴ γιὰ σύρραξι. Πράγματι στίς 16 - 17 Ἰουνίου 1913 ἡ Βουλγαρία διέταξε τὰ στρατεύματά της νά ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων. Τότε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι διέταξε τὴν προέλασι τοῦ στρατοῦ της. Εὐθύς ἀμέσως οἱ Βούλγαροι, πού ἦταν στὴ Θεσσαλονίκη, διετάχθησαν νά φύγουν, ἀλλὰ δὲν ὑπάκουσαν κι' ὕστερα ἀπὸ μάχη στὴν Θεσσαλονίκη συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι (1207 ἄνδρες). Ὁ στρατός μας ὅταν ξεκαθάρισε τὴν Θεσσαλονίκη προχώρησε γιὰ συνάντησι τῶν Βουλγάρων πού εἶχαν πιάσει τὰ ὑψώματα στὸ Παγγαῖο. Ἡ πρώτη συνάντησι ἐγινε στὰ ἀνατολικά τοῦ Ἀλμάνκιοι ὑψώματα. Ἡ ἐπίθεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ὁρμὴ ἦταν πρωτοφανής. Σὰν μαινόμενος ρίχθηκε μὲ τὴν λόγχη κατὰ τῶν Βουλγάρων, πού μὲ ὅλη τὴν ἀντίστασι πού ἔδειξαν ἀναγκάσθησαν νά τραποῦν σὲ φυγὴ πρὸς τὴ Νιγρίτα καὶ τὸ Κιλκίς, καταδιωκόμενοι ἀκατάπαυστα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Τὴν νίκη αὐτὴ ὁ στρατηγὸς Δούσμανης ἀνήγγειλε στὴν Κυβέρνησι μὲ τίς λέξεις «Στρατός προελαύνει χειμαρρῶδως. Ζήτω ἡ Ἑλλάς!».

Συνεχίζοντας τὴν ἀκάθεκτὴ προέλασι ὁ στρατός κατέλαβε τὴν Γευγελή, τὴν Νιγρίτα καὶ τὴν Λιγκοβανή, πού τὴν παρέδωσε στοὺς Σέρβους καὶ προχώρησε πρὸς τὸ Κιλκίς.

Ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς.— Στὸ Κιλκίς πού εἶναι γεμάτο ἀπὸ ὑψώματα, εἶχαν ὀχυρωθῆ οἱ Βούλγαροι, ἀποφασισμένοι νά ἀντιτάξουν ἀποφασιστικὴ ἄμυνα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός ἔφθασε ἐκεῖ τὴ νύχτα τῆς 17ης Ἰουνίου, ἀναπτύχθηκε σὲ σχῆμα τόξου καὶ ἄρχισε μὲ κυκλωτικὴ κίνησι νά περισφίγγη τὰ ὑψώματα.

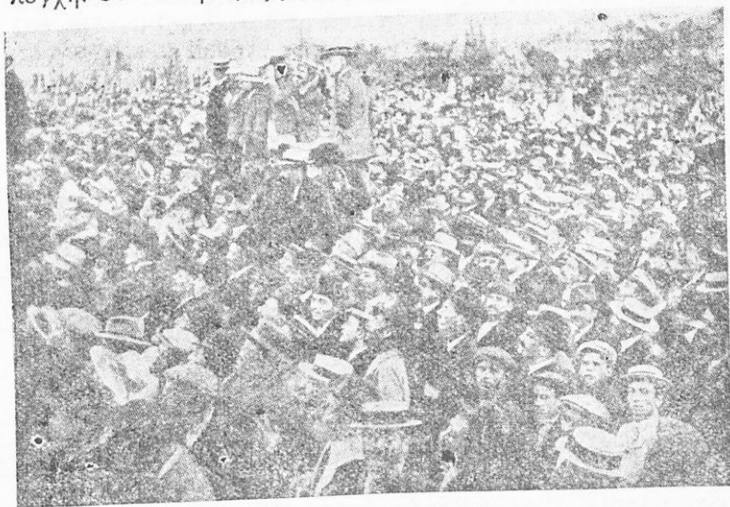
Τὸ πρῶτὸ τῆς 18 Ἰουνίου ἄρχισε ἡ μάχη. Ἀκράτητοι ἐπιτίθενται οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι εἶναι καλὰ ὀχυρωμένοι καὶ τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ δὲν μπορεῖ νά δράσῃ. Ἡ νίκη ἔτσι δὲν φαίνεται ὅτι θά κερδηθῆ. Τότε ἀποφασίζεται ἡ κατάληψι τῶν ὑψωμάτων μὲ τὴ λόγχη. Οἱ Ἕλληνες ἐπιτίθενται μὲ θυελλώδη ὁρμὴ καὶ γυμνές τίς λόγχες τραγουδώντας.

Ἐμπρός ! Πάντα ἐμπρός !

Ἐδῶ ξαναζωντάνεψε ὁ Μαραθῶνας καὶ ἡ Ἀλαμάναι !

Δὲν ἦταν μάχη ἐκείνη πιά. Ἦταν ἀληθινὸ πανηγύρι. Ὁ ἑλληνικὸς χεῖμαρρος προχωρεῖ ἀκράτητος. Ἄλλοι πέφτουν, ἄλλοι τραυματίζονται, ἄλλοι βογγοῦν, ἀλλὰ ὅλοι προχωροῦν. Ἀνεβαίνουν στοὺς βράχους σὰν κατσίκια οἱ εὐζωνοί, τοὺς ἀκολουθοῦν ἀσυγκράτητοι οἱ φαντᾶροι. Ὁ λόφος στρώνεται ἀπὸ κορμιά, ἀλλὰ ἡ ἐπίθεσι δὲν σταματᾶει.

Τώρα τὸ βουλγαρικό πυροβολικό γίνεται ἀχρηστο, γιατί ἡ ἀπόστασι εἶναι μικρὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βάλῃ. Ὁ ἐχθρὸς ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ὑψώματα καὶ κυματίζει ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Στὸ μεταξύ ἄλλο ὑψωμα καταλαμβάνεται, ἐνῶ στὸ δεξιὸ μέτωπο δρᾷ μὲ ἀπαράμιλλο ἡρωϊσμό καὶ ἐπιτυχία ἄλλο τμήμα στρατοῦ. Ἡ νύχτα βρίσκει τοὺς Ἑλληνες θριαμβευτάς, ἀλλὰ ὄχι νικητάς. Ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα ὁ ἀγῶνας δὲν παύει. Τὰ μεσάνυχτα γίνεται νυκτερινὴ ἐπίθεσι πὺ φέρει σύγχισι καὶ πανικό στοὺς Βουλγάρους καὶ ἔτσι τὸ πρωῖ τῆς ἡμέρας παρατηρήθηκε ὅτι τὰ βουλγαρικά χαρακώματα ἀπαντοῦσαν τώρα ἀσθενέστερα. Διατάσσεται τότε καὶ πάλι ἐπίθεσι μὲ τὴν λόγχη. Οἱ Ἑλληνες ὁρμοῦν στὰ χαρακώματα καὶ τώρα πιά-



*Συλλαλητήριο στὴν Ἀθήνα γιὰ τὶς ἀλβανικὲς θηριωδίες
στὴν Βόρειο Ἡπειρο*

νονταὶ στὰ χέρια μὲ τοὺς Βουλγάρους, ὁ τόπος πλημμυρίζει μὲ τὸ αἶμα, ἀλλὰ ποῖὸς τὸ προσέχει. Ἡ νίκη! Ἡ νίκη εἶναι ὁ σκοπός. Σὲ λίγο οἱ Βούλγαροι λυγίζουν, τρέπονται σὲ φυγὴ, πανικόβλητοι, ἐνῶ οἱ Ἑλληνες ἀκούραστοι τοὺς κυνηγοῦν. Τὸ Κιλκίς ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων!

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅταν τοῦ ἀναγγέλθηκε τὸ γεγονός στὴ Μπάλτσα, εἶπε:

— Θὰ τοὺς ἐξοντώσωμε! Ἐμπρός, θέλω ἀπὴνῆ καταδίωξι. Ὑπερηφανεύομαι διότι ἡγοῦμαι τοιοῦτου στρατοῦ.
Ἡ μάχη τῆς Δοϊράνης.— Ὑστερα ἀπὸ τὴν νίκη

του Κιλκίς, θριαμβευτική νίκη σημειώνουν τα ελληνικά στρατεύματα στα ύψωματα της Δοϊράνης γύρω από την λίμνη. Ήταν ένα από τα δυο στρατηγικά σημεία που είχαν καταλάβει οι Βούλγαροι. Το πρωί στις 23 'Ιουνίου 1913 διατάχθηκε επίθεση του 'Ελληνικού Στρατού. Η μάχη ήταν λυσσώδης και έδω. Το βουλγαρικό πυροβολικό, που έχει κατάλληλες θέσεις, κτυπάει και θερίζει. Άλλα οι εϋζωνοί δεν τὸ υπολογίζουν. Προχωρούν, ὅλο προχωρούν ἀσυγκράτητοι και τὸς ἀκολουθεῖ ὁ ἄλλος στρατός. Πηδοῦν φράχτες, ὑψώματα και ἐμπόδια και κατορθώνουν νὰ βρίσκονται ἐκτὸς βολῆς πυροβόλου. Τώρα ἀρχίζει ἡ δική των δρᾶσι. Τὸ βουλγαρικό πυροβολικό παύει και οἱ λόγχοι τῶν ἐπιτιθεμένων γυαλίζουν στὸν ἥλιο. Οἱ Βούλγαροι κλονίζονται και στις 2 τὸ ἀπόγευμα φεύγουν και ἀπ' ἐδῶ με πανικό και ἀταξία, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τὸς κυνηγοῦν και τὸς θερίζουν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅταν τοῦ ἀνεκοινώθη τὸ ἀποτέλεσμα, εἶπε :

— Τόσο δρόμο πήραν οἱ Βούλγαροι, πού οὔτε με τὸ σιδηρόδρομο δὲν μπορούμε νὰ τὸς φθάσωμε !

Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.—Ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς καταδιώκοντας ἔτσι τὸς Βουλγάρους συνήψε νέες μάχες στὸ Μπέλες και στὸ Ντεμίρ 'Ισάρ, ὅπου και πάλι νίκησε κι' ἔγραψε νέες σελίδες δόξας, κατέλαβε τὶς Σέρρες, τὴ Δράμα, τὸ Μελένικο και τὸ Δοξάτο, ὅπου οἱ Βούλγαροι ἔκαμαν φοβερὲς σφαγὲς (ἀπὸ τὸς 3.000 Ἕλληνες σώθηκαν μόνον 200), και τὸ Νευροκόπι.

Σπουδαιότερη ἦταν ἡ μάχη στα στενά τῆς Κρέσνας πού διήρκεσε 8 ἡμέρες και ὅπου ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία χάραξε ὑπέροχες σελίδες πατριωτισμοῦ και αὐτοθυσίας και συντέλεσε ὥστε ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος νὰ ὀνομασθῇ «Βουλγαροφάγος». Καταλήφθηκαν ἀκόμη ἡ Ξάνθη, ἡ Γκιουμουλτζίνα και ἡ Τζουμαγιά, ἐνῶ στὸ μεταξὺ ὁ στόλος μας εἶχε καταλάβει τὴν Καβάλα και τὸ Δεδέαγατς. Ὑστερα ἀπὸ τὴν συντριβὴ αὐτὴ ἡ Βουλγαρία ἀναγκάσθηκε νὰ συνομολογήσῃ τὴν συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ Ἕλλάς ἔπαιρνε τὴν Νότιο Ἡπειρο, τὴν Ἀνατολικὴ και Δυτικὴ Μακεδονία και τὴν Κρήτη. Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐδόθησαν σύμφωνα με τὴ διακοίνωσι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς 13 Φεβρουαρίου 1914. Ἡ Ἕλλάδα τώρα ἔγινε μεγάλη σὲ ἔκτασι και ἔκλεισε στὴν ἀγκαλιά της πολλὰ ἀπὸ τὰ σκλαβωμένα παιδιά της. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀναγνωρίσθηκε και ἡ Ἀλβανία ἀνεξάρτητο κράτος. Χάρη στὴν ἐπιμονὴ τῆς Ἰταλίας ἡ Βόρειος Ἡπειρος δόθηκε στὴν Ἀλβανία και ἔκ-

τοτε οι βορειοηπειρώτες υποφέρουν τὰ πάνδεινα κάτω ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ σκλαβιά.

Ὁ Α΄ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.— Ἀλλὰ τὸ 1914 κηρύχθηκε μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ Γερμανίας, Αὐστρίας ἀπὸ τὴν ἄλλη πόλεμος, ποὺ ὠνομάσθηκε Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Στὸν πόλεμο αὐτὸ ἡ Ἑλλάδα, ἐξαντλημένη ἀπὸ τοὺς δύο προηγούμενους πολέμους της, ἔμεινε στὴν ἀρχὴ οὐδέτερη. Ἀλλὰ ὅταν ἀργότερα ἡ Ἀντάντ ζήτησε ἐπίμονα νὰ λάβῃ καὶ ἡ Ἑλλάς μέρος στὸν πόλεμο, σημειώθηκε διαφωνία μεταξὺ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἦταν τῆς γνώμης ὅτι ἔπρεπε ἡ Ἑλλάδα ἢ νὰ μείνῃ οὐδέτερη ἢ νὰ ζητήσῃ σοβαρὲς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἐξοδὸ τῆς, καὶ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ἑλ. Βενιζέλου ποὺ ἤθελε νὰ λάβῃ μέρος ἡ Ἑλλάδα στὸ πλευρὸ τῆς Ἀντάντ χωρὶς ἐγγυήσεις. Σημειώ-

θηκε ἔτσι διαφωνία, ποὺ χώρισε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ σὲ δύο παρατάξεις. Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ μεγάλης ἐσωτερικῆς καὶ ἐπιζημίας ἀναταραχῆς, ποὺ βάσταξε ἀρκετὰ χρόνια. Ὁ Βενιζέλος μὲ τὸν ναύαρχο Παῦλο Κουντουριώτη καὶ τὸν στρατηγὸ Δαγκλῆ κήρυξαν ἐπανάστασι στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἐσχημάτισαν Κυβέρνησι, ἡ ὁποία ἤρθε στὴν Ἀθήνα. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τότε παρητήθη καὶ ἔγινε βασιλεὺς ὁ γιὸς του Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος πέθανε στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1920 καὶ ὁ θρόνος ἔμεινε ἀδειανός.



Π. Δαγκλῆς

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τώρα μαζί μὲ τοὺς Γάλλους νίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἔσπασαν τὸ μέτωπο. Οἱ Βούλγαροι ἀναγκάσθηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκη τοῦ Νεϊγύ, ποὺ ἔδωκε τὴ Δυτικὴ Θράκη στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Τούρκοι τὴ συνθήκη τῶν Σεβρών, ποὺ ἔδινε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴ Σμύρνη μὲ μιὰ μεγάλη περιοχὴ. Ἀλλὰ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρών δὲν ἐκτελέσθηκε. Πολλοὶ Τούρκοι μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἀξιωματικὸ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἔκαναν κίνημα, ὠργάνωσαν στρατὸ καὶ δὲν παρέδιναν τὶς χώρες ποὺ εἶχαν ἐπιδικασθῆ. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔκαναν ἀπόβασοι στὴ Σμύρνη καὶ νικηταὶ προχώρησαν στὸ βάθος τῆς Μ. Ἀσίας. Σ' ὅλες τὶς μάχες ποὺ ἔδωκαν μὲ τοὺς Τούρκους νίκησαν καὶ ἔφθασαν ὡς τὸν Σαγγάριο ποταμὸ.

Στο διάστημα αυτό στην Ελλάδα έγιναν εκλογές (1 Νοεμβρίου 1920), στις οποίες απέτυχε το κόμμα του Βενιζέλου. Ο Βενιζέλος έφυγε από την Ελλάδα και οι Έλληνες επανέφεραν τον βασιλέα Κωνσταντίνο.

Αλλά η εκστρατεία της Μ. Ασίας διαρκούσε πολύ. Ο Έλληνικός στρατός είχε κουρασθή πιά ύστερα από τόσων χρόνων πολέμους και είχε δηλητηριασθή από τις εσωτερικές διενέξεις. Εξ άλλου, η Ελλάδα δεν είχε χρήματα για να τον συντηρήση. Ο Κεμάλ τότε με τη βοήθεια των ξένων διωργάνωσε τον στρατό του και τον Αύγουστο του 1922 έκαμε επίθεσι και νίκησε τον Έλληνικό στρατό, που αναγκάσθηκε να φύγη από τη Μικρά Ασία. Πολλές χιλιάδες Έλληνικός πληθυσμός κατέφυγε στην Ελλάδα, όπου κι' έγκρασταθήκε.

50. Η βασιλεία Γεωργίου του Β΄

Ο στρατός και στόλος επιστρέφοντας από την εκστρατεία της Μ. Ασίας έδωξε τον Κωνσταντίνο κι' έφερε βασιλέα τον γιό του Γεώργιο Β΄. Κατόπιν ο Γεώργιος Β΄ έξεδιώχθηκε. Έν τώ μεταξύ πέθανε και ο Κωνσταντίνος στο Παλέριο της Σικελίας στις 11 Ιανουαρίου 1923. Η Δημοκρατία στάθηκε ως το 1935, όταν με δημοψήφισμα επανήλθε ο Γεώργιος Β΄. Στις 4 Αυγούστου 1936 έγινε Κυβερνήτης με δικτατορικά δικαιώματα ο Ιωάννης Μεταξάς. Στο 1939 όμως κηρύχθηκε ο Β΄ Ευρωπαϊκός πόλεμος μεταξύ Γερμανίας - Ιταλίας και Αγγλίας - Αμερικής. Ο Βασιλεύς και η Κυβέρνησι έφυγαν στην Αίγυπτο. Στο τέλος όμως οι σύμμαχοι της Ελλάδος ενίκησαν και στις 12 Οκτωβρίου η Ελλάδα έλευθερώθηκε. Κατόπιν ύστερα από δημοψήφισμα ο Βασιλεύς Γεώργιος επέστρεψε στην Ελλάδα. Την 1ην Απριλίου 1947 απέθανε και έγινε Βασιλεύς ο αδελφός του Παύλος.

Στην επιστροφή του νικημένου στρατού μας από τη Μ. Ασία Έλληνες αξιωματικοί με άρχηγό τον Νικ. Πλαστήρα επαναστάτησαν στη Μυτιλήνη και Χίο, ήρθαν στας Αθήνας, έδωξαν τον βασιλέα Κωνσταντίνο, έβαλαν βασιλέα τον γιό του Γεώργιο Β΄, διέλυσαν τη Βουλή και προκήρυξαν εκλογές τον Δεκέμβριο του 1923. Στις εκλογές πέτυχαν τα Δημοκρατικά κόμματα, τα οποία έκαμαν δημοψήφισμα στις 13 Απριλίου 1924 και κήρυξαν για πολίτευμα της Ελλάδος την Δημοκρατία, της οποίας Πρόεδρος διορίσθηκε ο Παύλος Κουντουριώτης, και έδωξαν τον βασιλέα Γεώργιο Β΄. Έν τώ μεταξύ ο βασιλεύς Κωνσταντίνος πέθανε στο Παλέριο της Σικελίας, στις 11 Ιανουαρίου 1923. Ο θάνατός του καταλύτησε τον λαό.

Η Δημοκρατία στάθηκε ως το 1935, όταν έγιναν εκλο-

γές, όπου πέτυχε τὸ Λαϊκὸν κόμμα πού με δημοψήφισμα ἐπανεφέρε τὸν βασιλέα Γεώργιο.

Ἐκλογές, πού ἔγιναν τὸ 1936, δὲν ἔδωσαν σὲ κανένα κόμμα πλειοψηφία γιὰ νὰ μπορῇ νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησι καὶ ἡ χώρα ἔμεινε σχεδὸν ἀκυβέρνητη. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸν βασιλέα Γεώργιο Β' νὰ ἀναθέσῃ τὸν σχηματισμὸ Κυβερνήσεως με δικτατορικὰ δικαιώματα στὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴ διοίκησι τῆς χώρας στὶς 4 Αὐγούστου 1936.



Γεώργιος ὁ Β'.

Β' Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. — Ἡ διοίκησι τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ, με τὸ ὄνομα 4ῃ Αὐγούστου, κράτησε τρία ὀλόκληρα χρόνια καὶ ἡ χώρα ἄρχισε νὰ βρισκῆ μιὰ ἡσυχία καὶ γαλήνη καὶ νὰ διοργανώνεται ἐσωτερικά. Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς ἐπέτυχε νὰ συντρίψῃ τὸν κομμουνιστικὸν κίνδυνον, νὰ ὀχυρώσῃ τὰ σύνορα τῆς χώρας, νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν στρατὸν εἰς τὸ καθήκοντά του, νὰ τὸν ὀπλίσῃ καὶ νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ καὶ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν ἐργατικὴν καὶ γεωργικὴν τάξιν. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν βάσταξε πολὺ, γιὰ τὴν 1ῃ Σεπτεμβρίου 1939 κηρύχθη ὁ δευτέρος Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, πού ἔμελλε νὰ ἔχῃ μεγάλη ἀπήχησι καὶ στὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος.

Στὴ Γερμανία ἀπὸ τὸ 1933 ἀνέλαβε τὴ διοίκησι τὸ κόμμα τῶν Ἐθνικοσοσιαλιστῶν με ἀρχηγὸ τὸν Ἀδόλφο Χίτλερ, ἄνδρα μωροφιλόδοξο, πού συνέλαβε τὴν παράτολμη ἰδέαν νὰ κυριαρχήσῃ σ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἀνακηρυχθεὶς ἔτσι δικτάτορας, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν Γερμανίαν γιὰ ἓνα μελλοντικὸν πόλεμον καὶ σὲ λίγα χρόνια τὴν ἐξώπλισε με ὅλα τὰ νεώτερα πολεμικὰ μέσα. Ἀφοῦ ἐτοιμάσθηκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἄρχισε νὰ ἐκβιάζῃ τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Ξαναπῆρε τὸ Σάαρ καὶ τὴν Ρηνανίαν, προσάρτησε τὴν Αὐστρίαν καὶ ζήτησε ἀπὸ τὴν Πολωνίαν καὶ τὸ Δάντσιγκ.

Σύμμαχός της εἶχε τὴν Ἰταλίαν με ἄλλον ἐπίσης φαντασιόπληκτον δικτάτορα, τὸν Μουσσολίνι, πού στὸ μεταξὺ κατάρθωσε, ἐκβιαστικῶς ἐπίσης, νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀθησσυνίαν, νὰ προσαρτήσῃ τὴν Ἀλβανίαν καὶ τώρα ζητοῦσε ἐδάφη κι' ἀπὸ τὴν Γαλλίαν.

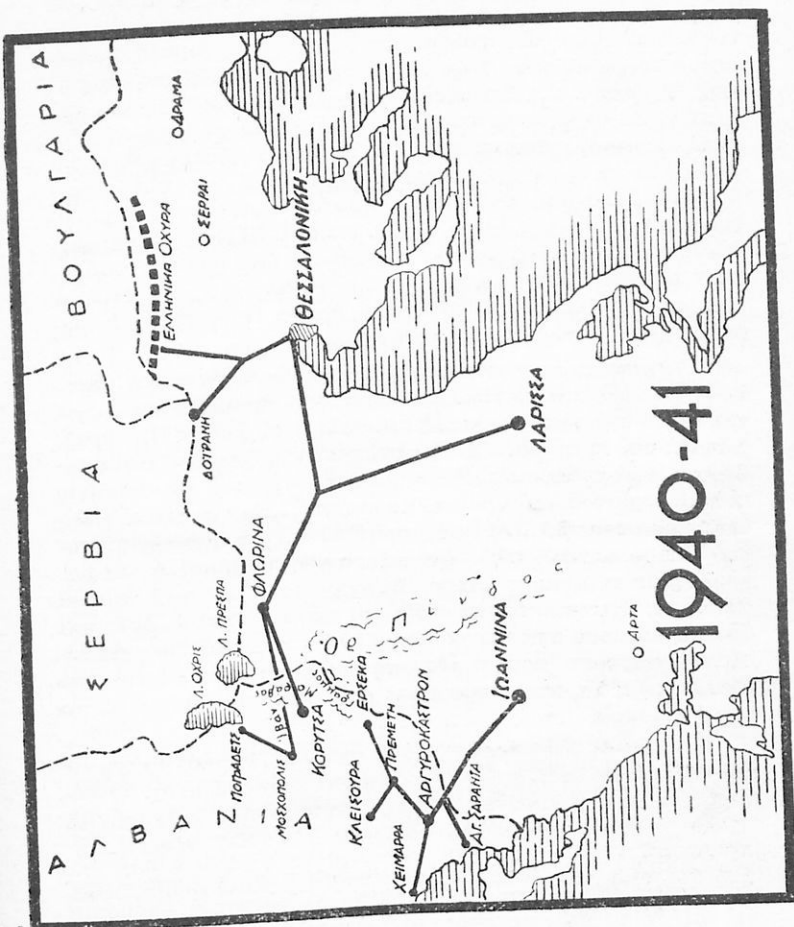
Οἱ προθέσεις αὐτῆς τῶν δύο δικτατόρων ἄρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν τὰ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισαν καὶ αὐτὰ νὰ ἀντιταχθοῦν στὶς παράλογες ἀξιώσεις τῶν δύο αὐτῶν δικτατόρων.

Και πρώτη ή Πολωνία άρνήθηκε νά παραδώση τὸ Δάν-
ταιγκ. Τότε ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλε στήν Πολωνία.
Εὐθὺς ἀμέσως ή Ἀγγλία και ή Γαλλία και κατόπιν ή Ἀμε-
ρική ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ Γερμα-
νία ὅμως ἦταν καλά παρασκευασμένη. Καὶ σὲ λίγο διά-
στημα κυρίευσε τὸ Βέλγιο, τὴν Νορβηγία, νίκησε τὴν Γαλ-
λία και ἔτοιμαζόταν νά ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Ρωσίας.

Ὁ Ἑλληνο-Ἴταλικὸς πόλεμος. — Τὴν ἐποχὴ
αὐτὴ ή Ἰταλία βρῆκε τὴν εὐκαιρία νά κηρύξη τὸν πόλεμο
κατὰ τῆς Ἑλλάδος, πού ὡς τότε ἔμενε οὐδέτερη. Στὴν ἀρχὴ
ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νά τῆς παραχωρήσῃ βάσεις στὴ
Μεσόγειο. Ἐπειδὴ δὲ ή Ἑλλάδα ἀρνήθηκε μὲ ἓνα «ΟΧΙ»,
τὴν νύκτα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 τῆς κήρυξε ξαφνικά τὸν
πόλεμο και εἰσέβαλε ἀπὸ τὴν Ἀλβανία στὰ ἑλληνικά ἐδάφη.

Ἄλλὰ δὲν τὰ κράτησε γιὰ πολλὰς ἡμέρας. Ὁ ἑλληني-
κὸς στρατὸς ἀν και αἰφνιδιάστηκε, κατώρθωσε νά κινητο-
ποιηθῆ ἔγκαιρα και νά παραταχθῆ στὰ ἑλληνοαλβανικά σύ-
νορα. Ἀπ' ἐκεῖ ἄρχισε σκληρὰς και ἀποφασιστικὰς ἐπιθέ-
σεις πού θὰ μείνουν παράδειγμα αὐτοθυσίας και ἡρωϊσμοῦ
στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Οἱ λίγοι ἀπαρασκευοὶ και χωρὶς
ἀξιόλογο ὄπλισμὸ Ἑλληνες ἔγραψαν στὰ βουνὰ τῆς Ἠπεί-
ρου ἀθάνατες σελίδες δόξας πολεμῶντας ἐναντίον μιᾶς με-
γάλης Αὐτοκρατορίας. Μὲ τὴν ὀρμὴ των, τὴν ἀκατάβλητη
θέλησι και τὸν ἀμείωτο πατριωτισμὸ των γιὰ μόνον ὄπλα
ἀνέβηκαν στὶς βουνοκορφὰς τῆς Πίνδου και κατέβηκαν τὴν
ὕψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ἰθάν, ἐπέρασαν τὴν Ἐρσέκα και κα-
τώρθωσαν σὲ λίγες μέρες νά διώξουν τοὺς Ἰταλοὺς ἀπὸ τὰ
ἑλληνικά ἐδάφη και νά τοὺς ἀπωθήσουν στὴν Ἀλβανία.
Ἄλλὰ δὲν τοὺς ἄφησαν κι' ἐκεῖ. Μπῆκαν μέσα στὴν Ἀλβα-
νία, συνέτριψαν τὴν ἰταλικὴ ἄμυνα, τώρα πολεμοῦν στὴν
Μοράβα. Ἐδῶ στὶς κορυφογραμμὰς τῆς οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν
ὄχυρωθῆ πολὺ ἰσχυρά, ἔτσι πού τὴν θεωροῦσαν ἀπόρρητη.
Τὸ πυροβολικὸ των κυριαρχοῦσε σὲ ὄλους τοὺς δρόμους και
μονοπάτια, ἀπ' ὅπου θὰ μποροῦσε νά περάσῃ ὁ ἑλληνικὸς
στρατὸς. Γι' αὐτὸ ὄλες οἱ ἰταλικὲς δυνάμεις εἶχαν συγκεν-
τρωθῆ στὴν Κορυτσά, πού τὴν εἶχαν γιὰ τελείως ἀσφαλι-
σμένη και τὴν εἶχαν κάνει πολεμικὴ βάσι. Τίποτε ὅμως δὲν
ἦτο ἀδύνατο στὴν ἀποφασιστικὴτητα και τὴ θέλησι τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ στρατοῦ.

Τὴ νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Νοεμβρίου ἐξαπολύθηκε
γενικὴ ἐπίθεσι ἀπὸ τὰ ἑλληνικά στρατεύματα. Ὁ ἡρωϊκὸς
στρατὸς μας δὲν ἐπιτίθεται οὔτε ἀπὸ τὰ μονοπάτια, οὔτε
ἀπὸ τοὺς δρόμους, ὅπου ἐπερίμενε ὁ ἐχθρὸς. Διαβαίνοντας
μέσα ἀπὸ ἀπάτητα και χιονισμένα βουνὰ και ἀπὸ μιὰ κα-



Χάρτης επιχειρήσεων 1940 — 1941

τεύθουνσι πού δὲν ὑπελόγιζε ποτὲ ὁ ἐχθρὸς, μάχεται ἀδιάκοπα ἓνα σκληρὸ ἀγῶνα, πού διήρκεσε ἕνδεκα ὀλόκληρες ἡμέρες. Μὲ μιὰ ἀντοχή ὑπεράνθρωπη καὶ ἓνα ἥρωϊσμὸ ἀξιοθαύμαστο οἱ "Ἕλληνες στρατιῶται πολεμοῦν ἀδιάκοπα καὶ προχωροῦν, ἀψηφοῦντες καὶ τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰ δεινὰ τῆς κακοκαιρίας κι' ἔτσι τὴ νύχτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22αν Νοεμβρίου οἱ ἀπόρθητες γραμμὲς τῆς Μοράβας ἔπεσαν στὰ χέρια των. Τώρα τὸ ἑλληνικὸ πυροβολικὸ ἄρχισε νὰ βάλῃ κατὰ τῆς Κορυτσᾶς. Οἱ χιλιάδες τῶν Ἰταλῶν πού ἦταν μέσα στὴν Κορυτσά (ἑπτὰ ὀλόκληρες μεραρχίες) ἄρχισαν πανικόβλητοι νὰ φεύγουν ἀφίνοντας ὄπλα καὶ πυροβόλα καὶ τὸ πρωῖ τῆς 22ας Νοεμβρίου καὶ στὶς 12.45 ἀκριβῶς τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἔμπαιναν θριαμβευτικὰ στὴν πόλι τῆς Κορυτσᾶς, ὅπου οἱ "Ἕλληνες τοὺς ὑποδέχονται μὲ ζητωκραυγὲς καὶ δάκρυα, ἐνῶ ἄλλα καταδιώκουν τὸν ἐχθρὸ μὲ τὴ λόγχη. "Ὀλη ἡ φάλαγγα τῶν Ἰταλῶν πού ἔφευγε μὲ κατεύθυνσι τὸν δρόμο Πόγραδετς - Κορυτσᾶς, σὲ λίγο εἶχε διαλυθῆ!

"Υστερα ἀπὸ τὴν Κορυτσά ἄρχισε ραγδαία πιὰ ἡ προέλασι τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μία ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη κυριεύονται οἱ πόλεις Μοσχόπολις, Κονίσπολι, Πόγραδετς, Πρεμετή, Κλεισούρα, Χειμάρα. Οἱ "Ἕλληνες τῶν πόλεων αὐτῶν ὑποδέχονται μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ ξεδιπλωμένες τὶς σημαίες, πού τὶς κρατοῦσαν χρόνια κρυμμένες, τὸν ἀπελευθερωτὴ ἑλληνικὸ στρατό. Καὶ δὲν πέρασαν 40 ἡμέρες ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ὁ εἰσβολεὺς Ἰταλὸς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔμπαινε στοὺς Ἁγίους Σαράντα, στὸ λιμένα ἀπ' ὅπου εἶχαν κάμει τὴν ἐξόρμησί των οἱ Ἰταλοί. Λίγο πιὸ ὕστερα πέφτουν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τὸ Δέλβινο καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο. "Ἐτσι ἡ ἰταλικὴ ἐξόρμησι συντρίβεται καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σημειώνει μιὰ φωτεινὴ σελίδα δόξας καὶ ἥρωϊσμοῦ.

Οἱ Ἰταλοὶ ὑποχωροῦσαν ἀπὸ παντοῦ. Μυθικὰ πράγματι καὶ ἀπίστευτα ἦταν τὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ κατορθώματα. Ὁ κόσμος ἔμεινε σαστισμένος. "Ὅλοι ἔλεγαν: «Δὲν πολεμοῦν οἱ "Ἕλληνες σὰν ἥρωες, ἀλλὰ οἱ ἥρωες σὰν "Ἕλληνες»!

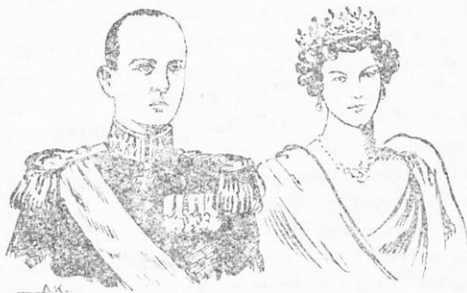
Ἐ λ λ η ν ο - Γ ε ρ μ α ν ι κ ὸ ς π ὅ λ ε μ ο ς. — Τὴν ἀνεπάντευχη αὐτὴ ἦττα τῆς Ἰταλίας βλέποντας ἡ Γερμανία καὶ νοιώθοντας τί καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶχε γιὰ τὴ γενικὴ ἔκβασι τοῦ πολέμου, ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν Ἰταλία καὶ νὰ παραδώσῃ σ' αὐτὴν ὅ,τι ζητοῦσε, ἀπειλώνοντας πόλεμο. Ἀλλὰ ἡ Ἑλλάδα ἀπάντησε καὶ πάλι μὲ ἓνα ἄλλο «ΟΧΙ»! Τότε ἡ Γερμανία κήρυξε

τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, στίς 6 Ἀπριλίου 1941 καὶ εἰσέβαλε στὴ χώρα μας ἀπὸ τὴ Δοῖράνη.

Νέα ὑπεράνθρωπα κατορθώματα σημείωσαν καὶ πάλιν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα στὰ ὄχυρά τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων, πολεμῶντας τώρα ἐναντίον δύο Αὐτοκρατοριῶν. Κάθε ὄχυρό ποῦ ἔπαιρναν οἱ Γερμανοί, τὸ πλήρωναν μὲ πολὺ αἷμα.

Στὸ τέλος ἡ μικρὴ Ἑλλάδα, μὴ ἀντέχοντας στὸ βάρος τῶν σιδηρόφρακτων στρατιῶν, ἀλλὰ καταστάσα σύμβολο ἡρωϊσμοῦ καὶ τιμῆς, ὑπέκυψε.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' μὲ τὴν Κυβέρνησι—ὁ Μεταξὰς εἶχε πεθάνει τὸν Ἰανουάριο—ἔφυγε στὴν Κρήτη κ' ἀπ'



Παῦλος καὶ Φρειδερίκη

ἐκεῖ στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἐτοίμασε νέο στρατὸ ποῦ πολέμησε δίπλα στὸ συμμαχικό κ' ἐσημείωσε νέες δόξες, στὸ Ἄλαμείν, ὅπως καὶ στὸ Ρίμνι.

Σὲ λίγο καιρὸ οἱ Γερμανοὶ μὲ ἀλεξιπτωτιστὲς κατέλαβαν καὶ τὴν Κρήτη, ἀφοῦ οἱ Κρήτες πολέμησαν ἡρωϊκὰ καὶ ἐπέφεραν σωστὴ πανωλεθρία στοὺς εἰσβολεῖς.

Ἡ Ἑλλάδα στὴν Κατοχή. — Ἡ Ἑλλάδα ἔμεινε τώρα στὴν κατοχὴ τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Βουλγάρων, ποῦ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ μείνουν στὰ ἐδάφη μας. Πολλὰ καὶ ἀπερίγραπτα εἶναι τὰ δεινά, ποῦ ὑπέφερε στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐκατοντάδες τυφεκίζονταν κάθε μέρα καὶ χιλιάδες πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα ἢ ὠδηγοῦνταν στὴν ὀμηρία. Κανένα ἀπὸ τὰ θηριώδη μέσα δὲν ἄφησαν οἱ κατακτηταὶ νὰ μὴ τὸ μεταχειρισθοῦν. Ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσε νὰ κάμψῃ τὴν ἀδάμαστη θέλησι, τὴν ἀποφασιστικὴ καὶ τὸν πατριωτισμὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ ὑπέφεραν ἀγόγγυστα καὶ καρτερικὰ ὡς τὴν τελικὴ νίκη.

Ἡ ἀπελευθέρωσι. — Στὸ μεταξὺ οἱ ἐπιτυχίες τῶν

συμμάχων (τόρα προστέθηκαν και οι Ρώσοι) διαδέχονται ή μία την άλλη. Τέλος, ύστερα από την απόβασι πού έκαμαν οι Άγγλοαμερικανοί στη Νορμανδία, ή Γερμανία λύγισε, άρχισε νά ύποχωρή και οι σύμμαχοι κατέλαβαν την Γερμανία και μπήκαν στο Βερολίνο. Ο Χίτλερ αυτοκτόνησε και ό Μουσσολίνι έξετελέσθη κι' έτσι ή νίκη έστρεψε τά συμμαχικά όπλα.

Στις 12 Οκτωβρίου 1944 κατεβάζεται από την Άκρόπολι ή γερμανική σημαία και ύψώνεται ή γαλανόλευκη μέσα σε παραλήρημα ένθουσιασμού και δάκρυα χαράς. Τόν Νοέμβριο του 1944 ή Κυβέρνησι του Λιθάνου, όπως ώνομάσθηκε ή Έλληνική Κυβέρνησι του έξωτερικού, με πρώθυπουργό τόν Γεώργιο Παπανδρέου επέστρεψε στην Έλλάδα και την 1η Μαρτίου 1945 έγιναν εκλογές και σχηματίσθηκε Κυβέρνησι ύπό τόν Κ. Τσαλδάρη. Η Κυβέρνησι αύτη διενήργησε τόν Σεπτέμβριο δημοψήφισμα και ό λαός αποφάνθηκε υπέρ της επανόδου του βασιλέως Γεωργίου, ό όποιος και έγινε δεκτός από τόν Έλληνικό λαό με άκράτητο ένθουσιασμό και άγάπη.

Ο βασιλεύς Γεώργιος Β' μόλις επέστρεψε, έπεδόθηκε στην άναδημιουργία της έρειπωμένης πιά Πατρίδος μας. Δυστυχώς όμως από τις κακουχίες του πολέμου και τις αδιάκοπες συγκινήσεις είχε προσβληθή ή ύγεια του και την 1ην Άπριλίου 1947 απέθανε από συγκοπή της καρδιάς.

Η κηδεία του έγινε μέσα σε βαθύ πένθος και άσυγκράτητους θρήνους του Έλληνικού λαού. Τάφηκε στο Τατόι, όπου και οι τάφοι τών προγόνων του. Τόν Γεώργιο Β' διαδέχθηκε στο θρόνο ό άδελφός του Παύλος Α'.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ὁ ρόλος τῆς Ἑλλάδος.

Τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἱστορία, ὅπως εἶδαμε, ἔχει τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Εἶναι τὸ ἀρχαιότερο στὴ ζωῆ. Πολλὰ Ἔθνη ἦρθαν καὶ ἔφυγαν, χάθηκαν ἀπὸ τὸν χάρτη τῆς γῆς. Ἀλλὰ ἡ Ἑλλάδα μόνη ζῆ καὶ θὰ ζῆ γιὰ νὰ ὑπενθυμίξῃ σ' ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι αὐτὴ εἶναι Ἰδέα καὶ δὲν θὰ πεθάνῃ ποτέ. Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς τρεῖς χιλιάδες χρόνια εἶδαμε, ὅτι ἡ ζωὴ τῆς δὲν ἦταν παρὰ μιὰ δημιουργικὴ πνοή, μιὰ προσπάθεια γιὰ μιὰ κοινωνικὴ ἀναδημιουργία, μιὰ πάλη γιὰ τὸ καλὸ. Ἐνας ἀγώνας γιὰ τὸν ἐκπολιτισμὸ τοῦ κόσμου, γιὰ τὶς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες, τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ «κάθε ὥραϊο, μεγάλο καὶ ἀληθινόν». Καὶ ὅλα αὐτὰ ὀφείλονται στὴν πνευματικὴ τῆς ὑπεροχή. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκυριάρχησε μέσα στοὺς αἰῶνες μὲ τὴν τεράστια πνευματικὴ του ἐπίδρασι, ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ εἶναι πάντα ὁ πνευματικὸς ἡγέτης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ ἀπέδειξε πὼς εἶναι μιὰ, ἀδιαίρετη καὶ ἀναλλοίωτη, ἀπὸ τότε ποὺ παρουσιάσθηκε στὸ προσκῆνιο τῆς ἱστορίας ὡς σήμερα. Μὲ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῆς, τὶς αὐτοθυσίες τῆς, τὶς μεγάλες ἀρετὲς τῆς καὶ τὴν ἀδάμαστη πίστι τῆς στὸ ὑψηλότερο ἰδανικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἐπεβλήθηκε στὴν ἐκτίμησι τοῦ κόσμου, ποὺ τὴν θαυμάζει καὶ τὴν σέβεται.

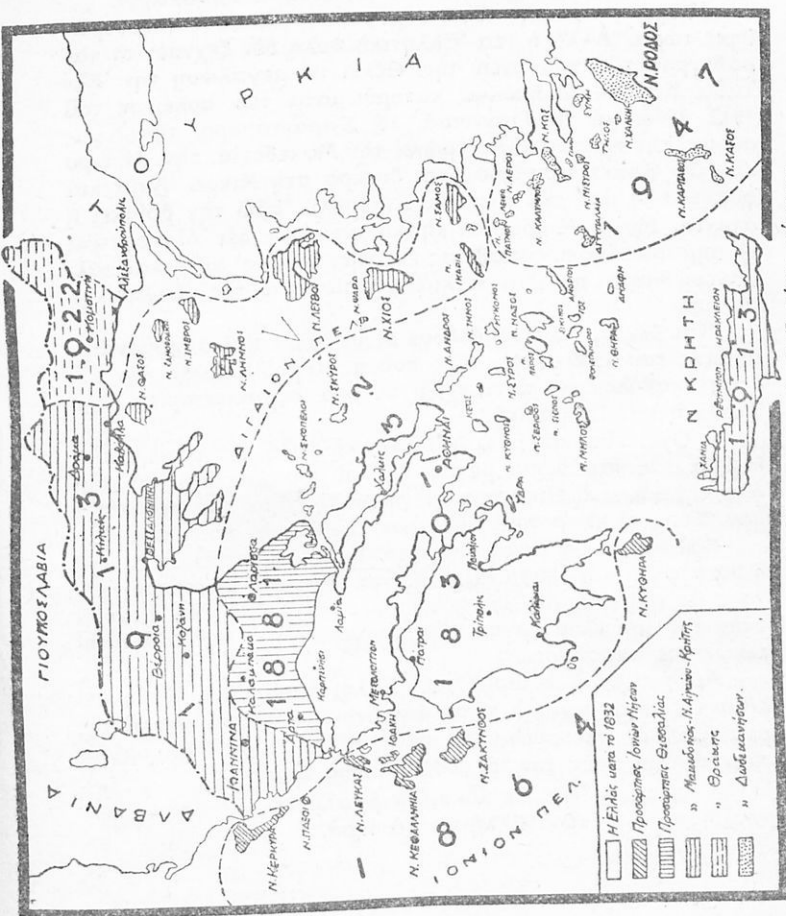
Ἀνασκόπησι.

Ἄς ἰδοῦμε τί μάθαμε ὡς τώρα ἀπὸ τὴν ἱστορία μας, γιὰ νὰ πεισθοῦμε γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ θέσι ποὺ κατέχει ἡ Φυλὴ μας στὸν κόσμον. Εἶδαμε ὅτι στοὺς πρώτους ἡρωϊκοὺς χρόνους, τότε ποὺ ὅλος ὁ κόσμος ζοῦσε στὴ βαρβαρότητα, ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ μὲ τὸν Ἡρακλῆ καὶ τὸν Θησέα ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων κακιῶν καὶ διακρίνει καὶ θεοποιεῖ τὴν Ἀρετῆ. Μὲ τὴν Ἀργοναυτικὴ δὲ ἐκστρατεία προάγει τὸ

πνεῦμα τῆς ἐπικοινωνίας. Ἀργότερα μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς Ἀμφικτιονίες πραγματοποιεῖ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀλληλεγγύη. Ὅλα αὐτὰ δείχνουν ἀνώτερο πνεῦμα. Καὶ ὅταν ὕστερα ἀπὸ λίγο οἱ βάρβαροι Πέρσαι φοβερίζουν νὰ πνίξουν τὸν πολιτισμό, ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ στέκεται προπύργιο, ἀγωνίζεται ἀποφασιστικὰ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι κάθε θυσία εἶναι μικρὴ γιὰ νὰ κρατήσῃ κανεὶς τὸ μέγα δῶρο τοῦ Θεοῦ, ποῦ λέγεται Ἐλευθερία! Δημιουργοῦνται τότε οἱ Θερμοπύλες, ὁ Μαραθῶνας, ἡ Σαλαμίνα, ἡ Μυκάλη. Καὶ ὁ πολιτισμὸς σώζεται. Μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ προτερήματα αὐτὰ ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ θαυματουργεῖ συνεχῶς. Ἐνωμένη ἀργότερα, πῶς δυνατὴ, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, συντρίβει τοὺς Πέρσας καὶ κυριεῦει ὅλον σχεδὸν τὸν γνωστὸ τότε κόσμον. Τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους φθάνουν ἀπὸ τὶς Ἀδριατικὰς ἀκτὲς ὡς τὶς Ἰνδίες καὶ ἀπὸ τὴν Σκυθία ὡς τὸν Ἀραβικὸ κόλπον.

Καὶ ὅταν, μὲ τὶς διαμάχες τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος διαλύεται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ δὲν ἀπογοητεύεται. Ἀντιδρᾷ. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα κατακτᾷ τοὺς κατακτητὰς καὶ δὲν ἀργεῖ ἐπάνω στὰ ἐρείπια τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας νὰ ὑψώσῃ τὴν Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ποῦ ἐπὶ τόσα χρόνια συνεχίζοντας τὴν ἑλληνικὴ προσπάθεια ἀγωνίσθηκε νὰ ἐπιβάλλῃ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ νὰ φωτίσῃ τὰ σκοτάδια τῆς βαρβαρότητας.

Καὶ ἔρχεται ἡ τελευταία περιπέτεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ποῦ ἐπὶ τόσα χρόνια ἀπέκρουε τοὺς Πέρσας, τοὺς Ἀραβὰς, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ρώσους γιὰ νὰ σώσῃ τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν πολιτισμό, ἔπεσε. Μόνος του, ἀβοήθητος, ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ἀγωνίζεται σὰν ἄλλος Λεωνίδας στὶς Θερμοπύλες, γιὰ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν βαρβαρότητα ὄχι τὴν Αὐτοκρατορία του, ποῦ εἶχε πιά καταλυθῆ, ἀλλὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ παράδοσιν τῆς αὐτοθυσίας. Μὰ ἡ Πόλις κυριεύεται καὶ ἡ πῶς σκληρὴ καὶ ἀβάσταχτη σκλαβιὰ πλακώνει τῶρα τὴν χώρα ὅπου γεννήθηκε κι' ἐθεοποιήθηκε ἡ Ἐλευθερία. Ὁ κόσμος ξεγράφει τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Κανεὶς δὲν περιμένει τὴν ἀνάστασίν του. Ἀλλὰ ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ εἶναι ἡ ἴδια. Δὲν καταβάλλεται. Πάντα ζῆ γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Ἀντιδρᾷ καὶ πάλι. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ πάλι θαυματουργεῖ καὶ οἱ «ραγιαδες» κυβερνοῦν πραγματικὰ! Τετρακόσια ὀλόκληρα χρόνια



Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι σήμερα

παραδέρνει στη σκλαβιά ή 'Ελληνική Φυλή, μὰ δὲν πεθαίνει, δὲν χάνει τὴν ζωτικότητα τῆς καὶ στὸ 1821 σαλπίζει σ' ὀλόκληρο τὸν κατάπληκτο κόσμο, τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεώς τῆς. Ξεσηκώνεται καὶ δημιουργεῖ καὶ πάλι ἡ ἴδια Φυλὴ νέους Μαραθῶνες καὶ Θερμοπύλες. Δημιουργεῖ τὴν 'Αλαμάννα, τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, τὸ Βαλτέτσι, τὸ Μεσολόγγι.

Μικρὴ γωνία τῆς ἄλλοτε μεγάλης 'Ελλάδος ἐλευθερώθηκε τώρα. 'Αλλὰ ἡ νέα 'Ελληνικὴ Φυλὴ δὲν ξεχνάει τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων τῆς. Θέλει νὰ μεγαλώσῃ τὴν 'Ελλάδα. Καὶ μὲ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν πολέμων τοῦ 1912 - 1913, μὲ τὰ Γιαννιτσά, τὸ Σαραντάπορο, τὴν Κλεισούρα, τὴν Κρέσνα ἐλευθερώνει τὴν Μακεδονία, τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν Θράκη, ἀποβιβάζεται ὕστερα στὴ Μικρὰ 'Ασία καὶ φθάνει ἔξω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. 'Εδῶ τὴν βρίσκει ἡ ἀτυχία. Μὰ ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ δὲν ὀλιγοστεύει τὴ σημασία τῆς προσπάθειας ἐκείνης, γιατί σ' αὐτὴ καὶ πάλι φανερώθηκαν τὰ ἴδια παλιὰ γνωρίσματα τῆς 'Ελληνικῆς Φυλῆς.

Καὶ δὲν ἀργοῦν νὰ ἔλθουν οἱ μεγάλοι καὶ ἀλησμόνητοι ἀγῶνες τοῦ 1940 - 1941, τότε ποῦ ἡ μικρὴ 'Ελλάδα δὲν δίστασε καθόλου ν' ἀντιταχθῆ σὲ δυὸ αὐτοκρατορίες, τὴν 'Ιταλικὴ καὶ Γερμανικὴ.

—'Οχι! εἶπε καὶ πάλι ἡ 'Ελληνικὴ Φυλὴ. Θὰ πέσω, ἀλλὰ δὲν θὰ σὰς παραδώσω μὲ τὴν θέλησί μου οὔτε μιὰ σπιθαμὴ ἀπὸ τὴν γῆ, ποῦ εἶναι ποτισμένη μὲ τὸ αἷμα τῶν προγόνων μου. Ξέρω τί κληρονομία βαρύνει καὶ θὰ τὴν κρατήσω.

Καὶ ἔπεσε, μὰ ἔπεσε νικητρία. Καὶ πάντοτε ἔτσι θὰ νικᾷ ἢ θὰ πέφτῃ, διότι εἶναι ΜΙΑ, ἡ ἴδια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὡς σήμερα. Δὲν θὰ πάψῃ νὰ εἶναι ὁ ἀντάξιος συνεχιστῆς τοῦ μεγάλου ἔργου τῶν προγόνων τῆς καὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς παραδόσεων.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Μία. Κάθε σελίδα τῆς εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἀντιγραφὴ τῆς ἄλλης στὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, στὴν πνευματικὴ δημιουργία, στὴν ἀγάπη πρὸς τὴν 'Ελευθερία, ποῦ εἶναι:

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν 'Ελλήνων τὰ ἱερά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
1. Άλωσι Κωνσταντινουπόλεως	3
2. Σκλαβώνεται ὅλη ἡ Ἑλλάδα	4
3. Τὰ βάσανα τῶν σκλαδωμένων Ἑλλήνων	5
4. Τὸ παιδομάζωμα	6
5. Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας	7
6. Ἡ δημιουργία τῶν Κοινοτήτων	9
7. Οἱ Φαναριώτες	10
8. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν σκλάβων Ἑλλήνων	12
9. Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴν ξηρὰ	16
10. Ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴ θάλασσα	18
11. Τὸ κίνημα τοῦ 1770	20
12. Τὸ κίνημα τοῦ 1888 καὶ ὁ Λ. Κατσῶνης	23
13. Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν	26
14. Προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως	32
15. Ρήγας Φεραῖος	34
16. Φιλικὴ Ἐταιρία	35
17. Ἡ ἐπανάστασι στὶς ἡγεμονίες	39
18. Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων	41
19. Ἄλωσι τῶν Καλαμῶν	44
20. Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετεσίου	47
21. Ἡ μάχη τῶν Δολιανῶν	48
22. Ἄλωσι τῆς Τριπόλεως	49
23. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας	52
24. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς	54
25. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν	57
26. Ἡ ἐξέγερσι στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα	58
27. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος	59
28. Ὁ ἥρωϊσμός τοῦ Παπανικολῆ	61
29. Καταστροφὴ τῆς Χίου	62
30. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀργολικοῦ	65
31. Ὁ Μιαούλης ἀρχηγὸς τοῦ στόλου	65
32. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις	66
33. Ἡ σφαγὴ τῶν Κυπρίων	67
34. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα	68
35. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	68
36. Καταστροφὴ Δράμαλι	71
37. Μάρκος Μπότσαρης	73
38. Φιλέλληνες	74
39. Καταστροφὴ Ψαρῶν	76
40. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα	77
41. Ἡ μάχη τοῦ Μανιάκι	78
42. Ἡ ἐξοδος τοῦ «Ἄρη»	80
43. Πολιορκία καὶ πτώσι Μεσολογγίου	81

	Σελίς
44. Γεώργιος Καραϊσκάκης	85
45. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	87
46. Ἰωάννης Καποδίστριας	91
47. Ὁθων Α΄ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων	94
48. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄	97
49. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου	110
50. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Β΄	116
Γενικὴ Ἀνασκόπησι τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας	123

ΕΙΚΟΝΕΣ

Κρυφὸ Σχολεῖο	13
Ἀδαμάντιος Κοραΐς	14
Λάμπρος Κατσώνης	23
Ρήγας Φεραῖος	34
Ξάνθος, Σκουφάς, Τσακάλωφ	36
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	40
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	44
Πετρόμπεης	46
Ἀθανάσιος Διάκος	53
Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος	55
Ἀνδρέας Μιαούλης	60
Μπουμπουλίνα	61
Μαντῶ Μαυρογένους	62
Ἀλ. Μαυροκορδάτος	66
Μάρκος Μπότσαρης	73
Λόρδος Βύρων	75
Γρ. Παπαφλέσσας	79
Γεώργιος Καραϊσκάκης	85
Γ. Κόδρικτων	88
Ἰω. Καποδίστριας	92
Ὁθων καὶ Ἀμαλία	94
Γεώργιος καὶ Ὀλγα	97
Ἐλ. Βενιζέλος	99
Ν. Ζορμπάς	99
Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀναχωρεῖ στὰ σύνορα	100
Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος στὴ Θεσσαλονίκη	104
Οἱ Ἕλληνες περνοῦν τὴ γέφυρα τῆς Ἄρτας	105
Ὁ «Ἀβέρωφ» ἀποπλέων	106
Κωνσταντῖνος καὶ Σοφία	110
Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δίδει τὸν ὄρκο στὴ Βουλή	111
Συλλαλητήριο γιὰ τὴ Βόρειο Ἥπειρο	113
Π. Δαγκλῆς	115
Γεώργιος Β΄	117
Παῦλος καὶ Φρειδερίκη	121

ΧΑΡΤΕΣ

Ἐπιχειρήσεις Ἑλλήν. Ἐπαναστάσεως	69
Ἐπιχειρήσεις πολέμων 1912 - 1913	99
Ἐπιχειρήσεις πολέμου 1940 - 1941	122
Τὰ σύνορα Ἑλλάδος ἀπὸ 1832 μέχρι σήμερον	125





ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΔΕΤΟΥ," & "ΦΟΙΒΟΥ,"

ΑΘΗΝΑΙ • ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ 35 • ΤΗΛ. 22 686

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α'. ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΑ

1. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ, για την Γ' τάξι.
2. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, για την Δ' τάξι.
3. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, για την Ε' τάξι.
4. ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, για την ΣΤ' τάξι.
5. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΥΘΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ, για την Γ' τάξι.
6. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την Δ' τάξι.
7. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, για την Δ' τάξι.
8. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την ΣΤ' τάξι.
9. ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, για την Β' και Γ' τάξι.
10. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την Δ' τάξι.
11. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ, για την Ε' τάξι.
12. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, για την ΣΤ' τάξι.
13. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, για την Γ' τάξι.
14. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, για την Δ' τάξι.
15. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ, για την Ε' τάξι.
16. ΖΩΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ, για την ΣΤ' τάξι.
17. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
18. ΧΗΜΕΙΑ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
19. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Γ' τάξι.
20. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Δ' τάξι.
21. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την Ε' τάξι.
22. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, για την ΣΤ' τάξι.
23. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
24. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι.
25. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ, για την Α' έως Δ' τάξι.

Β'. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ

26. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, για την ΣΤ' τάξι.
27. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ, για την Ε' τάξι.
28. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΛΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ, για την Ε' και ΣΤ' τάξι (υπό Π. Πολίτη).

Γραμμένα σύμφωνα με το αναλυτικόν πρόγραμμα υπό των κ. κ.
Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ, Π. ΠΟ-
ΛΙΤΗ, Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ και ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΙΩΤΗ